

ION AGIRBICEANU OPERE această ediție apare sub
supravegherea autorului

ION AGÂRBICEANU

OPERE 3

SCHIȚE ȘI

POVESTIRI *

* * *

19 6 2

EDITURA PENTRU LITERATURA

ONU

În zilele frumoase de vară ulițele satului sunt pustii și tăcute. Par adormite, cum se încovoiaie neregulat, cum se pierd printre casele acoperite cu paie, înnegrite de fum și de vremuri. Din înălțimi coboară mereu deasupra satului undele luminii, jucând ape argintii pe tinicheaua clopotniței.

În răstimpuri latră plângător vreun câne rămas acasă, în lanț. Pe la porțițe, la umbra frăgarilor, se joacă domol copii în cămășuțe. Bunici potolite apar din când în când lângă ei, torcând din caierul de lână. Ochii lor mici luminează blând, privesc mirați din fețele zbârcite.

În zilele frumoase de vară, în zilele lucrătoare, rar se rătăcește vreun bărbat pe uliți. Dar în fiecare dimineață, când soarele s-a săltat de câteva suluri pe cer, pe calea ce coboară drept prin inima satului, venind din pădure, se zărește, tot apropiindu-se, un nou raș de colb. Nou rașul când se destramă, când se-ncneagă iar, mai gros, mai luminos. Când se apropie, deslușești un omuleț, frânt de șale, cum trage în spinare o sarcină de lemne.

Copiii, cum îl văd, își lasă jocurile, se reped, sar în jurul lui, se cațără pe nuielele ce le târâie prin praful drumului, râd, chiuie și-i cântă în cor:

— Onule, Onule, Ce ne-ai adus, Onule? Turtă dulce, domnule, Turtă dulce de la târg, Ș-un covrig, Ș-un covrig!

Onu pășește mereu, înotând prin colbul ce-l stârnesc

copiii care-i ies în cale, tot mai mulți, scăpărând din piciorușele desculțe. Ceata, tot mai mare, îl înconjură, îl urmează, și cei ce nu ajung să se prindă cu mânuța de un gătej din sarcina lui pășesc pe lângă el militărește, în tactul: «O-nu-le, O-nu-le, ce ne-ai adus, domnule».

În fața porțiței lui Onu, ceata întreagă se repede grămădindu-se să deschidă. Se înghioldesc, se zgârie, țipă, și, când porțița s-a deschis, cei căzuți în brânci pe câmpul de luptă se ridică încet, plângând amarnic.

Onu își leapădă sarcina de lemne sub nucul bătrân din fața casei vechi, cu păreții scorojiți. Dintr-o aruncătură de ochi el vede lacătul pus la ușă. Un zâmbet ușor îi trece peste fața roșcovană. Cu o mână își aruncă clopul, care nu mai are nicio culoare, apoi se întinde, se scutură. Nu-i chiar așa pitic cum era sub sarcina de lemne. Fața-i mică, rotundă, pare plină de sănătate. Mustața și-o poartă rătezată, și părul tuns până la piele. Ochii-i albaștri privesc voioși. Cu o mânecă de la cămașă își zbicește oboseala, și se culcă, oftând ușurat, pe pajiște, la umbra nukului.

În vremea asta copiii și-au repetat de multe ori cântecul lor, apăsând silabele.

— Azi n-am aflat nimic, băieți, în zadar v-ați împins și-ați făcut tăărăboi ca niște ăia. Nu-s pui, nu-s ouă, nu-i pasăre.

Și Onu se întoarce pe-o dungă, apropiindu-și de cap mânecarul său bătucit cu petece de toate mărimile și culorile, care par, de departe, niște bani antici, străini.

Vreo cinci băieți se desprind din mulțime și, codindu-se încă, spun deodată:

— Eu am deschis porțița, nene Oane!

— Ați putut s-o deschideți. Dar azi-noapte a trecut vijelie mare peste pădure. Frunzele s-au scuturat, crengile s-au despicat, pasările au zburat, cuiburile printre spini au picat. Și deasupra pământului, din naltul cerului, s-au coborât, ca o furtună, nouă șerpi mari, nouă balauri cu

solzii de aur, s-au târâit, reci ca gheața, prin frunzele pădurii, și toate ouăle le-au înghițit. Vai, cum plâneau azi-dimineață, în crăpatul zorilor, pasărele, săracile! Și păsăroii zburau, ca pietrele aruncate din prăstii, dădeau ocoale în jurul pădurii, cătând dușmanul, și, în durerea lor fără nădejde, își smulgeau cu pliscurile penele moi și scumpe și le lăsau pradă vântului. Și, rar de tot, de prin vreo huzdoapă, se auzea plânsul chemător al vrunui pușor, aruncat acolo de aripa vijeliei. Sarcina de lemne mi-am adunat-o în grabă: poți aduce sute de cară, atâtea sunt uscăturile căzute. Apoi am început să caut după cuiburi. Știam că azi e Nicușor la rând să-i dau niște ouă de mierlă. Și, cum rătăceam prin pădure, cădeau lacrimi mari și grele de sus, ș-am auzit un glas cum mă chema: «Oane! Oane!» «Aice-s, zic eu, cât un ou lui Nicușoru morăresei.» «Nu mai căta, zice glasul, că nu vei afla. Spune-i lui Nicușor că-mi pare rău de el.» Glasul făcu apoi: «Of-of», și părea că s-a pierdut pe-aici la deal, în cer.

Onu tace, iar Nicușor pune buza și începe să plângă cu amar.

Onu îl privește cu coada ochiului, zâmbeste sub mustața rățezată, țepoasă.

— Nu plânge, frățioare, încă n-am isprăvit povestea, zice Onu, căutând pe furiș în buzunarul mânecarului de lângă el. Cum veneam pe drum, cu povara în spate, văd deoparte o tufă de spini. Stau să mă odihnesc puțin, șad lângă tufă, și ce aud? Cirișea un pui părăsit. Poate furtuna de azi-noapte l-a adus până aici, poate a căzut din gura lacomă a balaurului... Desfac tufa, mă-nțap, da-n urmă iată ce aflai.

Și Onu scoate din buzunar un pușor de mierlă. Ciocu-i era încă tivit cu galben. Pușorul tremura și clipea des din ochisorii lui cât două gămlii de ac.

Cei cinci se aruncară deodată.

— Nu așa, băieți, ăsta-i norocul lui Nicușor.

Și-l dă feciorului morăresei. Acesta zvâcnește repede, tăindu-și drum prin mulțime. Vreo câțiva fug după el îndată, iar ceilalți, după ce văd că așteaptă în zadar, se strecoară câte unul în uliță.

Acum e gălăgie pe drum. Jocurile copiilor au început iară. Onu se cuibărește bine pe pajiște, la umbră, dornic de somn.

În toate diminețile Onu pornește cu noaptea-n cap în pădure, după lemne. Și, când vine, află totdeauna ușa încuiată. Dacă ar fi de față soru-sa, care-i încuie mereu ușa, ar ști el ce buchi să-i spuie, ca să nu-i tihnească nici prânz, nici cină. Dar soru-sa și cumnatu-său Vasile îs duși la lucru pe la oameni, ca doi sărântoci ce sunt. Și astfel Onu trebuie să-și înghită mânia, să uite că n-a îmbucat nimic și să se liniștească în stăpânia somnului.

În zilele frumoase de vară, Onu adoarme regulat sub nucul cel bătrân, îndată ce-și leapădă sarcina de lemne și scapă de copiii de pe uliță. Dar înainte de-a adormi, privește, în răstimpuri, prin luminișurile gardului, în curtea vecină. Parcă s-ar teme mereu să nu audă de-acolo un glas. Și teama lui nu e fără temei, căci bunica din vecini îl păzește de multe ori, din umbra casei de după gard, până ce Onu rămâne singur, și atunci începe, ca și când ar fi așteptat de mult clipa asta:

— Facu-mi sfânta cruce, că iar se culcă! zice bătrâna scuiipând o gușă de lână.

— Că dumneaei veșnic toarce ori răsuțește.

— Facu-mi sfânta cruce! mai zice, a doua oară.

Onu tace. Se preface că doarme, că n-aude nimic. Atunci bunica, o rubedenie de-a Onului, s-apropie de gard și zice a treia oară:

— Facu-mi sfânta cruce, că...

— Fă-ți-o, zice Onu, căpătând glas deodată, să te apere de dracu'! Cel din pietre și așa trage la bătrâne.

— Doamne, Oaneo, cum te rabdă inima să stai acasă

pe vremea asta?! Ai voștri de mult s-au dus cu sapa-n spate.

— Lasă-i să meargă.

— Da, numa că din oboseala lor trăiești și tu, leneșule, că ai fi bun să te tragă câinii-n părau. Om sănătos, tare, om tânăr, să zaci toată ziua pe coaste, ca betegii! Nu ți-i frică de bătaia lui Dumnezeu?

— Nu mi-i frică. Și eu muncesc, răspunde Onu ridicându-se într-un cot.

De dincolo de gard s-aude un râs răutăcios.

— Ce muncești tu?

— Aduc lemne, zice Onu, cu voce aspră. Sunt calul de povară a lui cumnatu-meu. Știi dumneata?

— Știu, știu, face bătrâna amărâtă. Măcar de-ai fi cal, dar ești om, și mi-i rușine de oameni. Mi-i rușine că-mi ești rudenie.

Onu nu răspunde. S-aude cum face numai:

— Hm!

— Ai să putrezești de viu, Onule! Bun e Dumnezeu, dar o să vedem minunea asta. Muncești! Aduci o sarcină de lemne și-ți pare c-ai clătuit lumea din temelie. Doamne, și nu știu cui să semene, adaugă bătrâna, ca pentru ea. Părinții lui au fost pârjol de harnici. Și toate rudeniile noastre. Da' ce mă-ntreb eu de rudenii? Tu n-ai păreche-n nouăzeci și nouă de sate, măi slăbănogule! zice iar către Onu.

— N-oi avea! zice acesta trântindu-se pe spate.

— Îți poate fi rușine, începe bătrâna mai oțărâtă, văzându-l pregătit pentru somn, îți poate fi rușine că flămânzești ziua întreagă, zăcărint la umbră! Bine face soru-ta că-ți încuie ușa! Las, să te hrănești cu rădăcini, ca dobitoacele, cu mere pădurețe și cu porumbele!

Bătrâna-i spune cazanii lungi, și lui Onu i-i ciudă că nu poate adormi. Onu are însă ac pentru jocul ei. Când vede că nu mai tace, își pune o mână ușor la gură, și-n

răstimpurile de liniște, când baba își ia răsuflăt, începe să grohotească încet din gât, cum fac copiii când vor să stârnească bivoli ce vin de la pășune.

Bătrâna se înfurie, începe să înjure și se depărtează de la gard; nu poate suferi grohotitul lui Onu.

Și, în pacea și umbra dulce a nukului, Onu adoarme senin, mulțumit.

Onu a rămas neînsurat. A rămas să trăiască în casa părinților săi, cu soru-sa și cumnatu-său. N-au împărțit averea, ci s-au înțeles așa, că, după moartea lui Onu, rămâne și partea lui soră-sii, care avea o fetiță mărișoară. Bizuit pe puterea ce-o avea la casă, Onu se ferea mereu de lucru. În timpul verii se scula cu noaptea-n cap și, luându-și ștreangul vechi, pornea în pădure după lemne. Când se trezeau ceilalți doi, Onu - ca-n palmă.

— Iar a șters-o de-acasă, tu muiere! zicea în fiecare dimineață bărbatul.

— Iar! Să-l fi ars focul! Noi nu ne mai vedem capul de lucru, și el nu vrea să-nțaleagă.

— Ba-nțalege, dă-i făcut el așa, să ne amărăscă zilele. De venea și el astăzi, cum ne-am înțales asară, isprăveam postata ce ne-a rămas.

Și, într-adevăr, în fiecare sară cei doi se împăcau cu Onu, nădăjduind că a doua zi îi va însoți la sapă ori la secere. Însă Onu mirosea primejdia ce-l aștepta și le scăpa totdeauna din mână. Soru-sa, în schimb, îi încuia totdeauna ușa. Și de aici urma greutate mare pentru Onu, până dădeau în coacere poamele.

Până pe la Sânpetru, Onu mânca de regulă o dată în zi, sara, dar de la Sânpetru încolo, până la Vinerea Mare, Onu nu se mai plângea. Era stăpân pe toate grădinile din sat. De-un șir lung de ani știe toți merii cu mere vâratice din sat, știe în a cui grădină se coc mai întâi perele. Și cele dintâi prune, presărate cu praf fin, el le culegea. Din grădina lor părea că pleacă poteci care leagă toate

grădinile din sat. De câte ori se cobora pe dâmbul grădinii lor, avea sânul plin tot de alte poame. Atunci copiii de pe uliță se gudurau în jurul lui, îl priveau, dornici, în ochi, îi pipăiau sânul cămășii, greu de povara poamelor. Și, după ce, zâmbindu-le cu drag, dădea fiecăruia un măr, o pară, două nuci, un strugure chiar, copiii ieșeau pe porțiță săltând într-un picior și cântând pe silabe:

— Onule, Onule, Ce ne-ai adus, Onule? Turtă dulce, domnule, Turtă dulce de la târg, Ș-un covrig, Ș-un covrig!

Câteodată, baba din vecini îl surprindea când împărțea bunătățile din sân copiilor. Aștepta până rămânea Onu singur.

— Iar ai furat, vai de sufletul tău! începea bunica.

— Cum ai mânca și dumneata... făcea Onu, căutându-se prin sân. Am o piersică, bunico!

— Să n-o arunci, diavole, că-mi legi sufletul cu păcat.

— Las, bunico, stau eu în iad și pentru dumneata!

Și-i arunca piersica peste gard... Bătrâna înjura, își făcea cruce, scuipa, dar cu coada ochiului trăgea să vadă unde-a căzut poama.

— Înveți copiii hoți, Oaneo! îi înveți să fure! În loc să le dai o pildă bună...

Onu tăcea.

— De ce fac lemnele roade, bunico? o întreba pe neașteptate Onu.

— De ce? Fac! zicea baba, neștiind ce să răspundă în grabă.

— Ca să le mâncăm noi, oamenii, bătrâno! Și muștele și albinele sug din mustul lor. Apoi noi, oamenii, nu suntem mai mult decât muștele?

Și, în vreme ce-i vorbea, îi mai arunca o pară, un măr moale peste gard.

— Văleu și vai de mine! făcea bunica încremenită. Mă faci și pe mine hoată, ticălosule! Stai, că am să te spun la tot satul I

Însă, para, mărul văzuse bunica unde se rostogolise.

Dacă-i stăruia mai multă vreme la gard, Onu începea să grohotească, ș-atunci bunica, scuipându-și în sân, mergea să culeagă poamele ce i le aruncase în curte.

Peste săptămână Onu muncește într-o singură după-amiază: sâmbăta. Taie lemne la cârciumarul satului și câștigă de-un litru de vin pe duminică. Duminica trebuie să fie în rând cu lumea, — nu la biserică, ci la crăsmă. își îmbracă o haină mai curățică și, șezând la masă, într-un colț, își bea băutura. Nu intră bucuros în vorbă cu oamenii, și, cât ce-și zvântă vinul, merge acasă.

În zilele lucrătoare de vară, când e vreme slabă, la Onu acasă e o larmă veșnică, de parcă s-a aprins. Soru-sa e acasă, și soru-sa nu-l mai slăbește din gură, ziua-ntreagă. Are un glas bărbătesc, răgușit, pe care-l tot suie și-l tot coboară, ziua-ntreagă. S-aude până la al patrulea vecin, și, de multe ori, trecătorii de pe drum deschid porțița să vadă ce-i. Onu e totdeauna în curte. Șade sub streășina casei, pe podmol.

— Dar ia, sora asta! Gândește că ea n-are să mai moară niciodată, răspunde Onu dacă întreabă cineva ce-i înăuntru.

Mai răspunde și el, mai spune-o vorbă, însă de la o vreme are un singur răspuns și pentru ea: îi face-n ciudă grohotindu-i din gât, și asta o îi furie pe muiere și mai rău.

Cu apropierea iernii, sora și cumnatul se mai potolesc. Lucrul s-a isprăvit pe hotare, iar Onu aduce și acum, și iarna întreagă, în fiecare zi, o sarcină de lemne.

Și, iarna, Onu le mai face o slujbă: cum știe o mulțime de povești, vin femeii din vecini cu furca și stau până târziu, și ele cumpără gazul pentru lampă.

Iar în câte-o duminică, stând cei trei la masă și cu fețița patru, zicea Onu, privind la fată:

— N-ai avut tu noroc, Anițo, să mă fi făcut un popă ori un domn... Atunci ți-aș fi lăsat eu o zestre ca aceea!

Și părea că-i pare foarte rău că nu-i poate da zestre fetei decât partea lui de casă și moșie.

— Dă fiecare ce poate, Oane, zicea cumnatul.

Și trăiau liniștiți până da gură de primăvară. Atunci larma începea din nou în căsuța bătrână, prin ogradă, prin grădină, răsunând până la al patrulea vecin.

Iar Onu, de cu bună vreme, de prin postul Paștilor, se încerca de mai poate grohoti din gât, cum fac copiii când vor să stârneasă bivoli ce vin de la pășune. Și, văzând că merge, zâmbea liniștit.

19 11

BETIVUL

Șazu pe-un colț de laviță, lângă foc, își puse lângă el căciula roasă, își adună aripile pătate și petecite ale cojocitei și începu să povestească, privind aiurit prin casă:

— Nu mi-i frig, cum spui dumneata. Tremur de groaza morții. Că astă-noapte venise moartea să mă ducă. Venise, dragă, în chip de muiere, și-mi bătea la fereastră, și-mi vorbea cu glasul Mărinei, al muierii mele, moartă de zece ani. Să vezi: Eu șăd în marginea satului, într-o colibă, aproape de cimitir, aproape de stâncă și de pădure. În viața mea, din pricina asta, am pățimit multe. Că cel Necurat, cum știi, dragă, se sălășluiește în beznă și în piatră sacă. Iar la miezul nopții se plimbă prin cimitire. Dar azi-noapte n-a fost vedenie. Venise Mărina mea la fereastră, și plângea încet, s-o las în casă, că îngheață de frig. Deschid fereastra, o pipăi pe muiere ș-am văzut că are trup ca oamenii. Și, nemaștiind ce fac, i-am deschis ușa.

Moșul se opri deodată încremenit: părea c-o vede într-un colț al casei pe Mărina.

— Deschid eu ușa, zice el, dar în casă nu intră Mărina, ci o femeie slabă și deșirată, cu cap de cal și-n mână c-o seceră strălucitoare. «Bună sara, moș Ioane, zice, bună sara, bătrânule, bună sara, ticălosule!» Așa mi-a zis, de trei ori. Eu întâi am înghețat, da-n urmă mi-am luat

inima în dinți: «Eu nu dumitale ți-am deschis, chip de ciumă, ci nevastei mele. Pe Mărina am lăsat-o eu în casă.» Ea bătu din fălcile lungi de cal, în casă se porni un vânt rece; se apropie de mine și-mi zise: «Aștepti pe Mărina, și ți-am venit eu pe cap. Dă-mi un scaun de șădere.» Mie deodată-mi fulgeră prin cap: Moartea-i, ea cere scaun de șădere, când merge să ducă pe creștini! Și nu i-am dat. Și ciuma se trage lângă cămin. «Ce mai faci, moș Ioane, ticălosule? mă întreabă iar. Ți place viața, Ți place să trăiești?» «Place, da», îi răspund. «Da' crezi tu că Mărinei tale nu i-a plăcut? Ai îngropat-o de zece ani. Tu i-ai scurtat zilele. Da, tu, ticălosule! De câte ori nu și-a rugat biata femeie moartea, de răul tău, bețivule!» Moartea tăcu, și în casă, pe păcel, începu deodată cineva să geamă. Gemetele se ridicau din zece piepturi parcă, umpleau casă, și eu m-am tras cu groază lângă fereastră. Gemea Mărina, nevastă-mea, așa cum făcea în anii ei de boală. Moartea bătu din fălcile lucii, sună din oasele înghețate și-mi zise șuierând: «Cunoști?» «Da, cunosc că-i plânsul Marinei.» «Așa ai lăsat-o, ani de zile, să se tânguie! Tu mergeai dimineața la crâșmă și veneai noaptea târziu acasă. Câteodată nu veneai nici noaptea. Durmeai când într-un șanț, când lângă un gard. Ți-aduci aminte, sunt patru ani chiar în noaptea asta, ai durmit pe zăpadă, într-o hudiță. Ai înghețat de jumătate. Ș-atunci, cel ce-mi poruncește mie mi-a zis: „Du-te și ridică pe nemernicul acela l „Eu am venit și te-am văzut. Erai cu fața buhăită, ca acum. Însă durmeai liniștit, n-aveai nicio durere. Mi-am zis: „Ar fi prea mare noroc pentru ticălosul ăsta să moară fericit”. Am mers la stăpânul meu și m-am rugat să nu-ți ceară încă sufletul. Știam că, cu anii ce-or trece, ți-l vei face tot mai negru. Și am avut dreptate.» Eu îmi adusei aminte de noaptea aceea, cum m-au dus oamenii pe sus acasă. Stam acum împietrit de groază și așteptam să mă ducă. Moartea rânji, arătă niște măsele galbine și late, scoase din sân, de pe coaste, o

hârtie lungă și lată, o ridică și-mi zise: «Ia privește ce-ți apasă sufletul!» Hârtia se luminează deodată și văzui, chiar deasupra, trupul umflat al Mărinei. Piciorarele-i — cât butucii de stejar. Capul ei nepieptănat privea de-acolo de sus înfiorător. Văzui butoaie mari de spirt, din care își scoteau capetele cu ochi de foc, cu limbi de șerpi, dracii iadului. «Iată, moș Ioane, ticălos bătrân, faptele tale. Ți-ai lăsat femeia fără niciun ajutor la boală, ai beut atâtea butoaie de spirt, câte vezi aici.» «E mare păcat, jupâneasă, să bei, îi zic eu, nemaștiând ce să-i spun.» Nu-i plăcu vorba. S-apropie c-un pas de mine. Da știam că-n noaptea asta nu mă poate duce: nu i-am dat scaun de șădere. «Îmi dai, zice, un scaun, bădicule?» «Nu-ți dau în noaptea asta. Să fii dumneata sănătoasă și să mă aștepți! Eu trăbă să mă grijăsc, și numai apoi plec pe lumea ceealaltă. Dumitale ți-ar plăcea să mă duci cu catastihul tuturor păcatelor. Parcă este om în lume fără de păcat, și parcă numa eu aș fi ticălos în lume!...» Mi se dezlegase puțin limba, de când îmi venise-n minte că în noaptea asta nu mă poate duce. Moartea zurui niște lanțuri și cercă să mă înconjure cu ele. Da, cum stam lipit de părete, n-a putut. Atunci mi se cutremură bordeiul, auzii răgând toate gadinile pădurii, auzii tânguiri de pasări de noapte și, când privii mai bine, moartea se dusesese. În bordei rămăsese un aer de pucioasă și un fir de păr sur, căzut de pe botul îmbătrânit al jupânesei. Ce crezi dumneata, am mai putut dormi? Da, mi părea că am să-nnebunesc până dimineată! Mă frământam în păcel și nu mai puteam să mă hodinesc. Cu gândul că voi muri m-am împăcat eu repede. Știam că Dumnezeu n-are să mă judece ca jupâneasa asta cu fălci de cal. Da chipu-i nu-mi mai ieșea din minte. Oho, nu-i glumă s-o vezi cu ochii!

Moșul își netezi chelia, suflă tare prin mustățile stufoase și adăugă:

— Acuma vreau să-mi văd de suflet. Când a veni la

noapte, am s-o potcovesc. Nu-i dau scaun, da-n noaptea a treia nu mai am ce-i face: atunci mă duce.

— Da, moșule, până dimineată n-ai mai văzut nimic? Nu ți s-a mai arătat nimic?

— Nu. Nimic. Ba, stai, acum îmi vine în minte. Părea că mă-necam într-o apă adâncă și glodoasă. Îmi ajunsese apa pân' la gât, pân' la barbă, pân' la ochi. Era întuneric, și de sus cădea apă noroioasă cu găleata, să zici că se rupseseră toartele cerului. Nu era suflet de om în jurul meu. Numai apa aceea groasă forfotea, și din sânul ei negru ieșeau, cu gurile deschise, toate dihăniile pădurii. Strigau ceva, da nu puteam auzi. Apa huia tare, și eu zadarnic strigam după ajutor. M-am cufundat o dată, și când am ieșit la suprafața apei, m-a prins un om de mână, m-a pus într-o luntre și m-a mântuit. Aio! noaptea asta m-a făcut să nu mai vreau să trăiesc. Adică dacă n-ar fi noaptea, tot ar mai plăti ceva viața.

— Plătește, moș Ioane, și noaptea chiar e pusă ca dimineata să ne sculăm mai dornici de viață. Numa nu trăbă să-ți faci nopțile neliniștite. Iată-ți spun: Dumneata ești bătrân și bei prea mult.

Moșul mă privi mirat.

— Adică și dumneata ca și jupâneasa?! Nu, din beutură nu văd eu minuni! N-am văzut moartea până am fost tare. Dar acuma slăbesc și m-apropii de groapă, pentru aceea vine la mine. Da să nu fie cu supărare, адаose sculându-se. Aș vrea să mă grijăsc, că-i târziu, și azi n-am luat nimic în gură. Aș vrea să-mi iau un păhărel de țuică. Mai am două zile, și-n urmă, dacă vine jupâneasa, ce știu eu în ce lumi mă duce?!...

19 11

DUPĂ DOI ANI

Părintele Mărculeț, după ce își sfădi sluga, după ce se certă cu preoteasa, intră în odăița care-i slujea de cancelarie și, șezând la masă, începu să frunzărească o

carte. Din când în când privea prin geam și făcea mereu, cu ciudă:

— Ce comedie, ce comedie!

De două săptămâni vremea ținea mereu umedă și rece. Când ieșise de dimineață în curte și văzuse același cer, aceeași mocnire bolnăvicioasă în aer, părintele nu se putu răbda să nu zică tare:

— Dacă-i iarnă, fie iarnă! Ce comedie, ce comedie! apoi intrase în camera în care preoteasa îmbrăca o puzderie de copii mărunței și o luase la ceartă.

— Ce comedie, ce comedie! mai zisese părintele, ca încheiere, și ieșise.

Preoteasa nu se supăraseră. Ea știa că părintele nu putea suferi vremea asta mohorâtă și că, în astfel de zile, dumnealui îi plăcea să se certe, după cum, în zilele luminoase, îi plăcea să râdă. Cu regula asta se împăcase ea de mult.

Părintele Mărculeț nici n-avea de gând să citească, ci frunzărea cartea așa, doar ca să facă ceva. Deodată se auzi o ciocănitură în ușă și, fără să mai aștepte răspunsul, în odăiță intră repede, ca și când ar fi urmărit-o cineva, o femeie tânără, înaltă, cu ochii negri, cu fața bărnace. Urmele lacrimilor se mai vedeau încă pe obrazul ei palid. Părintele se făcu, deodată, că-i adâncit în citire. Ar fi voit să nu-i între nimeni în casă, acum.

Femeia dete bună „dimineața și se apropie, cu pași mărunți, să-i sărute mâna.

— Ei, comedie! făcu părintele, retrăgându-și mâna. Las, nu-i de lipsă! și păru că citește iarăși, cu mult interes.

Femeia, însă, nu putea să aștepte.

— Părinte, zise ea, abia stăpânindu-și plânsul. Pavel înnebunește. Mă bate, mă omoară, адаose ea și începu numaidecât să suspine.

Neridicând ochii din carte, părintele spuse sentențios, cu satisfacție:

— «fără muierea să se teamă de bărbat!» Ei, comedie! Asta-i lege! Bărbatul trăbă să-și bată muierea, dacă-i vinovată!

— Că nu-s vinovată, părinte, nici cât o floare din grădină! Să nu-mi ajute...

— fără tu nu te vei jura, întrerupse părintele, nu te vei jura nici pe cer, că este scaunul lui Dumnezeu, nici pe pământ, că este așternutul picioarelor lui! Muierea trăbă s-asculte de bărbat! adaose repede părintele Mărculeț, închizând cu zgomot cartea și ridicându-se de la masă. Privirile lui se mai limpeziseră. Ce supărare ai, Bucură? o întrebă el cu o voce mai blândă.

Femeia începu să-i spuie repede ce-o apăsa pe suflet. Nu se oprea decât când i se isprăvea răsufarea. Și începea din nou.

— Un an și jumătate, începu femeia, am trăit cu el fără să-mi zică ori să-i zic fă-te-ncolo, că ne-am luat din dragoste și din voia noastră. Încă muma-mi zicea să nu mă grăbesc. O vorbă de vorbit, un sfat de sfătuit, o mâncare de mâncat, un drum de făcut, toate le făceam cu bună înțelegere, și traiul nostru de-atunci să deie Dumnezeu să-l aibă toți oamenii, că ceartă n-a fost în casa noastră, bătai n-am mâncat. Nu săcurea, da nici pumnul nu l-a ridicat asupra mea. Pe urmă, părinte, zise ea oftând, Pavel s-a dus în America. Drept e ș-aceea că s-a dus cu învoirea mea, că m-a întrebat: «Să merg oare și eu, Bucură?» Și eu i-am zis: «Du-te!»

— Așadar, de când s-a întors din America vi s-a întors traiul spre rău? întrebă părintele Mărculeț, încâlcindu-și barba cu degetele.

— Da, părinte. A stat în America doi ani, și, astătoamnă, la culesul viilor, a sosit, fără să-mi scrie nimic, și pe mine nu m-a aflat acasă. Și când am sosit, cea dintâi întrebare a lui, care nu mă văzuse de doi ani, a fost: «Unde-ai umblat?» Da' nu-i mai cunoșteam ochii, că i se

schimbaseră, și se uita la mine cu ură, și vedeam că nu credea când i-am spus c-am fost până la o vecină.

— Și de unde știai tu că el nu te credea? o întrebă părintele, clipind din ochi.

— Vedeam pe fața lui, și mi-a spus și el că mințesc, că am ibovnic de când s-a dus el. Să vezi, părinte, că mă prepune cu Ionu Florii, cu Căpraru și cu satu-ntreg, și eu sunt nevinovată ca o floare din grădină! Asta o spun pe sufletul meu! Și ziua cea dintâi s-a-nceput rău, că eu trebuia să merg iarăși la vecina, să cos, că am mașină de cusut, părinte, și lucrez pe la femei, că, numa cu ce-mi trimitea el din America, rău aș fi dus-o. El îmi zicea să rămân acasă. Eu, femeie lucrătoare!

— Lucrătoare, cum vei fi, în ziua cea dintâi, după ce ți-a sosit bărbatul, trebuia să rămâi acasă, nu să umbli prin vecini. Ce comedie! Voi nu v-ați văzut de doi ani! zise cu ciudă părintele Mărculeț.

— Nu puteam să stau ziua-ntreagă, începu să torăie femeia, că și mumă-sa, soacră-mea, mi-a zis să-mi văd de lucru, că dumneai mă cunoaște.

— Toată pasărea pre limba ei piere, nevastă, o întrerupse iarăși părintele. Nerămânând cu el în ziua cea dintâi, tu i-ai întărit numa bănuielile, cu care poate a plecat din America. Muierea trăbă s-asculte de bărbat!

— Și soacră-mea mă cunoaște, continuă ea, pârând că nu aude pe părintele, că doi ani de zile la o masă am mâncat, c-un fel de bucate ne-am săturat, într-o casă am dormit. Și s-o chemi pe dumneai și s-o-ntrebi, să vezi, putea-va jura pe ceva, rău, împotriva mea? Că eu am fost femeie de omenie, cum puține sunt în sat, și dacă nu-i mai plac, deie-mi drumul și caute-și altă nevastă.

— Ho-ho! făcu părintele Mărculeț. Până la despărțanie mai este! Asta nu merge atât de ușor cum crezi tu! Și din tot ce-mi spui eu nu văd pentru ce v-ați despărți, адаose, începând să se plimbe prin casă.

— Mă prepune, părinte, cu toată lumea, și două zile a păzit după mine, ascunzându-se prin cucuruze, că zicea că mă-ntâlnesc pe-acolo cu Căpraru; dar eu pe Căpraru de două luni de zile nu l-am văzut în ochii mei, că n-am lipsă să-l văd. Și, sara, zice că are treabă până la un om, da, cât ce ies puțin din casă, îndată-mi sare înaintea și mă-ntreabă: «Unde vrei să mergi?» Și noaptea de cap mă judecă, părinte, și mă amenință cu moarte, până se trezește soacra, — că ea-i cam surdă, — și-i zice.: «Ce aveți acolo? Mai las-o, mă, nebunule!» Dar el n-o ascultă nici pe mumăsa, și-mi spune mereu că, de mă prinde, îmi sucește grumajii ca la un pui de găină.

— Nici n-ai fi vrednică de altă moarte dacă te-ar prinde! zise cu satisfacție părintele Mărculeț.

El, cum se plimba, vedea prin geam vremea mohorâtă de-afară, și sufletul i se înăsprea din nou.

— Că nu mă poate prinde, începu plângând femeia, că n-are de unde. Eu îmi păzesc cinstea casei și vreau să fie bine, cum a mai fost, dar el e tot tulbure, și nu mai pot să mă-nțeleg cu el. Că la o vorbă nu-mi răspunde, la o mâncare nu vine ca lumea, la părinți nu mă mai lasă, dar eu i-am spus că, decât să mă despart de părinții mei, care m-au crescut, mai bine mă despart de el.

Tăcu înecată în plâns. Lacrămile îi curgeau șiroaie pe obraji.

— «Și pentru aceasta va lăsa omul pe tatăl său și pe mumăsa și se va alipi de muiere-sa!» zise părintele, sentențios. Asta-i lege de Evanghelie, muiere, adaose îndată, și nu-i sună numa bărbatului, ci și muierii. Rău ai făcut dacă i-ai spus așa! Foarte rău ai făcut!

Femeia tăcu puțin, părea că se gândește, apoi începu din nou, cu glasul puțin scăzut, care însă se înălța repede:

— El zice că mă duc pe la părinți ca să mă-ntâlnesc cu ibovnicii. Da părinții mei sunt oameni de omenie, îi știe satul, și ei mă apără, nu mă îndeamnă la păcat. Și, doi ani,

cât a fost el dus, ei m-au ocrotit și m-au mângâiat. El zice că fur din casă de la noi și duc la părinți. Dar ai noștri n-au ajuns zilele acelea, s-aștepte milă de la noi, că-s harnici și au din ce trăi!

Aici se opri, și plânsul o înecă din nou.

— Și azi-dimineață m-a bătut, zise ea, suspinând, c-am vrut să merg până la ai noștri. Dar eu nu-s cănele nimănui, și, dacă nu-i place, caute-și altă nevastă, decât să mă prepuie cu unul și cu altul și să mă păzească prin șuri și prin grădinile vecinilor, de-au început ș-aceia să se ieie de-un gând de el. Și-i spune mumă-sa: «Pavele, adună-ți mințile acasă, Pavele!» Dar el n-o ascultă, trăbă că-i smintit, că și el a zis odată: «Nu știu ce-i cu mine, trăbă că-nnebunesc». Eu, părinte, vreau să-l chem de față, și să spuie sfinției-tale dacă vrea să mă ție ca pe-o nevastă cu credință, cum i-am fost, și să nu mă bănuiască, ori, dacă nu vrea, să-mi deie cale slobodă, că eu căne la casa mea nu mai vreau să fiu!

Femeia tăcu, suspinând adânc. Frângându-și mâinile, aștepta răspunsul părintelui Mărculeț.

— Ce crezi, zise târziu părintele, v-ați mai putea împăca?

— Ne-am putea! răspunse femeia, repede, ștergându-și lacrămile. Numa să nu mă prepuie mereu.

— Bine, bine! făcu părintele. Pentru asta ar trebui ca mai întâi tu să nu-l faci să te bănuiască. În rândul cel dintâi va trebui s-ascuți de el. Îți zice el: «Muiere, nu te duce în cutare casă!» tu să nu te duci, nici chiar la părinții tăi, cel puțin până-i trec bănuielile. «Muierea trăbă să se teamă de bărbat!» Adică să-l asculte. «Bărbatul e capul muierii!» Gândești tu că poți să-l ascuți, de-aici încolo, într-o toată?

Părintele o privi cu ochii lui suri. Din cum își plecase capul, din cum își strânsese buzele, el găsisese că ea ar fi bucuroasă de împăcare.

— O să-l ascult, părinte! Cred că și pân-acum să-l fi

ascultat, zise ea.

— Bine, bine, făcu părintele Mărculeț, mulțumit. Acum poți merge. O să-l chem îndată pe bărbatul tău.

Și, deodată cu femeia, ieși și părintele Mărculeț.

— Niculae, măi Niculae! strigă el în curte.

— Aude! răspunse sluga și se ivi numaidecât de sub șopron.

— Să mergi acum îndată la Pavel Brad, să vie la mine numaidecât. Ai înțales?

— Înțales! făcu sluga, mulțumit că părintele nu era supărat pe el.

Din cum îl chemase, înțelesese că inima părintelui s-a muiat. Când era mânios, nu-i zicea pe nume, ci-l striga: «Măi ăsta!»

Părintele Mărculeț intră în odăiță și privi pe geam. Pe uliță treceau din când în când bărbați, cu pasul greu, încet, ca și când i-ar apăsa o povară nevăzută din aerul mocnit și umed. Trecea, mai rar, și câte-o femeie, cu gura ascunsă-n broboadă. Erau îmbrobodite de iarnă, deși afară nu era ger, ci numai umezeală rece.

Pavel Brad trecu pe subt ferestrele casei parohiale, cu capul în piept, cu pași hotărâți.

— Aici nu-i glumă, zise tare părintele Mărculeț văzându-l.

Omul intră, respirând des. Venise repede, ori sufletul lui era învolburat?

— Te-a pârât nevasta, Pavele, spune c-o bați, c-o bănuiești. Te-am chemat să vedem ce-i adevărat din toate.

Părintele îl privi cu luare-aminte. Omul era de statură mijlocie. își strângea buzele sub mustața rătezată scurt. Ochii-i ardeau ca de friguri.

— Am ascultat, părinte, ș-am venit, începu el cu vocea răgușită, ca și când l-ar fi strâns cineva de gât. Da, să nu fie cu supărare, m-ați chemat în zadar. Eu nu mai vreau să trăiesc cu ea. N-o mai sufăr în casa mea.

Vorbea agitat, respirând des, oprindu-se mereu. Din vorbe, din priviri, din fața lui aspră se vedea că-i hotărât.

— Să nu ne grăbim, pretine, zise părintele, și între sprâncene i se ridică o dungă groasă. Graba strică treaba, adaose el.

— Nu mă grăbesc, părinte! Acum suntem în iarnă, și, de la culesul viilor, de când am venit, am avut vreme să mă socotesc îndestul. Aici e vorba de doi ani, părinte! Doi ani mi-au stricat toată viața! Da, mi-au stricat-o, pentru că eu cu ea nu mai pot trăi!

— Numa voință să fie, se poate, pretine! Trăbă să iertăm! Trăbă să ne muiem inimile! zise domol părintele.

El vedea că omul acesta, pe fața căruia se mai cunoștea paliditatea celor doi ani petrecuți într-o fabrici din America, suferă.

— Noi, un an și jumătate, am trăit bine, părinte. Pe urmă, m-am dus în America. Știi dumneata, că se duc destui oameni de la noi. Mi-am zis: «Să câștig și eu». Acasă sunt căpătări puține. M-am înțales cu ea și m-am dus.

— El, aici, oftă adânc, și-și puse mâna pe masa părintelui.

— Am muncit în rând cu alții, și ce agoniseam trimiteam acasă. Ei îi trimiteam. Erau ea și mama acasă. Eu o avusesem dragă. Mă gândeam la ea și-i scriam destul de des, că știu carte și știu scrie. La-nceput îmi răspundea tot așa. Pe urmă, după vreo jumăta de an, scrisorile ei începură să se rărească. îmi ziceam, cercând să mă liniștesc: «E vremea lucrului, și ea nu știe scrie». Și-i trimiteam bani. Pe la strânsul finului îi vine la un om de la noi o scrisoare de-acasă. Omul lucra cu mine în fabrică. «Uite ce scrie de nevastă-ta, măi Pavele!», îmi zice și-mi dă scrisoarea. Ș-acolo zicea: «Fratele Pavel ce mai face, că Bucura lui duce lume-albă cu Ionu Florii». Ca orice om, am început s-o bănuiesc.

— Nu poți da crezământ la orice veste, Pavele. Poate-

a fost un om rău ș-a voit să vă strice casă, zise părintele Mărculeț.

El urmărea cu mult interes toate mișcările românului, privirile lui înfrigurate. Și omul îi era tot mai simpatic.

Țăranul oftă din adânc, clătină din cap și spuse:

— Ce-mi zici dumneata acum mi-am zis și eu, părinte. Altfel, n-aș mai fi putut sta o zi în țară străină. I-am scris și ei: «Uite, Bucură, ce veste mi-a sosit!» Ea mi-a răspuns îndată, o aducea mărturie pe mama și se jura pe cer și pe pământ că-i tot așa de curată cum o știu. Eu m-am liniștit, așa, pe jumătate. Că de ce să mințesc înaintea sfinției-tale și să-ți spun că am crezut-o deplin?

— Ei, muierea!... făcu părintele, cu ciudă.

— M-am liniștit așa, ca să mai pot rămânea un an, zise el mai departe, cu vocea înghețată. Da, în celea din urmă trei luni ale anului al doilea, nu mi-a mai răspuns la nicio scrisoare!

— Iacă muierea!... zise părintele, care era convins acum de vinovăția femeii.

— Atunci mi-am zis: «Stai, să vedem!» Și am plecat acasă, fără să-i dau de știre. M-am gândit pe drum: «Că ce voi afla acasă?» De, ca omul, părinte.

— Ca omul năcăjit, făcu părintele.

— M-am gândit, nu zic. Dar eram și vesel. îmi ziceam: «Poate nu va fi nimic adevărat». Când am ajuns, ea nu era acasă. Întru târziu, vine. Va fi auzit de prin sat că m-am întors. Eu am văzut-o încă prin fereastră. Și deodată mi s-a pus ceva rece la inimă. Venea mânăioasă, - a izbit portița. Și oricât a cercat să pară veselă, n-a putut. Da, n-a putut, părinte! Avea ochii vinovați. Eu i-am văzut îndată. Nu cuteza să se uite deschis la mine. Se uita numai așa, pe furiș. Pe urmă, temându-se să n-o ghicesc, a spus că are de lucru și s-a dus la o vecină.

Tăcu și trase aer în piept. Ochii-i ardeau.

— Tu ai venit cu prepusul din America, Pavele, și foarte ușor ai putut să te-nșăli, zise părintele.

Țăranul zâmbi dureros.

— Nu mai era nevasta mea, părinte! Eu o știam pe Bucura așa cum am lăsat-o. Doi ani însă mi-au schimbat-o. După doi ani, din ziua cea dintâi, n-am mai cunoscut-o. Înțeleg din fiecare vorbă ce-o spune, din fiecare mișcare că nu-i mai ea. S-a isprăvit! Doi ani mi-au stricat viața! sfârși el oftând adânc.

— Bine, frate, da numa după bănuieli de-astea, după cum ți se-mpare, nu te poți lua, zise părintele, întărâtat deodată împotriva lui Pavel. Spune probele ce le ai împotriva ei, adaose repede, și începu să se plimbe prin odăiță.

— Ceea ce-am spus pentru mine e mărturie prea multă împotriva ei, începu cu greu țăranul. Eu știu cum am trăit cu ea mai nainte, părinte. Eu știu! însă pentru dumneata îți spun și dovezi.

— El se opri puțin. — înainte de toate, continuă îndată, din banii care i-am trimis din America nu mai e nicio băncuță. N-a pus la bancă nicio coroană. Pe toți i-a cheltuit.

— Iacă muierea!... făcu, cu bucurie, părintele, ca și când ar fi fost satisfăcut de dovada asta împotriva femeii.

— Am întrebat-o, nu mi-a răspuns. Zice că banii trec. Zice că eu n-am să-i poruncesc. I-am spus că am, că i-a bărbat, ș-atunci mi-a zis: «Nu știu ce-i, că te am urât ca pe dracu'!»

— Ei, nemernica! zise părintele, înțepenindu-se înaintea omului. Ți-a spus așa? Sunt chiar vorbele ei?

— N-am voie de glume, părinte, mă poți vedea. Așa a zis. Pe urmă, sara, îndată ce simte că nu-s acasă, noaptea chiar, iasă în grădină și-ncepe să tușească. Înainte cu doi ani, n-ar fi ieșit noaptea în grădină, singură, pentru un corn de țară! Am păzit-o. Am prins-o. Vezi bine, n-am

martori, da pot jura. Odată, într-o sară, i-am spus că merg până la covaci, să-mi ascută un fier de plug. Da când a-nceput să-și facă sămnul cu tusa, eu am deschis porțița grădinii. «Da' ce, te-ai și întors?»

De te-ar fi luat dracu', cu covaci cu tot!» așa m-a ntâmpinat.

— Toată pasărea pre limba ei piere! zise părintele, vesel.

— Ei, părinte, ce să le mai înșir toate?! Poate ea nici nu-i așa de vină. Poate-s de vină mai mult cei doi ani. Dar eu n-o mai cunosc și nu mai pot trăi cu ea. M-am însurat cu o femeie, ș-acum asta e alta, e a doua.

Tăcu oftând. Respirația i se mai liniștise.

— Bine, frate, să zicem că-i greșită, încep părintele. Da chiar tu spui că poate ea nu-i așa vinovată, ci cei doi ani de despărțire. Să zicem că de-aici încolo s-ar îndrepta. Să zicem că le dați uitării toate și că vă împăcați...

— Nu se poate, părinte, n-o pot ierta! Aici e vorba de-o viață! Eu am cercat, da nu se poate! Ea acum mi-i străină! zise el cu silă.

— Da nevasta a făgăduit că te va asculta, de-aici înainte, în toate.

— Întăleg, zise el, zâmbind amar. Ea a-nceput să-și tragă pe seamă. Dar e prea târziu. Mi-i străină, și-n casa mea n-o mai sufăr!

— Gândește-te, pretine, că n-ai dovezi grele ca să-i arăți necredința. Nu vă vor despărți, insistă părintele.

— Eu mă simt despărțit de ea, părinte! Ce va zice legea, treaba legii! Țin-o legea, eu n-o mai sufăr în casa mea! Doi ani, părinte, mi-au stricat viața! Ți-a fost folosul meu de la America!

— Hm... făcu părintele, și nu mai stăruie.

Totuși, după ce românul ieși, gândindu-se la multele rele care vin odată cu sărăcia, gândindu-se că iar va avea un proces de divorț în parohia sa, încep să se mânie. Se

plimbă puțin prin odăi, privi prin geam în aerul sur și ieși apoi în curte. Umezeala îl ațâță. Găsi un topor lăsat sub sopron, în tină. Îl privi, îl mișcă cu piciorul, îl ridică de coadă.

— Măi ăsta! Măi ăsta! Începu să strige după slugă părintele Mărculeț.

— Ei, să mă fi luat dracu'! zise sluga, punând repede deoparte țesala și peria și ieșind din grajdul vitelor.

— Asta-i unealtă? Asta-i grijă? Ce comedie, ce comedie! Începu părintele.

19 11

DINU NATULUI

Avea moșioară bună, avea casă de piatră în ulița morii, avea doi boi și un cal negru, ținut în frunte. Lui Dinu îi muriseră părinții, de când era de optsprezece ani, și, de atunci, toată gospodăria de acasă și de pe câmp pe umerii lui se sprijinise. Frați și surori nu avea, Oamenii din sat, când l-au văzut rămas orfan, au început să-l căineze:

— Vai, săracul Dinu, ce să alege de dânsul? Cum s-a face mere-pere moșioara de la părinți!...

N-a fost însă vai de dânsul, nici moșioara nu l-a ales mere-pere. Ci, dimpotrivă, moșioara a mai crescut, în locul celor două vaci, care intrau sara în curtea părinților, acum intrau doi boi, mari și grei, învărtindu-și capul să le încapă coarnele pe porțiță. La câțiva ani mai venise și calul cel ținut să bată din copită la porțița Natului.

E drept, însă, că oamenii aveau pentru ce se teme. Dinu era un om căruia părea că mereu îi plouă și-i ninge. Avea un cap mare, pe care îl purta tuns până la piele, - iarna, vara. Țeasta era aproape în colțuri, ca și când i-ar fi fost turtită, de când era copil mic, de poveri mari. Fruntea - îngustă cât o muchie de topor, și îndată din frunte părea că se încep obrajii - mari și lați. Avea ochii mici, cețoși, ca și când îndărătul lor ar pluti mereu neguri dese. Mustața-i răsărise rară, și, cu anii, firele se lungeau, se înăspreau,

dar nu se îndeseau. Era o batjocoră de mustață, - săracă, bălaie. Gura lui era largă și umedă, ca o gură de somn. Grumajii, puternici, groși, scurți, se înțepeneau în trunchiul pătrat, pe lângă care brațele lungi atârnavă ca niște pendule uriașe.

Dinu deci nu era un fecior frumos. Avea douăzeci și șapte de ani și părea cu mult mai bătrân. De altfel, ochii, fața lui posomorâtă nu l-au lăsat niciodată să pară nici tânăr, nici om de ispravă. Drept că până-i trăiseră părinții îl munceau din zori și până în noapte. Dar oamenii își ziceau: «Are la spate pe Natu». Tatăl său fusese om năprasnic și nu-și lăsa nici femeia să odihnească, precum nu odihnește o suveică. Natu mai era apoi și bețiv, și, la mânie, cel mai cumplit om din sat.

Mirarea sătenilor fu deci mare când văzură că Dinu nu slăbește din hărnicie. Începură să zică: «Dinu e om de ispravă», și priveau cu plăcere boii lui frumoși și calul ținut în frunte.

Dinu Natului nu era jucăuș, nu bătea nici crâșmele, nici șazătorile. De când se desprimăvăra și până se puneă înghețul, numai nopțile era acasă, apoi duminicile și sărbătorile. El își ara, el își semăna, el își cosea. Numai la secere și la strânsul fânului lua oameni cu plată, să-i ajute. Și erau destule zile când, isprăvindu-și lucrul pe hotar, ar mai fi putut rămâne și acasă, sau să beie un pahar de rachiu, în zilele ploioase, în crâșmă. Dar nu! Când nu avea de lucru, el își oprea dimineata boii și calul în grajd, nu-i dădea în grija ciurdarului, ci, luându-și gluga după grumaji și bâta în mână, îi ducea el la păscut. Îi purta pe margini, pe căi de porumbiști, pe capetele lanurilor de grâu. Privea cu plăcere cum cei doi boi adună cu limba lor aspră iarba fragedă, înaltă, sau cum ronțăie calul, rătezând iarba până la fața pământului, umblându-i buza de sus ca o vietate ciudată. După ce creștea mohorul prin porumbiști, Dinu își ducea boii și calul la moșia sa și-i îndopa cu mohor. Când

flămânzările începeau să se rotunjească, Dinu lua un fir de mohor, se oprea în marginea lanului, și, urmărind cu plăcere lăcomia celor trei animale, cânta ușor, abia auzit, din firul de mohor, cântecul feciorului. Acesta era tot cântecul lui. Alt cântec nime nu l-a auzit cântând vreodată.

Când își ducea, sara, vitele acasă, vitele erau sătu e cumu-s tobele.

În vreme de iarnă nu erau boi albi grijiți, țesălați, grași că ai lui în tot satul. Când îi ducea să-i adape, că nu avea fântână în curte, oamenii priveau cu ciudă.

— Al dracului Dinu ăsta! ziceau sătenii.

Duminicile și în sărbători în vreme de vară, se scula de dimineață, își mătura curtea, drumul înaintea casei, se primenea apoi și mergea regulat la biserică. Femeile cu fete mari își ziceau: «Se vede – om așezat; pagubă că-i așa de urât». Fetele, întâlnindu-l primenit astfel, pe drum, se coteau, își șopteau la ureche, chicoteau. El însă trecea pe lângă ele ca și când nici nu le-ar vedea, nici nu le-ar auzi. Cu ochii lui cețoși, intră în biserică, se apropia de locul feciorilor și rămânea neclintit – doar ce-și măsura în răstimpuri cruci largi.

Acasă – nime nu știa cum trăiește. La Crăciun, drept, Dinu totdeauna tăia un grăsun, dar încolo, fierturi, în casa lui, nu se pomeneau decât la zile mari. Atunci venea o rudenie depărtată, o femeie uscățivă și rea, care până ce-i puneă o oală de varză la foc, ori sucea grumazul unei găini, să-i facă tăieței, mormăia neconținut.

Atunci Dinu era mereu în jurul ei. Urmărea cu mult interes toate mișcărilor femeii, se apleca asupra găinii despicate, asupra verzei cu miros plăcut, și un zâmbet larg i se răspândeă pe față. Pentru el erau noi toate lucrurile acelea migăloase, pe care le făcea femeia. îi părea un fel de joc și simțea o plăcere foarte mare privind acel joc. îi părea chiar că-l gâdilă ceva la inimă, și atunci zâmbea și mai larg.

Din când în când, rudenia se mânia:

— Mai lasă-mă și în pace, Dinule! Altfel, nu-ți isprăvesc fiertura până mâne. Nu mă opăci.

Dinu se lăsa atunci pe un colț, pe o margine de laviță, dar urmărea mereu mișcările femeii. Îi părea, chiar, că și lemnele pe foc altfel le așază o femeie decât el.

— Însoară-te, îi zicea femeia de câte ori îi punea mâncarea pe masă și se pregătea de ducă, Ai casă, ai moșie, ai boii tăi, ai coșurile pline. Cu atâtea bunătăți tu trăiești ca un sărântoc. Însoară-te, îi repeta, ieșind pe ușă.

— Hm! făcea Dinu cu fața luminată.

Apoi apuca să se ospăteze, având o poftă de lup. Aburii, mireasma fierturii îi deschideau parcă o prăpastie în deșerturi.

De câte ori îi vorbea cineva despre căsătorie, el asculta cu ochii plecați, da din cap, dar din gura lui, afară de acel «Hm!», nime n-a auzit nicio părere asupra înșurătorii.

Anul întreg se scurgea pentru Dinu fără bucurii și fără dureri, afară de dulcele Crăciunului.

Cu două-trei săptămâni înainte de sărbători, Dinu se pregătea pentru zilele acelea dintre Bobotează și Pașimi, uneori mai puține, alteori mai multe. Dinu știa în fiecare an zilele de dulce. El își avea la Crăciun ghetе noi, căciulă nouă, pieptar alb și înflorat. Dar, cu două-trei săptămâni înainte de Crăciun, Dinu își alegea o zi în care pleca, pe murgul lui, la Sibiu. Aci, dacă întâlnea oameni de la el din sat, se învârtea în dreapta, în stânga, până ce aceia rămâneau pierduți, apoi se furișa într-o prăvălie pe care o știa de mai mulți ani.

— Să-mi dați o peană, zicea cu silă Dinu, privind mereu în jur, să vadă dacă nu sunt cumva săteni de-ai lui acolo.

— O peană de mire? îl întreba băiețașul de după tarabă.

— Da, una de-aia, spunea în silă Dinu, simțind cum se înroșește.

Băiețașul îi puneă numaidecât dinainte florile acelea de hârtie, — roșii, verzi, albastre, — ca florile de pe turte. Erau legate pe sârmă și sunau uscat. Dinu căuta printre ele cu degetele lui groase, alegea una care bătea în mai multe culori și avea ținte strălucitoare.

— Asta. Cât face? întreba, ridicându-și pieptarul și căutându-se în șerpar.

Băiețașul îi spunea prețul, adunând și punând la loc pe celelalte.

— Să mi-o învălui într-o hârtie, zicea Dinu, după ce-i număra banii.

În vreme ce floarea de târg era împachetată într-o hârtie subțire, Dinu Natului privea mereu spre ușă. Însă niciodată n-a fost surprins de vreun cunoscut când își cumpăra podoaba aceea. El o ascundea sub haină și, strecurându-se din prăvălie, își lua drumul spre casă.

Apropiindu-se Crăciunul, Dinu era tot mai mult robit de o slăbiciune. Și, astfel, câteodată, sara, își astupa ferestrele, își scotea din ladă hainele de sărbătoare și începea să se primenească, simțind o adâncă plăcere. Când era gata, își lua căciula neagră, rotilată, o puneă pe masă, scotea din ladă pana cea de târg, o dezvălea cu grijă din hârtie și o prindea în cheutoarea de la căciulă. Apoi își puneă căciula în cap, se apropia de un ciob de oglindă și se privea îndelung, cu plăcere, cu satisfacție. Atunci ochii lui se luminau, și zâmbetul larg îi stăruia mereu pe față. Șădea pe laviță, după masă, și rămânea multă vreme pe gânduri. Târziu, se ridica, se dezbrăca de straiiele de duminică, puneă floarea la locul ei, în hârtie, închidea lada, și, oftând adânc, se culca.

După ce treceau Crăciunul, Bobotează, Dinu nu mai avea somn ca oamenii. În zilele care urmau, până în

Paresimi, se încheiau toate căsătoriile în sat. Cine nu

se însura acum rămânea să aștepte până la anu'.

Dinu Natului, de mulți ani, ieșea în fiecare sară, după ce se liniștea satul, pe uliță. Deschidea fără zgomot porțița și grijea, cât se putea de mult, să nu-i scârțâie zăpada sub picioare. În fiecare an credea el că vor să se apropie de dânsul două-trei fete din sat ori vreo văduvioară. Asta o credea Dinu din vorbele unor oameni, din privirile ce i le aruncaseră peste an cutare fete sau cutare văduve tinerele. El trecea deci pe ulițele satului, mergea în liniște, furișându-se pe cât putea, și, când ajungea dinaintea caselor cu fetele sau cu văduviile pe care le prepunea, începea să fluiera încet printre dinți, să șuiere domol. Lui îi părea că șuieră tare, că ar putea să-l latre câinii, dar șuiera așa de încet, încât numai un om care-ar fi stat lângă dânsul l-ar fi putut auzi. Se plimba în sus și-n jos pe dinaintea acelei case, șuierând așa, în surdină, mereu, neobosit, apoi, de la o vreme, se strecura pe altă uliță și șuiera pe dinaintea altei case. Uneori i se părea că aude zgomot în curte. Atunci inima lui înceta să mai bată. Se alipea de gard și aștepta. În curte, însă, nu tușea nime, nu se auzea cântecul zăpezii. Dinu se mișca de lângă gard, și, încet-încet, că nu-l simțeau nici câinii, se strecura pe altă uliță.

Alteori afla, plimbându-se, tocmai pe dinaintea casei spre care se îndrepta el, pe vreun fecior din sat. Când ce-l băga de seamă, Dinu își făcea calea întoarsă.

Uneori se întâmpla s-o afle pe cutare fată, la care se gândea, în porțiță, dar nu singură, ci cu vreun fecior, șoptindu-și fericiri. Dacă era prea aproape de ei și nu se putea întoarce, trecea pe dinaintea lor, făcându-se că nu-i vede.

Și astfel, în nopțile din dulcele Crăciunului, Dinu Natului se întorcea târziu acasă. Se întindea, așa îmbrăcat cum era, în patul rece, trăgea un țol peste el, dar somnul nu-i venea până târziu.

Popa vestea, din ușa altarului, în fiecare duminică, un

șir de nume. Dinu Natului asculta și, din când în când, se cutremura: popa vestea cununia fetelor și văduviilor la care se gândise el peste an.

Cu cât se apropiau Paresimile, Dinu umbla tot mai mult pe uliți. El tot mai spera. Nu mai știa care fată anume are să-i iasă la porțiță, că pe care le prepusese erau acum neveste, dar se putea întâmpla să iasă totuși vreuna la semnul ce-l făcea el. Și, astfel, Dinu se plimba acum pe toate ulițile, şuierând mereu, domol, printre dinți.

Apoi, deodată, popa vestea în biserică începutul Paresimilor. De aci încolo porțița de la curtea Natului nu se mai deschidea sările. Dinu intră în viața lui obișnuită, mereu cu speranța că, dacă nu s-a întâmplat acum, se va întâmpla la anul.

Și iar își vedea de gospodărie.

Și, din an în an, penele de mire s-au tot adunat mai multe și mai multe la el în ladă, căci Dinu Natului nu s-a însurat niciodată.

19 12

PATIMA BĂDICULUI STAN

«Paștele ca Paștele, Crăciunu-i sărbătoare!» era vorba bădicului Stan.

Dumnealui, de când era băiețuș bun de strungar, tot pe la oi a văcut. De când se desprimăvăra și până cădeau zăpezile, din behăit de miei, de oi, din lătrat de câni, din gospodăria stânei încolo, bădicul Stan nu mai prea știa ce se întâmplă în lumea asta. Dumnealui se hrănea «cu bâta», cum se zice. Rar venea prin sat, deși avea aici casă de piatră, zidită cu temei, nevastă frumoasă și copiii mărunței. Când era cu stâna pe Măgură, când în Aluniș, când iarăși pe ogoare. Aerul curat al câmpiilor, laptele gros de oaie, cașul dulce, urda îl făcuseră nalt, puternic, lat în spete și cu pumnul greu.

Era cel mai tare om din sat. Dar tăria lui nu slujea la nicio bravură. Bădicul Stan nu era certăreț. În ochii lui

albaștri se coborâse pacea, liniștea văzduhului senin și ceva din melancolia depărtărilor fumurii. Era blând ca animalele lângă care crescuse. Iarna, vara i se vedea prin gura cămășii pieptul arămiu. Obrajii lui erau plini și roșii, în ei era ceva din sănătatea brazilor tineri, a băieților sănătoși și bine hrăniți. Dar așa, la-**ntâmplare**, un sac sătul de grăunțe și-**l** punea pe umăr jucându-se, un car încărcat cu fân **ți-l** ridica de pe roatele de dinapoi, și berbecele în lâna căruia își împlânta bădicul Stan mâna lui mare, cu degete groase, se uita cu ciudă în pământ. Nu mai cerca să scape. Încolo, dumnealui zăcărea mai mult pe pajiște, în urma oilor. De jos, răzimat într-un cot, striga după câni, după oile care se răzlețeau de turmă. Glasul lui se auzea departe, limpede, cum limpezi erau aerul, cerul, chiar privirile bădicului. Oilor mai năvălașe bădicul nu le zicea decât «boli». «Nea, boală, nea!» și le privea c-un fel de dezgust. Îi păreau că samănă cu nevestele cele rele, iuți, neastâmpărate. Bădicul Stan își zicea de multe ori: «Sprâncenata asta cu gura ascuțită e ca Vuța. Oacăra samănă cu Paraschiva din părau. Băla ceea parcă-i Măriuța Tunarului.»

Însă, după ce cădeau zăpezile, bădicul Stan rămânea la gospodăria lui până se făcea gură de primăvară. Trupul dumnealui, uriaș, se vedea prin curte, pe la grămada de lemne, se vedea îndoindu-se și intrând în grajd la vite. Cele din urmă săptămâni din postul Crăciunului totdeauna îl aflau pe bădicul acasă. El ținea doi boi și două vaci, iar porcul de Crăciun nu-i lipsea niciodată. De cu vară îl punea la îngrășat, și rar, când da pe acasă, mai întâi se apropia de coteț, să vadă cât s-a îngrășat. Și de câte ori pleca la stână, totdeauna îi zicea muierii:

— Grijește de porc, nevastă! Dă-i să mănce!

În săptămânile din urmă, în postul Crăciunului, grija asta o lua asupra sa. îl puteai vedea mereu cum se apropia cu trocuța plină de boabe aurii de porumb și o vărsa

grăsunului. Apoi îl aștepta până se ridica în mare silă din așternutul de paie, grohotind cu prietenie, și începea să ronțăie. Cântecul acesta, de boabe sfărâmate în măsele tari, îi plăcea foarte mult bădicului. Se apropia, privea printre scânduri, și un surâs de mulțumire îi trecea pe față.

— Ți-s numărate zilele! Mâncă, să nu-ți pară rău, zicea el tare, ca și când ar fi vorbit cu un om.

Apoi, în ziua de Mucenicul Ignat, bădicul Stan aducea de dimineată în curte paie proaspete, aurii, care împrăștiu un miros de vară, de mașină de treierat. Le puneu grămadă pe zăpada înghețată, și, din când în când, se apropia de culcușul grăsunului. Acela sforăia nepăsător.

— Sărace, zicea bădicul, milos, cum nu știi ce te așteaptă...

Apoi se auzea scârțâind înghețat portița de la curte. Meșterul Andrei se apropia, cântându-i zăpada sub opinci. Încă nu era ziuă albă.

— V-ați sculat? zicea încet Andrei.

— Numa dumnealui doarme, răspundea bădicul, arătând spre culcușul grăsunului.

— Las, că-i bine! Abia-i facem mai iute apa.

Pe la alți creștini veneau doi-trei vecini și ajutau până înjunghia Andrei grăsunul. Însă aici el se bizuia singur pe bădicul Stan. Și n-ar fi avut pentru ce să se încreadă așa de tare în bădicul. El se apropia de închisoare totdeauna cu un adânc fior de milă. Sufletul lui parcă încerca să se înspăimânte. Însă numai până ce grăsunul, îngrozit, începea să grohotească înfuriat și nu voia să iasă din ascunziș. Atunci bădicul se învolbura de mânie, îl prindea cu brațele, îngenunchea, îl izbea la pământ, și, gâfâind, îi zicea meșterului Andrei:

— Dă-i!

Când trupul de sub genunchi începea să se înmoaie, bădicul se ridica în silă, lua o mână de paie și se ștergea de sânge.

Dumnealui se bucura de bobotaia care-și sălta sus flăcările mari, arămii, ca pe vremea când era copil. Ca și atunci, urmărea și acum șperla neagră, ce se-nălța ca niște hoaspe în văzduh.

— De-acum-au plecat țiganii la târg! zicea vesel bădicul Stan.

Simțea un adevărat deliciu când șoricul porcului începea să se albească, spălat, ras de meșterul Andrei, care schimba mereu cuțitele.

Acum nu se mai țin posturile ca mai demult. La Mucenicul Ignat se îndulceau mulți creștini, chiar și nevasta bădicului Stan. Însă dumnealui — nu, că era postelnic mare. De altfel, pentru el, care trăia cu lapte și caș, postul era ușor, era chiar dorit. Peste vară aștepta cu nerăbdare miercurea și vinerea, să soarbă o fiertură de post, oțetită. Acasă, în postul Crăciunului, avea varză acră. Totuși, ziua aceea de Ignat era cea mai plină de ispite pentru bădicul Stan. Dumnealui era pătimaș după carnea de porc.

— Mâncă și tu, bărbate, că unde vom merge noi, vei merge și tu, îl îndemna nevasta așezându-se la masă.

— Pentru o mâncare nu s-a face gaură în cer, zicea meșterul Andrei.

El și nevasta bădicului mâncau cu poftă din friptura proaspătă. Mirosul acela blăstămat îl gâdila chinuitor pe bădicul Stan. Dar își învingea slăbiciunea.

Alți oameni făceau mai din vreme proaspăt. Dar bădicul Stan lăsa grăsunul totdeauna până în ziua de Ignat, să-l despartă numai patru zile de Crăciun.

Și zilele acestea, că erau numai patru, treceau cu mare silă. Părea că nu se mai sfârșesc. Și bădicul, până în Ajunul Crăciunului, sara, era veșnic mânios.

În sara de ajun fața lui se însenina, în colțul buzelor i se arăta un zâmbet, care stăruia mereu acolo. Dumnealui aducea vin din pivniță, într-o cană verde, ședea după masă

și bea tăcând. Colindătorii intrau, cântecele melodioase umpleau casă, nevasta lui Stan îi cinstea c-un colac, o costită de porc, și oamenii mulțumeau, ieșeau, și veneau alții. Cănele lătra mereu în curte, câinii lătrau în toate curțile. Bădicul asculta mulțumit și puneă băieții să-i colinde, le împărțea câte-un ban, câte doi, și-i netezea pe cap. El se mișca din când în când pe scaun, privea ceasul din părete. Vremea trecea încet.

Colindătorii veneau mai rar, copiii adormeau în pacele, se culca chiar și nevasta bădicului. El, însă, tot mai neliniștit, aștepta după masă.

Dormeau toți, se auzea răsuflul lor, se auzea ticăitul pendulei de părete.

Bădicul aștepta, privind, în răstimpuri scurte, ceasul. Apoi, când bătea douăsprezece, bădicul Stan lua lumina, ieșea în tindă, o puneă pe masă. Se strecura în curte, încuia porțița, apoi, intrând, lua lumânarea de pe masă și se furișă în cămară. Umbla tiptil, ușor. Nici n-ai fi crezut că omul ăsta uriaș poate avea un pas atât de ușor. În cămară se apropia de covata acoperită cu o pânză albă, ridică pânza, și numaidecât se împrăștia o aromă îmbătătoare de colaci proaspeți, aduși cu ou. Bădicul lua un colac, îl puneă subsuoară, acoperea covata, apoi, încet, ca o uriașă pisică, urca scara care ducea în podul casei. Aici, se oprea sub cartaboșii atârnați pe o rudă de lemn. Puneă lumânarea jos, ochii lui clipeau, și surâsul din colțul gurii îi cuprindea fața întreagă. Tăia din bunătațile de deasupra, îmbuca din colac, trecea dintr-un loc într-altul, tăind mereu și mestecând cu poftă.

În orice noapte de Ajunul Crăciunului fereștrulele podului de la casa bădicului Stan rămâneau multă vreme luminate, îndată ce trecea miezul nopții.

Târziu, dumnealui se cobora, tot așa de încet, intră tiptil în casă și se culca, oftând de plăcere.

Au trecut ani până ce nevasta i-a aflat năravul. Întâi

avu certe cu el, cu copiii:

— Cine a mâncat jumătate din cartaboși?

Bădicul se jura că el nu știe, n-a văzut nimic, și punea mereu vina pe-o mătă de-a vecinului. Nevasta avusese, la început, multe zile de Crăciun triste. Bădicul Stan de multe ori nu mergea la biserică în ziua de Crăciun.

— Parcă vrei să te faci chiar păgân, îi zicea cu năcaz dumneaei. Vara, cu oile, nu mai știi ce-i sărbătoare, ce-i duminică. Acuma zăcărești. Scoală-te, e păcat să stai în pat la un praznic așa de mare. îmbracă-te și vină la biserică!

— Dacă nu pot! Dacă mi-i rău, zicea cu silă bădicul.

— Asta-i curată minune! Asară, până târziu, sănătos tun, ș-acuma, deodată, că-i bolnav! spunea cu ciudă

— Ce să-i faci? răspundea cu greu bădicul.

După câțiva ani, într-o noapte de Crăciun, bădicul

Stan, ce făcu, ce nu, doborî un petec de slănină. Bubuitura se auzi în casă, lelea Maria se ridică în pat.

— Stane, Stane, făcu ea, mi se pare că umblă cineva în pod!

Însă cum nu-i răspunse nimeni, ea se sculă, aprinse un capăt de lumânare, trecu în cămară și începu să urce scara podului.

În pod era întuneric. Bădicul Stan auzise cum se deschid ușile și stinsese lumânarea. Lelea Maria ridică pe -, tecul de slănină, se uită în jur, dar nu văzu nimic. Deodată, după horn, se mișcă ceva mare, negru.

— Bată-te Dumnezeu, păgânule! tipă înjunghiată de spaimă nevasta, scăpând capătul de lumânare, care se stinse. — în negreața aceea recunoscuse umărul bădicului Stan, dar spaima nu și-o mai putuse opri.

— Gândeam că-i dracu', adaoase ea, aprinzând un chibrit și căutând căpețelul de său.

Bădicul ieși, pufnind cu mânie, din ascunziș.

— Adică asta ar fi mătă vecinului! începu batjocoritor femeia, ștergând praful de pe bucata ce o ridicase. Dar se

opri îndată ce văzu fața mânioasă a bărbatului.

— Tu muiere, tu Marie, făcu bădicul apropiindu-se, ia să te scobori din pod! Ia să-ți vezi de treabă!

Obrajii lui se făcuseră palizi, mai mult de ciudă, decât de mânie.

Femeia amuți, se coborî, și de atunci nu se mai amestecă în obiceiurile bărbatului.

Însă, pentru ochii lumii, dumneaei se certa regulat, de sfintele sărbători, cu copiii: că cine i-a mâncat jumătate din cartaboși? Bădicul o spiona cu coada ochiului, să vadă: nu cată spre el, nu dă celorlalți să înțeleagă cine-i vinovatul? Dar femeia îl acoperea, se făcea că nici nu-l vede. Și, pentru bunătatea asta, bădicul Stan îi era foarte recunoscător. Pentru că el de patima asta nu s-a putut lăsa niciodată. Era, poate, singura lui patimă. Și, în fiecare noapte de Crăciun, îndată ce bătea miezul nopții, ferestrețele din podul casei lui Stan începeau să se lumineze și rămâneau luminate până târziu.

Și, poate, pentru plăcerea ce-o simțea în noaptea de Crăciun, sus, în podul casei, își făcuse bădicul Stan zicala pe care o cunoștea întreg satul: «Paștele ca Paștele, Crăciunu-i sărbătoare!»

19 12

MĂTUȘA

Câteodată trec și două săptămâni și n-o văd. De obicei însă mă caută în fiecare săptămână, joia. O aud gemând de cum deschide porțița. Aud cum își proptește mereu cârja bătrânețelor, cum își târâie cizmele grele pe nisipul curții.

— Vai de mine și de mine, că nu mai pot! Niciun strop! oftează mătușa deschizând încet ușa.

Se oprește, se uită cu ochii ei cufundați în cap, parcă nu m-ar fi văzut de cându-i lumea.

— Noru-mea, începe ea, gemând, și face un gest larg din mâneca cojociței.

— Iar cu nora, mătușă? întreb zâmbind.

Bătrâna tace câteva clipe, în vreme ce mă privește mereu. Ochii-i sunt cenușii, șterși; privesc neliniștiți.

— Cu, părinte, cu, face ea oftând, că i-am zis la ficior: «Mă, n-o lua, că ne-aduci pe dracu-n casă!» Dar el nu m-a ascultat, și acum noru-mea mă pune talpa-iadului. — își prinde cu mâinile bătrâne, zgârcite capul și-l clatină, căinându-se: Talpa-iadului mă pune!

De când l-a îndemnat mătușă pe ficior să nu-i aducă pe dracu-n casă, au trecut treizeci de ani. Da mătușă povestește de împotrivirea asta a ei ca și când s-ar fi întâmplat numa ieri-alaltăieri.

— Că-i frumoasă, zicea, reîncepe mătușă, că-i bogată și-i din oameni! Frumoasa ciorilor! zice mătușă, ridicând mâneca cojocitei și lăsând-o să cadă repede. Ce frumoasă? Era, ia, așa, un strop oacheșă. Și bogată! Ce bogată? Parcă nouă ne trebuia bogăția altora? apoi eu știu o zicală din bătrâni, continuă mătușă, ridicând un deget: «Capra sare gardul, iada sare casa». N-o cunoșteam eu pe mă-sa, pe Precupoaia?

— Așadar, iar v-ați certat? întreb, poftind-o să șadă.

Ea se uită la scaun, da nu șăde.

— Eu știam ce plătește Precupoaia și i-am zis: «Măi băiete, alte fete au crescut pe sama ta!» Da' ce să faci, părinte? Omul cel mai neajutorat în lume e femeia văduvă. Și eu eram văduvă de zece ani atunci.

Când ajunge aici, mătușă își zbicește lacrămile din ochi c-o batistă boțită.

— Eu, pe urmă, am avut ș-un vis... Că nu-i bine să-l spun, continuă bătrâna. Visul mi se arată înainte de cununia lor. Și se părea că pornise un povoi cumplit. Cerul se-ntuneca, dupăuiutul durduia, fulgerele se-mpleteau și apa cădea ca din găleată. Și păraiele pe uliță începeau să clocotească. Fugeau ca armăsarii și umpleau ulițele. Oamenii ieșeau îngroziți în porțițe, alții veneau de la hotar,

că era prin secere. Dar eu nu mă temeam, eu m-am lăsat în genunchi înaintea icoanei sfântului Gheorghe și mă rugam: «Sfinte Gheorghe, nu ne lăsa bălaurului, să ne înghită!» Și se părea că apele tot cresc, duceau sălcii, duceau poduri și oameni. Da, părinte dragă, oameni înecați! Și între cei care pluteau pe apă l-am văzut pe ficioru-meu. Atunci m-am trezit, zice mătușa oftând, m-am trezit și am înțales visul ce mi l-a trimis Dumnezeu.

— Ți-am spus de atâtea ori, mătușă, că e păcat să crezi în visuri, zic, plictisit acum de istoria asta, pe care o auzisem de nenumărate ori.

— Facu-mi sfânta cruce!

— Și ea își măsură o cruce largă.

— Da' cum să nu credem?! Iosif cum a visat că din apa Nilului au ieșit șapte vaci slabe și șapte vaci grase, și cele șapte slabe au înghițit pe cele șapte grase, și tot lihnite de foame au rămas?! Cum să nu credem?! N-a fost acesta vis cu sămn trimis de la Dumnezeu?! N-a venit foamete pe pământ?! Ba credem, părinte, că visurile sunt sămne trimise de Dumnezeu, să ne ferească de rele!

Explicațiile acestea mi le dădea mătușa cu un aer de atotștiutoare, care mă cam intimidau.

— Ei, mătușă, astea toate le prea știu. Spune-mi, din ce v-a venit iarăși cearta? întreb, voind să scap odată de ea.

Bătrâna mă privește cu mirare, clătinând din cap, și zice:

— Doamne, Doamne! Cum trimite Dumnezeu sămnele lui! Da cine să le-nțaleagă? Ficioru-meu crezi că le-a-nțales? Mi-a zis așa: «O iau!» Dar eu i-am zis: «Las, că tu-i vedea pe dracu'!» Pe urmă el s-a mâniat și s-a însurat. Fierbea ciuda-n mine cum fierbe o oală acoperită.

— Rău destul, zic, mânia niciodată nu-i bună în sufletul omului. Și, pe urmă, părinții nici n-au dreptul să se împotrivescă așa de mult la căsătoria copiilor.

— Da vezi, eu știam pe mă-sa, zice repede mătușa, apropiindu-se și aplecându-se spre mine. Știam pe mă-sa și aveam și sămnul din vis. Și crezi dumneata că m-am înșălat? A văzut și el, dar a fost prea târziu. Când și-a scos mâta ghearele, îl și gherase! Eu vedeam că el e tot mereu dus pe gânduri și-i ziceam: «Du-te la despărțanie!» Dar el: nu și nu, că rușinea asta nu poate să o sufere.

— Ai făcut rău, bunico! Dumneata trebuia să-i împaci, să le potolești neînțelegerile, nu să-i învrăjbești și mai tare, zic cu silă, văzând că nu pot scăpa de ea.

Mătușa pare că nu m-aude.

— Eu aveam probe, începe, probe și mărturii! Într-o sară ficiorul nu-mi era acasă. Mă făceam că dorm, că mă dureau oasele. Noru-mea, mâta, iasă tiptil în tindă, din tindă în curte și începe să tușească: «Câhcân».

— Și mătușa imită cum tușea noru-sa. — «Bine, zic eu, lighioaio, ți se vede spița, nu-i fi tu mai bălțată decât măta!» Vine, dup-o vreme, în casă și s-apucă îndată de cusut. «Bine, zic, coasă, da te-am prins!» într-altă sară, tot fluieră un ficior pe la poartă. Eram numai amândouă acasă. «Ian să vedem, cine-i ticălosu?» zice noru-mea, și unde nu se ridică mânioasă de pe laviță și iasă-n curte, din curte la portiță. N-a mai fluierat nime, dar eu auzeam șoptit la gard. Vine într-o târziu în casă: «A venit vecina până la portiță și am stat puțin de povești».

Mătușa încearcă să imite cuvintele astea: își adună gura pungă și scoate un glas pițigăiat, înșirând repede vorbele.

— Le știu toate astea, mătușo! Spune-mi, cu ce te-aș putea ajuta? întreb, scos din fire.

Bătrâna tace puțin, apoi adaugă repede:

— Aveam și mărturii! Ionu Diacului o văzut-o pe după cap cu Vica. Acuma, dumneata știi cine-i Vica! Clopotarul a văzut-o la fântână, încrucișându-și zâmbetele cu Vica. Vecina Safta a văzut cum i-a adus povara de la moară,

până la porțiță, tot Vica. «Ei, iacă dracu'!» mi-am zis. C-o muiere ca asta în casă, ajungi talpaiadului.

— Ajunge ea, dacă-i vrednică, nu dumneata, mătușo!

— Ba eu, părințele, că trăiesc într-o casă cu păgânul, și mânc la o masă cu el. Și-apoi, păgânul nu te-ascultă. Zici o vorbă, îți răspunde zece, ferești un blid de pe masă, ea răstoarnă casa; vrei să-ți zici niște sfinte ocinașe, păgânul mormăie; te scoli cu noaptea-n cap, ca o muiere harnică, păgânul ar mai dormi și se răstește la tine. Talpaiadului mă pune, părinte! Și-apoi, n-are copii. Face ce face, drege ce drege, și n-are copii. Eu îi zic ficiorului: «Nu vezi tu? Nu pricepi tu?» Dar el face cu mâna și nu zice nimic. Apoi, crezi dumneata că de când mi-a intrat nora-n casă eu mai știu ce am și ce n-am? Tot ascunde, tot duce la a lor, că-s niște golani! Fuioare de cânepă, valuri de pânză, poame uscate pentru iarnă, iac-așa, se fac mere-pere!

Și mătușa își învâрте mâinile, arătând cum se fac acelea «mere-pere».

— Să-mi spui, mătușo, ce vrei? întreb, ridicându-mă de pe scaun, pierzându-mi răbdarea. Toate astea mi le-ai spus încă de-o sută de ori până acum, adaug eu mânios.

Bătrâna știe că de nu sfârșește în grabă, când mă ridic de pe scaun, o las singură în casă și ies.

— Să-mi cetești o psaltire. Ori ea, ori eu! răspunde, tăind aerul cu palma dreaptă, în formă de cruce.

— Ți-am mai spus că nu cetesc psaltiri!

— Vai de mine, cruceo! Da' cum să nu cetești?! Rugăciunea împăratului și prorocului David! Cum să n-o cetești?! Rugăciune cu blăstăm pentru cei afurișiți! Iată, - ți plătesc, adaugă, căutând într-un colț de batistă.

— Lasă, bunico! Nu cetesc!

— Hm! face bătrâna, privindu-mă cu îndârjire.

— Dumneata știi bine!

— Știi, dar ouăle de la găinile mele cine mi le-adună? Eu, ori noru-mea? întreabă bunica, strângându-și buzele.

— Așadar, acum pentru ouă e ceartă?

— Vezi bine! Am două găini. Moțata cotcodăcește în toată ziua, cea neagră tot a doua zi. Și ouăle unde-s? Cum știi dumneata, așa știu și eu. O întreb: «Tu nevastă, unde-i cuibul la găinile mele?» «Caută-ți-l», îmi răspunde. Dar ea-l știe, că ea culege ouăle. Acuma, pe ce-mi fac doi-trei bani să cumpăr o sfântă lumină, o sfântă tămâie, ce duc la sfânta biserică? Vindeam ouăle de la găinile mele, dar acuma nu mai am de unde! Și de câte ori intru în sfânta casă a Domnului (aici își face o cruce largă) îmi zic: rău ai ajuns, Susano! Nici tu o sfântă lumină, niciun grăunte de tămâie ori de sfântă smirnă! Talpa-iadului ai s-ajungi, în ceealaltă lume. Că de suflet nu grijești cu fapte bune, casa Domnului n-o cinstești. Dar eu de unde păcatele să fac fapte bune? Că eu banu-n ochii mei nu-l văd cu anii!

Și începe să-și usuce lacrămile cu batista boțită.

— Dumnezeu știe de toate, bunico. Nu te supăra și nu-ți amărî zilele care le mai ai, zic, ieșind.

Știu că după ce începe plânsul, mătușa se pregătește să-mi mai rămâie un ceas pe cap. Și-l cunosc pe ficior, o cunosc pe nora bunicii și nu-i văd nici a suta parte așa de nedrepti cu ea, cum i se par dumneaei.

Câteodată, când sunt năcăjit, ies în grădină, la lemne, în șură, să nu deie de mine. Da de la o vreme se satură să mă aștepte. Mătușa nu se duce până nu dă față cu mine și nu-mi spune povestea pe care o știu de vreo doi ani pe dinafară. E aceeași poveste, numa motivele certei se mai schimbă: când ouăle de la cele două găini, când un păhărel de rachiu, cu care n-au îmbiat-o și pe ea, când, iarăși, o mâncare ce-i părea c-o ascunde noră-sa de dinaintea ei. Mătușa, însă, istorisește ca și când acuma s-ar fi întâlnit mai întâi cu mine și acuma mi-ar spune întâia oară povestea năcazurilor ei.

19 12

ZILE PLOIOASE

De-o săptămână se puseseră ploi necurmate. Băteau picuri grei și repezi, ca de sticlă; se cernea prin sită o bură deasă; se prelingeau ațe subțirele din văzduh, în răstimpuri, vântul, - nevăzut, nesimțit pe pământ, - lua pe aripi grămezi mari de neguri, ce zăceau ca niște uriași lănoși, adormiți pe muchiile pădurilor, și le târa, greoaie, de pe-o culme pe alta. Deseori se întuneca, se însăra; izvorau din patru părți ale lumii nouri negri, vineții; pe-alocuri se părea că se pornește cu înec un râu de păcură de-un negru-albăstriu.

De pe câmp venea rar dăngănitul trist, singuratec al unui clopot de la turmele ce pășteau în apropiere. Prin sat își fierbeau necurmat apele cele patru pârăiașe. Copii ștregari intrau până la genunchi, și mai sus, în apele murdare, ce răspândeau miros de mâl. De pe râsul ochilor, de pe gurițele larg deschise se putea cunoaște că vorbeau.

Pe drum, prin ogrăzi, răsăreau din bălțuțe, la fiecare picur, beșici mici, care se spărgeau în grabă.

Oamenii așteptau cu silă, pe sub șoproane, pe prispe. Ploaia asta le frânsese în două prășitul păpușoiului, ce se îmburuiera cu ziua ce trecea.

De două zile se putea deosebi o fierbere ciudată pe ulițele pustii mai nainte. Vecinii, vecinele treceau dintr-o curte într-alta, povesteau subț acoperișele porților, opreau pe cineva în drum și întrebau ceva.

Pe-o vreme ca asta ești fericit dacă ai o carte în casă. Niciodată nu poți pătrunde înțălesul șirelor tipărite ca-n astfel de vreme.

Nici nu băgai de seamă când se deschise ușa și-mi intră în odaie un moș cu fața roșie, cu părul și sprâncenele albe. În mâna dreaptă, sub suman, ținea ceva învelit într-o traistă.

— Sărutăm mâna, zice el, apropiindu-se cu pași înceți.

— Sănătate și noroc, moș Iliuț! Da ne plouă!

I-arăt să şadă.

— Nici că se poate altfel, părinte! Vei fi auzit şi dumneata... zice el, privind-mă liniştit cu ochii lui albaştri.

— Ce s-aud, moşule?

— Ei, de balaur! A căzut balauru pe hotarul Răhăului.

— N-am auzit nimic, zic eu.

— Ei, se poate?! Tot satu vorbeşte. A căzut ieri, pe la prânz.

Vorbeşte liniştit, cu o convingere adâncă.

— Şi l-a văzut cineva?

Moşul mă priveşte mirat, c-un fel de dojană.

— Cum, Doamne sfinte, să nu-l vadă?! Satu-ntreg l-a văzut! Se poate să nu-l fi văzut, după ce-a căzut pe hotaru lor, înalt cât turnu de la biserică, cu doi pui sugaci după el?! Nu le-a stricat semănăturile, tăvălindu-le şi îmbălându-le toate pe unde-a trecut?

— Nu mai spune, moş Iliuţ, asta e curată minune! zic.

— Şi încă ce minune! E un semn, de la tatăl din cer pentru blăstămăţiile oamenilor! Acuma, cică au ieşit tunarii din Bălgrad cu tunurile, să-l puşte. Mai mare nenorocire! sfârşi moşul.

— Pentru ce să fie nenorocire dacă-l puşcă?

El îşi înalţă sprâncenele, mă priveşte cu neîncredere şi zice:

— Dumneata ştii, ca şi mine, că de solzii lor verzi nu se prinde niciun plumb. Dumneata să nu mă iai pe mine în bătaie de joc!...

— Să mă ferească sfântul, moşule! Dar, iacă, nu ştiusem lucrul ăsta. Aşadar, nu-l prinde glonte?

— Ei pot numa să-l spărie prin detunăturile lor. Balauru va crede că pocneşte din bici cel ce l-a scăpat din frâu, şi va fugi, să nu-l prindă. Va trece deci peste hotaru multor sate şi va fi prăpăd în holdele noastre. Le-a culca la pământ şi le-a spurca, îmbălându-le cu puii lui sugaci.

— Și cine să-l fi scăpat din frâu, moș Iliuț?

— Cine altu' decât șolomonaru! Asta se-ntâmplă adese, mai ales dacă-mbătrânește balauru și-ncepe să puieze.

El tace și scoate de sub suman traista în care avea ceva învelit. Se ridică și mi-o pune pe masă.

— Acuma, te rugăm să ne faci o slujbă împotriva balaurului, zice el. De puterea iadului se ține, puterea lui Dumnezeu să-l biruiască!

— Da ce-ai învelit aici? îl întreb uimit.

— Pământ, îmi răspunde liniștit.

— Pământ?!

— Așa! Din patru părți de hotar. Și-n el am pus câte trei fire de porumb, de in și cânepă, din sămânța de anu' trecut, care acum rodește în hotaru nostru. În loc de tunuri, continuă el, așezându-se iar pe scaun, trebuia să-nceapă peste tot locu cu rugăciunile. Dihăniile astea numa de lucru sfânt se-nalță iar de unde-au venit.

— Iar se ridică în nouri?

— Ba bine că nu! Ce crezi, sfinția-ta, să rămâie mereu pe pământ, ce s-ar alege de noi? Da se-nalță de frica dumnezeieștilor rugăciuni! Și de pe-o coadă de nour, de undeva, șolomonaru îl pândește, îi aruncă frâu-n cap, îl încalecă și, la porunca lui Dumnezeu, îl cufundă iar în iezer.

— În iezerul de la noi?

— Acolo și ori în care altu', în preajma căruia îl ajunge porunca Atotstăpânitorului.

— Iată minuni pe care nu le știam, zic, neștiind cum să nu-l supăr.

— Aș, te faci dumneata, părinte, că nu știi! zâmbește cu bunătate moșul. Dar ia să iei numa cartea în mână!

— Chiar aici mă-ncurc, moș Iliuț; în tot Molitvelnicui nu-i o singură slujbă pentru surparea balaurului.

— Ei, știam eu că glumești! zice bătrânul zâmbind.

— Nu glumesc. E adevărat ce-ți spun.

— Poate să se fi pierdut cartea popii Andrei, spune el cu teamă. Înainte de asta, cu cincizeci de ani, se mai coborâse o spurcăciune de șarpe ca ăsta, atunci, pe hotăra Roșiei. Și popa Andrei, din trei molitve, l-a silit să se înalțe, ca o vijelie, în văzduh. El cetise dintr-o carte veche, cu scoarte tari, de lemn. Parcă le văd ș-acum: erau numa găurici de care.

În loc de răspuns, mă ridic și scot dintr-un dulap cartea cu pricina.

— Nu s-a pierdut, moș Iliuț. Dumneata știi că ce ține de parohie nu-i voie să se piardă.

Bătrânul se apropie, cercetează cartea cu de-amănuntul.

— E asta. Aici este slujba pentru surparea balaurului.

I-am cetit, la cuprins, toate slujbele: de ciumă, de foc, de sabie, de gânganii. Da slujba balaurului nu era.

— Ei, comedie! Se poate? zice el.

Mă privește un răstimp. Apoi, se vede, încredințându-se că nu-l mințesc, zice cu silă:

— Poate mă-nșăl. Nu va fi asta cartea. E și mult de-atunci... Cartea popii Andrei se va fi pierdut, de bună seamă. Dar atunci, cum îți spun, cetise trei molitve, și ne-a mântuit de primejdie.

— Pe hotarul dumneavoastră n-a ajuns?

— Nu! Să vezi numa cum s-a-ntâmplat, începe moș Iliuț. Pe vremea aceea trăiau la noi în sat doi păcurari bătrâni, care erau cu turmele de oi la munte, pe hotarul nostru. Unul — câte-o mie de plecători. Acuma, într-o zi găteau păcurarii prânzul. Răsturnaseră mămăliga din ceaun, luaseră lingurile în mână cei doi stăpâni, când se pomenesc cu un străin înaintea lor. Nime nu-l văzuse de unde venise. Răsărise ca din pământ. Străinul se uită la ei și tace.

— Om ca toți oamenii? întreb eu.

— Om ca toți oamenii, răspunde moșul. Atâta numa
că tăcea. Se uita la cei doi stăpâni și tăcea. Cei doi,
pesămne pățiți, tăcură asemenea un răstimp, de teamă să
nu le rămâie oile fără lapte. Dup-o vreme, cel mai bătrân
se ridică: «Nu-i prânzi cu noi, om bun?» îl întrebă pe
străin. Căla nu răspunse, ci se-așază pe-un cojoc și începu
să mănce. Până spre ojina cea bună a tot înghițit, încât
golise stâna de toate bunătățile. S-a lăsat apoi pe spate și-a
adurmit, ca orice om. Sara, păcurarul cel bătrân, iară:
«Nu-i cina cu noi, om bun?» Străinul iar începu să mănce,
mut „ca și la prânz, și până la miezul nopții înghiți carnea
din trei oi, pe care le trăsese, de cuvreme, în frigare,
ciobanii înspăimântați. Apoi se trânti iar pe spate și începu
să horcăie, încât toată noaptea răsunară pădurile de brad,
până departe, și toată noaptea urlară câinii de la stână.
Dimineața, păcurarul cel bătrân, iară: «Nu-i prânzi cu
noi, om bun?» Da' nici acum străinul nu răspunse. Se sculă
și începu să se învârtă în jurul stânei, și tot privea în cele
patru vânturi. Când se-apropie soarele de crucea amiezii,
necunoscutul se-apropie și el de cei doi stăpâni. «Acuma,
dragi bătrâni, începu el, eu vă mulțămesc și pentru amiaza
de ieri, și pentru cina de-asăară, și pentru că m-ați chemat
azi-dimineață să mînc cu voi. Dar acum să nu mă-ntrebați
de nimic, nici să nu vă-nfricați de celea ce voi face, de
celea ce veți vedea.» Străinul a făcut vreo trei pași pîn' la
o cărărușă. Era praf mult pe ea, căci fusese vreme cu
secată. Scoase din sân o vârguță, închipui repede patru
roțițe în praful de jos, închipui un căruț, se puse în el, și,
deodată, se porni cu vuiet mult căruțu și se-nălță în slavă,
ca o vijelie. Cei doi bătrâni văzură cum cârmuiește de
frâne străinu, da cai nu văzură. Se făcu nevăzut în grabă și
șolomonaru înaintea ochilor înspăimântați ai celor doi
boieri. Și, în câteva clipe, iată că porni o vijelie turbată de
la miazăzi. Pîn-ai bate-n pălmi, se-ntunecă și muntele unde
stăteau cei doi stăpâni, și cerul de deasupra lor. În

fierberea de sus se auzea mereu un strigăt mare: «Pe păduri, mă, pe păduri, să nu bați bucatele oamenilor!» Cei doi boieri văzură cum se-nvăluiau nourii, cum se zvârcolea balauru, plesnind din coada ce-i ajungea până pe pământ, s-o apuce spre semănăturile oamenilor. Ci, de câte ori s-auzea strigătul acela mare, de atâtea ori se întorcea balauru spre păduri. Grindina începu să şuieră, să vâjâie, pădurile să se cutremure. Bătea gheața de sus ca bolovanii din râu, albi și rotunji, grozav de iute, frângând crengile copacilor, de mai rămăseseră numa cotoarele. «Pe păduri, mă, pe păduri, că-n satul de la poale sunt oameni buni!» s-auzea iarăși prin nourii. Balauru voi s-asculte, să-și tragă coada tot mai spre culmile pădurilor, da cea ce-l încăleca, - pesămne șolomonar, dușman de moarte celui care striga să apere satu, - zmânci cumplit de frâne, și balauru o luă, ca o vijelie, spre hotarele Roșiei. Din două părți pocneau acum din bice șolomonarii asupra balaurului, unu să-l măie, altu' să-l oprească. Și spurcăciunea, îngrozită pesămne, își adună puterile toate și scăpă din frâu șolomonarului ce-l încăleca. Așa se-ntâmplă de căzu pe hotaru Roșiei.

— Mari minuni, moș Iliuț! zic. Eu așa ceva n-am mai auzit!

— Să ne și ferească Dumnezeu de ele, părinte! Da' nu e vreme de pierdut. Dacă n-ai carte pentru slujba balaurului, va trebui să merg la alt popă. Este el un bătrân în Chilioara...

Se ridică și își luă săculețul cu pământ. Vedeam că nu e mulțămît, dară cu ce-aș fi putut să-l îmbun? Eram convins că orice-ncercare de tâlc, din partea mea, cu privire la balaur și șolomonari, n-ar fi făcut pentru moș Iliuț două parale. El îmi vorbise cu convingerea omului care nu suferă nicio contrazicere în ceea ce spune și crede.

Și vestea cu balaurul de pe hotarul Răhăului nu sosise numa-n satul nostru. După cum am înțăles mai

târziu, cel puțin în zece sate învecinate se lățise. Atâta numa că numele satului unde căzuse spurcăciunea nu era tot același...

19 12

MOȘ ILIUȚ

Bădicul Ionaș are casă de piatră, totdeauna văruiță proaspăt, cu geamurile luminoase, prin care râd, - iarna, vara, - florile roșii de mușcată; are ogradă largă, în care intră în fiecare sară, cu pasul greu, patru boi mari și albi, ca de zăpadă; are feciori juni și fete măritate, și, totuși, lelea Nuța se-nvârte ca un prâsnel și acum. Harnic om, dar parcă tot mai harnică nevasta!

Nu se pot plânge nici de boală, nici de sărăcie, nici de copii neascultători.

Trăiesc bine, și ar trăi și mai bine dacă în casa asta luminoasă nu s-ar sălășlui și un moș bătrân, pe nume Iliuț. Moșul samănă foarte mult cu o gorilă. E adus de spate, ca toți bătrânii. N-a fost niciodată nalt în trup, dar acum știu că nu târâie umbră mai mare ca un măgar. Pe grumajii îmbrăcați cu piele arămie, plină de dungi adânci și groase, de par o tureată de cizmă roșie, se sprijină, plecat înainte, un cap mare, lungăreț ca o lubeniță, plin de păr alb și aspru, tuns totdeauna scurt. Subt fruntea îngustă cât o muchie de topor, se ascunde, licărind din văgăuna lui, ochiul drept, ca un picur viu. Ochiul stâng e orb. Adâncăturile bătrâneții pe obrajii lui au trăsuri de gorilă, nu de om: curg orizontal, nu perpendicular ori curmeziș.

Cine-l vede nu crede că ține de casa bădicului Ionaș. Și, totuși, moș Iliuț e tatăl acestui harnic român.

Moș Iliuț e cel mai bătrân om din sat; fusese, pe vremuri, în miliția de graniță. Chiar și acum mai stropșește câteva vorbe pe nemție. Ochiul stâng i l-a scos un bou cu nărav, înainte cu vreo patruzeci de ani. Până ce avusese bădicul Ionaș copii mai mici, moș Iliuț era om ca toți oamenii: se juca cu nepoții și-i învăța comanda nemțească.

Bărbatul și femeia puteau merge la muncă în toată tihna: aveau un bătrân, un paznic credincios al casei și un bun îngrijitor al copiilor. Dar de când au crescut nepoții, moș Iliuț s-a dedat la toate patimile. A văzut că nime n-u-l mai ia în seamă. Pe toți ai casei îi învâрте vârtejul vieții, numai el stă deoparte și nu mai pricepe nimic. Cine se mai îndreaptă cu o vorbă către el? Ia, bădicul Ionaș, ori lelea Nuța, ori nepoții, când îl cheamă la masă, ori îi lasă, dimineața, mâncare pe ziua întreagă. Din partea mâncării și-a înțolirii n-ar avea de ce se plânge moș Iliuț. Oameni ai lui Dumnezeu, bădicul Ionaș și lelea Nuța îi sprijinesc bătrânețele. Dar cu atâta nu-i destul!

Aproape nu-i dimineață în care moș Iliuț să nu înceapă a geme în păcel, până a nu se crăpa de ziua:

— Valeo-aia, tulai, săracan de mine, vai de zilele mele, mor!

Cei din casă se trezesc în gemetele lui.

— Ce ai, tată? întreabă Ionaș.

— Ți-i rău, tătucă? zice repede Nuța.

Dar moșul, cu ochiul spre părete: «Valeo!» și «Aioo!», și nu răspunde.

Femeia gătește prânzul, toți se gătesc de ducă; îi ard o mulțime de trebi: fânul, secerea, prășitul. Nu mai pot tândăli pe-acasă. Dar când să plece, moș Iliuț începe să horcăie ca de moarte. Ori de câte ori aud cei din casă horcăitul ăsta, cum moșul se-apropie de nouăzeci de ani, totdeauna se tem de moarte.

— Spune, ce ai? întreabă bărbatul și muiera, zăpăciți, arzându-le tălpile de ducă.

— Mor, astăzi mor, de bună seamă! Doar un păhărel de rachiu! geme Iliuț.

Când i s-a iscat mai întâi năravul ăsta, Ionaș nu ținea rachiu în casă. Trebuia să fugă cineva până la crâșmă, destul de departe, să vie pe nerăsuflăte. Moșul bea, în vreme ce ochiul i se închidea încet, de plăcere. Ofta

ușurat.

— Ți-i mai bine?

— Mai, parcă...

Sătui de fiertura ce le-a tras-o în zilele cele dintâi ale năravului, țineau acum rachiu în casă. De câte ori moșul gema dimineața, îi dădeau să-nghită trei păhărele. Și se vindeca. Dar, cât putea, îi zolea totdeauna, cerca să-i mai reție, să-l întrebe, să-l vaiere. Nu se gândea că munca, afară, țipă după brațele oamenilor.

Erau dimineți când bătrânul, văzându-și sleite toate mijloacele de a-i ține în jurul lui, se lăsa jos, mort, în curte ori în casă. Nu deschidea ochiul până ce nu auzea lângă sine glasul gros al popii, pe care bădicul Ionaș îl chema în grabă. Atunci ofta și zicea popii, care-i citea molitve:

— Parcă vin de pe lumea ceealaltă.

În multe dimineți le învenina inimile moș Iliuț! Nu doar că le-ar fi venit greu să-l grijească, ci pentru că-i făcea să întârzie mereu de la lucru, și nime nu știe mai bine ca țăranul că vremea-i aur când are un porumb de prășit, o holdă de secerat. Apoi le mai era ciudă că moșul îi minte mereu. Bolnav cu adevărat nu fusese niciodată moș Iliuț, decât doar când i-a crăpat ochiul stâng.

Nu trecu multă vreme de când începuse să se îmbolnăvească dimineața, și i se ivi alt nărav.

Odată, la o pomană, unde fusese chemat, ca și alți mulți bătrâni, moș Iliuț, după ce bău și mâncă, și bău iar, tot clipind din ochiul lui suriu și tot stropșind o vorbă pe nemție, zise cu glas înalt:

— Să fie pomană morților și bucurie viilor! Că eu, unul, am pentru ce mulțami. De două luni de zile, acum mă satur mai întâi.

Ochiul lui privi vioi, bucuros pe la bătrâni, pe la bătrâne, și mulțumit de șopotul ce se iscă din vorbele sale. Dacă văzu că nu greșise, mai adăugă, zâmbind cu gură largă:

— Vorba cântecului: «Omu, dacă-mbătrânește, pune-i paie și-l pârlește!»

Câțiva bătrâni sughițară afirmativ. Nimeni din cei de față la pomana aceea nu crezu că bădicul Ionaș ori lelea Nuța l-ar lăsa să flămânzească pe moș Iliuț. Dar asta nu mpiedică pe nimeni să spuie la toată lumea ce-a auzit. Astfel, vestea veni până la bădicul Ionaș. I-o aduse un frate mai mare, care ținu să adauge din partea sa:

— Dacă v-ați urât să-l mai grijiți, lasă-l la mine!

Bădicul se mânie, îl certă pe bătrân că poartă minciuni printre oameni.

— Bucatele ți-s mereu înaintea nasului. Vina dumitale dacă nu mânci să te sature!

— Hm! răspunse moșul, plecându-și ochiul în pământ, ca și când ar fi știut el ce trebuie să înțeleagă.

Erau femei care începură să-l vaiere unde-e-l întâlneau.

— Vai de mine, moșule, cu averea dumitale să ajungi să rabzi de foame?! Ce păgânie! Cum s-apropie sfârșitu lumii!

El ridica mulțumit, vesel, ochiul la femeia ce-i vorbea așa, și, de la o vreme, se deprinsese să înceapă el vorba despre traiul greu ce-l trăiește, când cel cu care se întâlnea nu amintea nimic.

Cerceta acum, chemat ori nechemat, toate pomenile și se înfrupta cu o lăcomie voită, ca să-l vaiere creștinii.

— Doamne, tată, se vede că dumneata chiar ți-ai pus în gând să ne faci de răs la lume! Să mergi pe la toate pomenile! N-ai dumneata acasă tot ce-ți trăbă? Dacă n-ai, ne spune și-ți vom da.

— Hm! făcea bătrânul, când îl muștra așa feciorul.

Într-o zi, cum era singur acasă, ce-i trăsni prin cap bătrânului? Luă o traistă lungă din cuier, și-o petrecu pe după gât, porni prin sat și începu să bată pe la ușile oamenilor. Știa el bătrâne, bătrâni care nu mai ieșeau la lucru, știa maiștri care munceau acasă; la porțile acestora

bătu.

Oamenii se mirară, dar îi dădură bucățele.

— Se duc și nu-mi pun nimic pe masa; se duc și-mi lasă o coajă de pâine. Omu, dacă-mbătrânește, e prețuit ca ș-un câne, le spunea moș Iliuț.

Oamenii începură să creadă pe jumătate că-l țin rău copiii. îi vorbeau cu milă lui moș Iliuț, îl îmbunau și-l văierau. Atunci în ochiul lui clipeau luciri de mulțumită, de bucurie.

Așa i se născu al treilea nărav, a treia patimă. Că, după ce umblase o zi la cerșit, nu se mai putea răbda, îndată ce rămânea singur, să nu pornească din nou cu traista prin sat. Bucățelele nici nu le-atingea, le arunca la porci, dar în ziua următoare pleca din nou.

Astfel, casa bădicului Ionaș rămânea fără pază. Copiii ștângari îi furau din grădină perele aurii, merele părguite, piersicile cu pufușor, îi prindeau un pui, o găină.

Aflând de noul nărav al moșului, bădicul Ionaș îi porunci aspru să nu mai audă de-așa ceva.

— Vorbește lumea și ne judecă, și-i păcat, că dumneata știi bine că nu suntem vinovați.

Însă bătrânul nu mai putea trăi altfel. Veninul dulce al mângâierilor, al văierărilor îi era acum de lipsă ca aerul. Și el afla mereu mijloace să stoarcă milă tot mai adâncă, văierare tot mai jalnică de la oameni.

Ieșea îmbrăcat tot mai prost pe uliță. Afla în pod, în cămară, aruncate în vreun ungher, haine, pălării vechi, căciuli roase. Azi lua un suman tot numai petece, mâne o păreche de ȋtari care abia se mai țineau, poimăine o căciulă fără fund, spre spaima copiilor de pe drum. Vechiturile astea le păstra lelea Nuța până va veni vreunul de cei ce strigă pe drum și adună zdrențe, să le deie pie niște arnici, pe niște blide.

— Mi se pare că s-a tulburat la cap, zise într-o sară, cu durere, nevastei, bădicul Ionaș.

— Așa se vede, răspunse lelea Nuța, amărâtă.

Amândurora le era greu și rușine de ce făcea bătrânul.

Însă moșul nu era defel tulburat, ci urma cu viclenie să înșele mai departe satul, să fie mereu între oameni cărora li-e milă de dânsul și-l vaieră. Părea că asta era singura plăcere ce-l mai ținea pe lume.

Fratele mai mare al bădicului Ionaș veni mânios și-l luă pe bătrân.

— Ți-am spus că, de v-ați urât să-l mai grijiți, îl iau eu. Da voi mai bine vreți să-și bată satu joc de tot neamu' nost, zise el, abia stăpânindu-se.

— Cum să vrem, păcatele noastre, cum să vrem? suspina lelea Nuța. Da' se vede c-a ajuns în mintea copiilor.

Moș Iliuț le asculta în liniște cearta. Ochiul lui clipea bucuros, îi plăcea că feciorii se ceartă pentru el.

Se duse la feciorul cel mai mare.

N-a trecut însă o săptămână, și bătrânul ieși din curtea feciorului celui mai mare sprijinit pe două cârji, cu o traistă lungă în spate. Când simțea că nu-l vede nimenea, târa cârjele după dânsul, căci nu-i erau de lipsă, dar îndată ce zărea un om, se răzima, gemând, în ele.

— Tot rău, moșule? îl întreba cineva.

— Dacă-rânduit Dumnezeu așa... începea, lacrămându-și ochiul. Dacă n-am avut parte de copii care să mă grijească la bătrânețe... Că altu', - n locu meu, ar sta în pat ș-ar bea câte-un păhărel de vin bun... iar nu, olog, să umble la cerșit.

Feciorul cel mai mare, dacă a văzut așa, s-a-nfuriat, că era cumplit la mânie, și l-a amenințat pe bătrân cu bătaia. Moș Iliuț se înfricoșă, și-ntr-o sară, când veni de pe hotar bădicul Ionaș, îl află pe vatră.

— Bună sara, tată.

— Bună sara.

— Văd că te-ai întors la noi...

— Întors, că tot aici îmi place mai bine.

— Bine, numa să lași traista și bețele.

— O să le las.

Și s-a ținut de cuvânt trei zile-n cap.

— Ce să ne mai știm face? întrebă într-o sară bădicul pe lelea Nuța.

— Eu cred să-l chemăm pe popa să-i facă vreo slujbă.

— Să-l chemăm.

Și dimineața veni popa.

Moș Iliuț își plecă lubenița subț patrafir, dar n-auzi nimic din molitvele ce le citea părintele. El se gândea la altceva. După ce termină, popa începu să-i deie sfaturi:

— Dumneata păcătuiești greu înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor, moș Iliuț. Dumneata să te lași de ispitele Satanei și să nu-ți mai faci copiii de ocară. Ai din ce trăi, ai cu ce te îmbrăca; lasă traista și zdrențele. Ai nouăzeci de ani fără unul, și poți mulțami lui Dumnezeu că te poți purta bine până acum; lasă bețele și nu mai ispiti pe cel Atotputernic.

Moșul tot clipea din ochi și mormăia cât l-a dăscălit popa. După ce termină, Iliuț își ridică privirea sură, în care scliffea un zâmbet.

— Popii care s-a dus de la noi îi plăcea să glumească cu mine, zise el.

— Și cum glumea? întrebă părintele.

— Zicea: «Moș Iliuț, dumneata știi că vei muri mai ușor ca alții; n-ai să închizi decât un ochi».

— Așa glumea?

— Așa. Apoi era și mai învățat ca dumneata, adăugă moșul.

— Se poate... răspunse c-un fel de silă popa.

— Da, știa nemțește! Amândoi vorbeam nemțește.

— Adevărat că eu nu știu.

— Apoi ce cazanii spunea, cu pilde, cum au să se poarte copiii față de părinții lor bătrâni!

— Ei, moșule, zise popa, cu firea tulburată, dumneata n-ai ce te plânge. Puțini copii vor griji de părinții lor că ai dumitale. Bagă de seamă, să nu mânii prea tare pe Dumnezeu, acum, la bătrânețe.

El porni să iasă, neplăcut atins de vorbele bătrânului. Din ușă mai auzi:

— Ș-acela avea un glas, de răsună biserica!...

Cât ce se duse popa, moș Iliuț se scărpină mulțumit în barbă, zâmbi cu viclenie din ochiul lui sur, își luă traista și bețele și porni prin sat.

19 12

LA SECERE

Soarele dogorăște din înălțimi. Văzduhul albastru, plin de străluciri, e imens și neclintit; munți verzii, ca de sticlă, îl sprijină în zărilor fumurii, depărtate. Undele de căldură, rășfrânte de pământ, izbesc mereu în fețele secerătorilor. Frânți de mijloc, în cămăși, în îi înflorite, ei se frământă mereu, tot înaintând; secerile cântă necurmat, șuieră, fulgeră în lumina soarelui prin holda deasă ca peria. Prin lanurile de aur se taie drumuri largi, triumphiuri, se zimțesc mari rotogoale; ca din pământ, prin miriști, se ridică, tot mai deși, piticii groși cu pălării ciudate, cum par din depărtare snopii. Înaintea secerătorilor, lanurile își încârligă spicele grele, răскоapte.

Căldura crește pe fiecă clipă. De pe coasta din față, unde seceră oamenii, și până jos, în lunci, unde strălucește, în drum de argint, valea satului, furnică în sus și în jos băiețași, fetițe, cu câni, cu urcioare în mână. Vasele smălțuite verde prind soarele din cer și, cu vâpăi de lumină scăzute, îl arată și de ici, și de colo. Pietricelele din urcioarele goale, zguduie în tact, picură din toate părțile, în fuga micilor oameni care se coboară de pe coastă spre râu. Alții urcă din greu, plecați pe partea cu povara, cu mânuțele libere întinse-n cumpeni.

S-aude chiot, răs argintiu, plâns deznădăjduit. La

vreun țipăt mai tare de-al copiilor, de sus, de pe coaste, dintr-un lan, un om ori o femeie, punându-și palma streășină deasupra ochilor, începe să strige:

— Moi mico, moi! Nu plânge, moi!!

Copiilor le vine plânsul din nimica toată; li-i frică să intre mai adânc în vale, și, chiar de la margine, nu prea pot umple urcioarele; îi îndeasă alții fără să vrea; umplu unii înaintea altora, în vreme ce apa bolborosește din zece locuri deodată; li-i prea greu vasul, alții îi întrec în mers, și, iarăși, unii nu se pot perinda cu destulă regularitate la dusul urcioarelor. Astfel, de pe coastă, și de ici și de colo, se aude mereu:

— Moi mico, moi! Nu plânge, moi!!

Și, când ajung cu vasele pline de apă, tot ei beau mai întâi, oftând de oboseală, de căldură. Le ard obrăjorii de parc-ar sta într-un cuptor.

Rar se-aude o frântură de cântec, de ici, de colo. Și, în toropeala ce umple văzduhul, cântecul n-are niciun răsunet parcă, și moare îndată. Soarele se-apropie de crucea amiezii; femeii cu desagii plini în șapte, cu corfe în mână se zăresc tot mai des apropiindu-se de vreun grup de secerători. Vin din sat, cu fiertura. Unde și unde se ridică vreo cruce de snopi; la umbra ei se pun clăcașii cu bunătățile aduse de-acasă. Numai azi s-a început secerea, și snopii nu sunt clădiți încă.

Printre copiii care furnică spre râu și înapoi, iată și un pui de Țigan, numai cât genunchile, gol nap, cu urciorașul în mână. Trupșorul lui — plin, gras ca un pește, dar negru tot; pielea-i sclipește în soare. Vine săltând pe cărărușă, zdrângănindu-și pietricelele din urcioraș. Copiii oamenilor s-au luat după el, strigându-i mereu:

— Cioară-ciorică, Fă-te rândunică, Să nu-ți fie frică. Iate-o cioară Pe ogoară!

Micul faraon își încetinește pașii, în răstimpuri se oprește, albește din dinți. I-i frică. Dar copiii nu cutează să

se atingă de el, unde-l văd așa de negru și de despuat. Danciul pornește din nou, cu ceata după el. își umple urciorașul, zâmbind mereu de cum bolborosește apa. Apoi șade pe țarm, își pune vasul lângă sine și începe să se joace în unde.

Copiii se mai uită un răstimp la el, apoi îl părăsesc. Danciul, cât ce se vede singur, își duce o pălmuță la gură și, când o coboară, în palmă îi luminează două băncuțe de argint. Le-a furat din șerparul tat său, și-acum, după ce le admiră un lung răstimp, cu ochii plini de străluciri, ia băncuțele și începe să le pipăie mereu, să le netezească, să le treacă printre degete cu o ușurință uimitoare.

Nici gând parcă nu mai are să se întoarcă în deal cu apa, când, deodată, aude un strigăt răgușit.

Danciu suga din palmă cei doi bani subțiri de argint, - parcă i-a înghițit, - își ia urciorașul și pornește. Cunoscuse glasul tat său.

Când ajunge la secerători, aceștia fierb de mânie; nu muncesc, ci, cu secerile pe umăr, fac roată în jurul unui țigan care ține în mână un șerpar. Vorbesc toți deodată, îmbulzindu-se unii într-alții, fac în aer gesturi zmâncite, rupte, cu mâinile goale. Larma lor se aude, ca o fierbere, până departe. Sunt trei bărbați și patru femei, bărbații - cu capetele, cu piepturile goale, cu o zdreanță de cămașă încinsă pe la mijloc cu o funie, femeile - în iie cu mâneci sparte, c-un petec de catrință. Sunt foarte învolburați, în vreme ce țiganul din mijloc își bate mereu șerparul cu palma.

— Hoți, tâlhari, mi-ați furat banii! zice din când în când pe românește.

Cei din jur se bat cu sfinții, se arvunesc ghiavolului, se izbesc cu trăsnetele cerului dacă știu ei ceva de cele două băncuțe.

Păgubașul își clatină pletele, bate cureaua veche și roasă, și începe să torăie din nou. Deodată ridică șerparul,

și-l izbește la picioare, face niște gesturi ciudate în aer, spunând cuvinte neînțelese. Ceilalți doi ȝigani, din câteva salturi, sunt lângă claua de grâu unde-și au bulendrele și vin numaidecât, aducându-și șerparele. Le deschid, scotocesc, le bat: nu-i niciun ban în deșerturile de piele veche.

Lângă crucea de grâu doarme, învăluit într-o zdreanță, un danci și mai mic decât cel ce a fost după apă. Abia poate sta copăcel. Se vede că păgubașul, în deznădejdea lui, a pus vina pe puiul cel mic, căci ȝiganul de lângă el zice cu scârbă:

— No, Gheorgheo! De-acum te prostești!

E tatăl copilului care doarme, un bărbat tânăr, cu mustața groasă, Țancu.

Gheorghea, păgubașul, nu mai zice nimic, ci oftează din adânc.

— Io zic că numa copilul tău ȝi i-a luat, spune din nou Țancu, privind pe danciul care sosise cu apa.

Dar Gheorghea își căutase copilul înainte de-a merge după apă, căci încă de-atunci oblicise paguba. El băgase de seamă că băiatul umblase pe la șerpar, dar, cum nu aflate nimic la el, crezuse că a pierdut prin miriște cei doi bani de argint.

Gheorghea se mai apropie o dată de copil, se răstește încruntat la el, dar nu dă.

— Așa, cruță-l, Gheorgheo! Cruță-l și lasă-l să te fure, îi zice Țancu în batjocoră.

În clipa asta sosește cu amiaza lelea Marina, la care lucrează ȝiganii. Ea începe să-și deșerte desagii, să taie felii de mămăligă. Țiganii se mai potolesc. Unii se lasă pe vine și așteaptă cu lăcomie să înceapă prânzul. Din desagii Marinei se dungă două mere văraticе, aurii, cu piețița fină. Într-o clipă, danciul care adusese apa le prinde pe amândouă, și dintr-unul îmbucă îndată. Dar nu-l mestecă de trei ori și se oprește încremenit, cu ochii țintă la tată-

său.

— Ce-i, mă drace, nu-i bun mărul?

Copilul îl privește mereu, înghețat de spaimă. Gura i-i plină, din măr a rupt aproape o jumătate.

— Fire-aș al dracului! zice Țancu. Baniis la el în gură!

Tatăl copilului sare de jos și se apropie de danci.

— Scui pă, fire-ai al dracului, scui-pafară! îi strigă amenințându-l cu pumnii.

Dar băiatul privește nemișcat, cu spaimă la tată-său. Toți țiganii se-adună, zbierând, amenințând, în jurul micului hoț. Mai ales mama pruncului parc-ar vrea să-l sfășie în bucăți.

Dănciucul începe să plângă deznădăjduit, și din gură-i cad, odată cu bucata de măr, și cei doi bani de argint.

Și mama și tatăl, dacă văd așa, ridică pumnii să-l îndese pe băiat. Îi ridică, îi coboară, blăstămând, până deasupra capului golașului, par uneori că vor să-i scoată ochii, în vreme ce ceilalți țigani strigă mereu:

— Dă-i, dă-i la tâlharul!

Însă cei doi părinți nici nu-l ating. Se sparg în jurul copilului, dar nu-l bat.

— Așa-l înveți hoț, Gheorgheo, zice Țancu. Dă-i la păgân!

Gheorghea se oblește deodată, se întoarce cu privirile pline de ură spre Țancu și începe să-i răcnească:

— Di ce să dau, mă? E-al tău?

Și, întorcându-se spre dănciuc, îi întinde mucul de țigară pe care-l avea în gură și-i frigea buzele. Copilul ia căpețelul de țigară și se molcomește, deși se vedea că nu se poate împăca așa ușor cu pierderea celor două piese de argint. Oftând tot mai rar, se apropie de mânăncare și începe să se îndoape și el.

Înghit cu poftă bucături mari, sorb cu zgomot din lingurile de lemn. Un fel de miros de dohot se împrăștie

dintre ei.

Lelea Marina poate să adune în grabă masa: secerătorii au mâncat repede, ca lupii, și acum stau trântiți pe spate, cu capul în umbra nucilor; în curând încep să mâie porcii.

Peste un ceas se scoală; căldura e parcă și mai năbușitoare, dar seceră cu ruptul, și încep numaidecât să se înșiruie, și secerile să șuiere în holdă.

Pretutindenea se ridică secerătorii. Cei mai de aproape vin din umbra răchitelor de pe marginea văii, unde-au prânzit și-au dormit de-amiază. Lanurile se împetrișează îndată cu oameni, și nu peste mult, copilașii încep să furnice iar între lanuri și fâșia argintie.

Văzduhul e tot așa de neclintit, dar, cu cât coboară soarele, aerul se subție parcă. Cântecelile secerătorilor încep să răsună tot mai pline, tot mai puternice, și de ici, și de colo.

Porumbi sălbatici, turturile se lasă, venind dinspre păduri, în miriști și încep să ciugulească. Pitpalacul se aude undeva, răgușit, obosit.

Se apropie ojina, și, la secere, muncitorii râvnesc mai tare după ojină decât după prânz. E mai răcoare și pot bea rachiu. În lanul Marinei cântă cei trei țigani de parc-au pornit să învingă lumea; cântă cu glasurile lor melodioase, adânci, în vreme ce secerile le poartă tot mai fulgerătoare. Parcă vor să gate-ntr-o clipă lanul, să treacă prin el. Cântă veseli, căci, de ojină, îi așteaptă un litru de rachiu. La amiază nici nu s-au atins de el. Cele patru femei nu cântă: palide, seceră cu mult mai repede decât bărbații, părând cu totul robite de patima acestei munci.

Deodată Gheorghea se oprește, se oblește și zice:

— Acum, o gură de rachie ș-o îmbucătură de pâine!

Într-o clipă amuțesc toate secerile și, săltând de bucurie, femeile se apropie repede de clăile de grâu, unde li-s bulendrele și copilul cel mic, gol ca napul. Se apleacă,

scotocesc, și una zice:

— Io-te, tu, să hîu al dracului!

— Io-te, drace! zic celelalte, aplecându-se spre sticla ce le-o arată cea dintâi.

În vremea asta sosesc veseli și bărbații. Dar îndată ce înțeleg despre ce-i vorba, se naște o gălăgie înfiorătoare, se încleștează de piept și nu mai poți auzi decât, tot la al treilea cuvânt: «Rachia, rachia!». Se împart, — bărbați și femei, — în două tabere, se amenință cu pumnii, parcă vor să-și scoată ochii, așa zvârlă din mână.

Deodată toate brațele, — și dintr-o tabără, și dintr-alta, — se ridică asupra micului golan, care șade în umbra snopilor și se uită cu spaimă la țigani. Sticla cu rachiu fusese lângă el, și, în jocurile ce și le făcuse singur, vărsase toată băutura. Copilul se strâmbă și începe să trâmbițe.

— Mă, da ce pricepe el! zice Țancu, tatăl copilului, și, săltându-l în brațe, îl sărută cu zgomot pe gură.

Copilul începe să râdă, luminându-și dinții albi și ochii negri. Mama lui se face că-l izbește cu palma, dar copilul nu mai crede, ci râde mai departe. Țiganca se pleacă și-l pupă și ea pe obraz.

Gheorghea îi zice mereu:

— Noa, bate-l, mă, bate-l și tu acum! Ce bem?

Și iar se-amestecă glasurile, și iar pomenesc mereu «rachia», dar de dănciuc țiganii nu se mai apropie. Un zâmbet ciudat flutură pe fețele tuturor a, de câte ori se uită la el.

De la o vreme s-au liniștit, au mâncat pâinea, au băut apa și seceră mai departe.

În răstimpuri vreunul privește spre danci și i se vede pe față același zâmbet ciudat. Pare un zâmbet de dragoste, de satisfacție.

Și, sara, până la lelea Marina, unde-i așteaptă și «rachie» și cină, fiecare din cei șapte țigani vrea să-l ducă un răstimp în brațe pe «ficata» ce le-a vărsat «rachia».

INTEROGATOR

Cât ce deschiseră ușa, începură amândoi deodată:

— Acum o să vedem! Aici să te-aud!

Intrară în casă îmbulzindu-se unul într-altul. El — mijlociu, trunchios, cu mustața rară, c-o frunte izbită-
napoi, cu vocea tărăgănată, nazală. Ea — înaltă, deșirată,
cu mărul lui Adam proeminent și mare, cu glasul pițigăiat.
Amândoi — palizi, slabi, înghețați.

— Așa, aici puteți vorbi în toată voia. N-o să v-audă
nime. Nu-i bine să vă batjocoriți în mijlocul uliței, să se
strângă satul în jurul vostru.

— Drept are părintele! Acum să te aud! Acum să te
văd, zise bărbatul, privind întunecat la muiere.

Dar ea un răstimp nu zise nimic, ori, mai bine,
schelălăi, plângând niște vorbe care nu se puteau pricepe.
Mai potolindu-se, zise deslușit:

— Să ne despărțim! Vreau despărțanie! Așa! Eu de
capul meu, tu de capul tău!

— Și, întorcând niște priviri pline de ură spre bărbat,
adaose: Nu ești vrednic tu de-așa muiere!

— Nici tu de-așa bărbat! zise el cu ciudă, cu vocea lui
nazală.

— Dacă v-ați aflat o dată vrednici unul de altul, când
v-ați cununat, trăbă să vă cinstiți și-acum. Eu știu că nu v-
am îndemnat la cununie. Acum, însă, trăbă să spuneți ce
neînțălegeri aveți, să le împăcăm.

Femeia privi prostită la popă.

— N-am spus? întrebă ea.

— Trăbă să spui curat și limpede, muiere. N-am
priceput nimic din ce-ai zis până acum.

— Așa, acum să te vedem! zise cu satisfacție
bărbatul.

Ea deschise o gură largă, plânse un răstimp, apoi
începu să-și închege cuvintele:

— Am fost amândoi la biserică. Stăm departe și venim rar, părinte, Dumnezeu să ne ierte!

— Da' tu puteai să vii mai târziu și puteai să gătești întâi mâncare, întrerupse repede vocea nazală.

— Dă-i pace, creștine, las să spuie! zise popa.

— Puteam să vin mai târziu! suspină femeia. Da stăm departe; la noi, nici toaca, nici clopotele nu s-aud. Și, cum sunt cam beteagă, să iertați, nu pot merge iute. Acuma, venim noi de la biserică, aprind eu focul, să fac demâncare...

— Minte, părinte, în fața sfinției-tale minte! zise bărbatul, privind-o cu mânie. Eu am aprins focul. Ea, cât ce-a venit, drumul la pâne, își taie o bucată de pâine și șade pe prag.

— Apoi da, am șazut, că eram obosită. Și mi-am tăiat un strop de pâine, când păgânul vine și mi-o zmânțește din mână și-mi trage un pumn.

Ea tace; clatină din cap a pagubă, a durere mare.

— E adevărat că i-am luat pâinea, zise bărbatul, înflăcărat deodată. Eu, — bărbat, stăpân la casă, — să stau să ațâț focul, să fac demâncare, și ea să șadă pe prag și să-nghită? Da pumn nu i-am dat, abia-am atins-o.

— Așa să-ți ajute Dumnezeu? întrebă, zâmbind batjocoritor, femeia.

— Așa să-mi ajute!

— Bine! Așa să-ți ajute!

— Da chiar să-ți fi dat un pumn, tu n-aveai dreptul să fugi la mumă-ta și să mă lași, în zi de duminică, fără prânz. Ce-s eu? Nu-s stăpân la casă? Știu eu unde bați tu: vrei să cânte găina în casa noastră! Asta-i, părinte: vrea să fie ea stăpână! Muierea și dracu! O ții în frâu, și câteodată ți-i milă. Mai slobozi din curele. Dar ea, cât ce slobozi, vrea să-ți sară deodată în cap.

Până vorbi așa, femeia-l privi c-un adânc dispreț. În ochii spălăciți, în obrazul palid, în colțul buzelor se citeau

ură și dispreț amar.

— Eu, stăpână?! Da-ntreabă-l, părinte, ce știi eu de tot ce are el? Îmi spune vreodată câți bani are? Dacă te-ai uitat vreodată dumneata în șerparul lui, și eu m-am uitat! Dar asta n-ar fi nimic. Dar el îmi încuie tot-tot, și-mi dă cu porția, ca la o slujnică, suspină ea.

Apoi, deschizându-și gura largă, începu să plângă cu sughituri, tot părând că se îneacă.

La vorbele din urmă ale femeii, bărbatul își puse bărbia în piept.

— Asta e adevărat, părinte, că încui, da trăbă să-ncui: mă fură. Tot ce am duce la mă-sa.

— Eu bucată de slănină n-am, o lingură de untură n-am, un blid de făină n-am! Și el zice să-i fac de mâncare, ca alte muieri. Las să vie alta să-ți gătească!

— O să-mi gătească, n-avea grijă! De mine te-ngrijești tu?

— Ascultă, creștine, zise popa, nu faci bine că-ncui. Bărbatul scump face femeia hoată. Amândoi agonisiți, amândoi să mâncați, amândoi să vă desfățați, amândoi sunteți stăpâni. Dacă dă mă-sii câte ceva, dacă o ajută, nu face rău, ci bine. Copiii sunt datori să-și grijească părinții la bătrânețe.

Amândoi tăcură un răstimp. Apoi el zise:

— Dar ea de ce nu grijește de mama?

— De bătrâna care stă cu voi?

— Da.

— Ți-i mamă?

— Mamă, și casa c-a ei! N-ai văzut dumneata, când ai fost mai pe urmă la bătrâna, de-ai spovedit-o, în ce cocioabă trăiește? Ia întreab-o pe dumneaei, — și el arată la nevastă, — pentru ce nu șădea mama cu noi?

— Nu ne poate suferi să trăim bine, părinte, nu ne poate suferi! Începu repede, cu voce pițigăiată, muierea. Bagă vorbe rele între noi. Mereu mă vorbește de rău și

face potcă!

— Ei, făcu neastâmpărat bărbatul, mințește ca o nemernică! Aude rău, părinte, asta a mea, și de câte ori vorbesc cu mama, ei i se pare că o părăște. Dar am eu lipsă de vorbele mamei? Am eu lipsă să-mi spuie ea ce plătește? Nu te cunosc eu destul de bine? Nu văd eu că nu plătești nimic?

— N-oi plăti! făcu înveninată nevasta.

Bărbatul se tulburase tare. Colțul mesei îi atrase cu putere neînvinsă privirea. El se apropie, se aplecă spre colțul acela și începu să povestească, bătând mereu c-un deget în colțul mesei, ca și când acolo ar fi fost popa. De aici încolo nu mai privi spre preot.

— Toate neînțelegerile astea cu mâncarea, cu slănina sunt nimicuri, părinte, începu el. Toate relele vin de-acolo că ea nu poate suferi pe mama. E bătrână, cum o știi, și neputincioasă. Are lipsă de-o vorbă bună, de masa noastră, că ea nu mai poate munci. Ai văzut dumneata unde șade acum. N-a stat tot acolo, numa de az-primăvară. Trei ani, am dus-o numa-n certe. Se certa cu mine, se certa cu mama. Că ea numai măncă! Nu e bolnavă, se face! Ar putea aduce apă, da nu vrea! N-am avut o zi cu soare, părinte. Am luat-o pe mama cu buna și am pus-o, pentru ea, în cocioabă. Numa să-i tacă fleanca odată. Dar i-a făcut?! I-am zis: «Tu muiere, când faci o mâncare, dă-i și mamei, că eu nu-s în toate zilele acasă, să văd de ea». Da ce face asta a mea? Îmi încarcă sufletul de păcate și mă face de răs în sat. Nu-i dă cu zilele o bucată, și, dacă n-ar fi vecinele, ar muri de foame. Și, până ce mama trăia cu răbdări, ea ducea la mă-sa tot ce aveam prin casă. De-aceea țin sub lacăt tot ce am și de-aceea vreau să mă despart de ea.

El se obli și tăcu, întunecat la față.

Femeia, în tot timpul vorbirii, privi neîntrerupt locul unde bătea bărbatul cu degetul. Și, ca și când din colțul

acela ar fi izvorât o putere mare pentru argumentele amândurora, cât ce isprăvi bărbatul, se apropie ea de colțul mesei și începu să-l ciocănească, văietându-se și plângându-și norocul.

El îi răspunse, apoi iarăși ea.

Popa era ca și străin pentru ei. Argumentau tot cu mai multă putere colțului de masă că trebuie să se despartă. Popa îi privi un răstimp cu milă, apoi, văzând furia lor crescând, se mânie și el.

— Bine, o să vă despărțim, zise el. Voi și așa n-ar fi trebuit să vă căsătoriți niciodată. Orb a fost popa care v-a pus cununa!

El luă o coală albă de hârtie și se pregăti să ieie declarațiile.

— O să vă-ntreb acum, da să băgați bine de seamă: veți jura pentru ce veți spune. Despărțania va merge ușor, căci nu sunteți voi oameni care să țineți o casă!

Așternu câteva rânduri negre pe hârtie, apoi se întoarse spre cei doi.

Bărbatul și muierea amuțiră deodată. Priveau în pământ și se gândeau parcă la ceva foarte îndepărtat.

— Ion Rodean declară azi, la protocol, că vrea despărțanie de soția sa legiuită, Marina Albu, din motivele următoare... citi popa.

— Nu, părinte, zise cu groază bărbatul, ca și când l-ar fi așteptat ceva înspăimântător. Eu nu dau asta la protocol. Eu vreau numa să pot trăi în pace cu ea. Nu vreau să mă despart.

Vorbea cu capul plecat. Nu privea nici la popă, nici la nevastă, nici la colțul mesei.

— Ești un slăbănog, tu, se vede! N-ai curajul să te desparti, după ce ai spus o dată că nu mai poți trăi cu ea! Da' n-are a face. E destul învoirea ei.

— Apoi, către femeie: Te bate?

— Mă bate de mă usucă!

— Îți încuie tot și-ți dă ca la o slujnică?

— Așa, părinte...

— Nu te suferă să ajuți pe mumă-ta?

— Nici cu cât îi negru subt unghie.

— Nu-l mai poți suferi?

— Nu-l mai pot.

— Așadar, punem la protocol toate astea și că vrei despărțanie.

Femeia înghiți în săc de câteva ori, apoi zise pe un glas foarte ascuțit:

— Nu! Asta n-o vreau, părinte! Asta n-o pune la protocol!

Ea privi cu aceeași groază, ca și bărbatul, ca și când ar fi amenințat-o o mare primejdie.

— Sunteți nebuni voi?! Nu-mi tocați de-un ceas că vreți să vă despărțiți?!

Ei priviră amândoi în pământ și începură să se tragă încet spre ușă. Amândoi părură înfricoșați de gândul c-ar putea să rămâie fiecare de capul său în viață.

— Vreți să trăiți tot în iadul de pân-acum?

— Vom trăi, părinte, cum va da Cel-de-sus, zise în silă femeia, deschizând ușa.

Și ieșiră amândoi tăcuți.

19 12

O ZI VESELĂ

În curte întrai pe-o poartă veche, bătută de vremuri, care se deschidea cu mare silă. Trebuia s-o hurduci mult, s-o ridici, și iar s-o zgudui. Cine nu-i cunoștea năravul, după zolire îndelungată, o lăsa în plata Domnului și făcea cale-ntoarsă, crezând-o încuiată. Curtea în care întrai era strâmtă și întunecoasă. La stânga se ridica, foarte înalt, un părete prăpăstios, înnegrit de aerul plin de funingine al orașului. Casa avea două caturi. Spre stradă mizea din geamurile somnoroase o lumină mohorâtă și obosită. Curtea avea forma unui paralelogram. Pe lângă perețele

din stânga erau înșirate cotețe murdare pentru pasări. Lații acestor închisori erau pe jumătate putrezi. Aveau peste cincisprezece despărțăminte murdare, cu tot atâtea ușițe. La unele erau lacăte mici, ruginite, iar altele erau legate cu sforicele de diferite culori. Printre lații vechi își întindeau gâturile moi puii, găinile. Rațele deschideau largi ciocurile late, iar rățoii închinau mereu din cap. Înaintea cotețelor pentru pasări, era o fântână cu pompă, care alimenta neconținut câteva vine de apă noroioasă ce curgeau printre pietrele bombate ale pavajului, închipuind, la confluență, un păraiaș. Din curte se vedea, sus, un petec de cer, străbătut când și când de-o rândunică sau de-un porumb.

Casa întreagă era veche și rece. Un miros de mucegai răzbătea mereu din ziduri. Pete mari, închise, se ridicau de la pământ pe pereți, ca niște umbre, desenând piscuri de munți, umere de dealuri. Umezeala ajungea, pe alocuri, până deasupra ferestrelor. Mai ales lângă cele două ferestre care erau mai aproape de perețele cel prăpăstios. Aici soarele nu ajungea niciodată, căci chiar în miezul verii îl oprea coridorul de lemn al catului întâi.

În dosul acestor două ferestre își făcea veacul, de-un lung șir de ani, maistorul Păvălucă. Dumnealui era stăpân numai pe aceste două ferestre și pe-o ușă, care răspundea într-un coridor întunecos. În coridorul acesta plutea veșnic un miros greu, ca și când, prin unghete, ar zăcea, de zile întregi, pasări moarte. Dumnealui era ciobotar de meserie, și în dosul celor două ferestre se ascundea un muzeu întreg, din care nu lipsea nicio urmă a sărăciei. Mescioara lui de lemn de brad, lucie și pe alocuri mâncată de păraiașe, era așezată înaintea ferestrei, ca să aibă lumină. Sculele meseriei lui erau împrăștiate pe o lădiță, sub ea, jos, pe podele, printre cizmele care se hodineau pe-o dungă, pline de glod uscat, descheiate la vârf ca niște guri de pești. Două paturi învelite cu cuverturi șterse, pătate, o

masă, un dulăpior, un scrin, căminul. Pe pereți, deasupra căminului, atârnav în cuie vasele de bucătărie, de pe care smălțul căzuse în petece mari.

Trei copii, între doi și șase ani, ședeau, ca niște ulcele, jos, pe podele, între petecele de piele, și se jucau toată ziua. Pe cel mai mic doamna Geni îl purta mereu în brațe, îndată ce se trezea, dacă Păvălucă era acasă și lucra. Dacă nu era acasă, cu o vădită satisfacție, doamna Geni îl lăsa «să mai zbiere». Dar familia lui Păvălucă era și mai mare. Trei copii, - două fete și un băiat, - erau peste zi la școală.

Ciobotarul era un om puținel la trup, cu fața palidă, cu ochii albaștri, cu o bărbuță ascuțită, roșcată. Ședea, cu ziua de cap, până în ceasurile târzii de noapte, pe scăunelul lui. Ședea încovoiat, cu pieptul supt, și lucra tăcut. De-un șir întreg de ani el împingea din greu la carul hodorogit care-i purta prin viață familia. Cu cât sporea numărul copiilor, simțea că povara lui e tot mai copleșitoare. Și nu arareori ofta pe scăunelul lui, sau, în ceasurile cele mai bune, fluiera a pagubă, privind prin casă. Se simțea disperat, nenorocit de câte ori doamna Geni îl mai cinstea cu o odraslă. Și asta se întâmpla, până acum, tot la doi ani, cu o regularitate uimitoare. Atunci, în cele dintâi săptămâni, maistorul Păvălucă nu era bun de nimic. Se simțea neputincios, moale, ca o cârpă muiată în leșie. Nu putea lucra mai nimic. Apoi lumânarea începea să-l ardă la degete, și, oftând din greu, se așeza pe scăunelul lui, cu fața brăzdată de durere. Dungi adânci îi încremeneau pe frunte. Atunci să nu fi dat Dumnezeu să tipe vreun băiat, să plângă! maistorul Păvălucă era neîndurat. Dacă nu-l putea prinde în casă, ieșea după el în curte și-l bătea crunt cu cureaua. Copilul țipa ca din gură de șarpe, țipa cu spaimă, chiriașii ieșeau în curte, în coridor și înghețau de groază. Maistorul Păvălucă îl izbea în cap, peste față, unde apuca. Era sălbătăcit.

— Nu mai da! Ai să-l omori! striga vreo femeie îngrozită.

Însă maistorul n-auzea. Potolindu-i-se furia, îl lăsa pe băiat ghemuit într-un unghet, cu privirile fixe, înspăimântate.

— Asta înseamnă că-l învăț la omenie, spunea dumnealui, aruncând o privire dușmănoasă celor ce fuseseră martorii furiei lui.

Doamna Geni de mult nu mai cuteza să-i apere pe nenorociții copii. Ea știa c-ar fi mai rău. Deci, își da toată silința să nu mai plângă vreunul din casă. Celor mai mărișori le împărțea câte-o felie de pâine, pe cel din brațe îl puneă să sugă.

Dumneaei, apoi, într-o târziu, se furișă afară, aducea pe cel bătut, care, îndată ce-l lăsa Păvălucă, nu mai cuteza să plângă, ci suspina cutremurându-se. Ochii lui priveau cu spaimă.

Dar maistorul, cu toată liniștea silită, era nemulțumit. Sau poate tocmai de-aceea. Arunca pe furiș priviri de ură femeii, și nu trecea un ceas, și începea să-i spuie vorbele cele mai grele, cele mai amare.

Viața lui Păvălucă fusese grea, dar se făcea, cu fiecare zi, tot mai grea. Și, de vreo doi ani, începuse să-și bată crunt copiii, pentru cea mai neînsemnată greșală.

Era destul ca mai mărișorii să vie de la școală, să se amestece în jocurile celor de-acasă, să plângă unul, ca numaidecât dumnealui să ieie cureaua. Pe nevastă o vedea cu ochi tot mai răi. Pe fața lui galbenă ieșeau la iveală, tot mai multe, liniile răutății. Avea opt guri de săturat, cu a lui nouă, și numai două mână. În unele clipe îi părea că dușmanul adevărat al vieții lui ar fi doamna Geni. Și atunci b-o ierta. Din ceartă, din vorbe grele, ajungea la bătaie, și biata femeie răbda tăcând, să nu sperie copiii, să n-o audă chiriașii, să nu știe chiriașii traiul lor.

În casa aceea umedă, cu aerul înăbușitor de atâta

om, de atâta cârpitură, de clei și de tutunul tare pe care-l fuma maistorul Păvălucă, viața era amară. Foarte rare erau clipele când maistorul putea suferi, fără să se înfurie, larma copiilor. Și mai rare erau zilele când în dosul celor două ferestre era sărbătoare.

Maistorul Păvălucă porni de-acasă de pe la zece înainte de prânz. Trecând pe lângă cotețele de pasări, se opri în fața ușiței legate cu curea și privi satisfăcut la cele două rațe. Mai rămăseseră două! Una, galbenă de grăsime, o frigea chiar acum, pentru prânz, doamna Geni. Dumnealui trecu zâmbind prin curte, deschise porțița, ieși în stradă cu pasul hotărât, cu trupul drept, - o, cât îi plăcea de mult acest umblet în aer liber! - și se pierdu printre oameni.

Acasă, copiii se puseră în ferestre și așteptau. Cel mai mărișor legăna. Doamna Geni prăjise în unsoarea de rață, pentru fiecare, câte-o felie de pâine. Copiii mestecau cu poftă pâinea moale, aromată. Obrăjorii lor în floreau de plăcere. Doamna Geni se purta prin casă, vedea de prânz, de friptură. Din când în când trecea pe lângă băieți și-i mângâia ușor pe părul moale, mătăsos.

Copiii mâncau și așteptau la geamuri. În casă aerul era mai curat ca de obicei, și, mai ales, era o căldură care-i moleșea. Doamna Geni nu cruța lemnele. Copiii râdeau, se jucau, apoi se apropiau iar de fereastră. Afară era o vreme posomorâtă. Înainte cu o săptămână ninsese, dar neaua aceea s-a zbeut în pământ, în coperise în două zile. Cerul însă era mereu plumburiu și greu. Aerul era rece și umed.

Vremea trecea încet, deși toți în casă erau veseli. Se apropia ceasul prânzului, când, deodată, poarta cea veche se deschise și intrară, scârțâind, două cară încărcate cu lemne uscate. Roțile mâncau ronțâind din bolovanii de piatră. Înaintea carălor venea maistorul Păvălucă, cu fața îndulcită de un surâs larg.

Carăle se opriră. Copiii, doamna Geni văzură cum

maistorul le face căruțașilor un semn cu mâna. Și aceia începură numaidecât să descarce lemnele. Copiii deveniră neastâmpărați. Ar fi dorit să iasă în curte, dar nu cutezau. Maistorul Păvălucă le văzu fețele la geam, zâmbi și le făcu semn cu mâna că pot ieși. Veniră toți trei. Veni, c-un surâs de mulțumire, și doamna Geni. Micuțul rămase dormind în leagăn, în căldura molesitoare.

— Ei, băieți! făcu maistorul și netezi pe față pe cel care era mai aproape. Bune lemne! zise el către nevastă.

— Da, sunt bune, răspunse femeia.

Maistorul luă o bucată cu coaja netedă și i-o arătă de aproape doamnei Geni.

— E fag. E fagul cel mai bun. Țsta știu că dă căldură!

Copiii urmăreau mișcările celor doi oameni, urmăreau cum se ridică grămada de lemne.

— Are să sosească îndată mașina, zise vesel Păvălucă. Am vorbit cu ei. Costă șapte coroane.

— Șapte coroane?! întrebă uimită doamna Geni.

— Ei, las, nu-i mult. Le tăiem și ne luăm de-o grijă, zise, îmbunând-o, maistorul.

Cei doi cărauși isprăviră descărcatul, Păvălucă le plăti, le zise: «Să fiți sănătoși!» și intră, cu toată familia, să ieie prânzul. Micuțul se trezise din somn. Își ridicase mânuțele albe, ținându-le deasupra capului, și se mira de ele. Doamna Geni se apropie de leagăn. Copilul nu plângea. Masa era așternută.

— Ce vrei, Geni? o întrebă cu blândețe maistorul.

— Să-l iau pe micuțu, răspunse ea, oprindu-se-n loc.

— Ei, lasă-l! Nu plânge. Să prânzești o dată și tu în tihnă! zise Păvălucă, lăsându-se pe scaunul din fruntea mesei.

Veniră și cei trei de la școală, și prânzul se începu. Toți mâncau cu poftă, și obrăjorii copiilor erau rumeni de plăcere. O adâncă satisfacție umplea sufletul maistorului. Privindu-și nevasta, copiii, își zicea mereu: «Nu-i rău să

trăiești ca oamenii!»

— E bună friptura? întrebă doamna Geni.

— Da, dragă, e minunată! răspunse mulțumit Păvălucă.

Abia gustară câte un pahar cu vin, și poarta cea veche scârțâi, gemând apoi prelung.

— Vine mașina! ziseră trei copii deodată.

— Da, vine! răspunse dumnealui privind prin geam și, ridicându-se numaidecât de pe scaun, ieși în curte.

Era o mașină cu benzină, pentru tăiat lemne.

Cei doi oameni smoliți o așezară lângă grămada de lemne. Mașina începu să pufăie, să îniepteze nourași albi în aerul rece. Roata argintie, strălucitoare, cu tăișul dințat, începu să zbârnâie, apoi îndată mușcă din primul lemn.

În curte, în casă se auzeau auitul scurt, aspru, după fiecare bucată răzată, și forfotul motorului în răstimpul cât roata se-nvârtea în gol.

Copiii maistorului și doamna ieșiră în curte. Chiar dintre chiriași se iviră unii în uși, alții - la geamuri.

Maistorul Păvălucă luă o bucată din cele tăiate, privi țesătura lemnului. Nu se vedeau găurele, lemnul era tare, îndesat.

— Fagul nu te minte niciodată! zise el cu bucurie, cu satisfacție, arătându-l doamnei Geni.

— Se vede... îndesat... răspunse dumneaei, netezind capătul lemnului.

— Os! făcu maistorul aruncându-l.

Mașina forfotea, auia, ronțăia, țiuia scurt, și bucățele de lemn cădeau mereu. Cei doi își aprinseră pipele și lucrau, și ei, repede ca niște mașini. Lucrau nepăsători, spunându-și din când în când, tare, vreo vorbă. Și maistorul trebuia să strige dacă voia să-l înțeleagă nevasta sau copiii. Striga, de parc-ar fi fost surd, și-l gâdila plăcut vocea lui. Cântecul acesta ciudat al roții, al motorului părea că-i înseninează sufletul. Părea că-i adaugă ceva

nou, ceva bun, ce nu fusese în el până atunci. Băieții adunau repede bucățile care cădeau și le aruncau grămadă. Se aplecau, luau în palane, își umpleau pumnii cu făina de lemn, care se ridica în delușoare mici, ca niște hârtoape.

Maistorului îi veni ceva în minte. Se aplecă la urechea nevastei și-i spuse ceva. Ea intră în casă, aduse o cheie și descuie o ușă care abia se observa din pământ. Maistorul o ridică. Era ușa de la pivniță. El făcu un semn copiilor, arătând la grămada de lemne și la ușa pivniței, și aceia, fericiți, se repeziră îndată la lemnele tăiate, își încărcară brățișoarele și începură să ducă lemnele în pivniță. Copiii se purtau, se întreceau care să ducă mai multe lemne, care să alerge mai repede. Râdeau, obrăjorii lor erau înfloriți, iar ochii le străluceau de bucurie. Numai cei doi mai mici plângeau în răstimpuri. Dar, în vuietul mașinii, plânsul lor nu se auzea. Se vedea numai cum își strâmbau fața și buzele. Maistorul Păvălucă se apropia atunci de ei, îi netezea pe față, le puneă, cu mișcări gingașe, un lemn în brațe, îi însoțea până la ușa pivniței și-i ajuta să-l arunce. Cei mai marișori, cei de școală, erau în pivniță și așezau lemnele. Doamna Geni intră câteodată în casă, să vadă de nu plânge cel mic. Apoi ieșea iar, și, alături cu maistorul, privea fericită cum cădeau bucățile de lemne.

Când se întoarse într-un rând din casă, doamna Geni se-ăplecă la urechea maistorului și-i spuse ceva.

— Nu face nimic! strigă acesta. Am să le dau un a, testat c-au fost bolnavi.

Era vorba de cei trei mai marișori, care întârziaseră la cursurile de după prânz.

Roata argintie țiiu pentru cea din urmă oară, motorul mai forfoti o dată, tulbure, apoi, dintr-ădată, e liniște străvezie inundă curtea strâmtă. Maistorul Păvălucă plăti celor doi oameni smoliți, și aceștia porniră îndată cu

mașina lor.

Maistorul și doamna Geni se apucară și ei să ducă lemne cu brațul. În curând în curte nu mai rămaseră decât grămăgioarele de rumeguș. Un răstimp, toți ai casei dispărură în pivniță.

Întru târziu, începură să iasă — întâi copiii, apoi doamna Geni, pe urmă maistorul Păvălucă. El luă cheia, o învârti de două ori în broască, apoi, privind cerul rece și plumburiu, zise fericit, cu ochii luminoși, nevastei:

— De-acuma poate sosi alba-n sat!

— Poate! zise aceasta, zâmbind mulțumită, cu multă căldură în glas.

— Poate! zise băiatul cel mai mare, învârtindu-se repede într-un călcâi.

Apoi, prin coridorul întunecos, intrară liniștiți în casă. Aveau un stângen de lemne.

19 12

MILIONUL

Ce splendoare!

Trecea singur și posomorât pe-o uliță dosnică, se izbea în trecători, înjura mormăind, când, deodată, se simți strâns cu putere în brațe și sărutat pe-un obraz.

— Nicule!

— Ei!

— Dragă Nicule!

Și străinul se avântă și-l sărută cu zgomot și pe obrazul celălalt.

— Ai înnebunit?!

— Deloc! Tu, poate, nu mă mai cunoști.

— Nu te-oi cunoaște!

Niculae Dragonescu voi să plece. N-avea chef de vorbă azi: două polițe protestate, chiria pe trei luni; croitoreasa îl pârâse pentru o toaletă a cucoanei.

— Gândeam eu că nu mă vei cunoaște, spuse cu tristeță neică Ioniță, plecându-și capul în piept.

— Să fii tu al dracului, da cum să nu te cunosc?! Ce vrei cu mine? Nu vezi în ce hal sunt?

— Așadar, tu să nu știi nimic?!

— Ce să știu?

— Aș, nu se poate! Vrei să tăinuiești, ca să te scapi de pretini. Bine, Nicule! N-am ce să mai zic. Atâta doar, că de pretini buni ai lipsă și-n bine, și-n rău! Și știi că eu nu te-am părăsit niciodată în luptele vieții.

Niculae Dragonescu îl prinse de piept, ca pe-o pradă.

În gândul lui fulgeră deodată ceva și în ochi i se aprinse o lumină.

— Spune-mi!

— Nu știi nimic?!

— Spune-mi!

— Câștigul cel mare!

— Milionul?

— Milionul!

— A ieșit?

— E al tău, dragă Nicule, fericite Nicule, dulce pretine!

Și neică Ioniță îl îmbrățișă din nou și începu să-i plângă la piept, spre mirarea și spaima trecătorilor.

— Să nu mă lași! Trei mii de coroane, ce-s pentru tine?! Să nu mă lași!

Dar nenea Nicu îl luă la braț și trecu, târându-l de-a lungul străzilor, până la cel dintâi ghișeu de ziare.

Vânzătoarea, o femeie bătrâna cu ochelari negri, cât ce-l zări, se ridică plină de respect, alege un jurnal, îl deschise la o pagină, și, zâmbind cu admirație, i-l întinse. Numărul 5.622 era tipărit cu caractere de-o șchioapă. Nu trebui să-l citească a doua oară, nici să-și caute biletul. Cifra aceasta era poate tot ce cunoștea mai bine în viață. Compusă din anul prezent, din anul nașterii sale și acela al consoartei sale, cifra aceasta nu era zi să nu-i treacă prin minte, înfiorându-l din creștet până-n tălpi. Și numeroșii lui

prieteni știau numărul acesta.

Se frânse deodată, ca și când o povară neînchipuit de grea i-ar fi căzut pe umeri.

— Da' nu e oficios! șopti el cu spaimă.

— Ce nu-i oficios? întrebă neică Ioniță.

— Comunicatul. La câștig așa de mare se bate telegraful, mai zise.

Și, în clipa aceea, începu să alerge spre casă: îi fulgerase prin cap că avizul oficios era acasă.

Neică Ioniță își stupa tot sufletul de năcaz: oricât a fugit, nu l-a mai ajuns. Nicu auzea cum îl cheamă, cum îl roagă să se oprească o clipă.

În casă era o tăcere desăvârșită. Niculae Dragonescu trecu prin cele două camere de lângă intrare și ajunse în salonaș. Nevastă-sa, fără conștiință, zăcea pe divan.

— Virginio! țipă dumnealui, înspăimântat nu atât de leșinul nevestei, cât mai ales de adevărul ce-i lumina acum fața.

De bună seamă Virginia citise telegrama.

El ridică o fâșie de hârtie de pe podele: cifra 5.622. Așadar, avusese dreptate prietenul său, Ioniță! «Ah! sărmanul, și nu l-am așteptat! își zicea, nenea Nicu.

Trăbă să mă duc numaidecât să-l aduc la mine, să-i spun că cele trei mii se plătesc.»

Chiar voi să se depărteze, când doamna Virginia, oftând din adânc, deschise ochii.

— Nicule!

— Dragă!

— Scumpul meu bărbat!

— Viața mea!

— Așadar, e adevărat?

— Adevărat!

— Milionul?

— Milionul! v

— Al nostru?

— Al nostru, al nostru! începuse deodată să țipe domnul Dragonescu, săltând prin cameră, cu privirile aiurite. Apoi se repezi la dumneaei, o îmbrățișă și o strânse cu furie în brațe.

Doamna Virginia țipă:

— Așa! Omoară-mă, omoară-mă, Nicule!

— De ce să te omor?

— Merit!

— Cum?

— Nu-s vrednică de-atâta fericire!

Și, cum se simți dezlegată de legăturile brațelor lui Nicu, Virginia începuse să salte și ea prin cameră, închipuind mișcări ciudate. Nicu o urmărea cu entuziasm, bătea din palme. Deodată se opri.

— Să fie adevărat?

— Da, zise nenea, dar o spaimă îi umplu din nou sufletul: «Oare nu-și bate joc cineva, un prețin, de mine?».

Însă abia avu vreme să se înfioare, și intră servitoarea cu o altă telegramă:

Felicitări cordiale! \Stau la dispoziția domniilor voastre! Orice serviciu – gratuit, numai din preținie! Avocat dr. Stan, Budapesta. Răspuns telegrafic!

Ah! ce chin pe nenea Nicu până să-i trimită plenipotență! Ce chin, dar ce deliciu! Fiecare trăsură de condei îi gâdila sufletul, încât, de la o vreme, începuse să amețească.

Predă telegrama, apoi se retrase într-altă cameră, să se odihnească. Se simțea frânt de-o moleșeală divină. Adevărat că i-ar fi plăcut să alerge pe la toți prietenii, să le arate cât e de fericit! Dar picioarele îi slăbiseră.

Cu fiecare sfert de ceas, siguranța lui creștea. Noi telegrame, un vraf întreg, scrisori, bilete îi veneau mereu. «Favorizatul Inorocului», «inimă de aur», «fericitul», «neprețuitul prețin», «caracterul înalt», «amicul lui Dumnezeu» erau numai câteva din epitetele care i le

dădeau prietenii.

La două după prânz intră agentul celei mai importante bănci din oraș.

— Întâi vă rog să primiți felicitările directorului nostru și ale întregii direcțiuni.

— Mulțamesc, mulțamesc! răspunse Nicu.

— Și, până o să sosească banii, ne-ați face o deosebită cinste acceptând să vă anticipăm o sumă.

Și agentul deschise un portofoliu și scoase zece bilete de câte o mie.

Nenea simțea cum îi tremură picioarele. Luă biletele și se lăsă pe-un scaun.

— Vă mulțamesc!

— O, vă rog! Noi vă mulțămim! Cu siguranță, dumneavoastră veți face depozite și la banca noastră.

— Negreșit!

— Pot să comunic aceasta domnului director?

— Trei-patru sute de mii cred că o să vă pot da, răspunse Nicolae Dragonescu.

Cât ce puse mâna pe cele zece bilete de câte-o mie, se simți om mare. Pusese mâna pe realitate. De-acum, nu se mai putea îndoii de nimic!

Ce fericire! Cu câteva clipe înainte, aceeași bancă ce-i oferea acum zece mii îi protestase două polițe, care, laolaltă, abia atingeau suma de trei sute de coroane! Și pentru suma aceasta era să i se vândă, la mezat, mobila ce, biet, o avea, singura lui avere mișcătoare și nemișcătoare!

După ce-a ieșit agentul băncii locale, a intrat la dânsul Virginia și-au vorbit mai mult de un ceas. Apoi tot ce-a urmat, — închirierea unui palat, mobilarea, angajarea servitorilor și a servitoarelor, vizitele ce i le făcură familiile fruntașe din oraș, — totul i se învârtea prin cap.

S-a trezit din vârtejul lumii acesteia noi numai la cel dintâi prânz pe care l-a dat oaspeților. Veniseră mulți, și cei mai de frunte, și vechii lui prieteni. Cum îi admirau noua

lui locuință! Cum îi strângeau mâna! Cum cereau să-i fie pe plac, lui și doamnei Virginia! Se serviră mâncăruri rare, băuturi scumpe, șampanie!

— Vai, până atunci nu știuse gustul șampaniei!

— Zâmbea, mânca, bea, îndemna pe alții, în vreme ce în mintea lui își zugrăvea viața splendidă pe care avea să o ducă de-acum înainte! Italia, Elveția, un iaht pe Marea Mediterană, Paris, Berlin, Viena, Petersburg! Da, își va închina viața plăcerilor și călătoriilor. Las să trăiască și el o dată! Douăzeci de ani de slujbă ticăloasă și patruzeci și nouă de viață dusă în sărăcie nu-i ajung?

Un domn cu favorite negre, un judecător, se ridică, între alții, să toasteze. Vorbea nemțește, și domnul Niculae Dragonescu, cunoscând bine această limbă, se gândea, pregătindu-se să răspundă. Oaspele închină în sănătatea «scumpului și neprețuitului nostru concetățean». La rândul lui el se ridicase și. Începuse să vorbească cu multă căldură. Ajunsese chiar la fraza: «Și vă asigur, domnii mei, că nu voi uita nici de orașul acesta, în care m-am trezit; după slabele mele puteri, voi ajuta să se ridice un nou local pentru teatrul din loc...» – când simți că-l trage cineva de mână...

— Ho-ho, măria-ta, așa nu mai merge! Așa o să-ți pierzi slujba și-o să murim de foame! Ți-ajunge, de-asăară de la 9!... Ia să te scoli!

Nenea Nicu își deschise ochii mari, privi mirat la nevastă, mormăi ceva, capu-i căzu iar pe perini și ochii i se închiseră.

Apoi, deodată, sări ca ars din așternut. Ceasul din părete bătea agale, rar, ora 6. Printr-un ochi de geam se zărea de ziuă...

19 12

O GLUMĂ

În sfârșit!

Locomotiva fluieră asurzitor, trenul se opri și nenea

Gheorghită se coborî în învâlmășeala de pe peron. Dădu din coate, se îndesă într-un hamal, altuia îi răsturnă geamantanul de pe umăr, se izbi într-o cucoană voluminoasă, dar, în fine, răzbi în stradă. Ce-i păsa lui de privirile chiorășe ale cucoanei, de înjurăturile hamalilor, care-și manifestau astfel credința lor politeistă! Nenea Gheorghită înainta grăbit pe trotuar, c-un surâs larg pe față. Privea cu dragoste, ca la niște ființe scumpe, străzile, casele, statuile, tot ce-i ieșea în drum. Nu mai fusese niciodată în această capitală de județ, și totuși, îi părea grozav de cunoscut tot ce vedea.

Parcursese vreo patru străzi lungi, trecu prin două piețe, și, înaintând, își schimbă hotărârea ce și-o luase în tren: de a se prezenta numaidecât la Palatul de justiție, unde avea să înceapă, de poimâine, 1 septembrie, slujba cea nouă.

«Am să mă duc mai târziu», își zise.

Ce frumusețe de oraș! Și ieftin! Trecând printr-o piață, a știricit de prețul cărnii, al zarzavaturilor, al pâinii. Totul era pe nimica! Cu mult mai ieftin ca-n micul oraș de provincie unde trăise până acum. îi venea să prindă de braț pe orice trecător și să-i zică, încântat:

— Ei, nene, aici să tot trăiești!

Mărunțel, uscățiv, se strecura ușor printre oamenii care furnicau pe străzi. Zâmbea tuturor binevoitor, fericit. Și-i părea că pe fețele tuturor citește aceeași fericire, ca un salut adresat lui.

Sosise dimineața la 8, și până la 10 a tot colindat prin oraș. La 10 intră în parcul orașului, se așeză pe-o bancă la umbră, își răsuci o țigară și începu să fumeze în tihnă. Dacă se va prezenta la 11 și jumătate, va fi tocmai potrivit.

Văzuse gimnaziul: mare, impunător, curat un palat! «Aici știu că va fi lumea voastră, Petre și Ioniță a taichii!» își zise nenea, fumându-și în liniște țigara. Pusese ochii pe două prăvălii, adevărate bogății. «Aici e loc pentru ceilalți

trei; vor ieși din ei comercianți de frunte», își mângâia sufletul nenea Gheorghită. Pentru cele două fete mărișoare, își însemnase un atelier de croitorie; pentru familia întreagă găsisese un cvartir bunîșor: numai patru sute de coroane! Ce viață, ce trai, ce ieftinătate! Și tu să-ți mănânci zilele, unde?! în sfârșit, pentru dumnealui pusese ochii pe o berărie răcoroasă!

După ce întrevăzu astfel un viitor strălucit, o viață tihnită, se gândi cu groază la traiul lui de până acum. De nenumărate ori îi spusese prietenii: «Nene Gheorghită, or să te mănce copiii! mai fie-vă destul!» El bănuia de-atunci îngrozitorul adevăr ce se ascundea sub vorbele lor, dar niciodată nu l-a simțit așa de adânc ca acum, ca aici, în parc, în răcoarea paltinilor. «Dacă nu mă transferau anul acesta, m-ar fi mâncat cu siguranță, își zise el, simțind un fior de frig pătrunzându-i trupul. Iacă, doi băieți la gimnaziu, puțin lucru?!»

Și, pân-acum, numai nădejdea transferării îl ținuse în picioare. De câte ori îi pomeneau cunoscuții de băieți, el avea un singur răspuns: «Când vor fi băieții de școală, nenea o să fie mutat la oraș, dragilor!» De-atâtea ori repetase cuvintele astea, încât, din an în an, deveniseră pentru el o certitudine. Și-n sfârșit, iată, s-au adeverit! Iată că nimănui nu i-i dat să sufere peste puterile lui!

În casa lui se-ncuibaseră, de vreo trei ani, odată cu sărăcia, tot mai greu, cearta și discordia. Se certa nenea cu nevasta, cu fetele; fetele se dușmăneau una pe alta, își făceau viața nesuferită. Băieții creșteau fără școală, fără niciun căpătâi. Începuseră să bată ulițele. Ce vrei?

O casă strâmtă și-o leafă de nimic cum ar fi putut potoli pe atâtea inși în care viața începea să-și ceară drepturile sale? Nici chiar bătrâna, mama nevastei, nu fusese cruțată. Anul trecut, pe vremea asta, cum se apropia

1 septembrie, și băiatul cel mai mărișor trebuia dat la

gimnaziu, nenea îi spusese bătrânei, plin de venin:

— De la dumneata ni se trag toate relele!

— De la mine?

— De la dumneata!

— Of! Să ne fi luat dracu' pe toți! făcuse bătrâna, cu deznădejde.

— Așa! Trebuia să nu-ți măriți fata dacă nu-i puteai da zestre.

— Bine, Gheorghiță, n-ai știut tu, nu ți-am spus?

— Of! să ne fi luat dracu' pe toți! izbucnise cu scârbă și dumnealui. Și adăugase: Dacă-ți place — bine, dacă nu — uite, numa pe mine să mă fi luat, ori să mă ieie acum! Și să mă tot ducă învârtindu-mă!...

A fost o scenă grea, cu blăstăme, cu lacrimi, cu rugăminți de iertare. Nenea se gândește acum, în răcoare, la ce-a fost atunci și-i pare rău. I-a părut rău și ieri, când a primit avizul unui prieten bun că-i transferat la oraș.

Ah, Dumnezeuule, câtă fericire poate fi în lumea asta uneori! De ieri de la 4, nenea Gheorghiță zâmbește, râde, simte o căldură nouă, dumnezeiască, la inimă, care-l întinerește. Râde în sufletul lui și-i pare rău de tot ce-a greșit în viață. Îi vine în minte, într-o lumină orbitoare, tot cuvîntelul aspru, brutal ce-i-a spus nevastei, bătrânei, copiilor. Pentru toate-i pare rău, pentru toate îl doare inima! Se bucură, dar mai ales iartă! Iartă soacrei, nevastei, iartă copiilor, prietenilor, iartă șefilor, iartă vieții. Sufletul lui se scutură cu putere de tot ce-i umbră și tină și se îmbracă în hainele argintii ale noii vieți, ale fericirii ce-a dat peste el. Cum se poate schimba viața printr-o simplă întorsătură de șurub!? Și fericirea nenii crește, gândindu-se la dispoziția sufletească în care i-a lăsat pe cei de-acasă! Niciodată n-a fost în viața lor o zi mai însemnată ca acest 29 august!

Prin parc trecea, rar, câte-un om singuratec. Nenea se uita la el și-i zâmbea. Se gândea la fericirea celor de-

acasă. «În curând o să ne plimbăm cu toții pe-aici», își zicea dumnealui. În unele răstimpuri îi era ciudă că nu s-a-nvârtit șurubul acela mai degrabă. «Tot e bine. E foarte bine și așa, - își zicea, însă, cu grabă, - alții așteaptă o viață întreagă în zadar.»

Rămase mult timp pe bancă, la răcoare, răsucindu-și țigări și fumând fericit. Pusese în rânduială bună toată mașinăria noii vieți și aștepta cu înfrigurare schimbarea asta mare! De, alții vor fi trăind greu într-un oraș ca ăsta! Alții, care nu știu trăi, căroră le place luxul. Dar el și ai lui?! Nevastă-sa, din nimica toată, pregătește un prânz; cu cele patruzeci de coroane, pe care a trebuit să le plătească lunar, anul trecut, numai pentru băiatul cel mai mare, are să prânzească și să cineze toată casa; fetele vor câștiga parale, după două-trei luni! Așa, de se-nțelege, poți să trăiești, ba poți să pui și ceva deoparte, pentru zestrea copilelor.

— Ah! 11 și jumătate! zise el deodată, tare, uitându-se la ceas.

Se ridică repede, deși ar mai fi rămas în parc. Pe drum scoase scrisoarea primită în ajun și o mai citi o dată.

Dragă pretine.

Cu multă bucurie te avizez că, de la 1 septembrie a.c., ești transferat, c-un grad mai sus, la noi. Nu pot decât să te felicit călduros pentru norocul tău. Nu-i vorbă, au stăruit și unii cunoscuți ai tăi, dar chestia de căpetenie este să ai. noroc. Avizul oficios o să-l capeți la 31 august. Dacă poți însă, repede-te îndată până aici și mulțumește celor în drept. N-o să le cadă rău, te-asigăr. Oricât de mari domni ar fi, sunt și ei oa-Al tău de bine voitor pretin.»

După ce citi repede, puse scrisoarea în portofel și se gândi, a suta și a mia oară: «Cine să fie acest binevoitor pretin? Mândrescu ori Vintilă?» Avea el și alți prieteni, dar aceștia doi îi erau cei mai buni și mai vechi cunoscuți. Dar, în sfârșit, ce importanță are cine îi trimisese scrisoarea?!

Era prea de-ajuns că-și văzuse visul realizat!

Ajuns la scările Palatului de justiție, deodată i se trezi un sentiment de adâncă părere de rău pentru colegii pe care îi părăsea în micul oraș de provincie. Ca și când chiar în clipa aceea ar fi intrat în noua slujbă, el simți un adânc regret că-i părăsește pe vechii lui tovarăși de suferință. îi văzu pe toți, scârtâind cu condeiele pe hârtie, cu fețele triste, ca și ieri la 4, când le vestise transferarea. Ieri se mâniase că niciunul nu se bucura de fericirea lui, că le era parcă silă să vorbească cu el, dar acum îi înțelege și-i iartă din tot sufletul. Sărmanii!

După ce rătăci prin ganguri și pe scări, un senator îl conduse la șeful de secție.

— Aveți vreo jalbă deosebită? îl întrebă un bătrân cu o chelie enormă, neoprindu-se din scris.

— Nu, domnule șef, din mila lui Dumnezeu, n-am nicio jalbă, zise zâmbind nenea, așteptând ca șeful să-l privească și să-l recunoască.

— Atunci? întrebă bătrânul, iscăbind mereu coaie de hârtie.

Nenii abia acum îi veni în minte că el cu șeful nu s-a mai văzut și că n-are cum să-l recunoască.

— Mă recomand George Pruncu, transferat la secția dumneavoastră, cu începere de la 1 septembrie. Am venit, domnule șef, să v-aduc caldele mele mulțămiri.

Spusese vorbele astea repede, zâmbind fericit.

Bătrânul se întoarce:

— George Pruncu?!

— Da, eu sunt, domnule șef! N-aveți de unde să mă cunoașteți.

— Dumneata vei fi, zise omul de pe scaun, dumneata vei fi George Pruncu, de asta nu mă îndoiesc. Da vorba e că aici e transferat Vasile Popa, nu George Pruncu...

— Nu se poate, vă înșălați, domnule șef, zise nenea, surâzând.

Omul cu chelie îl privi bănuitor. Se ridică, luă o coală de hârtie, apoi alta. Veni cu amândouă și i le puse sub nas.

— Te rog să te încredințezi. Aici sunt două coli de hârtie. Pe una e decretul de numire a lui Vasile Popa, și pe alta rezoluția negativă la cererea lui George Pruncu. Acestea-s hârtii oficioase. Cu poșta de azi vor merge la destinație.

— Poate am greșit secția... bâlbâi nenea.

— N-ai greșit-o; dacă dumneata ești George Pruncu, n-ai greșit-o.

— Atunci voiți să faceți o glumă, domnule șef, zise cu ochii rătăciți nenea.

Zâmbea și acum, dar c-un zâmbet ce-i schimonosea cumplit obrazul tras. În el începu să se clatine ceva și să se cufunde.

— Omule... zise bănuitor bătrânul.

Nenea, în loc de răspuns, scoase în silă mare portofelul, alese scrisoarea ce-l aviza despre transferare și i-o întinse.

— Poftim! îngână nenea.

Omul cu chelie o citi, zâmbi trist și-i dădu scrisoarea înapoi.

— Ești om sărac dumneata? îl întrebă cu milă.

— Așa, așa! făcu nenea, tremurându-i o rază de nădejde în suflet.

— Și ai copii mulți?

— Șapte.

— Ar trebui pușcat! zise cu mânie bătrânul.

— Cine? întrebă nenea cu groază.

— Cel ce ți-a scris minciuna asta. E o bestie!

Și bătrânul scuipe cu greață în laturi.

Dar, în clipa asta, în mintea nenii Gheorghită se ntâmplă ceva neobișnuit, ca o izbucnire de flăcări. Se simți deodată alt om, abia născut, bogat, fericit, cinstit de toți. Începu să râdă cu hohote, spre spaima șefului.

— Nu-ți fie frică! N-am să-ți fac nimic! Da te poftesc, cu părere de rău, să te duci. Acum nimic nu se mai poate drege. Dar, — el începu să vorbească în taină, ridicând un deget, — dar îndată ce va fi un loc vacant, am să-mi aduc aminte de tine, biet Gheorghită Pruncu. Eu, șeful, îți promit!

Șefului i se zburli ră-n cap cele câteva fire de păr pe care le mai avea. Abia avu putere să apese pe sonerie. Un servitor intră, același care-l condusesese pe Gheorghită.

— Du-l, omul acesta e bolnav, gângăvi șeful, lăsându-se pe scaun.

Dar bietul Gheorghită nu putu fi scos «din biroul ce i se cuvenea», până ce nu veniră încă doi servitori.

După câteva minute toți slujbașii din secție vorbeau despre «cum a-nebunit un provincial în biroul șefului».

19 12

UN NAȚIONALIST

E de-ajuns de impunător, mai ales dacă peste noapte și-a ținut mustața în căpăstru, și dacă dimineața s-a bărbierit proaspăt. E mijlociu de stat, cu înclinare mai mult decât vădită spre pântecism. Din an în an trebuie să schimbe lanțul de aur ce-i împreună, ca un pui de șarpe subțire și strălucitor, cele două buzunare de la vestă. Lanțul îl schimbă, dar fasonul giuvaierului, niciodată: cândva fusese admirat de-un înalt personaj politic. p.

Pe vremuri, domnul Ulpiu Desmireanu a muncit din răspuțeri, ca mulți eroi necunoscuți, și a muncit cu spor. Trei fete și le-a măritat după trei avocați, și un fecior și l-a făcut medic. Acum, dumnealui e acționar puternic la multe bănci, are o sumuliță pusă deoparte, și, ca pavăză pentru orice eventualitate, vreo optzeci de iugăre de pământ, într-un sat.

După ce-a trecut de anul al cincizecilea, cum îi murise nevasta, domnul Ulpiu s-a retras în orașul acesta, și la-nceput s-a mulțumit să fie ales director la o singură

bancă dintre multele la care era acționar de frunte. Acest «s-a mulțumit» îl cinstește pe domnul Ulpium Desmireanu, pentru că prietenii, care-l cunosc mai bine, spun c-au fost cu totul surprinși de modestia lui. Cândva înnodea paraua cu zece noduri și se spune că era să între în procese cu cei trei gineri încă înainte de-a iscăli contractul de căsătorie. Dumnealui a avut, pe vremuri, faima unui pasionat colecționar de monede... în curs.

Dar, în sfârșit, cine dintre dumneavoastră ar ridica piatra asupra domnului Ulpium? Cine-ar avea ceva de zis împotriva unui bărbat muncitor, înzestrat cu simțământul cruțării, când avea să mărite trei fete după avocați și să-și căpătuiască un băiat? Nimeni, desigur! Suntem un popor sărac, și cruțarea, pentru noi, e piatra înțelepciunii...

Acuma, domnul Ulpium Desmireanu ar putea trăi, cum s-ar spune, trecut la pensie. Moșia și-a arendat-o, banca nu-i dă nimic de lucru... Dumnealui ar putea să se odihnească, după merit.

Așa ar fi dacă domnul Ulpium ar putea trăi fără să muncească! Dar un om ca dumnealui moare dacă trebuie să rămâie cu mâinile-n sân o săptămână! Și se vede că dumnealui e un aprig părtinitor al evoluției, pe orice teren. Nu se știe anume ce școli va fi urmat în tinerețe, dar la teoria asta modernă ține morțiș. De la munca ce-o depusese pentru familie, dumnealui trecuse acum la munca mai înaltă, mai nobilă, pentru binele națiunii. În oraș, în întregul județ chiar, ajunsese duhul protector al naționalismului. Unde erau doi sau trei fruntași adunați în numele poporului, domnul Ulpium Desmireanu era în mijlocul lor.

Ieșise din rândul necunoscuților, care pot trăi o sută de vieți în șir fără să tulbure cu nimic societatea, și acum sclișea ca o stea de mărimea întâi pe orizontul politic și social al județului, al orașului în care trăia.

În primul stadiu de muncă, - pentru familie, - pe

lângă avere, dumnealui mai câştigase şi mult simţ practic, care-i un fel de putere de a vedea în întuneric, o deosebită capacitate de a pătrunde împrejurările. Şi nu se înşela niciodată.

Începu, deci, mai întâi, să-şi spuie «mare proprietar». Cele optzeci de iugăre crescuseră la opt sute, şi cum satul boieriei sale era destul de departe, în alt judeţ, nime nu se îndoia de epitetul ornant cu care domnul Ulpiu îşi împodobise iscălitura chiar de la venirea sa în oraşul acesta. Mare acţionar era. Adaosul acesta, «mare proprietar», l-a ridicat deodată la înălţimi ameţitoare în consideraţia multor locuitori paşnici.

În sara cea dintâi, la cazină, se lansă în discuţii largi cu fruntaşii localnici asupra chestiei «Oamenii săraci pot intra, la noi, în politică?», sau «Cheagul bun de-acasă e o condiţie necesară ca să fie cineva om politic, ori ba?»

Între fruntaşii localnici era şi un avocat, pe nume Marian, foarte ager la minte, care vedea ce nu-i arătai şi auzea ce nu-i spuneai. El pricepu numaidecât unde bate domnul Ulpiu Desmireanu. Pe când ceilalţi fruntaşi apărau, împreună cu domnul Ulpiu, părerea că «cheagul e. atât de necesar la noi unui bărbat politic, încât, fără de el, orice calităţi ar avea cineva, nu poate purta steagul», avocatul cu pricina zise:

— Să-mi daţi voie, domnilor, să fiu de altă părere.

— Ei bine, să te-auzim!

— Cred şi eu că, lipsit de grijile traiului de toate zilele, poţi munci mai bine, pe orice teren, începu el. Dar nu pot recunoaşte că avuţia este o condiţie necesară pentru ca cineva să fie luptător politic. Un bun luptător politic se naşte, domnilor, nu din avuţie, ci din talent. Şi pentru cariera asta se cere talent, ca pentru oricare alta. Cu deosebire că, în pictură ori sculptură, de pildă, un adevărat talent, mai curând sau mai târziu, răzbeşte, dar în politică sunt foarte rare izbânzile văzute cu ochii. Nu

oricine are bani să facă o călătorie la Viena, la Budapesta, la București este și bun bărbat politic... încheie dânsul c-un surâs de dispreț, mai ales pentru domnul Ulpiu Desmireanu.

E adevărat că avocatul acesta era cel mai sărac dintre fruntași și, poate, vorbise și din pizmă, căci cine poate cunoaște toate ascunzișurile din sufletul omului?... Dar tot așa de adevărat era și ce spusese.

— Să vezi dumneata, încep domnul Ulpiu Desmireanu, eu nu zic că n-ai avea dreptate. Totuși, trebuie să admiți că și de partea mea este un strop de adevăr.

— Admit bucuros, domnule director, orice vei binevoi să spui, zise cu același surâs de dispreț avocatul Marian.

În primăvara aceea, — anul întâi al directoratului, — urmară, în șir, patru serbări românești în oraș: o reuniune de pompieri își sfîinți steagul; un cor mixt își ținu adunarea de constituire; la reuniunea femeilor se trase o loterie; «Astra» își înființă o nouă secție;

Până la serbările acestea, încă din iarnă, domnul Ulpiu Desmireanu avu vreme să intre pe sub pielea majorității românilor din oraș. Ca o avangardă de trei lictori mergeau înaintea lui cele trei epitețe: «director», «mare acționar», «mare proprietar». Spun înțelepții că oamenii sunt niște ființe și slabe, și aplecate spre idolatrie; îngenunche și se închină înaintea puterii care se apropie, dar nu din vreo pornire nobile, ci dintr-una foarte egoistă: să nu fie striviți. Așa se explică, probabil, de ce la cele patru serbări naționale din primăvară domnul Ulpiu Desmireanu avu partea leului. La pompieri ținu cea dintâi cuvântare, — înaintea prezidentului și înaintea parohului, pe haina aurită a căruia se coborâse parcă toată strălucirea soarelui de mai, încât, vorba ceea, la soare te puteai uita, dar la odăjdile de pe preasfinția-sa, ba! Și poate de-aceea domnul Ulpiu, în cursul cuvântării, privise

mai mult în sus... Corul mixt îl alege «secretar»; reuniunea femeilor îl delegă «bărbat de încredere» la tragerea lozurilor; secția «Astrei» îl proclamă «prezident».

După ce trecură toate aceste serbări, domnul Ulpiu Desmireanu își cercetă cu grijă casa și nu află lipsă decât o coroană, - prețul unui loz de la loteria reuniunii femeilor. Și totuși, a doua zi, gazetele, prin penele «reporterilor locali», se-ntreceau să laude pe «generosul» și «mecenatele» domn Ulpiu Desmireanu.

De-aici încolo domnul Ulpiu «înaintă cu aripile întinse», cum se spune, în «lupta și munca pentru națiune», așa cum, de pildă, a intrat în stăpânia aerului pasărea lui Vlaicu după ce s-a săltat pe roți. De-aici încolo nu se mai putu organiza ceva în oraș fără numele lui. Se îndesa chiar în chestiuni care nu-l priveau nici pe el personal, nici națiunea, așa că o seamă de oameni cu minte începură să i se ferească din cale.

Dar în stima publică domnul Ulpiu Desmireanu se înalță tot mai sus. Ajunse, din încredințarea fruntașilor celor mari, să cârmuiască opoziția românească din județ. Se-nțelege, opinia publică e-nșelătoare, de foarte multe ori, și, tot de-atâtea ori, nu e ascultat un glas sincer, din simplul motiv că nu se aude, nu-i destul de tare să răzbată până la gloria întraripată a unui «ales».

Avocatul Marian fusese împotriva acestei alegeri, spunând limpede că domnul Ulpiu Desmireanu va nenoroci orașul.

El și sosisese târziu la adunarea în care fusese pusă conducerea clubului din județ în mâna abilă a domnului director. Domnul Ulpiu Desmireanu ședea între cei dintâi fruntași, cu fața radioasă, fericit.

De-aici încolo n-a fost conferință de-a fruntașilor la care să nu citească și domnul Ulpiu ceva, deși nu era membru în comitet. Unde era o adunare și se știa că participă și vreo persoană marcantă, domnul Ulpiu

Desmireanu nu cruța banii.

Pe la multe adunări auzeai întrebând:

— Cine e domnul acela străin, cu mustața răsucită, ras proaspăt?

— Care?

— Acela de lângă domnul X, de lângă domnul Y.

Ceilalți fruntași erau cunoscuți după nume, după fizionomie, de cea mai mare parte a publicului. Dar pe domnul Ulpriu era mirare dacă din o sută de întrebați îl cunoștea unul. Pesemne că nu e de-ajuns să te îmbulzești între fruntași ca să devii popular în țară.

Din partea îmbulzirii acesteia putea să ajungă celebru. Căci, într-adevăr, se ținea ca scaiul de fruntași. Mulți îi întorceau spatele, multora le venea rău de atâta stăruință, și începeau o discuție cu vreun prieten, doar ar scăpa de scai. Aș! Iarăși și iarăși se sălta lângă dâșii.

De se întâmpla, la astfel de prilejuri, să se rățăcească prin vreun restaurant, — și se rățăcea de obicei, — nu se așeza oriunde. La masa unde sta fruntașul cel mai dintâi, acolo îi era locul. Acela numai ce se pomenea cu el întinzându-i dreapta:

— Ce mai faci?

O duzină de ani domnul Ulpriu Desmireanu fu, oficial, în frunte. În realitate, din anul al doilea, mulți nu-l mai luară în seamă și n-cepură să se ferească de el. În vremea asta, avocatul Marian socoti toate darurile «mecenatului» și ajunsese la oribila sumă de douăzeci și patru de coroane!

El dădu publicității aceste date și se făcu un scandal îngrozitor, dar foarte plăcut multora din fruntașii cei mari, care nu-l mai puteau suferi pe domnul Ulpriu. Se convinseseră că n-are niciun talent și că nu-i place să ridice nici degetul cel mic de la mâna dreaptă pentru cauza națională decât când e vorba să se arate pe sine.

Avocatul Marian, ajutat de alții, ieși biruitor. Târziu,

dar totuși... Aurul prin foc se lămurește!

La această «lovitură de stat», domnul Ulpium Desmireanu nu se așteptase. Și poate cu dreptul, căci mai erau și alții ca dânsul; el îi cunoștea, și aceia nu căzuseră încă. Dar se resemnă repede, ca după orice durere închipuită, își luă concediu și plecă pe-un an în străinătate, «să-și caute de sănătate».

— Un an a fost în străinătate, ori poate la moșie, — omul nu-i atâteștiutor; un an a stat înfundat prin banca lui; dar, din anul al treilea, iarăși a început să se ridice. Jertfele și le caută acum printre străinii care vin în oraș.

Dacă ești om nevoiaș și ai lipsă de parale cât de multe, să te duci în persoană la banca unde e director domnul Ulpium Desmireanu. Dacă ești înzestrat cu virtutea răbdării, ai să te-ntorci cu parale. Iată ce se va întâmpla: Domnul director te va primi într-o cameră separată, — biroul dumnealui. Te vei prezenta; dumnealui, de asemenea, cu numele întreg, cu toate trei epitetele. Dumneata vei începe prin a admira banca, birourile, orașul, biserica, școala, reuniunile (poți să spui orice nume-ți vor trece prin cap, fără să-ți pese de există ori ba), avântul economic al jurului, avântul cultural, social etc. al românilor din oraș. Dumnealui te va asculta, tot muindu-și buzele, apoi vei afla din vorbele dânsului că domnul director e un adevărat erou, că e sufletul orașului, al jurului, al instituțiilor, cu un cuvânt, al ce vrei dumneata. Dumnealui aleargă, n-are o noapte de hodină, jertfește bani, mulți bani. În tot ce vezi dumneata bine e meritul lui. Are să-ți ție o cazanie nesfârșită, dar dumneata să fii răbdător, să înalți din sprâncene, să tresari, dând uimit din cap, să slobozi câte-un oftat, și, când vei auzi, în urmă, fraza: «Ei, domnule, cu jertfe multe se susține focul sacru pe altarul națiunii», ei bine, când vei auzi fraza asta, să știi că ai scăpat! Și, dacă nu l-ai contrazis niciodată, să fii sigur de parale! Îți vei spune apoi păsul.

— Ali! pentru tănări inteligenți, ca dumneata, o să facem, cum să nu!

Și te va pofti să rămâi; el va ieși la funcționari, într-o clipă contabilul-prim va face socoata și va-ntocmi documentul, iar casierul îți va număra paralele.

Cine-ar putea spune până când își va putea păstra noua aureolă domnul Ulpie Desmireanu?

19 12

INSPECȚIE

Prin iulie dase molima în porci. Se pusese o secetă de crăpa pământul; cele două păraiașe ce treceau pe lângă sat își ascuseseră subț pietriș apa puțină; bălțile săcaseră, și, în răstoacele cele mai adânci, cele mai ferite, rămăsese numai glodul, prin care se mișcau cu greu broaștele grețoașe, îmbrăcate în hlei.

Vărsat, ciumă, grumăzare, voia Celui-de-sus? într-o săptămână pieriseră cincisprezece porci. Duminica, primăria vestea prin dobașul satului:

— Tot omul să-și ție porcii acasă. Îndată ce se bolnăvește unul, să-ncunoștințeze primăria. Dacă-i moare cuiva porcul și nu face știre, se globește până la cincizeci de coroane.

Și «tram-tram-tram», mai departe, pe altă uliță.

Mare pacoste pe sat! Era începutul secerișului, când toată lumea, — cu câțel, cu purcel, — ieșea între lanuri. Și moșul cel mai nins putea lega un snop, putea clăi, și copilul cât genunchile putea aduna spicele aurii ce-ar mai fi rămas în urma secerătorilor. Cine să rămâie acasă, chiar acum, să grijească de porci?

Cei mai mulți ziceau:

— Iaca o prostie! Dacă vrea Cel-de-sus ne poate crăpa porcii și-acasă.

Și credeau că toată porunca era iac-așa, un fleac, ca primăria să-și plătească urechea. Așteptau ca luni dimineața să audă cornul purcarului.

Dar cu purcarul vorbise însuși primarul: nu care cumva să creadă că-i glumă și să cuteze a scoate porcii. Omul s-a dat bătut bun-bucuros; avea, la urma urmelor, o clipă de repaus, o zi de sărbătoare, căci, din martie, alergase destul cu toți cei patru copii ai lui.

Două săptămâni Hudri avu ce căra, avu ce-ngropa: porcii cădeau ca muștele. Și Hudri mai avea noroc că nu îngropa decât porcii anunțați la primărie de cei mai fricoși dintre săteni. Cei mai mulți, însă, săpau peste noapte o groapă în fundul grădinii.

Cum, necum, primăria descoperi două cazuri de... «contrabandă», și vinovații fură globiți după glasul dobașului.

Mare fierbere în sat!

— Dacă-i doctor, să vie să-i vindece, să vie să le deie leacuri!

— Ce doctor?! Iac, - o lipitoare nouă!

— O să-l luăm noi la-ntrebări...

Opreliștea ca să nu mai iasă porcii în turmă cât ține boala, gloabele, înștiințările obligatoare, toată pacostea venea de la doctorul de vite. Se înființase, de un an, post de veterinar pentru satele din cercul ăsta. Oamenii nu erau obișnuiți, nu puteau pricepe cum să chemi la un dobitoc bolnav pe un doctor ce-a învățat pe la școli, și, tot ce știe, știe din cărți. Iacă, era baba Maia, era moș Arsenie, și mai erau câțiva pricepători în sat. Țștia da, șțiau ceva, dăduseră destule ajutoare. Dar doctorul de vite?!

Adevărul era că în postul de veterinar ajunsese un slujbaș mai fricos decât un iepure. La întâia vizită de vite cornute, în faur, ajunse subț batjocora oamenilor. Tresărea de câte ori un bou mișca din cap, ori vreo vacă ridica piciorul. Le-a examinat numai de la o cuviincioasă distanță.

Mai era adevărat că, la cel dintâi caz anunțat, venise în sat, se uitase la câțiva mascuri bolnavi și poruncise carantina. Dar niciun leac!

După două săptămâni, veterinarul veni din nou. Molima încetase, și oamenii dădeau zor primăriei să ridice opreliștea, că nu mai pot ține porcii acasă. Însă veterinarul iscodi acum altă drăcie. Îndată ce vorbi ceva cu notarul și cu primarul, dobașul satului ieși pe uliță.

— Până de azi într-o săptămână toate cocinile în care au bolit ori au murit porci să fie văruite și pe dinăuntru, și pe dinafară. Tot omul s-audă și să înțāleagă. Asămenea, văruită să fie podeaua, pe amândouă părțile; unde nu-i podit, să se sape pământul de un metru, să se ridice și, în locul lui, să se aducă pământ curat și să se umple. Până se vor face acestea, porcii-s opriți de la pășune. Cine nu va face așa – gloabă cincizeci de coroane.

Și, «tram-tram-tram», porni mai departe să răscoale satul.

Oamenii clătinau a pagubă din cap.

— O, că nu l-a trāsniț Dumnezeu!

— Åsta-i de cel ce bate câmpii!

— De unde să luām, acuma, var?

Carā cu var treceau prin sat cam în Paresimi, înainte de Paști. Puțini vor mai fi avut prin pivniță. Apoi, se începuse căratul griului.

La o săptămână, c-un jurat, cu primarul, trecea veterinarul de la casă la casă. Inspecta dezinfectarea cocinilor; – vezi bine, numai pe la românii care anunțaseră cazurile de boală, de moarte. De pe o listă citeau numele proprietarului, se uitau la numărul casei și intrau. Din cele mai multe ieșeau numaidecāt. Cu cât se depārtau de primărie, isprāveau tot mai repede cu inspectia. Zece inși stropiseră cu var pe dinafară; ceilalți – nici atāt.

Ar fi trebuit amendați peste șazeci de sāteni. Dar de așa pedeapsă se înfrică și veterinarul.

Se mai dādu un răstimp de-o săptămână, când, apoi, spunea dobașul, nu va fi cruțat nimeni.

Nici primarul, nici notarul nu mai cutezau să iasā

printre oameni. Sătenii bufneau cu ciudă, cu mânie, unde-i vedeau; cei mai mulți se blăstămară de vor pune ei mâna să sape sub coteț acum, în căratul griului. Cei mai mulți sloboziră porcii pe ulițele satului.

Când se împlini săptămână, și veterinarul veni din nou, nici tu primar, nici tu jurat, nici tu notar la primărie. Singur pârgarul ținea într-o mână lista în care erau trecute numele proprietarilor prin porcii cărora bătuse boala, și numerele caselor.

Veterinarul întâi voi să amâie controlul pe altă zi, dar, gândindu-se că ar prea întârâta pe oameni, se hotărî să facă singur inspecția.

Prin sat bubuiau batozele: se începuse treieratul grâului.

Veterinarul intră în curtea cea mai apropiată de primărie: nu era nimeni acasă, numai cânele hăpăia zmâncându-se în lanț. La numărul vecin află poarta încuiată. În sfârșit, la al treilea număr cu boală, nevasta era acasă. Cocina era stropită, dar, ca și la întâia inspecție, numai pe dinafară.

— Spus la dumitale cum face. Nu făcut. Însemnăm aici și pedeapsa.

— Nu-i bine, domnule?

— Nu, ăla!

Femeia, plină de ciudă că nu putuse încuia și ea poarta, se învineți și se repezi dup-o mătură.

— Ia să te curăți din curtea mea, c-o să te văruiesc pe dumneata!

Iar după ce veterinarul ieși repede pe porțiță, oftă:

— Sărac de maica care te-a făcut!

Veterinarul păsea aprins pe uliță. Venise cu gândul să fie mai îngăduitor, dar acum își propusese să nu cruțe pe nimeni, să nu scape nimic din vedere. Se opri înaintea casei lui Bârzuț. Se uită la număr și intră. Simți o dezamăgire îndată ce se apropie de coteț: era văruit ca

păretele. Omul îl aştepta ca pe spini; auzise că-i aproape de casa lui veterinarul şi lăsase boii în jug şi aştepta: trebuia s-aducă un car de grâu la batoza ce bubuia în vecini, să aibă pentru pâne nouă, până va treiera şi el. Bârzuţ aştepta liniştit, ca unul ce împlinise porunca.

Veterinarul se învârti în jurul cociinii, apoi, deodată, oprindu-se înaintea uşii, zise:

— Deschide!

Bârzuţ deschise. Înăuntru nu fusese atins niciun pai.

— Ce ăla?

— Păi, domnule.

— Nu văruit, nu săpat?

Bârzuţ simţi cum îi furnică prin vine.

— Trebuia şi pe dinăuntru? întrebă el stăpânindu-se.

— No vezi că trebui!

— Apoi, domnule, dobaşu-i de vină. De ce n-a spus?

El a zis să văruim. Am făcut cum am ştiut că-i mai bine.

— Dracu'! zise veterinarul.

— Ba zău, domnule, începu Bârzuţ, uite, eu sunt om blând şi ascultător. Aş fi făcut, da' n-am ştiut cum. Ia, te rog pe dumneata, arată-mi cum să fac să fie bine, şi până desară isprăvesc. Păcatele mele! Noi ce suntem? Ia, nişte proşti! Da dumneavoastră ştiţi multe!... Ia, te rog, să întri şi să-mi arăţi cum să fac pe dinăuntru ca să fie bine.

Ce va fi gândit veterinarul? S-a simţit măgulit de vorbele lui Bârzuţ? îi plăcea că-i vorbea aşa de blând şi cu atâta umilinţă? Coteţul era de blane şi foarte curat. Se aplecă şi intră pe uşa mică. În urma lui, Bârzuţ închise repede uşa şi puse cuiul de fier.

— Sănătate bună, domnule, zise el şi, apropiindu-se de car, începu: E, ho, Bodor!

Deschise poarta, ieşi cu carul, încuie porţiţa: nu era nimeni acasă...

Veterinarul va fi strigat după ajutor. Dar nime nu-l auzi. În vecini batoza bubuia necurmat. Cânele lui Bârzuţ

răguși însă cât lătră până sara la gadina din coteț.

După ce se întunecă, Bârzuț veni și deschise ușa.

Inspecția asta avu și urmări. Încă a doua zi veterinarul își ceru transferarea, iar Bârzuț își puse o vacă cu cheltuielile judecății și mai stătu și șase luni în temniță.

Dar de paguba asta nu se plânse niciodată în viața lui. îi plăcuse «cum merse».

19 13

DIVORȚUL NENII NICULIȚĂ

În micul nostru orașel de provincie răzlețită, toată lumea **a-l** cunoaște pe domnul Niculai Albescu de la «Arhive» - «Niculiță», cum îi spun colegii între care se-nvârte de-atât amar de ani, «nenea Niculiță», cum îi zic cei mai tineri.

Socotind după anii de slujbă și după feciorul june pe care-**l** are, domnia-sa se va fi apropiind de-al cincizecile an de viață. Nici după înfățișare nu-i dai mai mult. E nălțișor, uscățiv, cu obraz puțin, pământiu, cu mustața rărișoară. Umblă cu umerii aduși înainte, de parcă și-ar apăra pieptul, sau de parc-ar duce-n spinare o povară nevăzută. În ochii lui albaștri-alburii plutește o veșnică melancolie.

Era unul din acea mare mulțime de necunoscuți care trec fără un surâs prin viață, privind cu aceiași ochi la orice le-ar ieși în drum, simțindu-și mereu noaptea din sufletele lor, necutezând să se bucure de nimic.

Toată lumea știe că nenea Niculiță trăiește foarte rău cu doamna Eufemia, nevasta lui. Toată lumea îl sfătuiește, de-atâția ani, să divorțeze. El ascultă cu plăcere, c-un fel de deliciu îndemnurile prietenilor, însă n-are tăria să facă pasul acesta, care-i pare îngrozitor, îndată ce începe să se gândească, în singurătate, la el.

Doamna Eufemia s-a-nstăpânit pe-ncetul asupra nenii Niculiță, dar cu atât mai statornic. Cinci ani i-au trebuit până **l-a** strunit deplin, dar de-atunci a știut să ție bine hăturile în mâna dumneaei, lată și grasă! îndată ce iese de

la slujbă, nici tu o halbă, nici tu o plimbare c-un prieten, nici tu o discuție! Ață acasă. Și, în tot anul, tot pe alte uliți trebuie să alege nenea Niculiță: nevasta dumnealui nu rămânea niciodată mai mult de un an într-o casă.

— Mă plictisesc, spune dumneaei, nu mai pot suferi pe ticăloasele de vecine, niște inculte! îmi mănâncă sănătatea!

Ah, cultura! în ceasurile lui bune o blăstăma nenea Niculiță, căci din pricina ei căzuse în robia acestei femei.

Doamna Eufemia fusese, într-adevăr, fata unui doctor, care murise din abuz de cafea neagră. Va fi avut ea o creștere mai aleasă, dar, orfană și săracă, se bucurase când domnul Albescu îi ceruse mâna. În societatea femeilor din mahala, în certuri și mâinii continue, în locuințe sărace și întunecoase, repede căzuse de pe dânsa toată spoiala culturii ce, biet, va fi avut. Nenea

Niculiță își spune acum că femeia lui n-a avut niciodată o cultură, că-i o ființă comună, de toate zilele. Ei, dar în anii dintâi ai căsniciei lor crezuse altfel. Atunci tot îndemnul, tot sfatul, toată porunca ce venea de la femeia asta îi păreau că pornesc de la o ființă superioară și se supunea cu plăcere. Azi se lăsase de-un obicei, mâne de altul. Și, cu cât se despoia de datinile sale, de felul său de a fi, cădea tot mai adânc în stăpânirea femeii.

Când, în anul dintâi, Niculiță a vrut să înnoiască contractul de închiriere, ce expirase, doamna Eufemia l-a privit cu uimire.

— Ce vrei să faci?! încă un an în iadul ăsta?! Se vede că vrei să te scapi de mine!...

— Nu, dragă, da' cred că-i potrivit; apoi e și ieftin, răspunsese în silă nenea Niculiță.

A fost o scenă, de lui Niculiță i-a venit să sară pe fereastră. Totuși, atunci, nu s-a dat bătut. El știa că o locuință, în condițiile acelea, nu se afla în tot orașul, însă, două săptămâni doamna Eufemia nu-i mai vorbi, îi pune la

masă o nimica toată, și dumneaei nu gusta din nimic, în vederea soțului.

În prima zi a celei de a treia săptămâni, nenea Niculiță a intrat în casă cu vorbele:

— Mâne trecem în Ulița Arinilor, unde-ai spus tu!

De-atunci nu s-a mai împotrivit niciodată la mutat.

Știa, când se apropia Sângiorgiul, să-și vadă de altă casă.

Doamna Eufemia se înrăutățise odată cu trecerea anilor. Din toată cultura nu-i mai rămăsese decât vocea nespus de ascuțită, cu care îl întâmpina pe nenea Niculiță ori de câte ori se-ntorcea de la slujbă. În aceeași măsură crescuse însă și bunătatea bărbatului. Dar nici nu s-ar putea numi bunătate ceea ce copleșise tot mai tare sufletul lui Niculiță. Era mai mult un fel de m^{ole}șeală, care îl apăra parcă de orice tulburare.

Domnul Nicolai Albescu n-a fost niciodată un om de voință. Dar el nu s-a simțit nicicând vinovat pentru lipsa asta. Se-mpăcase cu gândul: ca mine mai sunt destui în viață. Și trăia? Trăia, căci, se vede, viața nu-i de multe ori decât o târâire înceată și greoaie de râmă. Arareori samănă cu zborul avântat al vulturului.

Băiatul i se născuse numai ca femeia să-l strunească și mai tare. Că așa era se adeverește din faptul că doamna Eufemia n-a mai avut altă naștere. Toată educația copilului doamna Eufemia o luase de la-nceput asupra sa. Nu suferise niciun amestec, nici cea mai mică observație a bărbatului. Și astfel, — ori poate nu numai din pricina asta, — băiatul nenii Niculiță s-a ales un necăpătuit. Fusesse student, scriitor pe la avocați, intrase la Finanțe, și, acum, om în toată puterea, se plimba pe ulițele orașelului, învârtindu-și printre degete un bastonaș negru și elegant. Că ingenuncherea lui era mai mare de când crescuse băiatul, nenea Niculiță o simțea mai ales din faptul că nu-i mai rămâneau parale nici pentru tutun, singura lui plăcere

în viață, pe care cucoana se milostivise o vreme să nu i-o răpească.

De multe ori prietenii îi ziceau:

— Bine, frate, se poate să suferi namila asta de om să nu muncească nimic, trăind din bănișorii tăi?

Nenea Niculiță știa că feciorul său nu numai că trăia din bănișorii lui, ci că își permitea și distracții, de care el, bătrânul, de mult nu mai cuteza să se apropie: halbe, douăzeci și una, și altele, și altele, tot din același izvor de venit. Dar el nu le răspundea prietenilor decât cu aceleași cuvinte:

— Ce să-i faci? Se vede că n-are talent.

Cu cât îmbătrânea și se înrăutățea doamna Eufemia, nenea Niculiță cerca să-i împlinească tot mai mult voile. Simțea chiar un fel de plăcere, părea că tremură ceva, ca o lumină, în sufletul lui șters. Viața lui era tot mai grea, tot mai chinuită, dar doamna Eufemia se ținea mereu foarte sus. N-ar fi făcut pentru lumea toată o vizită unei femei al cărei bărbat era într-aceeași slujbă cu Niculiță. Mai bine se înmormânta pe-o jumătate de an în casă, decât să iasă pe stradă fără o toaletă, fără o pălărie la modă. Ținea nespus de mult la o mâncare bună. Când dădeau, primăvara, verdețurile și puii de găină, mort-copt trebuia să guste din aceste bunătăți deodată, ca și cele dintâi familiei din oraș. În sufletul lui umilit, nenea Niculiță o admira. Își zicea: «Iată o femeie pe care n-a doborât-o viața! Iată cum își păstrează plăcerile sale!»

Apoi, lui Niculiță îi plăcea că Eufemia îl apăra cu strășnicie ori de câte ori era vorba de onoarea lui. Să nu fi dat Dumnezeu să facă cineva vreo aluzie cât de ușoară la viața lui Niculiță! Eufemia ar fi fost gata să-i scoată ochii. A fost chiar în judecată cu două vecine. Spuseseră vecinele:

— Ce se ține și golana asta așa de sus? Ce-i bărbatu-său? Ia, un jerpelit de slujbaş!

— Jerpelit de slujbaş?!

— Așa să trăim! Un sărântoc, ca și noi!

Și cucoana Eufemia a câștigat procesul de «vătămare de onoare».

De multe ori prietenii îl luau peste picior pentru închipuirea în care voia să trăiască doamna Eufemia. Dar n-aveau cu cine vorbi: în ochii lui Niculiță nu se vedea decât aceeași melancolie.

Într-o amiază senină de primăvară, nenea Niculiță se întorcea vesel acasă. Luase plata, căci era zi-ntâi, și știa că Eufemia are să-l primească cu blândețe. Mergea iute, și pe obrăjorii lui, palizi și brăzdați, cerca să așeze un zâmbet, care însă flutura mereu, părând că nu-și află locul. Nu se înșela. Eufemia îl aștepta cu masa pusă. Ea îi deschise ușa, zâmbitoare, numără în grabă biletele pe care i le dădu Niculiță, le ascunse repede într-un dulăpior și se așeză pe-un scaun la masă. Mâncară cu poftă – feciorul nu era acasă.

După ce se înfruptară, Eufemia se ridică și se apropie de dulăpior. Era o femeie corpulentă, cu grumajii groși, cu o bărbie cât o gușă, cu fața și mâinile roșii. Stătu mult la dulăpior, părea c-ar vrea s-aleagă ceva și nu știe ce și cum. În urmă, se întoarse cu o bancnotă de douăzeci de coroane.

— Niculiță, zise ea, oprindu-se lângă bărbat.

Acesta avu o tresărire, auzindu-și numele spus cu atâta dulceață.

— M-am gândit, continuă ea îndată, să mergi cu trenul de 2 la oraș. Vor fi pui de găină pe vremea asta. La noi nu vin încă. Vai, o tocană de pui cu mămăliguță!

Nenea Niculiță se uită la ceas. Mai erau numai douăzeci de minute, și, cu toate că ar fi dorit să-și fi fumat țigara în tihnă, se ridică numaidecât și se găti de plecare.

— E zi de mărturie azi. De la noi vor fi cară, căruțe. Vezi și-i dă la o femeie să-i aducă.

— Să cumpăr de toți banii? întrebă el, gata de drum.

— Da, să-ți reții pentru bilet. Vezi, să nu te-nșăle. Sătencele acelea toate sunt niște tâlhăroaice.

Nenea Niculiță târgui cu mare silă în ziua aceea. Puii erau scumpi foc. Trecea de la o femeie la alta și cerca să zbată din preț. Zadarnic: din patru coroane nu putu scoate părechea. Și încai dac-ar fi fost pasări de nădejde. Dar abia le crescuseră penele pe aripi. Se hotărî de mai multe ori să nu cumpere. Să-i spuie Eufemiei că n-au fost pui. Dar tot de atâtea ori se întorcea la femeile în jurul cărora furnicau slujnicele și doamnele. Să nu cumpere, și pe urmă Eufemia să afle c-au fost pui? Nu, mai bine dă banii pe nimica.

Cumpără deci patru părechi și jumătate. O coroană o cheltuiuse venind, alta îi trebuia pentru bilet de întors. Dar, sau că nu văzuse nicio femeie din orașelul lor, sau că era aproape să scape trenul, nenea Niculiță alergă repede într-o prăvălie, cumpără pe-o băncuță o cutie cafenie și ață de doi bani și se repezi la femeia de la care târguise.

— Să-i pui aici, zise el arătând cutia.

Și, în vreme ce femeia așeza micile pasări, care, de năduf, își țineau deschise ciocușoarele, domnul Niculai Albescu tăie mici ferestruici în coperișul de hârtie, să nu se înăbușe, pe drum, aripații.

Puse capacul, legă cutia cu ață și porni repede, în piuitul puilor. Numai câteva minute mai erau până la plecare: alerga să-și scuipe sufletul!

Cu biletul în dinți, — într-o mână își avea pardesiul și ploierul, în cealaltă, cutia, — urcă treptele, oftă fericit când se văzu în coridorul vagonului de clasa a doua, — la insistențele Eufemiei, el călătorea totdeauna cu clasa a doua, — și dosi numaidecât cutia într-un unghet. Era micuță, și totuși, cele nouă păsărele încăpeau bine acolo. Ar fi fost liniștit acum nenea Niculiță, dacă pușorii n-ar fi început să piuie toți deodată și cu putere, ca într-un cor. Un gând de spaimă îi săgetă inima: va afla Eufemia că a

pus puii cu dânsul, că s-a făcut de râs la lume. Știa că umilința asta consoartă-sa n-ar fi putut s-o îndure niciodată. Din fericire, însă, pe coridor nu era nimeni. Călătorii erau toți în compartimente. Nenea oftă ușurat și începu să-și răsucescă o țigară, când trenul, șuierând, se puse în mișcare. Prin ferestrele deschise de la coridor adia răcoare plăcută, mângâindu-l pe nenea Niculiță după năduful acestei după-amiezi. Supse în tihnă de două ori după olaltă din țigara groasă și slobozi pe nări două sulușoare înieptate de fum alburiu. Atunci ușa unui compartiment se deschise, și pe coridor ieși un cunoscut.

«Cine dracu' să fie?!» își zise nenea, întorcându-și repede capul. Dar străinul fu numaidecât lângă el.

— Sănătate, Albescule! strigă omul gras și roșu, bătându-l cu palma pe umăr.

— Bună ziua, răspunse în silă, înfiorat nenea Niculiță. Bună ziua, Mirceo.

— De mult nu te-am văzut! Ai fost la oraș? întrebă Mircea, ștergându-și nădușeala de pe frunte, de pe grumazi.

— Da, am fost, răspunse Albescu privind chiorâș spre cutie, în care puii piuiau mereu.

Noroc că trenul hurduca destul de tare, și glasurile puilor nu se prea auzeau.

— O să fie mari călduri în vara asta. E un chin să călătorești. De altfel, eu rar ies din casă, zise iar străinul.

Ușa culoarului se deschise și intră grav controlorul. El trecu repede, lăsând pe cei doi cunoscuți să-și continue poveștile. Mircea era foarte dornic să știe cum o duce Niculai Albescu. îi punea deci o mulțime de întrebări, la care nenea Niculiță răspundea tot mai în silă. Neliniștea lui creștea mereu, căci trenul alerga acum mai lin, și piuitul pușorilor se ridica tot mai distinct din zgomotul trenului.

De câteva ori domnul Mircea tăcu și privi bănuitor pe

sus, ascultând.

— Ce dracu' să fie aici? Mi se pare c-ar piui ceva ca puii.

— Aș, pui! făcu, îngălbenind și mai tare, nenea. De unde pui?!

— Știu eu?! răspunse acela, privind pe sus.

Apoi își continuă iar istorisirea vieții lui comode și îndestulate. În răstimpuri intră în vagon, vorbea ceva cu o doamnă («Ah! de n-ar mai ieși! Cât ar fi de bine să nu mai vie!» își zicea, de fiecare dată, nenea), dar Mircea revenea mereu, fierbându-l pe Niculiță în zeci de ape. La un moment dat, când tocmai povestea ceva foarte interesant despre sine, pulverizând stropi fini pe fața lui nenea, se opri, privi prin coridor, își scoase capul pe fereastră și zise, puțin enervat de întrerupere:

— Pe cinstea mea, eu tot aud ceva!

— Ce să fie? întrebă aiurit Niculiță.

— Pui trăbă să fie! Da' nu știi unde muma-dracului piuie! Ai crede că zboară deodată cu trenul.

Nenea își adună toate puterile:

— Ți se pare, Mirceo, ți se pare, zise. Aș auzi și eu.

— Și nu auzi?

— Ca pământul! De altfel, zgomotul, scârțâitul roților de tren îl poți asemăna cu multe celea. Uite, mie câteodată îmi pare că e o muzică.

— Și cât ce spuse acestea, acoperi cu trupul său cutiuța.

— Se poate, continuă el, că tu te-ai gândit la niște pui.

— Ba să mă ierți, eu nu m-am gândit. Și, ia auzi, nu se poate să nu auzi și tu, jur că sunt undeva pui!

Domnul Mircea, contrariat de nenea, se roșise și mai tare, bătea în negru. În clipa asta trenul se opri într-o gară, și, în liniștea ce se așternuse brusc, picura acum distinct piuitul din cutie.

— Ei, pe onoarea mea, nu m-am înșălat! zise cu satisfacție domnul Mircea, ferindu-l deodată pe nenea și arătându-i cutia. Se poate să nu-i fi auzit? întrebă el.

— Nu, răspunse nenea, verde la față.

— Atunci ți s-a stricat auzul, zise vesel domnul Mircea, aplecându-se pe cât îl ierta pântelece.

Un cocoșel își scosese creasta mică, roșie printr-o ferestută tăiată de nenea Niculiță.

— Ai cui vor fi? zise domnul Mircea, ridicându-se congestionat, și scoțând din nou batista uriașă.

— Nu știu, răspunse nenea.

Și simți o greață mare la inimă. îi păru că trenul începe să se-nvârtă cu el. Nu mai șuiera de plecare, și puii piuiau de să-i audă și cei din compartimente.

— Vor fi ai vrunei doamne din vagon, începu iar domnul Mircea, privind mereu cutia.

— Se poate, răspunse mai cu inimă Niculiță.

— Da ce noroc că n-a observat cutia controlorului! Ar fi urmat o pedeapsă până la cincizeci de coroane.

— Ce spui?! întrebă înspăimântat nenea Niculiță.

— Da, pedeapsă până la cincizeci de coroane. Nu-i permis să duci pasări în tren, răspunse liniștit domnul Mircea.

El își scoase capul pe fereastră, să se răcorească, și nici prin gând nu-i trecu cu ce chinuri încinsese sufletul nenii Niculiță. El nu știuse nimic de-aseenea opreliște și îngheță numai la gândul că puii pot fi descoperiți. O coroană erau toți banii pe care-i mai avea la dânsul.

Se revoltă cumplit împotriva doamnei Eufemia. De mult sufletul său nu mai fusese capabil de o astfel de răscoală. Simțea că femeia asta i-a făcut neagră toată viața. În chinurile lui cumplite de acum lua hotărâri eroice: are să-i spuie tot-tot ce-i apasă sufletul! Ba, mai bine, are să divorțeze! Da, are să pornească procesul, cât ce va ajunge acasă.

— Le-o fi cald, zise domnul Mircea, retrăgându-și capul din fereastră și apropiindu-se de cutie.

— O ridică și o puse pe o scândură de la scara ce era în capul vagonului.

— Așa, aici o să aibă puțină răcoare, mai zise el, satisfăcut.

— Era milos, ca toți oamenii grași.

— Nu-s grei deloc, adaose apoi.

— Sunt numa cât pumnul, se grăbi să-i explice nenea Niculiță, recunoscător că domnul Mircea nu-l bănuia.

— I-ai văzut? îl întrebă acesta repede.

— Aș, de unde?! zise albind ca perețele nenea. Dar îmi închipui. Pe vremea asta nu pot fi mai mari.

— Adevărat, încep domnul Mircea. E de timpuriu. Trăbă să fie ai unei cucoane cu gusturi fine.

— Zi, mai bine, rafinate, rânji Albescu, ca în batjocoră. O cucoană care nu cruță banii când e vorba să-și satisfacă gusturile. Cât crezi să fie o păreche?

— N-am idee!

— Cel puțin patru coroane! Da' se uită o cucoană la banii bărbatului, când e vorba să-și satisfacă o poftă?!

Nenea Niculiță era p-aci, p-aci să-și verse tot focul asupra nevastei, ceea ce-și propusese să facă numai după ce va ajunge acasă. Dar, spre norocul lui, trenul tocmai intră într-o gară — cea din urmă până la el acasă. Nenea văzu locuri cunoscute și, pe-o clipă, fu fericit că acuși va ajunge. Însă, la intrarea în gară trenul se hurducă mai tare, și cutia cu puii căzu de pe scara unde o pusese domnul Mircea, crăpă, se desfăcu și cei nouă pui se împrăștiară speriați, piuind prin coridor, se ascuseră în compartimente, săriră pe hainele, pe pălăriile cucoanelor, și, într-o clipă, vagonul întreg era în plină răskoală. Doamnele țipau, băiețașii alergau să prindă puii, ce zvâcneau în toate părțile. Șeful gării se urcă numaidecât să vadă cauza acestui tumult înfricoșat.

În clipa când aripații scăpaseră din temniță, nenea Niculiță se amestecase între cei ce coborau, coborâse repede scara vagonului și, pe când șeful cerceta să afle persoana care călcase regulamentul, nenea era departe, spre satul ce se zărea printre pomii înverziți. Mergând tot drept înainte își zicea mereu: «M-am dat jos cu o gară mai iute. Da' n-are a face! Pentru cincizeci de coroane, se plătește!»

De altfel, de aici nu era departe până-n orășelul în care locuia. Pe-un drum lăturalnic se putea ajunge în trei sferturi de ceas. Nenea luă acest drum, grăbindu-se să alungă deodată cu trenul. Și se gândea: Va trece mai întâi pe la un prieten care-i datora douăzeci de coroane, le va lua, se va duce acasă și-i va spune Eufemiei: «N-a fost picior de pui azi în piață». Și, ca probă, îi va înapoia bancnota. Da, numai cât, pentru ca s-o scoată bine la capăt, trebuia să ajungă deodată cu trenul.

Toate combinațiile lui nenea Niculiță căzură-n baltă când, frânt de osteneală, ajunse acasă. Doamna Eufemia îl aștepta cu ochii tulburi.

— Divorț! zise dânsa cu dispreț, când îl zări intrând. Să taci, să taci, să nu mai mă nenorocеști! Nu știi eu? Nu mi-a spus Voiculeasa?! Să taci! strigă din nou, văzând că Niculiță vrea să se apere.

El, tăcând, îi întinse bancnota de douăzeci. Dar Eufemia n-o luă.

— De-acuma între noi nu poate să mai fie decât divorț! zise ea neabătută.

— Divorț? întrebă nenea, simțind cum i se dezleagă limba.

— Da, divorț! Mult o să-și mai bată joc lumea de mine pentru că sunt soția ta?

— Bine, răspunse nenea Niculiță, și ieși. Se duse ață într-o berărie, și până la miezul nopții tocă bancnota de douăzeci cu niște prieteni.

Doamna Eufemia se ținu de cuvânt, cu atât mai vârtos că a doua zi trebuia să plătească amenda de cincizeci de coroane. Se vede că acel domn Mircea îl dăduse de gol pe nenea. Dar motivele ce le adusesese doamna Eufemia nu fură de ajuns pentru declararea divorțului. Cererea ei urma să fie respinsă când ceva se mișcă cu putere în sufletul nenii Niculiță și începu să aducă el dovezi de care judecătorii rămaseră încremeniți.

Divorțul fu admis, și nenea trecu în ziua aceea din felițări în felițări. Își închirie o cameră în altă parte a orașului și se mută. La început nu-i venea să creadă, se simțea stingher ca și părăsit. Dar din zi în zi se obișnuie, și fața lui începu să se lumineze.

După două săptămâni, Eufemia veni umilită să se împace. Îi spuse «Albescule», cum nu-i mai spusese de la logodnă, îi vorbi cât putu de dulce. Dar nenea, după ce o ascultă, îi zise:

— Știi ce, dragă? Poate mai am un an, doi de trai. Lasă-mă să răsufli și eu o dată, până nu mor!

Apoi o pofti afară.

19 13

COBE

Bădicul Stan albise, și de numărul anilor, și de greutatea vieții, dar tot mai mult de răutatea nevestei. A albit de numărul anilor pentru că așa li-i dat oamenilor. A îmbătrânit și de greutatea vieții pentru că tot avutul îi era căsuța cu pereții de nuielă, plini de umflături, și petecul de curte. A trăit o viață îndelungată numai din munca celor două brațe ale sale; niciun copil nu i se născuse să-i ieie sapa și coasa din mână la bătrânețe. Totuși n-ar fi azi așa de încovoiat, așa de adunat dacă nu l-ar fi turtit nevastă-sa, Saveta. Sărăcia e o povară, dar dacă ești sănătos și-ți place munca, iar acasă te așezi în tihnă la masa pe care aburește mâncarea, știind că ai un scaun de hodină, parcă nu-i din cale-afară de grea. Până isprăvești cu cina, parcă ți-a luat

cineva oboseala cu mâna, și numai când te ridici să pui un ochi de jar în pipă, simți că ți-au înțepenit șalele. Dar dacă ai tihnă la casă, nici de înțepenirea asta nu te superi. Te răstorni alene în păcel și știi că, până dimineată, somnul te va unge mai bine decât cea mai meșteră moașă și că te vei scula teafăr.

De tihna asta bădicul Stan n-a avut parte în viață. Tihna o aduce la casa omului nevasta harnică și cuminte, soția care-și iubește bărbatul și-i ascultă. Acuma, de harnică și iubitoare a cunoscut-o Stan pe Saveta încă înainte de a se lua. Și el, dar mai ales părinții lui ziceau: «Căsătoria asta e de la Dumnezeu rânduită».

N-a trecut însă o săptămână de la cununie, și bădicul Stan și-a zis: «Mi se pare că și-a învârtit puțin coada și ghiavolul, până ne-a văzut legați».

Harnică și iubitoare era Saveta și acum, dar cu minte?

La ospăț, la masa întinsă, când a fost să închine a cincea oară mirele, Saveta i-a luat paharul din mână.

— Vai de mine, Stane, să nu-l bei! Ai cădea morttrăznit aici, lângă mine. Am văzut-o pe Marina făcând sămă cu mâna spre paharul tău, când a trecut pe lângă noi, ș-a vrăjit beutura.

Saveta i-a spus cuvintele astea în șoaptă. Se albise ca perețele, și Stan a simțit cum tremură carnea pe ea. Stan nu credea în boscoane, totuși îi pieri tot cheful. Marina era o fată din sat cu care Stan stătuse în povești pe la portiță încă înainte de a se gândi s-o ieie pe Saveta. El începu să se gândească la Marina, își aminti de șoaptele lor, număra în gând năfrămuțele câte le luase de la fată și simți că-l apasă o povară pe inimă. Prea s-a purtat el neomenește cu biata fată!

Stan nu credea în farmece, dar la șoaptele tinerei neveste se gândi că n-ar fi cu neputință ca Marina să caute o cale de răzbunare. Simți că i se strică inima și că nu mai

poate petrece la ospățul lui.

Saveta, iubitoare cum era, a băgat de seamă numaidecât că se schimbase Stan. S-a aplecat spre el și i-a șoptit din nou:

— De bună seamă a fărmeceat beutura: nici nu te-ai atins de ea și totuși te-ai schimbat. De-ai fi beut, ai fi căzut mort-trăznit, lângă mine. Așa a fost de mare puterea farmecului!

Noroc că la ospete nuntașii nu se prea iau după miri: dacă au mâncare și mai ales băutură, bubuie petrecania, chiar dacă mirii sunt supărați, ba se și cere ca ei să nu fie prea veseli. Altfel, ospățul lui Stan ar fi trebuit să se spargă în sara zilei întâi și să nu ție până a treia zi dimineata.

A doua zi, a treia zi, și până azi, Stan a putut vedea că ce i-a șoptit atunci Saveta au fost vorbe goale. Marina nu-i purta și nu i-a purtat nici mai târziu sâmbetele. S-a măritat în curând și a trăit fericită în mijlocul alor opt copii.

Dar convingerea aceasta a fost prea târzie: el își stricase cea mai frumoasă zi din viața lui din pricina Savetei.

Cununia o făcuseră târziu, în primăvară. Trei zile după nuntă își luară amândoi soții sapele și ieșiră în porumbiștea plină de buruiănă. Era săpatul de-al doilea; cam întârziaseră, căci ținuseră ploile cu săptămânile.

Săpau în parte la un român fruntaș, lângă pădure. Când fu soarele în crucea amiezii, lăsară sapele, mâncară în răcoarea unui stejar de la marginea pădurii, apoi se puseră la un ceas de hodină. Dar Stan nu puttu adormi: mireasma pădurii îl ținea treaz. Aerul umed era îmbălsămat de un miros deosebit. Stan cunoscuse mirosul acesta numaidecât, deșertă traista de merinde și, cu ea goală, se adânci în pădure. Când se trezi femeia, Stan sta surâzând înaintea ei cu traista plină de bureți tineri,

cărnoși. Tocana de bureți era patima lui. Se bucură și Saveta și se miră de unde a putut culege atâția.

Dar, sara, acasă, abia se așezară la masă, abia gustară din mâncarea delicioasă, când Saveta puse deodată furculița pe masă.

— Doamne ferește, nu știu cum îmi vine când mă gândesc că atâția oameni s-au otrăvit din bureți!

Stan rămase câteva clipe cu bucățelele în gură, fără să le dumească. Se uită prost la nevastă și zise:

— Ce-ți umblă prin cap, muiere?! Eu am cules bureții și știu că n-oi fi pus în traistă de cei veninoși. Vezi și mănca!

El înghiți în silă bucățile, simți un fel de amăreală pe cerul gurii, amăreală de la bureții care-i plăceau așa de tare mai nainte. Dar gustul acesta acum nu-i plăcea.

Femeia nu luă furculița, ci zise:

— Din nebăgare de seamă ai fi putut culege vrul veninos, și eu, drept să-ți spun, nu-i cunosc. Doamne ferește pe toată lumea de primejdie, mai adăose ea, făcându-și cruce.

— Poți mânca fără frică, nevastă, eu îi cunosc bine, tot de-un fel am adunat. îi cunosc de când am fost de șapte ani, îi zise Stan.

El încercă să o înduplece să mănânce și ea, dar în aceeași vreme simțea că nici el nu mai are nicio plăcere să ospăteze. Simțea însă o adâncă părere de rău că lasă bunătatea pe masă. Și mănca mai departe.

— Nici nu li-i vremea încă, începu din nou Saveta. Poate să fie altfel de bureți, pe care nu-i cunoști tu, chiar pentru că-i prea devreme.

Acum lui Stan i se opri bucătura în gât, nu pentru că s-ar fi temut de înveninare, ci pentru că se mâniase.

— Lasă-mă să-mi tihnească mâncarea, nevastă, și nu mă prosti! îi strigă, înverzit de mânie.

Saveta nu mai zise nimic. Așteptă un răstimp, apoi

luă furculița și începu să mănânce și ea.

Era obiceiul ca a doua duminică după cununie înșurăței să meargă, ducându-le plocon un colac, la nănași. Porniră și Stan cu Saveta. Când să iasă pe porțiță, Saveta îl opri:

— Amândoi să pășim peste prag cu piciorul drept, Stane, și când intrăm în casă la nănașul, cu piciorul stâng. Așa să ne potrivim pașii și să ne chibzuim. Dacă vezi că mulți nu trăiesc bine laolaltă, să știi că n-au ținut legea asta.

— Ai scrânteală la cap! îi zise bărbatul, trecând pragul cum se nimeri.

Dar în drumul până la nănași, chiar fără să vrea, îi venea mereu gândul: «Cine știe, poate tot să fie ceva în lucrul ăsta». Și, din ce se apropia de casa nănașilor, din ce se încurca mai des în mers, gândindu-se mereu cum să-și potrivească pașii. De la o vreme mersul lui deveni un adevărat chin și începu să-l ieie cu nădușeli. În răstimpuri se rușina de sine și-i era ciudă pe nevastă.

Dat-a, n-a dat ceva pe vorbele Savetei, destul că pragul nănașilor l-a trecut cu piciorul stâng. Nevasta l-a strâns de mână și l-a privit mulțumită în ochi.

Când s-au întors acasă, cânele lor se ospăta din colacul ce-l lăsaseră, la plecare, pe masă. Era soț cu colacul cel făcut din împletituri frumoase, dus la nănași. Ușa casei era deschisă.

— Asta-i pentru că te-ai îndoit de adevărul cuvintelor mele, zise Saveta.

— Asta-i pentru că n-ai închis bine ușa; tu ai rămas în urmă, răspunse bărbatul.

Din aceste cuvinte izvorâră altele, tot mai multe, tot mai aspre, se părea că cearta cea dintâi e gata, când deodată îi reuși Savetei s-ajungă singură la cuvânt și, înălțând glasul, nu-i mai dădu răgaz lui Stan să spuie o singură vorbă.

— Cine nu crede-n legi și-n ursite nu-l ajută Dumnezeu. Că toate câte ni-s date sunt de la Dumnezeu lăsate. El dă sămne după care poți judeca primejdia, el arată sămne ca să ne ferim de fulger săc, de trăsnet, de moarte și de ghiavol.

Torăi mai departe, parcă într-un fel de amețeală, și, când se opri, bărbatul păru liniștit.

— Ai gărgăuni în cap, nevastă, zise el încet, apoi o lăsă, ieși pe porțiță și se duse ată la socri.

— Nu mi-ați spus tot, maică, despre Saveta, zise cu năcaz soacrei, care era singură acasă.

— Vai de mine, Stane, da cum să nu-ți spunem? Nu-i harnică?

— N-am ce vină-i băga de hărnicie.

— Nu ține la tine?

— Ține.

— Nu știe pregăti o mâncare? Nu știe face pâinea?

— Toate astea-s bune, maică, dar e beteagă.

— Beteagă fata mea? Fata mea înflorită ca un bujor și plinuță ca un pepene?

— Se tot teme de rău. E prea fricoasă. Când ți-i lumea mai dragă, te trăsnește c-o vorbă.

— Cu ce vorbă?

— Spune că se poate întâmpla o nenorocire, și-ți strică inima.

— Și nu se poate întâmpla?

Stan o privi cu mirare și-i zise:

— Dacă i-ai dat dumneata astfel de povețe, rău ai făcut. Dacă le spune din capul ei, slab cap are.

— În bine să te gândești la rău, e cea mai mare cumințenie, Stane, nu-i boală, cum zici tu. Vei vedea că așa vă veți feri de multe nenorociri.

Stan ieși tulburat din casa socrilor.

Dar Saveta îi plăcea și, pentru atâta rău, nici nu se gândea la despărțanie. Își puse în gând să nu-i mai ieie în

seamă vorbele, să nu-i mai răspundă când va mai fi să-i cobească, doar și-a lăsa și ea năravul.

Pân-a ținut tinerețea, nici nu i-a fost prea greu să-și ducă la îndeplinire hotărârea asta, deși Saveta nu și-a lăsat năravul, căci, se vede, era din fire, și «năravul din fire n-are lecuire».

Începea, de pildă, vara să durduie, să se grămădească nouri negri pe cer? Saveta tremura tăcută, că o să bată gheață. Îl umplea și pe Stan de înfrigurare, cu cobirea ei, și așteptau amândoi, ca pe spini, până cădeau cei dintâi picuri.

— Slavă Domnului, nu-i gheață! ofta Stan.

— „Nu-i încă, da poate să vie, răspundea Saveta.

Și după ploile mai mari, Stan era silit totdeauna să meargă pe la locurile ce le lucrau în parte. Saveta nu-l mai slăbea din prevestiri de rău.

— Ce știi, poate n-a bătut gheața nicăiri, decât chiar pe locurile unde lucrăm noi.

Și omul pleca cu inima strânsă. Uneori ajungea să și creadă pe jumătate ce-i cobeia muierea. «Doamne, își zicea tot mai des, câte nu se pot întâmpla în lumea asta!»

În zilele de vară pline de soare, pe când sătenii umpleau luncile cu chiotele și cântecele de la strânsul fânului, Saveta, cum grebla în urma lui Stan, se pomenea zicând:

— Doamne ferește! Să vie o ploaie pe nădușala asta, n-ar fi o ploaie de toate zilele! S-ar rupe nourii, s-ar umfla păraiele, ar ieși văile și, din câte căpițe vezi pe-aici, niciuna n-ar mai rămânea. Ce s-ar alege, atunci, de munca noastră, Stane? La iarnă ne-ar muri vaca de foame!

De multe ori, când să intre în biserică, Saveta îi zicea:

— Apără-ne, Doamne, de rău, da nu știu cum îmi vine când văd atâtea lumânări aprinse! Cât de ușor s-ar putea aprinde o biserică și să ardă toți creștinii scrum în ea!

Alteori îi cobea de foc, după ce se culcau. Între dezmierdări, Saveta se pomenea zicând:

— Afară e liniște acum, dar ar putea să-nceapă vântul. S-ar putea aprinde o casă în vecini și ne-am trezi în flăcări, Stane.

Om era și Stan, și oricât cerca să se stăpânească, totuși se îngrozea de multe ori de cobirile nevastei. Tot mai adânc i se pogora în suflet convingerea: «Doamne, câte nu se pot întâmpla în lumea asta!»

Până i-a fost simțirea tânără, totuși se scutura repede de presimțirile astea de rău. Apoi, altfel, trăia bine cu nevasta. Hodină și tihnă avea mai rar, din pricina cobirilor ei, dar tinerețea și bărbăția nu întreabă atâta de hodină. Trece însă tinerețea și bărbăția... Și din clipa din care Stan simți că s-a început coborâșul, începu s-o urască din tot sufletul pe Saveta. Ea, în loc să-și lase năravul, cu cât îmbătrânea, era tot mai robită de el. Stan nu-i mai zicea altfel decât «cobe».

Stan avea acum lipsă de hodină, de-o mâncare în tihnă, de-un somn liniștit. Venea tot mai frânt de la lucrul zilei și, totuși, Saveta arareori îl lăsa să-și soarbă în pace fiertura. Ajunsese să nu mai poată mânca nici dormi cumsecade, iar asta, pentru omul ce se hrănește din muncă, înseamnă moartea.

Acum îi vorbea cu dușmănie Savetei. De multe ori, după trei sorbituri, izbea lingura pe masă și-i striga:

— Nu te-ar fi putut trăsni Dumnezeu?! Da de unde-ți mai vin atâtea minuni în cap? Trăbă că pe tine a uitat popa să te boteze! Tu nu poți fi de-a lui Dumnezeu!

Lui Stan îi stătea mintea în loc la scorniturile femeii, și tot mai mult intra în el convingerea că Saveta are legături cu Necuratul. Adevărat că acum nu mai rămăsese nimic atrăgător în Saveta. Din femeie, se schimbă foarte repede, în doi-trei ani, în hârcă bătrână. Ochii i se cufundară, mici, neliniștiți, în fundul capului; nasul, bărbia

i se lungiră, spinarea i se încovoie și, umblând, își târa cizmele.

Stan încercă, acum, la bătrânețe, să se despartă de «cobe». O pâri la protopopul și ceru despărțania «că asta trăbă să aibă legături cu Necuratul, altfel nu-i pot trece atâtea grozăvii prin cap, și trăbă că a uitat-o popa nebotezată, că altfel n-ar putea fi dușman atât de amarnic unui creștin bătrân, căruia nu-i mai dă o clipă de hodină».

Saveta se apără zicând că «tot răul vine de-acolo că ea crede tare în Dumnezeu».

Protopopul însă le respinse procesul dintr-un singur motiv: «să nu se facă de răs acum, la bătrânețe».

Nu? Cu atât mai rău pentru biserică!

Stan se hotărî să deie cât mai rar pe acasă. Oamenii pe la care lucra îi dădeau și sălaș peste noapte. Le era milă de bătrân, mai ales de când știau ce plătește Saveta. Că hârca, dacă nu mai putea înfrica pe moșneag, trecea de la o vecină la alta, și cobirile sale erau tot mai dese și tot mai amarnice.

De la o vreme Stan rămânea acasă numai duminicile și în zile de praznic.

Astfel, la niște Blagoveștenii, bătrânul, după ce ieși din biserică, se duse la prăvălie. Cumpără pește sărat și-l duse acasă, să-l frigă baba, și amândoi să întingă în el cu mămliguță caldă. Erau mari postelnici amândoi, deși Saveta nu suferea mâncările de post, și din fiecare Păresimi ieșea afumată și uscată ca o scândură. Moșul voi să prăznuiască această îndulcire de la Blagoveștenii cu baba lui.

După ce muiară cu mămligă în peștele fript, de nu mai rămase niciun must în el, Stan îl împărți în două. O bucată o dete Savetei. Fie că, de când era el mai mult dus decât acasă, Saveta va mai fi răbdat de foame, fie că-i cădea bine această bucatură de dulce în postul mare, bătrâna mânca lăcomos. Deodată moșul băgă de seamă că

Saveta a rămas cu gura deschisă și cu ochii holbați.

N-o luă însă în seamă. Știa el ce are să urmeze; chiar aștepta să-i zică îngrozită: «Doamne, Stane, nu știu cum îmi vine când mă gândesc câți oameni s-au înecat c-un os de pește!» N-au trecut Blagoveștenii să nu audă bietul Stan cuvintele astea de groază din gura muierii. Moșul deci n-o luă în seamă, nu se uită la ea, să nu-și strice pofta de mâncare. Dar îndată auzi un icnit și văzu cum bătrâna se dărâmă la pământ. Învinețise toată și se holba cu groază în ochii mari și tulburi. Datu-i-a pumni în ceafă, vârătu-i-a degetul pe grumaji, scuturatu-o-a moșul de umeri, dar fără folos. Trupul se răcea, înțepenea văzând cu ochii.

Când, îngrozit cu totul, se-aplecă să-i asculte răsufletul – pace! Saveta murise înecată c-un os de pește...

19 13

O ZI REA

Dăscălița ieși palidă ca o păpădie din bucătărie și puse pe masă cafeaua aburitoare. Sfioasă, nehotărâtă, rămase o clipă privind podelele.

Dascălul Miron, înalt, zvelt, rupt de nehodină, cu două cearcăne vineții subțiri, o privi cu dispreț.

— Să-ți mai dau patruzeci de coroane, să le toci? Asta aștepți?

Dăscălița simți un junghi, se făcu și mai palidă, ochii i se umplură de lacrimi.

— E ceasul când trăbă să fii la școală, zise ea, cu vocea stinsă.

Cum stăteau față în față, păreau două umbre în lumina dimineții de primăvară. Niciunul nu închisese ochii peste noapte.

— Da, zise cu răutate dascălul, era să-mi uit. Ce fericire să ai o slujbă!

Se apropie de masă, sorbi din cafea, ridicând ceașca, dar băutura îi păru amară ca fierea. Puse ceașca pe masă, scuipă cu greață și zise:

— Știi să te-mpodobești ca o cocoană, da să pregătești o cafea...

Dăscălița își îngropă obrazii în palme și izbucni în plâns. Plângea cutremurându-se.

— Să-i fi ars focu de bani! De ce mi i-ai dat dacă știai c-o să-ți pară rău? Eu i-am cerut? Of! Să-i fi trăsnet Dumnezeu!

Cuvintele astea reuși, cu mare greutate, să le spuie printre suspine, cu o voce arsă de durere, de deznădejde.

— Aia-s trăsniți, rânji dascălul, și trăsnet e și norocul bărbatului care are o așa nevastă!

Dăscălița tăcu. Privi aiurită la ceas, se repezi la dulap, scoase o manta nouă, o pălărie, o cutie, le puse pe masă, apoi, alergând în bucătărie, ieși numaidecât, înfășurată într-o năframă de lână. Dascălul o văzu gata de drum.

— Ce vrei? o întrebă cu răutate.

— Le duc înapoi! Nu-mi mai trăbă! La amiază îți aduc banii, răspunse ea, apucând furioasă pachetul, mantaua și pălăria.

— După ce m-ai lăsat fără niciun ban la începutul lunii, vrei să mă faci și de răs? De ce nu te-ai măritat după un avocat, dacă-ți place luxul? Cu cele două vaci ce mi-ai adus de zestre, te lua și-un avocat.

Cuvintele din urmă dascălul le spuse izbind ușa. Femeia rămase în casă, plângând cu hohote mari, înecându-se, blăstămându-și zilele.

Cu pași largi, dascălul Miron porni spre școală. În dimineața aceea nu răspunse la binețele nici unui trecător. Simți o baltă de venin, de amăreală la inimă. Vedea mereu pana albă de la pălăria cea nouă a nevastei, vedea mantaua și scuipa printre dinți ca un vizitiu, într-o clipă de însuflețire mare, de dragoste poate, îi dăruise nevastei cele patruzeci de coroane să facă «ce va vrea cu ele». Era la începutul lunii și avea bani. Dar în clipa aceea mare uitase

de alte două datorii ce-i băteau la uşă şi pe care trebui să le plătească îndată ce soţia-i plecase la gară. Biata femeie nu ştise nimic; ea ajunsese să-şi împlinească un vis: să-şi poată cumpăra o pălărie de primăvară, un palton, o stofă pentru o haină. Ce erau patruzeci de coroane pentru toate astea? Pentru dascăliţa erau un milion, căci de doi ani, de când se măritase, cinci-şase coroane era suma cea mai mare cu care pleca la oraş să târguiască. Risipi coroanele cu plăcere, cu satisfacţie, gândindu-se cu dragoste, de câte ori da un ban, la Miron, care fusese aşa de bun.

Cu cât se apropia de şcoală, pe Miron părea că-l bate un vânt tot mai iute din spate. Intră în sala de cursuri ca o vijelie. Izbi uşa cu atâta putere, încât se zguduiră ferestrele. Elevii păliră, înlemniră în bănci, cu ochii ţintă la chipul verde al dascălului. De mult nu-l mai văzuseră aşa de înfuriat.

Unul spuse rugăciunea, trăgându-şi răsufletul ca-n muncile iadului.

Dascălul Miron începu să-şi învârtă ochii crunţi prin clasă. Nu ştia pe care să-l examineze mai întâi. Elevii tremurau, se făceau parcă mai mici în băncile vechi; cei mai mulţi, ca şi când ar fi fost hipnotizaţi, urmăreau toate mişcările, toate privirile dascălului.

— Ion Precup! strigă Miron, sfredelind cu privirea pe un elev nălţişor, durduliu la faţă, dar care acum nu mai avea strop de sânge în obraji.

Elevul se ridică, sprijinindu-se de bancă.

— Afară, ticălosule, la tablă! Ce te uiţi aşa? Afară!

Şi, luându-l de ureche, îi ajută să iasă mai repede.

Aveau oră de citit. Toate cărţile erau deschise la bucata *Bumbacul*. La tablă ieşeau când aveau să spuie, pe dinafară, vreo poezie, şi la orele de aritmetică. Elevul, după ce văzuse stele verzi când îl izbise dascălul cu capul de tablă, luă creta şi aştepta.

— Ce-i, boule? Ce-i, măgarule? Ce-aştepti? Spune

Cinele soldatului! strigă Miron, oprindu-se înaintea lui Precup.

Cinele soldatului îl aveau pentru vineri, și azi era joi! ... Elevul însă nu cutează să-i spuie. Ceilalți se făcură și mai mici prin bănci, începură să frunzărească prin cartea de citire, tupilându-se, voind parcă să se ascundă între file.

Învățătorul se opri înaintea ferestrei și privi în uliță un lung răstimp. Când se întoarse nu știa dacă Precup a recitat poezia ori ba. Elevul își privea vârful opincuțelor.

— Spune strofa din urmă, îi porunci dascălul.

Nici Precup, nici altul n-o știa. Și, dintr-odată, începuse o învălmășeală îngrozitoare. Nuiua șuiera, pălmuțele fripte se retrăgeau fulgerător, zeci de părechi de ochi priveau îndobitociți de spaimă: scheunat, plânsset, răcnet se ridica din toate părțile. În câteva minute, nu mai rămăsese niciun elev în bănci; se înșiruiau, cu palmele de păreți, în jurul clasei; care nu încăpuseră stăteau într-un picior, suflându-și cu ardoare în pumni.

În micul spațiu ce mai rămăsese liber, dascălul Miron se plimba, se învârtea ca un leu în cușcă și nu mai vedea, nu mai auzea nimic. Din când în când, spre spaima copiilor, zicea tare:

— Ce-s pentru ea patruzeci de coroane? Un fleac! Da' pentru mine? Ehe!

De câte ori vorbea așa, singur, elevii se cutremurau, se tupilau, își ascundeau palmele, dar dascălul nici nu-i lua în seamă!

Deodată, ridicându-și capul, zări pe fereastră o pălărie neagră-verzie. În tot satul numai popa avea o astfel de pălărie, popa Isidor, dușmanul dascălului, directorul școlii confesionale. «Vine să inspecteze!», își zise cu spaimă dascălul, și-n clipa următoare făcu un semn din mână, strigând:

— La loc! Unu, doi, trei! Măinile pe bancă! Atenți!

Sala se umplu de-o pulbere fină, care se cernea,

nespus de repede, în suluri albe, ce păreau niște columnne piezișe, de la ferestre până la podele.

Preotul ciocăni în ușa și intră numaidecât. Cei doi se închinară, tăcuți, unul în fața celuiilalt, își atinseră dreptele, preotul își puse pălăria în cuier, cu mare grijă, ca pe-o moaște.

— Examinează, te rog, zise directorul, șezând la catedră.

Dascălul Miron părea că-și lepădase pielea pământie și îmbrăcase alta, luminoasă. Se silea, muncindu-se de moarte, să se liniștească, să pară vesel. Copiii începură să citească pe rând, după bănci, din *Bumbacul*. Citeau binișor, se opreau la punct, la comă. Miron se liniștea din clipă în clipă. Își zicea: «N-are să mă prindă el pe mine!»

Popa Isidor era un bătrănuț destul de răutăcios, care, mai ales de când Miron avea leafă mai mare decât el, se făcuse și mai arțăgos. Îl urmărea pe dascăl pas cu pas. Era popă de legea veche, cu puțină învățătură, pe care năcazurile vieții îl supseseră și-l înrăutățiseră.

Popa, stând la catedră, avea nu zâmbet de satisfacție. Vedea praful ce se cernea mereu, vedea ochii roșii ai copiilor, fețele lor înspăimântate încă. Și simțea că nu se înșelase când, de departe încă, i se păruse c-ar auzi o larmă deosebită în școală. După ce văzu că cititul merge destul de bine, popa începu să tușească.

— E un praf aici, domnule învățător, ca și când ar fi suflat vântoasele pe drum.

— Da, e praf, zise dascălul, deși el nu-l simțea, e praf pentru că băieții vin la școală cu două ceasuri înainte de-a se începe cursurile. Eu am stăruit destul să nu se deschidă sala până la 7 și trei sferturi. Da dumneata, domnule director, ai fost de altă părere.

Popa Isidor, ca și când l-ar fi înțepat o viespe, sări de pe scaun, se aplecă în mijlocul sălii și ridică o nuia ruptă în două. De mult o pâdea cu ochii. Îndată ce ridică

bucățelele, mai văzu și altele prin unghere. Trei nuiiele rupseseră Miron pe palmele fragede ale copiilor! Popa Isidor puse rămășițele pe masă, zâmbind cu răutate.

— Vă dor ochii, băieți? Toți au ochii roșii, domnule învățător! zise popa, plimbându-se printre bănci și aplăcându-se spre elevi. Cei mai mulți au și urechile roșii! Domnule învățător, ar fi trebuit să chemi pe doctorul. Băieții, după cum le văd eu ochii, trăbă să aibă trahomă, și dumneata trăbă să știi că trahoma e o boală lipicioasă.

Vorbind așa, se apleca mereu către băieți, le lua mâinile și li se uita în palmă. Era mare pricepător — pe vremuri mâncase și el pâinea amară a dascăliei, vreo șapte ani. Atunci era într-adevăr pâine amară dascălia. Azi mânca la unul, mâne la altul, și banul nu-l vedea cu lunile.

Dascălul Miron fierbea, schimba fețe-fețe; pe-o clipă își aduse aminte de cele patruzeci de coroane tocate de nevăstă; își simți toată nenorocirea și-i tot venea să se repeadă să-l umfle pe popă. Simțea că vulpoiul cel bătrân mirosise adevărata situație din școală.

Popa umbla printre bănci, zâmbea mereu, se uita la copii.

— Trăbă că te-a bătut mumă-ta azi-dimineață, măi Gavri!e!

— Se vede că n-ai durmit azi-noapte, Ionaș, sărace!

— Te dor măselele, Simioane?

Și așa, pe rând, avea o vorbă pentru fiecare elev. El zâmbea, și copiii începuseră să se însenineze. Dar niciunul nu răspunse la întrebările popii.

Popa Isidor se opri dinaintea unei copile de vreo cinci ani, care venise la școală pe lângă un frățior mai mare. Venise pentru întâia oară, căci părinții se duseseră la plevilă și n-avusese cu cine rămâne acasă. Ea zbierase mai amarnic, în vreme ce mânia dascălului se descărca asupra elevilor.

— Ai venit și tu la școală, Florico?

Fetița privi țintă în ochii popii, pe care-l cunoștea bine, că erau vecini.

— Îți place la școală? o întrebă popa din nou.

Fetița clătină din cap, privi cu groază în jur și zise:

— Ba!

— Dar e bine aici, tu drăguță?

— Ba!

— Și de ce nu-i bine?

Popa îi zâmbea tot mai cu bunătate.

— Îi bate! suspină fetița cu ochii în lacrimi.

În sală era o liniște împietrită.

— Cine-i bate?

Fetița arată c-un deget spre învățător.

— Ia, ăla. Pe toți i-a bătut, și pe Mitu nost l-a tras și de urechi.

— Fetița se ridică, îl prinse pe frățiorul care ședea lângă ea de braț și-i zise: Hai acasă, Mitule!

— Ieși, Dumitre, și te du. I-o fi foame, zise popa. Apoi se uită la ceas: Sunt 10; pot ieși băieții puțin la aer, domnule învățător.

Dascălul făcu un semn, și, în câteva clipe, sala se deșertă.

— Va să zică, așa stăm! începu popa, urcând pe podium și luând condeiul. Ți-am spus de multe ori că tratezi prea dur elevii. Da ce-ai făcut azi e curată barbarie! Cazul va fi înșămnat aici, și duminică va fi adus înaintea senatului școlar. Las să știe și părinții pentru ce-și trimit copiii la școală!

Dascălul înverzise.

— Disciplina cade în sarcina mea. Dumneata n-ai să te amesteci! zise el cu furie.

— Așa?! Te mai și obrăznicești?! Cu atât mai bine! Cu atât mai rău pentru dumneata! O să anunț cazul și inspectorului regesc.

Miron mormăi ceva. Oricât își ascuți popa urechile,

nu putu pricepe decât cuvântul «prescură».

Abia coti directorul pe-o uliță, când dascălul ieși și porni ca o furtună acasă. În bucătărie ardea cuptorul; se învăluiau limbi monstruoase de flăcări. Într-o covată, aluatul dospit pentru pâne se bulbucase. Dăscălița nu se vedea nicăiri. El intră în casă, și ochii i se opriră asupra mesei pe care văzuse mai pe urmă pălăria cea nouă și paltonul. Nu mai erau acolo. Deschise dulapul și află scumpeturile așezate cât se poate de bine. Biata dăscăliță! Și după atâtea lacrimi și chinuri, ținea încă la târgașul ăsta. Pălăria o învăluisese într-o hârtie foarte subțire și o așezase cu grijă, să nu se turtească.

Miron se repezi, ca la un tâlhar, la pălărie, la palton, le cocoloși cu furie, ca și când le-ar fi gătuț, și le aruncă jos, într-un unghet. Apoi, cu capul gol, oftând, ieși în stradă. Se simți deodată așa de nemernic, așa de umilit, încât s-ar fi bucurat să vie cineva să-l scuie în față.

19 13

ÎN CASĂ DE OM SĂRAC

— Nu mai pune lemne, Nicușor; e de-ajuns de cald, nu vezi tu?

Mama și porni de lângă masă să-i curme lui Nicușor plăcerea supremă de-a deschide cuptorul cel nou, de-a răscoli în jarul înviorat și de-a arunca o nouă bucată de lemn, dar băiețașul o înțelese și puse încet, cu sfială, lemnul după cuptor. Cu capul plecat, rușinat parcă, se retrase într-un colț și nu se mai mișcă un lung răstimp.

Mama se așează din nou lângă masă, pe scaunul subred, și, la lumina lămpii, cusu mai departe la rochița începută. Din când în când, se zăreau în dunga mesei doi ochi nerăbdători și plini de uimire: fetița de trei ani, Măriuca, se înălța în vîrful degetuțelor, să vadă minunea la care lucra mama și care avea să fie haina ei de Crăciun. Privea minunată la florile trandafirii de pe stofa albastră. În afară de ea și de Nicușor, în casă mai erau doi care,

însă, nu făceau nicio încurcală. Lângă părete, pe un divănaș vechi, doi băiețași între cinci și opt ani, răzimați unul de altul, păreau foarte obosiți și gata s-adoarmă.

De-afară pătrundea huietul cumplit al crivățului. Toată zăpada, care căzuse din proaspăt, o măturase demult de pe acoperișuri, de pe uliți, troienind-o prin locuri dosite, pe lângă ziduri. Nu mai rămăsese decât neaua ninsă mai de mult, înghețată cumu-i osul. Știe Dumnezeu ce mai voia crivățul să măture?! Poate stelele de pe cer, care clipeau des din ochii lor înghețați de nestemate albe, verzi și aurii, și poate casa asta, slabă în temei și slabă la încheieturi. Când vântul se răzima cu putere în păreții ei, în acoperișul de șindrilă, casa se zguduia, ferestrele se cutremurau, și ațele de vânt se prelingeau înăuntru, lungi, ca niște mustăți de pește, nevăzute, înghețate. Dar, oricât de turbat o izbea crivățul, căsuța nu se dădea bătută. Se vede că și casele sunt ca oamenii: cad dintr-odată numai cei dedați cu binele; cei mâncați de rele nu se lasă morții cu una, cu două.

În liniștea din casă, cântecele cumplite ale vântului de-afară se auzeau ca un concert haotic, sinistru, înspăimântător. Mama se oprea din când în când din cusut și întorcea spre fereastră o față plină, palidă, pe care culoarea morții era cu atât mai stranie cu cât obrajii erau umflați de o grăsime ciudată. Era foarte corpulentă, și parcă ei însăși îi era greu de sineși. Măriuca uita tot mai des de minunea de pe masă și privea înspăimântată la geamuri; cei doi băiețași se trezeau tresărind din dulcea lor ațipire, și chiar Nicușor se ridică, după un răstimp, din colțișorul lui și se apropie din nou de foc.

— Acum mai poți pune o bucată, zise mama, înălțându-și spatele, lat, ca de-un fior de frig. Da numa o bucată, adaose repede, cuptorul dă căldură bună, nu ca cel bătrân.

Nicușor dintr-un salt fu lângă foc, deschise cu grijă

ușa, adună cu cleștele de fier jarul pe grătar și aruncă deasupra bucata de lemn, să fie mistuită de acest mare binefăcător și mare monstru al oamenilor săraci. Numaidecât se-auziră pârâituri, pocnituri, pe ușiță săriră câteva scânteii, și-n câteva clipe, bucata de lemn fu îmbrăcată de flăcări de aur, pe care în zadar încerca un fuior de crivăț, strecurat pe coș, să le stingă. Urlând de turbare, crivățul se mai răsuci o dată în coș, apoi zvâcni pe-aci la deal, ca un duh rău, speriat. Se reîntoarce, în să nu peste mult și începu să miorlăie, să vuiască și să sufle în flăcările și-n jarul din cuptor.

Mama privi c-un zâmbet de satisfacție spre monstrul rotund de tuci: nicio ață de fum nu ieșea în odaie. Ce fericire, Doamne! Până au avut în casă pe «cel bătrân», – o dihanie grea și învechită, care nu mai încălzea, și care avea un pânțec larg cât «bivolul de la carul ăla de foc», cum zicea dumnealui, – dacă bătea cât de cât vântul, odaia se umplea de fum. Ochii părinților și ai copiilor, în zilele sau în sările vântoase, se înroșeau, îi usturau, dar ei nu se îndurau să deschidă fereastra. Când bătea crivățul însă, n-aveau ce face, trebuiau să deschidă amândouă ferestrele, ori să stingă focul, altfel s-ar fi înăbușit de fum.

Vai, de câte ori nu se rugase dumnealui de proprietar, de câte ori nu se certase chiar, să-i schimbe cuptorul, amenințându-l că-și va lua alt cvartir! Dar toată alergarea și toată zdroaba lui fură zadarnice. Zadarnic îi arăta păreții afumați, drept martori ai adevărului spus de el, că «vechitura nu mai plătește nimic, că s-a sleit de puteri»; zadarnic îi arăta, deznădăjduit, că «în pânțele roajbei intră un car de lemne odată», zadarnic îl aducea pe proprietar când odaia era plină de fum. Stăpânul rămase neînduplecat la același răspuns: «Caută-ți alt cvartir, dacă nu-ți place». Vezi bine, chiriașul nu l-a putut asculta, căci altă locuință, mai ieftină, n-ar fi aflat în toată suburbia aceea învechită, în care dumnealui își deprindea meseria

de ciobotar.

A trebuit să vie altcineva, al treilea, mijlocitor între ciobotar și proprietar, ca să fie satisfăcute și dorința unuia și a celuilalt. Din toamnă, ciobotarul căzuse la pat și trebuise să-și caute în curând adăpost într-un spital. Lacrămile femeii, rămasă fără ajutor în gură de iarnă, muiară inima proprietarului, și el schimbă cuptorul cel vechi cu unul nou. Dar pe «cel bătrân» nu-l dusesese de-aici, ci îl trecuse numai în odaia vecină, îl pusese, pe picioarele-i slăbănoage, lângă ușa care, și așa, nu era folosită pe timp de iarnă. Odaia ținea tot de locuința ciobotarului, dar el și-ai lui nu o foloseau decât vara; iarna se adunau cu toții într-o singură cameră. Acum era plină de unelte de-ale bolnavului, de tureci, de rupturi.

Mama privea din când în când spre foc, apoi cosea mai departe. Pe fața ei adiau, când și când, zâmbete de fericire. Poate nici ea nu-și dădea sama de ele; de le-ar fi simțit, s-ar fi judecat cu asprime, pentru că nu cu zâmbete va fi împodobită viața ei de-aci încolo. Bărbatul ei slăbise foarte tare. Îl văzuse de curând, sunt numai trei zile, și-și dăduse sama că el niciodată nu va mai bate cu ciocanul. Îl mâncase tusa cea saca.

Femeia zâmbea totuși, fără să știe. Cosea la hăinuța de Crăciun a Măriucăi, și hăinuța asta era ultima; pentru ceilalți trei, isprăvisese. Era și vremea, căci doar o zi îi mai despărțea de sărbători. A doua zi era ajunul. Voia cu orice preț ca-n noaptea asta să-i isprăvească podoaba fetiței; mâne trebuia să gătească o mâncare mai omenească, mâne trebuia să împodobească brăduțul.

Cât muncise, cât se luptase să aibă și pâne, și lemne, și hăinuțe pentru copii, și jucării de sticlă și de pământ suflat cu porțelan, și dulcețuri aurite și argintate pentru brăduț! Numai ea știe cât a trebuit să spele, să zolească în gerul de-afară, la râu! Dar acum a uitat de toate năcazurile! Pantalonașii și bluzuțele băieților sunt încuiate

în dulap, iar jucăriile de sticlă, de porțelan și de tinichea sunt bine împachetate într-o hârtie, în odaia cealaltă, lângă cuptorul «cel bătrân».

Copiii erau tot mai somnoroși, tot mai palizi; mama găti așternutul și, după ce încălzi plapuma la foc, îi acoperi. Apoi luă din nou acul, dar câteva clipe nu împunse. Asculta. Părea că vântul vrea să smulgă tot ce era împlântat în pământ; turbat că nu reușise, părea că sembucătătește în mii de fărâme și că aceste fărâme se bat acum între ele, schimbate într-o ploaie de gloanțe șuierătoare. Mama se apropie de geam, vrând să privească în uliță, dar nu putu să vadă nimic; geamurile erau îmbrăcate cu flori groase de gheață și luminau rece, oțelii în bătaia lunii. Chiar de-ar fi putut zări afară, n-ar fi putut vedea decât o întortocheată uliță pustie și, din loc în loc, bucăți și sfărâmături din acoperișuri.

Și totuși, năzuia cineva, în sara asta târzie și vrăjmașă, spre casa cea săracă, dar acela era încă departe, și ea nu l-ar fi putut vedea. Abia ieșise din spitalul central, și, învăluit într-un palton lung și vechi, abia pornise pe drumul cel mai scurt spre casa lui.

Numai după multe rugăminți putuse îndupleca pe medicul-șef să-l lase să-și petreacă sărbătorile în sânul familiei. Doctorul îi spunea mereu că nu se poate, c-ar fi spre răul lui, că i-ar agrava boala.

— Închipuie-ți, noi suntem răspunzători de bolnavii noștri!

Se vede însă că nu era chiar așa de răspunzător, pentru că, dându-i, în sfârșit, permisiunea cerută, nu se îngriji ca bolnavul să nu meargă pe jos până acasă. L-a lăsat să iasă în bătaia crivățului, îmbrăcat într-un palton vechi, subțirel.

Dar ciobotarul, gândindu-se la copii, la nevastă, la Moș Crăciun, trecea zâmbind printre cuțitele crivățului, care i se puneau în drum din toate părțile, să-l oprească,

să-i taie răsuflarea. Lui îi era cald și se simțea bine. Se simțea atât de bine, încât își propuse să-i facă nevastei sale o surpriză. Cumpără un kilogram de cârnaț afumat, fript proaspăt, împachetat, cu gândul să-l introducă în odaia în care stătea nevastă-sa și copiii, fără ca aceștia să bage ceva de seamă. Numai după ce se va răspândi mirodenia în casă, și nevasta și copiii vor începe să adulmece mirosul străin, numai după ce vor crede că-i un dar de la Dumnezeu, să se arate și el în casă»

Planul, deși copilăresc, îi făcu o mare bucurie. Nici nu era greu de adus la îndeplinire. În curte intră fără să-l simtă cineva, căci la casă săracă nu țin câinii, - ai tăi n-au ce păzi, ai altora n-au ce roade... Ciobotarul știa că ușa de la odaia a doua nuse-ncale niciodată, că nici n-are încuietore. Va merge deci tiptil, va deschide ușa asta, apoi se va apropia de cea despărțitoare, va crăpa-o încet-încet și va pune înăuntru pachetul cu cârnații. De întuneric nu se temea, cunoștea bine locul: de doisprezece ani locuia aici. Mai știa apoi că, pe vremea asta, copiii dorm, iar, în vuietele vântului, femeia lui nu va băga nimic de seamă.

Ușa pe clanța căreia puse mâna se deschise îndată, dar, abia crăpată, se opri în ceva. Omul împinse întâi mai încet, apoi se opinti mai tare. Atunci se auzi o duruitură grozavă, și, - n același timp, țipătul femeii din casă.

Duruitura fusese pricinuită de cuptorul «cel bătrân», care se răsturnase de pe picioarele lui slăbănoage și, căzând pe podele, se desfăcuse în trei bucăți.

Femeia privea înghețată de spaimă la cele trei bucăți ce se rostogoleau prin odaie. Dar, la flacăra lămpii, recunoscând pe bărbat, pricepu într-o clipă tot ce se petrecuse, și, scoțând alt țipăt de spaimă, se repezi la pachetul cu jucării. Nu mai rămăseseră în el decât hârburi!

Netezind cu o mână fața rece a bărbatului, femeia izbucni într-un plâns amar și nepotolit. Suspinele ei se amestecau cu gemetele și urletele crivățului.

t 9 1 ș

O SCRISOARE

Lenuțo, sufletul mamei!

Să ne-nșali așa, să mă faci pe mine și pe tăticu' să te-
așteptăm la toate trenurile, de dimineată până sara! Cum
n-ai venit la 9, - după cum ne-ai scris, - te-am așteptat și la
11, și la 2, și la 6, și la 8. Asta nu se face, sufletul mamei!
Nu ne-așteptam chiar de la tine! Ce sfântu! Dacă Vaier e în
slujbă, puteai să te repezi tu să ne bați telegraful, doar nu
ești fată de la țară, să nu te știi afla într-o așa strâmtoare!
Tăticu' cerca să mă-mbune, căci, știi, mă neliniștisem
grozav, credeam să nu i se fi-ntâmplat ceva rău puilorului.
Tăticu' îmi spunea mereu: «Nu-i nimic, simțesc că n-a
putut să se-ntâmple o nenorocire. Cine știe ce-a
intervenit!»

Da' tu știi cât sunt eu de simțitoare, și nu m-am
liniștit decât azi, primindu-ți scrisoarea. Doamne, va trebui
să mai aștept dar o săptămână! De 3 ani ești dusă, da mie-
mi pare că de trei sute de ani nu te-am văzut! Lenuțo,
sufletul meu, viața mea e vrednică de plâns de când te-ai
măritat tu! Casa noastră e pustie, orașelul nostru e părăsit
parcă, tăticu-i supărat, și mamăița-i bolnavă. Îmi pare c-
avem un mort în casă, ascuns pe undeva, de nime nu-l
vede, și nime nu vine să ni-l ducă. Nu te speria, mortul nu-i
decât fericirea noastră, a mea și a tăticului. Nu ne putem
obișnui să fim fără tine. Tu singură ai înseninat viața
noastră. Mă gândesc de multe ori, cu ce «drept a venit acel
Vaier și ni te-a luat?

Vai, dragă, nu te supăra! Știm că-i un tânăr vrednic
de tine, și un om cu poziție. Altfel, crezi că ne-nduram să te
lăsăm să ne părăsești așa de curând? Crezi că te lăsam să
părăsești orașelul nostru? D-am avut o mângâi ere ș-o
satisfacție! Și avem ș-acum! Să vezi cât au rămas de triste
preținile tale, care nu pot spera norocul de a se mărita la
oraș, după un om cu poziție! Când mă-ntâlnesc cu ele, abia

cutează, - de invidie, de bună seamă! - să mă-ntrebe: «Ce mai face Lenuța?» Să le vezi cum pălesc, cum își strâng buzele când le spun că ai legături cu societatea cea mai aleasă din oraș! Asta e mângâierea ce-o mai am după pierderea ta: să le văd pline de pizmă! Vai, sufletul mamei, s-ar plăti să vii cât mai repede până la noi, dacă nu ca să ne vezi, cel puțin să te bucuri de pretinele tale! Când ai apăsarea într-o toaletă făcută acolo, după ultima modă, zâmbitoare și fericită, cred că ele s-ar ascunde ca puii de potârniche, să nu le mai vadă nimeni.

Pretina ta cea mai bună, Olimpia, spusese într-o zi mătușii tale Pulcheria: «Drept să-ți spun, nu socot de prea mare fericire să fii măritată după un contabil la bancă!» în ziua următoare am întâlnit-o și i-am zis: «Da dacă contabilul e nepotul directorului? E numa un pas până la prim-contabil, și numa doi până la casier!» A zâmbit cu răutate și mi-a spus: «Adevărat, aș vrea să fiu în locul Lenuței!»

Vai, ipocrita!

Câte nu aveam să-ți spun dacă veneai ieri! Uite, mi-e inima plină și nu mai pot aștepta până duminică! N-ai idee cât mă simt de măgulită în urma căsătoriei tale! Sunt cea mai fericită mamă! Închipuie-ți: toți trei pețitorii tăi de-aici de la noi sunt nespuse de opăriți. Petrașcu și Albu au căzut în melancolie, dacă nu chiar în gălbinare! Nu-i mai vede nime, nu mai ies nicăiri! Sunt morți pentru societatea noastră! Muntean și-a cerut de două ori transferarea până acum. Nu i se dă! El e cel mai deznădăduit. Spune, de câte ori bea un strop de vin, - și e sigur că acum bea adeseori, - spune: «Măgar am fost că am cerut să-mi intabuleze și curtea, și casa pe mine! Trebuia să mă mulțămesc cu cele zece mii de coroane. Cu vremea, ale mele erau toate!»

Mintea rumânului cea de pe urmă, ce să zic! Drept să-ți spun, de el mi-e milă, fiindcă l-am prețuit mai mult decât pe cei doi. Acuma, cum ș-a sărat, așa va mânca!

Tăticu' nici acum nu-i poate uita obraznicia.

Ce-aș face eu, în părăsirea mea, dacă n-ar veni, în toată ziua, când o pretină, când alta, să mă-ntrebe de tine?! Toate vreau să te vadă! Și se uită la mine cu niște ochi! Eu le vorbesc mereu de Vaier, da și de directorul, unchiu-său! Să le vezi cum admiră și cum se minunează! E o adevărată fericire!

Grijește, scumpa mea, când vei veni duminică, să-ți aduci toate patru toaletele. Cea albastră o s-o iai la biserică; la prânz avem să invităm o întreagă societate, atunci vei fi în cea cafenie; la plimbare, după prânz, vei purta-o pe cea verde, care te prinde mai bine decât toate; în sfârșit, sara vei avea-o pe cea neagră, de mătase. O să vezi, are să fie o senzație!... Da' nu care cumva să nu vii duminică! De azi am trimis invitările pentru prânz.

Și mie și tăticului ne-ar plăcea foarte mult dac-ar veni și Vaier. Știi, ar fi bucuria deplină! Da dacă nu va putea să participe, după cum ne scrii, și așa va fi bine. Ba, într-o anume privință, va fi mai bine așa. Se va vedea, astfel, libertatea de care se bucură o ner vastă tânără, măritată după un om din înalta societate. Aici pare aproape imposibil ca o femeie tânără să meargă undeva fără bărbat. Toate nevestele tănăre visează fericirea asta, da nu se-mpărtășesc de ea decât doamnele din adevărata societate.

Pricepi tu, sufletul meu, cât de mult te-ai ridicat deasupra noastră? Înțalegi că trăbă să fie o lume întreagă care să te invidieze? Pătrunzi fericirea unei mame care are o astfel de fată? Hei, ești încă copilă, și trăbă să treci încă peste multe, ca să poți gusta o fericire așa de mare!

Mie îmi scrii așa de puțin despre petrecerile la care-ai fost, - despre concertele și teatrele ce le-ai admirat! Mie mi-i destul ș-atâta. Da bagă de seamă, prinde, când vei veni duminică să-ți aduni bine amintirile, să le poți spune tot-tot celor de-aici. Va fi o biruință a noastră!

Îmi scrii despre pretine, despre vizitele ce ai făcut și care ți s-au întors. N-ai idee cât de fericită m-ai făcut prin înșirarea acelor nume ilustre. Mi-am zis, cu ochii umezi: «Ferice de ea! Ce-am visat eu, ea a tins cu

Fericirea vieții de la asta depinde: în ce societate te-nvârtești. Mie mi-a fost dat să am de-a face, în viața mea, tot cu femei și cu oameni năcăjiți, care nu știu să spuie o vorbă frumoasă, ci se plâng și iar se plâng, de-ți întunecă și biata lumină ce licărea poate în sufletul tău. Tu ai de-a face cu oameni fericiți, cu femei pline de zâmbete. Să crezi că asta va contribui foarte mult ca și tu să zâmbești viața întreagă. Între flori nu poți să fii decât o floare. Vai, n-aș dori s-ajungi niciodată în viață la-nțălegerea zicalei: «Dacă te mesteci în tărâțe, te mîncă porcii».

Ce folos că ești un suflet distins, dacă te-atingi de ce e mai ordinar în viață! Îmbătrânești înainte de vreme! Iată ținta vieții tale!

Nu știu cu ce cuvinte să-ți explic satisfacția ce am simțit când mi-ai scris că cu Anastasia n-ai convenit! Mulți ziceau la noi: «Ce lucru mare că Lenuța s-a măritat la oraș?! Și Anastasia e acolo, de cinci ani!» Da vezi că e o deosebire nemărginită! Anastasia trăiește acolo, neștiută de nimeni, de cinci ani; tu, în vreme de trei săptămâni, ai trecut pragul familiilor celor mai alese. Îmi place purtarea ta! Ferește-te de ea și de-aci încolo! Nu-i cerca pretinia! Și dacă te-i întâlnești vreodată cu ea, fă-te că n-o cunoști. Ar fi un trist episod în viața mea când, întâlnindu-vă, aș afla că tu ai saluta-o mai întâi.

Vai, draguță, cum ți-aș trimite niște salată verde, niște castraveți numa cât deștu', niște fasole fragedă! Ni-i plină grădina. Da-mi zic: «Până acolo se veștejesc». Da' cred, mai ales, să afle cele de-aici că-ți trimit zarzavat, ar zice numaidecât: «E măritată după un golan, n-au să-și cumpere nici zarzavat!» Să crezi, pretinele tale îmi spionează toate mișcările!

Țin să-ți spun că aș dori foarte mult să vă luați un cvartir cu grădină. Tu știi ce aducea grădina noastră. Apoi, lucrând în ea, undeva într-o stradă mai neumblată, n-are să te știe nimeni, și lucrul în grădină are să te facă mai frumoasă. E sănătos, știu de la mine! Pe lângă asta, poți cruța o grămadă de bani.

Și, pân-atunci, aveți piață foarte ieftină, numa să te știi târgui. De multe ori mă gândesc și zic: «Dac-aș fi eu în locul Lenuței, știu că le-aș frige pe precupețele celea, știu că i-aș uimi pe sârbii ceia cu priceperea mea!» Dragă, în orașele mari, asta să-ți fie regula, dai jumătate din prețul ce ți se cere. Asta o știu din experiență, am pățit așa de câte ori mi-am cumpărat o jachetă ori o pălărie.

Am tot voit să-ți scriu de oțet. Nu lua niciodată mai mult decât de zece bani. Și, de la prăvălie, adu cu cartea! Servitoarele din orașele mari sunt toate hoațe, că le trăbă bani pentru cătanele lor. Și la noi, și cât nu te-nșală! Cumpără cu cartea! Scapi de mișelia slujnicilor și mai ai un profit: negustorul te cunoaște, de la o vreme, și-ți dă marfă bună.

Îmi mai vin pe limbă o mie de lucruri, da' tu știi că eu nu-s prea mare pretină cu condeiul; vină duminică, și voi spune tot ce mă apasă pe inimă, Lenuțo, sufletul meu!

P.-S. Să nu-mi bați telegraful! Vreau să vii tu în persoană. Și te-așteptăm! Să nu-ți uiți de cele patru toalete! Tăticu' te îmbrățișează, și eu te sărut de mii de ori.

Mamița.

19 13

O 21 ÎNSEMNATĂ

Părintele Andrei intră în casă izbind ușa cu putere, își aruncă pălăria veche, verzie pe pat, în vreme ce la gură i se îmbulzeau vorbe de mânie, amestecate cu ocări. «Hantătaru», «dracu'» erau pomeniți tot la al treilea cuvânt. Preoteasa intră numaidecât din odaia vecină, își încrucișă mâinile pe piept, clătină din cap și zise:

— Frumoase vorbe! Mi-ar plăcea să te-audă acum parohienii tăi!...

— Dar audă, fire-ar ai...

Și cel care fuge de fumul de tămâie iar fu pomenit.

— Frumoasă pildă pentru oameni! Cel puțin de-ai striga mai încet, să nu te-audă slujnica! Știu că are ce spune în sat! De patru zile parcă ți-ai pierdut capul.

Zicând așa, preoteasa începu să aștearnă masa pentru doi. De pe fața, din mișcările ei, din linia de supărare în care-i încremeniseră buzele se citea bine că nu-i pare o fericire să trăiască în casă c-un astfel de om.

— Mai slăbește-mă cu pilda, soro! în sfârșit, omul, chiar popă să fie, nu-i lemn, nici piatră. Ne mai ieșim și noi din fire, că nu suntem sfinți, zise popa, ducându-și mâna la buzunarul în care-și ținea de obicei tabachera, dar și-o retrase repede, ca și când s-ar fi atins de foc.

— Da ce sunt vinovată eu pentru că te-ai certat cu sluga? întrebă preoteasa, oprindu-se cu două șervete-n mână și privind țintă la părintele. Să te fi mulțumit că l-ai ocărit acolo-n curte și să nu mai fi venit și în casă cu vorbele tale...

— Ei, ei, făcu popa c-un fel de răutate, prea ești subțire și tu! Acuma, noi,ăștia din popor, nu putem fi decât așa cum ne-am născut, și te rog să mă ierți dacă delicatele tale urechi nu pot să sufere așa ceva.

Preoteasa nu se uită la el, dar simți batjocora; îngălbeni, buzele începură să-i tremure și, în grabă, izbucni în hohote de plâns.

Părintelui Andrei îi păru rău c-a supărat-o, dar era prea târziu.

De patru zile dumnealui era mereu nemulțumit, mereu încruntat și, oricât încerca să se stăpânească în fața soției, nu reușea. Din nimica toată izbucnea, și atunci simțea un fel de mulțumire s-o rănească cu aluzii răutăcioase. Îndată ce spunea vorba grea, își simțea

lașitatea, era și mai nemulțumit de sine însuși și era foarte bucuros dacă-și putea face de lucru prin sat-Dar de patru zile nu-l chema nimeni, părea că-și uitaseră parohienii că au popă-n sat, și, astfel, părintele, ca să nu rămâie subț un acoperiș cu preoteasa, pornea prin sat, fără nicio treabă.

În colindările lui fără de niciun rost pe ulițele satului, părintele se simțea foarte nenorocit. Se gândea cu amar că rău a făcut alegându-și cariera preotească, îi judeca cu asprime pe parohienii care nu-l puteau prețui pe-un om ca el, îl apăsau nespun de greu vorbele spuse preotesei. Dar decât orice îl tulbura mai adânc conștiința slăbiciunii omenesti, a slăbiciunii sale. Vedea el limpede că, cu o altă inimă, cu o altă putere de voință, ar fi putut să fluiera cu nepăsare și n-ar fi ajuns să-și supere soția, care nu era defel vinovată că el n-avea, de patru zile, niciun ban în buzunar. Când a fost la plătirea contribuției către stat și comună, preoteasa i-a spus doar destul de limpede:

— Ține câteva coroane și pentru casă. N-a fi nimic dacă le vei plăti mai târziu.

Dar el, fiindu-i groază de datorii, a plătit tot.

— O să mai pice de prin sat, i-a zis preotesei, și toată ziua ai fi putut prinde cu el iepuri, așa a fost de vesel.

Din sat, însă, n-a «picat» nimic. Oamenii arau și semănau în aceste zile limpezi de septembrie. Nici unuia nu-i dădu prin gând să se-mbolnăvească chiar acum, ori să-l cheme pe părintele la vreo sfeșanie.

E adevărat că orice om se simte mai mic și mai neînsemnat când rămâne fără niciun ban, dar totuși, în privința asta, țăranii sunt mai fericiți decât domnii... Iar părintele Andrei, în dimineața asta, își isprăvisese și tutunul, și el era fumător pățimaș.

Tot din pricina acestei «buruieni» sfădise pe slugă dis-de-dimineață. Acela-i ceruse șapte bani, să-și cumpere un pachet. Și, cum nu avea nici șapte bani, îl ocărise rău de tot, și se tulburase peste măsură.

Preoteasa ieși cu ochii plânși în bucătărie, dar se întoarse numaidecât.

— Te-așteaptă un om, zise ea, și trecu în odaia vecină.

Niciunul, după schimbul de vorbe, nu se mai gândea să-și soarbă cafeaua cu lapte. În casa lor nu era obicei să se audă vorbe grele între soți, și când se-auzeau, se răcea parcă întreaga casă și devenea pustie. Chiar lucrurile păreau, toate, vechi și părăsite, și celor doi soți le era frică să le atingă.

«În sfârșit, mă cheamă cineva! își zise popa, simțind o tresărire de bucurie. Cine știe, poate un maslu...»

Se gândi la slujba cea mai scumpă, de două coroane. Dar omul care-l chema avea lipsă numai de-o sfeștanie.

Nici nu era om cel care-l poftea să-i sfințească casă, ci un fecioraș ca de optsprezece ani, pământiu la față, slab și deșirat. Avea un cap lungăreț, pe care sclipeau, în bătaia soarelui, trei petece rotunde de piele, fără niciun fir de păr; avea grumajii subțiri și lungi, acoperiți de-o piele cenușie, care se îndoiu sub greutatea capului mare; umerii i se adunau într-un fel de zgulire, ca și când i-ar fi fost frig sau frică; pieptul — îngust, căzut înăuntru, iar membrele — curat vorba cântecului: «mâinile — ca fusele, picioarele — ca rășchitoarele».

Părintele Andrei simți că-i scade avântul când văzu înaintea lui pe Toma Rogoz. îl întreabă, aproape cu mânie, ce poștește.

— Să faci bine să-mi faci o feștanie, părinte, răspunse Toma pe-o voce plângătoare și scârțâitoare. Mi-am făcut casă nouă.

Popa își dădea bine seamă de micimea lui de suflet, de ticăloșia lui; își zicea: «Dacă e casă nouă, vine feștanie mare, cu rugăciune potrivită pentru alungarea duhurilor, și plata va fi, nu douăzeci de bani, ca la feștania mică, ci patruzeci». Simțea că la un om ca ăsta e dator să facă

gratuit sfințirea casei, dar nici nu se gândea la așa ceva. își zicea: «Voi putea să-mi cumpăr un pachet de tutun».

Își luă repede cartea și patrafirul și porni cu Toma după el. Neputinciosul abia se ținea în urma popii.

Văzduhul era limpede; fire de funigei pluteau alene, strălucind în soarele de toamnă; deasupra, bolta cerului era clară, vineție. Satul părea pustiu.

— Mi-am mutat casa de pe mlaștină, șuieră Toma în urma popii, mi-am mutat-o mai deoparte, pe dâlm. Spun oamenii că cel Necurat șade și se bălăcărește în mlaștină, și spun că din pricina lui a murit și taica și maica, și tot el mi-a pus mie boala-n oase.

Popa nu mai fusese în partea asta a satului aproape de-o jumătate de an. Erau aici, în cursul râului, vreo șapte colibe, — locuințele celor mai săraci oameni din sat. Când se umfla râulețul de munte, apa umplea curțile, se ridica până la înălțimea ferestrelor și lăsa băltoace mari în urmă. Andrei își aduse aminte că părinții lui Toma fuseseră aproape mereu bolnavi, de când îi pomenise. Dar sufletul lui, acum, era străin de milă. Se gândea să ajungă odată să cânte sfeștania și să-și ieie paralele.

Îndată ce coborâră spre râu, dădură de băltoci de glod.

— E rău pe la noi, părinte, zise Toma, abia mai răsuflând, da ce să facem? Acuma, dacă faci feștania, așa-i că alungi pe ghiavolul pe pustii locuri? Mi-au zis oamenii: «Tomo, nu intră în casă nouă până nu-l aduci pe popa. El îl va alunga pe Necuratul.» Că mi-a spus mie și un călugăr, pe la care am fost pentru boala mea: «Tu nu ești beteag de boală, ci de răutate. Ți s-a pus sălbătăciunea pe inimă și pe mațe.» De-acuma, poate mă fac și eu sănătos.

Popa nu-i răspunse nimic. Înainta, ținându-se de garduri, ferindu-se, pe cât putea, de glod. Dar, când ajunsese, era împrăștiat întreg cu alice de tină; ghetetele nu i se mai cunoșteau; se cufundase de câteva ori în mocirlă.

N-ar fi zis nimeni că bordeiul lui Toma e nou; bârnele păreților erau negre și putrede, acoperișul – afumat și spart: din casa veche, mare cât o șură, durase cineva o cușcă în care abia te puteai învârti. Poate într-asta stătea noutatea.

Andrei se simțea foarte nenorocit. Asudase, tot ținându-se de garduri, și acum, pe masă, văzu, lângă blidul cu apă, numai două băncuțe. Așadar, n-are mai mult nenorocitul de Toma, și el, Andrei, va trebui să-i facă numai sfeștania cea mică!...

Popa își ridică ochii la Toma cu ciudă, cu mânie, dar Toma nu-l vedea; privirile-i erau ațintite statornic la cei doi bani de nichel ce luminau surii pe masă. Popa ar fi vrut să-l înfrunte că l-a făcut să înoate prin tină pentru două băncuțe, dar în ochii lui Toma, cum se uita la cei doi bani, văzu ceva ce-i opri vorba-n gât. Era în privirile deșiratului aceluia un fel de adorare deznădăjduită.

Andrei își puse patrafirul, cu gândul să-i facă slujba într-o minută, dar abia începu să cante și simți cum i se umple inima de lacrimi. Cânta cu glas tot mai mlădios, tot mai curat, și nu peste mult se miră el însuși de vocea lui, așa era de frumoasă.

Slujba ținu mult; cântă sfeștania cea mare, apoi începu să citească multe dezlegări și rugăciuni. Din când în când, privea spre Toma. Acesta, un răstimp, nu-și luă ochii de la bani, apoi, când Andrei începu să cante din toată inima, oftă, și ochii nu i se mai dezlipiră de pe popa. Ofta mereu și clătina din cap, și ochii lui pustii începură să capete străluciri omenеști.

După ce sfârși slujba, preotul stropi casa cu agheasmă și-l stropi și pe Toma. Acesta pupă, cu zgomot, de trei ori, crucea, și din ochii lui se rostogoliră două lacrimi.

— De-acuma știu c-o să am pace! zise el cu vioiciune, privind țintă în ochii popii.

— De cine să ai pace, Tomo?

— De toate răutățile și sălbătăciunile. Ai alungat pe Cel-rău.

— Nu trăbă să te temi; de casa încreștinată nu se apropie Necuratul, zise popa, și începu să se uite în jur. Nu avu ce vedea. În mijloc era masa și, într-un unghet, doi saci, plini ca pe jumătate.

Numa singur ești acum? îl întrebă popa, învăluindu-și cartea în patrafir.

— Numa, părinte.

— Da soru-ta unde-i?

— S-a dus în Țară. A dus-o unu slujnică în Țară. Zice că are simbrie bună.

— Da casa cine ți-a făcut-o?

— Săvu.

— Și ce i-ai dat?

— I-am dat un loc. Că bani, de unde pământu' să am?
Am avut un loc, o pieritură.

— Mare?

— Ca de opt ferdele.

Popa simți un junghi.

— Mult ți-a cerut și Săvu!

— Vezi că locua fost o pieritură. N-a mai semănat în el nime, de șase ani, de când a murit taica.

— Și alt pământ nu mai ai?

— Nu mai avem, răspunse Toma, nemailuându-și ochii de la popa. Vedea, în ochii sfinției-sale, o lumină așa de bună, încât își uitase cu desăvârșire de băncuțele de pe masă.

— Da la iarnă din ce-i trăi, Tomo? îl întrebă popa din prag.

— Apoi tot avem noi, iaca... răspunse Toma, și se apropie de cei doi saci. Aici cartofi, aici porumb, zise el, lovind, cu palma lui ca de mort, sacii.

Popa ieși repede pe ușă. îl îneca un plâns amar și nu

voia să plângă în fața lui Toma. Acesta îl privea din prag cum trece prin tina cea mai mare, ca și când ar înainta pe o cărare pietruită. îl privi până ce popa dispăru la o cotitură. Atunci, intrând în casă, văzu doi ochi surii cum luminau de pe masă. Se repezi, luă băncuțele și începu să alerge în urma popii. Se auzea până departe cum plescăie picioarele lui slăbănoage prin bălți. Dar popa nu-l auzi. Nu auzea nimic, nu vedea nimic. Mergea drept înainte. Deodată, chiar la spatele lui, auzi ca un fel de horcăit, și apoi cuvintele șuierătoare:

— Părinte, ți-ai uitat băncuțele!

Popa, îngrozit, făcu un gest cu mâna că nu-i trebuie și începu să alerge. Alergă atâta vreme până se încredință că Toma nu se mai ține în urma lui. Atunci în cetini pasul, dar la cotitura drumului, în loc s-apuce spre casa parohială, o luă spre biserică.

Se încuie înăuntru și până sara nu mai ieși.

19 13

O ÎNTÂLNIRE

Părintele Ilarion sosise în gară c-un ceas înainte de plecarea trenului. Cum satul lui era departe, și drumurile desfundate de ploile primăverii, pornise de curând de acasă. Avea la oraș o afacere urgentă, care nu mai suferea nicio amânare. Cât putuse, o tot amânase. își ștersese stropii mici de glod cu care îl împrăscaseră caii și căruța; pe cei mai mari îi lăsase să se usuce mai întâi. Oricât se apăraseră, nu i-a fost cu putință să iasă curat din ploaia de stropi. Se bucurase văzând că are să aștepte încă. Se puteau usca și benghiurile de noroi și le putea curăți.

Se plimba vesel în lumina soarelui cald. Prin parcul înfrunzit din jurul gării ciripeau păsărele, în depărtări se auzea vuietul unui iaz cu moară, prin văzduh balansau lungi, strălucitoare fire de funigei. Din când în când sosea câte un țăran cu desagii pe spate, întrebând, cu groază, dacă n-a întârziat cumva. Părintele Ilarion, oricât era de

încurcată afacerea pentru care mergea la oraș, se simțea vesel și răspundea cu bucurie la întrebările oamenilor.

Ca orice preot care păstorește într-un sat depărtat pe drumul-de-fier, părintele Ilarion mergea rar la oraș. Pentru unii oameni, crescuți într-un oraș în care civilizația modernă pulsează cu putere, dacă sunt aruncați pe urmă în cutare sat ori orășel părăsit și răzlețit de lume, chiar și zărirea unei gări le coboară în suflet o adâncă bucurie. Alții, crescuți în aceleași condiții, de la o vreme se fac o apă și-un pământ cu oamenii între care i-a aruncat viața, nu mai simt fiorii plăcerii când zăresc o manifestare a propășirii, ci teama aceea instinctivă, ascunsă în sufletul oamenilor de la sate.

Desigur, cei dintâi sunt oameni mai întregi, mai adevărați, în care nu se îngroapă simțămintele ce le-au avut odată, ci numai se retrag de la suprafață. Și părintele Ilarion era dintre aceștia.

El se bucura, deci, văzându-se într-o stație a căii ferate, poate și unde vedea lumea deschizându-se larg înaintea sa, poate și din calda trezire a amintirilor, și iarăși poate și unde se simțea mai liber. Cu șeful de gară era cunoscut și-i ceru o perie pentru a-și aduce în ordine haina. Șeful, un om mic și rotund, foarte fericit că poate conversa c-un popă românesc în limba statului, își chemă numaidecât servitoarea și-i porunci să perie bine haina părintelui Ilarion.

Părintele știa și ungurește, și nemțește. Se mira el însuși, de multe ori, cum de nu uita aceste două limbi, în care așa de rar avea prilej să vorbească ori să citească. Se mira înaintea altora, dar în sufletul său simțea o satisfacție adâncă, cunoscând că memoria sa deosebită, pentru care fusese așa de mult lăudat în anii de studii, îl ajuta să-și păstreze nu numai cunoștința acestor două limbi, ci tot ceea ce învățase ori citise în viață.

Cu toată scurgerea celor cincisprezece ani, de când

părăsise orașul și seminarul, el se simțea tânăr și acum, și, când călătorea cu trenul, avea senzația că pleacă iar la școală, după o vacanță.

Când monstrul negru se opri pufnind înaintea gării, părintele Ilarion strânse mâna șefului și se urcă într-un vagon de clasa a doua. Călătorea rar, dar atunci nu se uita la câțiva creștari care făceau diferența dintre clasa a doua și a treia. Era și destul de bine îmbrăcat, îi rămăsese slăbiciunea asta, ori calitatea, - căci de multe ori e o calitate, - încă de pe când era student. Numai barba părea stufoasă, și mâinile arse de soare și îngroșate arătau pe omul de pe sate. Dar n-avea ce face: în sat nu-i bărbier, iar preoteasa nu se pricepea să i-o răteze cumsecade; apoi, mâinile purtate prin vânturi și ploi, prin arșiță și îngheț, vrând-nevrând, prind ceva din puterea firii.

Călători - puțini. Iată, chiar în compartimentul acesta, în dreptul căruia s-a oprit să-și fumeze țigara, nu sunt decât două doamne, care vorbesc lângă fereastră. Părintele Ilarion le privește o clipă prin geamul ușii, apoi se întoarce spre fereastra coridorului și trimite în vânt fâșii de fum albăstrui. Aruncă apoi căpețelul, pornește prin coridor și cercetează celelalte compartimente. Două sunt cu totul libere. Însă nu intră în niciunul din ele, ci, întorcându-se iarăși la locul de mai nainte, privește mai bine la cele două doamne. Deodată simte o tresărire puternică. Se poate să fie, blondina aceea, domnișoara Leonora? N-a mai întâlnit-o, n-a mai văzut-o de acu-s cincisprezece ani! Numai de veste-i auzise. Știa că s-a măritat foarte bine, cu un avocat care are clientelă mare.

Părintele Ilarion se apropie mai tare de geamul ușii și privește cu stăruință la blondină. Pe cealaltă, o brunetă, hotărât că n-o cunoaște. Dar blondina poate să fie domnișoara Leonora. Se uită cu plăcere la fața ei albă și delicată, la ochii ei albaștri, se miră cât a crescut, ce femeie minunată s-a ales din copila ștrengărită de acu-s

cincisprezece ani. Nu mai are nicio îndoială: i-a văzut și alunița de pe obrazul stâng, pe care a admirat-o atât de mult odată... Se retrage încet de la fereastră. Era și vremea, căci cele două femei, care, cufundate în conversație cu destăinuiți aprinși, nu-l observaseră încă, scoaseră un țipăt de spaimă văzându-l pe bărbos răzimat de ușă și privindu-le.

Părintele Ilarion se retrage într-un colț al coridorului. Se simte foarte mișcat, foarte înduișat. Nu doar că s-a deșteptat în el vreun simțământ rău, ci fiindcă l-au copleșit amintirile.

Da, era Leonora, era domnișoara aceea pe care el a adorat-o trei ani în șir, căreia i-a scris versuri și care, pe atunci, nu era deloc nesimțitoare față de tânărul poet, totodată și cel mai frumos și cel mai deștept student din clasa a opta de gimnaziu.

Și ea nu l-a recunoscut!

Constatarea asta îl mânănește pe părintele Ilarion. «Da, își zice el, cum să mă recunoască dacă pe mine m-au schimbat greutățile vieții în așa măsură, pe când ea acum e mai frumoasă decât odinioară?» Și se gândește că, într-alte împrejurări, ar fi rămas și el mai aproape de chipul tinerețelor lui. Dar gândurile astea-s zadarnice, și părintele Ilarion le depărtează în grabă de sine și începe să-și amintească cu bucurie de anii tinereții.

Hm! Sentimentul dintre el și domnișoara Leonora n-a fost de toate zilele. Fetița cea blondă, care urma, pe atunci, la școala de fete din oraș, se plimba cu vădită plăcere alături cu studentul cel dintâi al gimnaziului. Pe când alți elevi erau muștrați de profesori dacă erau văzuți plimbându-se cu domnișoare, el era întâmpinat cu zâmbete binevoitoare de superiori.

Hm! în albumul domnișoarei Leonora el scrisese cele dintâi versuri, după ce amândoi îl aleseseră, la o librărie. Și, de la fața întâia, tot la trei, la patru foi se putea întâlni

aceeași scrisoare, deși tot subțilte alte pseudonime. Hm! El poate că mai păstrează și acum, pe fundul unui cufăr vechi, ori în vreo carte de școală, ilustrate și scrisori pe care i le-a trimis domnișoara Leonora...

Și amintirile începură să vie tot mai multe, învăluite în parfumul tinereții...

«Trăbă să intru, să-i spun că o cunosc», își zice el, în sfârșit, mișcându-se din colțul lui. Nu doar c-ar fi voit să reînvie trecutul, ori să provoace o scenă. Nu! Părintele Ilarion e foarte liniștit acum, dar îi pare c-ar fi o bucurie și pentru Leonora să descopere în bărbosul de acum pe «poetul ei de curte», cum îi zicea odată.

El intră, salută pe cele două doamne, care rămân foarte mirate, neplăcut atinse de prezența lui, și se așază lângă ușă. Zâmbete fugare îi trec pe față, pe buze. Dar nu știe cum să înceapă, îl stânjenește mai ales prezența brunetei, pe care n-o cunoaște.

Se neliniștește din clipă în clipă și, — se vede că ăsta e obiceiul lui când devine nervos, — își scoate tabachera și, tot zâmbind, începe să-și răsucescă o țigară.

Deodată doamna cea blondă, Leonora, se ridică și zice, — în ungurește, — tovarășei sale:

— Vino, să ieșim, bărbosul ăst de popă o să ne mai și afume cu tutunul lui prost, de pe sate!

— Adevărat, răspunse vecină-sa, ridicându-se, popii ăștia românești sunt foarte înapoiți!

— Pentru satele lor e de-ajuns, numai cât n-ar trebui să se îmbulzească între oameni. Pot călători și cu clasa a treia!

Cuvintele din urmă le spune Leonora, de-afară, din coridor.

Părintele Ilarion rămâne multă vreme cu țigara în mână, neaprinșă. Zâmbetele îi pier de pe față, ca și când un vânt aspru le-ar împrăști. Se ridică în silă, iese în coridor, trece înainte, până ce găsește un compartiment

gol, și intră închizând încet ușa.

Nu s-a mai mișcat de-acolo până ce n-a ajuns în orașul unde avea o afacere care nu suferea amânare.

Când se coborî, la un geam zări din nou pe blonda Leonora. În buclele ei razele soarelui străluceau aurii. Dar sufletul părintelui Ilarion nu mai simți nicio tresărire. Amintirile lui fugiseră toate, ca niște pasări speriate, fugiseră să nu se mai întoarcă niciodată.

19 13

DOR DE DUCĂ

Înainte cu cincisprezece ani, cel mai simpatic tânăr în orașul nostru era Vasile Petrișor - un băiat albinet, cu mustața-n pufușor, cu ochi albaștri viștiori, cu mână delicate, albe și fine de domnișoară. În mers, trupu-i nalt, mlădios, se legăna puțin, ca și când ar fi plutit mereu într-un vis ce nu se mai curma. Era primcontabil la banca de aici, și nime nu-nțălegea cum putea fi așa de bun slujbaș, când toată firea lui visătoare era cel mai mare contrast al cifrelor săci. E adevărat că, în afară de oficiu, niciodată nu pomenea de numere, de interese, de deosebite conturi ale slujbei sale, și evita cu încăpățănare orice discuție financiară. Dar în birou era un om neprețuit, și nu rareori se întâmpla să fie poftit la ședințele consiliului de administrație ca să-și deie părerea. Socotelile le făcea totdeauna în cap, pe cele mai mari, din câteva plimbări ale creionului, - o bucată pe an. Director, casier, contabili îi recunoșteau cu plăcere superioritatea: el era țâțâna în jurul căreia se învârtea întreg personalul băncii. Da niciodată nu arăta că-și cunoaște superioritatea.

În birou nu trăia decât pentru registrele institutului, dar îndată ce-l părăsea, nime n-ar mai fi crezut că e om de afaceri săci, calculate. Când era vremea frumoasă, n-ar fi schimbat plimbările cu nimic pe lume. Niciodată, însă, nu se plimba pe străzile orașului, ci, totdeauna singur, ieșea pe drumurile ce se pierdeau în câmpiile din jur, și nime nu-

și aducea aminte să-l fi văzut întorcându-se decât după ce cădea noaptea adâncă. În sările frumoase nime nu l-a văzut cinând, - se întorcea totdeauna foarte târziu și mergea de-a dreptul acasă.

Era foarte ciudat felul lui de a se plimba: părea că nu vede nimic în jur, ci numai înainte, părea că nemărginirea zării îl atrage cu o forță brutală, magnetică. Trăsăturile delicate ale obrajilor se înăspreau, oțelindu-se, privirile-i ardeau fixând depărtările nesfârșite. Nu se oprea decât când treceau pe deasupra-i pasări călătoare. Era de mirare cum de le observa. S-ar fi zis că are un simț deosebit care-i semnalează apropierea acestor pasări.

Primăvara, când soseau rândunelele, cocostârcii și cocoarele, și toamna, când plecau, le urmărea, ceasuri întregi, alunecarea dintr-o zare într-altă zare. Dacă oamenii obișnuiți se puteau lăuda c-au văzut un cârd de rațe ori de găște sălbatice, vâslind sub cerul înalt al primăverii sau pe deasupra vânturilor toamnei, Vasile Petrișor zâmbea.

— Nu unul, douăzeci au trecut până acum!

Zâmbea, da din vocea lui se desprindeau regrete adânci.

După ce vânturile ghețoase de iarnă răscoleau văzduhul, Vasile Petrișor nu mai ieșea pe câmp să se plimbe, da nici prin oraș. În zilele frumoase de iarnă îl puteai întâlni însă, cu siguranță, în sala de așteptare ori în restaurantul gării. Știricea să afle cine și-a cumpărat bilet pentru drumuri lungi, pentru țări străine, și pe acela, până se punea trenul în mișcare, nu-l mai slăbea dintr-o contemplare plină de adorație. Privea, ca la niște lucruri sfinte, chiar și pachetele care aveau să facă drumuri lungi.

Când era vremea ploioasă, ori viscol cu zăpadă, Vasile Petrișor, în ceasurile libere, și sara, intră în cafenea. Nime nu l-a văzut însă cetind vreodată vreun ziar. Lectura lui erau revistele, revistele cu ilustrații din țări depărtate,

cu munți, cu cetăți în ruine, cu tipuri de oameni străini. Le deschidea cu sfială, și asupra fiecărei pagini se oprea cu evlavie. Un singur șir dintre explicații, oricât de mărunț scris, un singur șir din studiile ori notele de călătorii nu rămânea necetit. Sta ceasuri întregi aplecat asupra lor, și dacă nu venea vreun prețin să-l deștepte din visarea lui, noaptea întreagă ar fi rămas nemișcat.

Pretini veneau, de obicei; știa că Petrișor nu se ferea de societate. N-o căuta, dar, odată în mijlocul ei, se simțea foarte bine și începea să spuie minuni care nici nu treceau prin mintea pașnicilor noștri cetățeni.

Vorbea bucuros despre literatură, da graiul lui fermeca cu adevărat numa când începea să desfășure cu o vioiciune și o limpezime neobișnuite chestiuni științifice. Ochii lui albaștri scânteiau atunci, fruntea lui largă se lumina, afla comparații scânteietoare, îi ducea pe ascultători în înălțimi ametoare. În fața cunoștințelor lui geografice, astronomice, ascultătorii rămâneau cu gura căscată. Da și mai mult îi tulburau concluziile la care ajungea și în care se vedea că crede cu o adâncă sinceritate.

— Să te miști, să te miști! Din ce în ce mai perfect, din ce în ce mai departe! În drumul tău, în mișcarea ta, după ce-ai îmbrățișat întreg pământul, să îmbrățișezi întreg universul! Prin aparate de locomoțiune tot mai perfecte vom ajunge la tot mai bogate cunoștințe. Nici nu face știința de azi altceva decât tot făurește motoare, corăbii, baloane, gloanțe care să fugă mai iute. Asta e ținta noastră: să biruim distanța. Distanța ne desparte de punctele de pe pământ și din univers, distanța ne acoperă marile comori ale cunoștinței, adâncile taine ale vieții, frumusețile cele veșnice ale naturii. Să biruim distanța! Iată câte frumuseți sunt, — arăta ilustrațiile, — pe care alții le-au văzut, noi însă nu. Și cine-i de vină? Distanța! Unele distanțe se pot azi birui, da barbaria e că trăbă bani pentru

asta, mulți bani. Dacă n-ai bani pentru asta, mulți bani, dacă n-ai bani, trăbă să privești aceeași fâșie de cer o viață întreagă. Da vom ajunge ca prin puterile noastre să putem călca în picioare distanța. Altfel, cerurile ar fi trebuit să piară de mult. N-au înțales stelele să rămâie nepătrunse deasupra noastră? Rămân pentru că odată ne vor deschide tainele lor bătrâne.

Când vorbea așa, cei de la masă îl ascultau încântați, nu atât pentru c-ar fi priceput ce spunea, — uneori vorbea aproape aiurând, — ci pentru că-i mișca, îi încătușa însuflețirea caldă cu care cuvânta. Erau unii care îl credeau puțin smintit.

— O singură patimă am, spunea adeseori, dorul de ducă. Și știi cum? M-aș duce și nu m-aș mai opri! Uneori am senzația că sufletul uriaș al unei pasări călătoare s-a Jălăsluit în mine. Știu că e o prostie, da senzația asts Wnă chinuie, îmi face multe zile grele.

Zâmbind, mai zicea:

— Ce-ar fi să am două aripi puternice și veșnic neobosite? Cred că, în câteva zile, aș deveni geniu. Aș ajunge să cunosc atâtea frumuseți, atâtea taine, încât n-aș mai semăna cu voi, după cum oamenii viitorului nu vor mai semăna cu cei de-acum.

Lui Vasile Petrișor nu-i displăceau chefurile. Dimpotrivă. Dar îi plăceau chefurile domoale, cu cântece, și era și el cântăreț bun. Apoi inima lui părea că-i numa bunătate. El știa să împace pe toată lumea, și, când era el față, niciodată petrecerile nu se schimbau în certuri.

Într-o vară, în iulie, își pregăti geamantanul și plecă. Își luase concediu pe o lună. Nime nu știa unde plecase, nici unui prețin nu-i trimise o ilustrată cel puțin. Chiar șeful începu să se îngrijească: era jumătatea lui august, și Petrișor încă nu se întorsese. Dar, pe la sfârșitul aceleiași luni, directorul primi o telegramă dintr-un mic orașel de pe țărmul nordic al Scoției: Vasile cerea bani să se întoarcă

acasă.

După călătoria asta, contabilul se schimbă foarte mult. Înconjură societatea, nime nu-l mai văzu bând un pahar de bere. Părea chiar că mai slăbise, devenise eteric parcă.

În anul următor își ceru alt concediu.

Directorul îi zise:

— Grijește dumneata să mergi numa până-n așa depărtări, ca să-ți rămâie timp și bani să te poți și reîntoarce.

Directorul aflate chiar de la contabil că în vara trecută nu se oprișe mai îndelungă vreme nituri; o zi, două, și mai departe, până a rămas fără uoloan.

Sfatul lui fu zadarnic. În anul acela, prin octombrie, când directorul umbla să angajeze alt contabil, primi o telegramă de la Vasile. Era lângă Marea Caspică și nu mai avea nicio para...

Doi ani în șir, contabilul nu-și mai luă concediu. Dar în timpul ăsta, afară de orele de birou, nu mai era de zărit nicăiri. Mânca acasă, înmormântat între cărți, ilustrații, hărți enorme. Cetea cu noaptea de cap.

În vara a treia își luă concediu pe două luni.

Au trecut de atunci cincisprezece ani, și Vasile Petrișor nu s-a mai întors. Părinții lui l-au căutat în lumea întreagă, dar fără niciun rezultat. Directorul i-a ținut postul liber vreo trei ani. Când, în urmă, a trebuit să angajeze pe altcineva, a zis cu adâncă părere de rău:

— Zadarnic! Ca Petrișor, nu mai găsim contabil cât o fi banca!

Peste câți s-a grămadit pământul în răstimpul ăsta de cincisprezece ani și nu-i mai pomenește nimeni? Da de Petrișor își aduc aminte aproape în fiecare zi pașnicii lui concetățeni, și mai ales când pasări călătoare fâlfâie pe deasupra orașului.

— Săracul Vasile!

— Să fi murit?

— Cine știe? Poate a căzut în mâinile vrurilor sălbatici...

— Dorul lui de ducă l-a răpus!

19 13

UN MORALIST

Vasile Albu alergă mult prin oraș până reuși să cumpere tot ce avu de târguit! Cum locuia într-un sat depărtat, cu drumuri rele, — vara desfundate, iarna pline de colți, de măsele uriașe, — venea rar la oraș și, chiar atunci, cu punerea capului. Nu era ușor să cobori, nici să urci hula dintre Aluniș și Piatra, care se rotunjea sub cer ca o căldare uriașă, răsturnată; nici nu era lucru de toate zilele să faci trei kilometri pe un drum îngust cât o fâșie de pânză, sub care vuiau apele neholdite, apele de munte, rostogolindu-se în spume peste bolovanii văii adânci. Era destul să te-ntâlnești c-un car ce-ți venea din față, ca să te icuiești cu căruț cu tot în drum și să-ți treacă un ceas până reușai să treci pe lângă cel ce-ți ieșea în cale. Apoi, iarăși, pe Coasta-Cornului, la vale, trebuia să ai opritori bune și cai tari în piept ca să ajungi cu bine la poale. Unde mai pui râulețul dintre hotarele Pietrei și ale Băișoarei, carele acum era un păraiaș, acum apă lată cu armăsari nebunatici în matcă, îndată ce cădeau ploi, Dumnezeu știe pe dealurile cărui hotar!

Astfel, Vasile Albu, care era slujbaș într-un sat după spatele lui Dumnezeu, venea rar la oraș. Spre norocul lui, de altfel, dar spre nenorocirea nevestei, a doamnei Geni. Spre norocul lui, pentru că era strașnic iubitor de chefuri, și, cum era dornic de ele, de câte ori venea la oraș îl apuca ziua următoare și se ntorcea acasă fără un ban în buzunar; spre nefericirea nevestei, pentru că ea numai de două-trei ori pe an ajungea să-și cumpere unele articole de bucătărie, de cosmetică, de toaletă. Și numai la prăvălia din sat, iac-așa!

Vasile Albu iubea chefurile, - o patimă rămasă din tinerețe. Dar nu era om rău, nici stricat. Dimpotrivă, își purta slujba cu foarte mare cinste, era mulțumit cu traiul ce-l avea, și, decât să câștige ceva pe nedrept, mai bine-ar fi răbdat de foame zile întregi. El avea o vorbă pe care o spunea la toată lumea: «Puțin, da cinstit». Sentința aceasta o spunea de câte ori făcea aluzie la slujba lui, la veniturile ce le avea, la locuința pe care o ținea cu chirie, chiar la veșmintele cu care se îmbrăcau el și cucoana, cucoana și băieții, - patru feciori și o fată. O spunea chiar și când bea o jumătate de vin.

Vasile Albu mergea cu cinstea așa de departe, încât, venind la oraș, deși drumul întreg se gândea la un chef, îeainte de toate târguia tot ce-i încredințase nevasta, și numai după aceea își aducea aminte că și el are să-și cumpere una-alta. Dar din lucrurile ce-i trebuiau lui abia lua din zece unul, pentru că altfel nu i-ar mai fi rămas bani să ieie un prânz la birtul favorit încă de pe când era student în orașul ăsta și să beie un strop de vin. Iar din multele însemnări pe care i le făcea de-acasă nevastă-sa, pe bucățele de hârtie, n-ar fi șters ceva pentru nimica-n lume.

Astfel, îndată ce ajungea în oraș, începea să colinde prăvăliile, băcăniile, apoteca, cofetăria; se purta grăbit, se vâra printre oameni, dispărea repede în prăvălii, și, de câte ori ieșea din una, s-alerge în alta, pachețelele din mâinile lui erau tot mai multe. Ajungea uneori atât de îngrămădit de ele, încât mâinile nu-i mai puteau sluji nici să deschidă ușa prăvăliilor în care mai avea să intre. Atunci se ruga de vreun trecător:

— Te rog, fă atâta bunătate... și arăta ușa.

Trecătorul, dacă era om de omenie, se oprea, îi deschidea, privindu-l cu mirare ori cu compătimire. Erau însă și destui care, aruncându-i o privire de dispreț, treceau mai departe. De! multora li se va fi părut ridicol

omul acesta înalt, slab ca o blană, cu o mustață îmbârzoiată ca de vifor, cu fața suptă, palidă, cu umerii obrajilor ieșiți, cu mărul lui Adam proeminent ca o vertebra, plimbându-se mereu pe grumazul lung și subțire, văzându-l cum aleargă, cum înoată între pachetele. Dar Vasile Albu era om conștiincios, era bărbat și tată bun, și nu lua în seamă privirile de batjocoră ale nimănui. El simțea o caldă și adâncă mângâiere de câte ori i se mai înmulțea cu unul pachetele, el se gândea la bucuria nevestei și a copiilor, și nu-i păsa de oamenii aceștia străini care îi aruncau ochiri disprețuitoare, ori chiar se oprea» și priveau în urma lui.

Alergând așa, numai din când în când se oprea, fruntea i se brăzda, între sprâncene i se ridica o dungă; făcea repede, în cap, socoteala. Zâmbea apoi și se grăbea mai departe. Era un matematician de frunte, - se distinsese chiar în școală, - și de multe ori se gândea ce strașnic financiar ar fi ieșit din el dacă ar fi avut noroc.

Vasile Albu nu spunea, de altfel, niciodată «dacă aș fi avut noroc», ci «dacă n-ar fi murit taica». El în noroc nu credea; el credea adânc că fiecărui om i-e scris ce viață va avea și era încredințat că, dacă ești cinstit și harnic, poți răzbi prin lume, orice soartă ți-ar fi hărăzită.

Convingerea aceasta a lui nu o dezmințea prin nimic; deși cu salariu mic și cu familie mare, nici nevasta, nici copiii nu se puteau plânge, nici vecinii, - și într-un sat toți oamenii sunt vecini, - „nu-l puteau vorbi de rău. De! cu femeia, cu doamna Geni, a avut el ce-a avut în anii cei dintâi de căsătorie. Dumneaei, cu nasul mai pe sus, - vezi, Doamne, ca toate femeile! - «că-i sat ticălos», «că-s venituri puține». Însă Vasile Albu a avut marele dar s-o aducă repede la simțul realității, adică s-o convingă că viața e așa cum e, și nu cum ne-o închipuim noi.

Nu-i vorbă, erau unele guri rele care spuneau, văzându-l uscat ca o blană: «Ăsta știu că trăiește, ăsta știu

c-a dat de dracu'». Dar n-aveau dreptate. Omul nu e cum se-arată, ci cum se simte. Și Vasile Albu se simțea vesel, mulțumit, prin suflet îi treceau adeseori unde de râs, de câte ori putea face vreo bucurie familiei. N-avea pretenții, ci muncea, și astfel aflase cheia îndestulării.

El, deci, venind și astăzi la oraș, - a treia oară în anul acesta, - alergă mult până ce șterse și cea din urmă însemnare a nevestei, dovadă că isprăvisese cu târguitul. Ar fi avut să-și mai cumpere și lui câte ceva. Așa, de pildă, tabachera i se spărsese în vreo trei locuri, cu toate cusăturile nevestei. Apoi pălăria i se cam deformase - abia putea deosebi partea de dinainte de partea din spate. Pusese ochii și pe-o țigaretă de os, pe care o văzuse într-un galantar. Însă, după ce isprăvi cu târguielile pentru casă, se opri, îngropat în pachetele, într-un colț de stradă, își încreți fruntea, dunga dintre sprâncene se ivi, și se convinse repede că nu i-au mai rămas bani și pentru el. Se scumpiseră toate din primăvară, de când nu mai fusese în oraș. Îi mai rămăseseră însă bani să poată lua un prânz și un vin la «Ursul negru», birtul favorit de pe când era student.

Plecă vesel spre restaurant. Nu se gândea să se înapoieze până-n sară acasă, căci, de câte ori își pusese în gând să facă așa, se dăduse singur de minciună. Și, cum nu-i plăcea să mintă pe alții, nu putea suferi să se mintă nici pe sine. Știa căsc-ncurcă ușor la un chef. Nu doar c-ar avea cine știe câți bani, din care să poată face cine știe ce chef, dar la «Ursul negru» se întâlnea veșnic cu vreun prieten, tovarăș de școală așezat aici, la oraș, care nu-l mai lăsa pe Vasile Albu să plece, ci-l omora cu omenitul. Oaspeții rari sunt totdeauna bineveniți. Dar las, că Vasile Albu nu era numai pentru asta binevenit! El își avea trecutul lui aici. Până în clasa a șasea de gimnaziu, când murise taică-său, fusese cel mai bun student, și în șase ani n-a fost tovarăș pe care să nu-l fi ajutat, căruia să nu-i fi

șoptit la tablă, cum ședea în banca-ntâia. Și, vedeți, mai sunt în lume oameni care știu ce-i recunoștința. Se poate foarte ușor presupune că prietenii aceștia l-ar fi uitat, dacă Vasile Albu ar fi ajuns într-un post de invidiat, ori dacă, - o singură dată în cei șase ani, - ar fi nccreat să-și arate superioritatea, să-i umilească. Dar omul nostru era o fire blândă, care nu știa ce-i sumeția, nici arțagul multor tineri deștepți. Astfel, când venea în oraș, mulți îl omorau cu omenia.

Dar pare-se că mai era o cauză, - și poate cea mai de căpetenie, - care-l făcea pe Vasile Albu să fie binevenit între prietenii mai bine situați decât el. Omul ăsta uscat, cu grumajii deșirați era un cântăreț rar și-un ghiduș de să tot alergi după el. Dar nime n-ar fi gândit, văzându-l, să aibă o voce așa de puternică, mlădioasă, dulce. Nime n-ar fi bănuț, mai ales, că parul ăsta, dacă bea o juma de vin, era în stare să facă toate pozele din lume. Cânta, fluiera din burtă, făcea din grumaji ca muzicantul ce-și clempănește coardele, cânta doine care păreau că vin din mari depărtări, imita basul, clarinetul, cimpoiul, în vreme ce mărul lui Adam, proeminent ca o vertebră, i se plimba domol pe gât, iar prietenii săi râdeau să moară, și lumea din birt se grămădea în jurul mesei lor, ca la comedie. El însă nici nu zâmbea, numai ochii-i ardeau de mulțumire, și gusta cu sete din vinul vechi.

Colo, după miezul nopții, se ridica de la masă și se făcea, - c-un uimitor dar de imitație, - cerșetor chilav, negustor de haine vechi, prim-pretor, fișpan, protopop, în vreme ce oamenii se tăvăleau de răs. Darul lui de imitație era într-adevăr extraordinar, dar probabil că sentimentul ridicolului se potența prin faptul că Vasile Albu, după înfățișare, părea un om năcăjit, căruia numai de astfel de glume nu putea să-i ardă.

Așadar, el plecă spre «Ursul negru», ca de obicei. Când ajunse la poartă, îl întâmpină bădicul Ioniță, care-l

adusesese cu căruța lui.

— Azi nu e vreme de întors, bădie Ioniță, zise vesel Vasile Albu.

— Ei, nu face nimic, domnule; abia se mai hodinește și calul. Plecăm, apoi, în zori de zi.

— Da, în zori de zi, zise Vasile, și intră în birt.

Birtașul, gândindu-se la câștigul ce-l va avea pe urma lui, la noapte, îl primi zâmbind și-i descărcă numaidecât de pachețele.

Vasile Albu se așeză la o masă, își ceru o bere și apoi prânzul și vinul.

Dar, cum sorbea din bere, tot câte-un strop, căci era rece gheață, zări la o masă, într-un colț de sală, un om care-i deșteptă curiozitatea într-un chip neobișnuit. Ăla de colo! Să se lege de el, să nu se lege? Ah! dar cum? Numai la frunte parcă mai samănă puțin! Nu poate să fie Gligor Pârvu! Așa de gras?! Nu se poate!

Vasile Albu începu să se frământa pe scaun. Se uita la omul gras și greoi, care-și sorbea cu lăcomie neomenească supă. Îi vedea obraji mari, umflați, de-o roșeață ce bătea în negru, grumajii scurți și groși, bărbia enormă, mâinile durdulii. Nu se putea să fie Gligor Pârvu, fostul său coleg din clasa a șasea! Și totuși... După frunte judecând...

Chiar atunci omul cel gras își ridică privirile din farfurie, și Vasile Albu zvâcni de pe scaun. Da, era Gligor Pârvu!

Vasile își luă paharul cu bere, și, cu pași mari, trecu printre mese, printre scaune și se opri în fața butoiului de carne. Își făcu o cruce largă, în vreme ce Pârvu îi întindea o mână uriașă, diformă.

— Așadar, nu m-am înșălat! se miră Vasile Albu.

— Nu, iubite; m-am schimbat, ce-i drept; nime nu mă mai cunoaște. Tu, se vede, ți-ai păstrat memoria ta prodigioasă.

— Îmi dai voie? întrebă Albu, nemaiputându-se opri

din mirarea ce-l cuprinsese, și, trăgându-și un scaun, se așează.

— Cu cea mai mare plăcere, iubite Albule; o să-ncăpem cumva, zâmbi omul cel gras.

Birtașul tocmai intră cu supa lui Vasile. Privi roată prin sală și, văzându-l la masa lui Pârvu, îl servi acolo.

Albu sorbea din supă, dar mereu se oprea și se uita la Pârvu.

— Te miri și tu, zise acela, înghițind găluște mari de carne.

— Ai pus prea mult pe tine, Pârvule, răspunse c-un fel de dezgust Vasile Albu.

Obrajii celui alt străluceau, dogoreau, era ceva necurat parcă în toată ființa lui, așa că lui Albu i se tăie deodată pofta de mâncare. El își aduse aminte că Pârvu ăsta era cel mai leneș student, că mai făcuse și clasa a șaptea, dar că rămăsese necăpătit. Îl vedea acum bine îmbrăcat și prea bine hrănit; îl simțea mulțumit.

Birtașul aduse și friptura.

— Bine că te văd, bine că te-am prins și eu odată, începu, clefăind, Pârvu. Să știi că de mine nu scapi ușor.

Vasile Albu tresări de dezgust. Cu mare silă, luă o bucată de carne și începu s-o mestece.

— Într-adevăr, zise el, nu te-am văzut de mult. Trăbă că-ți merge bine!

— Nu mă pot plânge, zâmbi omul cel gras, și luând un pahar de vin și-l turnă pe gât.

— N-am mai auzit nimic de tine. Ești însurat? îl întrebă Vasile.

— Da, sunt însurat.

— Ș-ai făcut o pârtie bună, se vede.

— Da, da, pretine, am fost un om cu noroc, rânji Pârvu.

— Ceva diplomă, după câte știu, n-ai.

— Ce-mi trăbă mie diplomă când am luat pe

Minuleasa! râse înfundat Gligor Pârvu.

Vasile Albu înghiți pe nedumicate carnea din gură, lăsa furculița pe masă și, înspăimântat, îl întrebă:

— Tu ai luat pe Minuleasa?

— Da, pretine.

— Pe crâșmăreasa de la birtul în care făceam uneori chefuri?

— Da, iubite. De doi ani suntem căsătoriți.

Vasile Albu simți că-l scutură un fior de scârbă.

— Dar... aceea era cu douăzeci de ani mai în vârstă ca tine, zise el cu vocea scăzută, neputincioasă.

— Ce-are a face?!

— Era ca muma-pădurii, și, mi se pare, era și bețivă, mai șopti Albu tremurând.

— Ce-are a face?! Are bani, frățioare! rânji Pârvu.

— Nu glumești? întrebă Vasile, cu o ultimă sfortare de a se stăpâni.

— E adevărat cum mă vezi pe mine, răspunse c-un fel de sfilă, acum, omul cel gras.

— Ptiu, porcule! țipă Vasile, sărind de pe scaun și scuipându-l drept în frunte.

Apoi, până a nu se dezmetici nimeni din cei care văzuseră batjocora, Vasile Albu ieși în curte, chemă pe bădicul Ioniță și-i porunci să prindă caii numaidecât, că pleacă acasă.

— Da' nu se poate, domnule Vasile! Trăbă să mănecă calul! N-am știut că plecăm așa degrabă, și nu l-am hrănit cumsecade, încercă să-l oprească căruțașul.

Dar toate protestările lui fură zadarnice. Peste câteva minute căruța porni în goana cailor.

În salăse-ncinse gălăgie mare. Un domn, pântecos ca și Pârvu, se ținea mereu de el:

— Să chemi poliția! Să-l dai pe mâna poliției!

Dar Gligor Pârvu nu voia să întreprindă nimic. Capul, mare cât o solniță, îi căzuse în piept, obrații i se

dăbălaseră. Tuturor care îl îndemnau să nu se lase, să ceară satisfacție «nemernicului» le răspundea cu silă, cu o voce slabă:

— Lăsați-l! E nebun!

19 13

O NECREDINCIOASĂ

— Învață-mă, sfinția-ta, ce să fac? La biserică nu poate veni, că-i slabă de picioare. N-a mai fost la liturghie de treizeci de ani. Mă tot gândesc: pentru că-i păgână, pe noi ne va ajunge blăstămul Celui-desus. Bătrână-s și eu și pricep ce spui sfinția-ta din Cazan, și cât n-am îndemnat-o să se apropie de Dumnezeu...

— Și nu vrea? întrebă preotul.

Femeia care-i stătea dinainte, slabă, mărunțică, cu brazde adânci pe obraji veștezi, clătină din cap, își făcu cruce și zise, pe-o voce tânguitoare:

— Mama spune că ea, și fără spovedanie, e aproape de Dumnezeu. Zice că n-are păcate. Gândește-te și dumneata cum se scâlcie de minte omul, dacă trăiește prea mult în lumea asta! Că cine-i, dintre muritori, fără păcate? Cum zice la Apostol: «Cine zice că nu-i păcătos, mincinos este».

— Adevărat, începu preotul, însă mama dumitale e așa de bătrână, încât păcate mari nu va mai face. Ce mai poate face un bătrân?

— Așadar, sfinția-ta crezi c-ar fi bine să închidă bătrâna ochii fără merindea cea de veci? întrebă c-un fel de răutate femeia.

— Ba nicidecum. Dacă nu poate veni ea la biserică, voi veni eu acasă la dumneavoastră. Vezi și-i spune să fie gata, pe dimineață, să nu mănecă nimic.

Femeia tăcu un răstimp; începu să înnoade un colț al cârpei mohorâte pe care o ținea în mână.

— Credeam că se poate altfel, zise ea în urmă.

— Altfel, cum?! făcu mirat popa. La biserică nu poate

veni, să se grijască în rând cu alți creștini; nu rămâne alta decât să merg eu.

— Adevărat, însă eu credeam săf-mi dai, sfinția-ta, o poruncă. De pildă, să-i pot spune: «Așa-i porunca de la popa, că cine nu se va spovedi nici în postul ăsta mare, dacă va muri, va fi îngropat fără popă, ca un păgân».

Femeia, zicând acestea, privea mereu la nodurile ce le înșira pe cârpă; numai după ce tăcu își ridică ochii la popa.

— Și pentru ce crezi dumneata că e de lipsă porunca asta? o întreabă părintele.

— Altfel nu se va învoi să vii să o grijăști, suspină femeia. Crezi sfinția-ta că eu nu i-am tocat destul la ureche? Și nu numa eu, da vecinele toate. Și în Paresimile astea, și-ntr-alți ani, mereu am îndemnat-o și i-am spus că va ajunge în iad, în căldarea cu smoală. Ea are tot același răspuns, de-un lung șir de ani: «Ce să facă popa la mine? N-am păcate!» Zic: «Ești bătrână, maică, și poți muri negrijată». La asta-mi răspunde: «Nu-s beteagă».

— Și n-a fost bolnavă în anii din urmă?

— Nu, părinte. N-o mai prea rabdă picioarele. Atât. Încolo, s-o vezi că se uită ș-acum ca o șopârlă, și n-are niciun fir de păr cărunt.

— Bine, zise popa, spune-i că-i poruncă, și dacă se va învoi, vino și-mi spune, ca dimineață s-o pot încreștina.

Femeia se depărtă foarte repede, dar până-n amurgitul sării nu se mai întoarce. O bucurie adâncă se putea citi în ochii ei.

— Bogdaprostea sfinției-tale, zise ea intrând în casa parohială, bogdaprostea că m-ai scăpat de-un chiri și de-o povară cumplită. Acum am și eu pace, că-s muiere văduvă și năcăjită, „și umblu pe la unii și pe la alții după lucru. Puteam s-o aflu odată moartă, negrijată, și m-aș fi știut osândită pe veci.

— Așadar, se-nvoiește s-o cuminec? întreabă preotul.

— Nici s-audă n-a vrut, ca de-obicei, până ce n-am spus care-i porunca sfinției-tale. Nici atunci nu s-a-nvoit, zicea că astea-s vorbe de-ale mele. Am pus la cale cinci vecine, care, una după alta, au intrat la bătrâna și au întărit vorbele mele cu porunca sfinției-tale. Și numai așa a crezut, numai așa s-a-nvoit. Adevărat că de-atunci tot mormăie, dă-i va trece ei până mâne. Eu m-am scăpat de-o povară.

— Așadar, dimineață să nu beie, să nu mănce, încep preotul.

— Vai de mine! îi curmă repede vorba femeia, cum să mănce, cum să beie! Știm noi ce se cade înainte de primirea sfintelor! Bogdaprostea, părinte, continuă, ieșind, că m-ai ușurat.

În prag se mai opri o clipă și întrebă:

— Pentru osteneală îți vine o băncuță, nu-i așa?

— Îmi vine, dacă aveți. Dacă nu, nu-i pagubă, zise popa.

— Ba, că facem noi seamă de-o băncuță, pentru sfinția-ta, răspunse femeia ieșind.

În dimineața zilei următoare preotul plecă spre căsuța bătrânei. Era departe, aproape în pădure, între colibe răzlețite de sat, așezate pe coastă. Erau pe-aici căsuțe de oameni săraci, dar cu grădini bogate în pomi. Cireșii, vișinii erau în floare; de departe, între ceilalți pomi, părea că-i apasă o zăpadă strălucitoare. Pe lângă drum își frângea de bolovanii lucii apele limpezi un părâiaș de munte. Cântecul lui se înălța într-un dulce vâjâit; prin văzduhul albastru treceau săgetând rândunicile, zvelte ca niște suveicuțe. Când se trezi înaintea lui cu femeia ce-l chemase, popa nici nu-și dădu sama cum ajunsese de-n grabă la căsuța bătrânei.

Femeia își frângea deznădăjduită mâinile; privea cu spaimă și abia află cuvinte să-nceapă:

— Să mă ierți, eu nu-s de vină, eu i-am spus tot, ea s-

a-nvoit, a zis c-așteaptă. Eu sfm mers cu omul ăsta să-i arăt unde să descarce carul, să nu-l descarce pe loc străin. Și, pân' ce-am venit, bătrâna a mâncat. Am aflat-o mâncând.

Vorbeau în curte, unde e-l întâmpinase femeia. În curte era, într-adevăr, un car cu doi boi și un român tăcut care încărcă gunoi. Dusese un car, și cu carul ăsta îl ducea tot.

— Așa-i, părinte, zise omul, răzimându-se de lopată, eu nu-i știam locul ș-a venit să-mi arate. Dumneaei nu-i de vină că sfinția-ta ai venit în zadar până aici.

— Moșia bogatului o cunoaște toată lumea, părinte, da pe-a săracului, numa el. Eu m-am gândit: «Are ea atâta cap să nu mănce până vine părintele». I-am spus, ș-acum, iată, se-ncepe blăstămul pe casa noastră, zise cu deznădejde muierea. Căci nu-i blăstăm să se-ntoarcă popa cu sfânta cuminecătură acasă?

Românul începu să încarce din nou.

— Nu poate să vie nicio pedeapsă de la Dumnezeu, zise popa, că dumneata nu porți nicio vină. Dumneata ce-ai putut ai făcut.

— Bogdaprostea, părinte, că zici chiar sfinția-ta așa! Eu nu mă știu vinovată, dar, uite, tot mă tem. Păcatele părinților zice că se răzbună în copii, până-ntr-al șaptelea neam.

În clipa asta, la spatele lor, se auzi o voce pițigăiată.

— Ce păcate? Păcatele mele? Eu n-am păcate!

Și popa și femeia se întoarseră și zăriră în fereștruța deschisă capul bătrânei. Năframa, care era legată subț bărbie, făcea să bănuiești un păr foarte buhos. Fața bătrânei era uscată, înnegrită de vechimea anilor.

— Nu-i păcat să-l faci pe părintele să vie degeaba până aici, atâta cale? întrebă femeia.

— Tu l-ai adus, al tău să fie păcatul, zise bătrâna, și pe câteva clipe capu-i dispăru din fereastră. Apoi se ivi din nou. Dacă-i așa, hai să mă spovedesc! Da' ce să spun? Eu nu știu nimic. Eu am cunoscut patru popi: pe popa Nicolae,

pe popa Văsălie, pe popa cel din sus și pe popa cel din jos.

— Ai mulți ani dumneata, bunico? întrebă popa, zâmbind la capul care nu se mai mișca din fereștră deschisă.

— Apropiu suta!

— Ei, asta nu se poate! zise popa vesel.

— Ba se poate, că pe mine m-a botezat popa care a fost înainte de popa Nicolae. Apoi îl cunoști pe Onu Vetii. Mai acum e anul, m-am întâlnit cu Onu Vetii și, știind că suntem de-o seamă, l-am întrebat de cât e el. Ș-a zis că de opt pe nouăzeci. Dacă nu mă crezi pe mine, întreabă-l pe el. Da să știi de la mine că eu cu minciuni nu umblu.

Popa zâmbi cu înțeles. Știa că Onu Vetii murise de zece ani.

— S-a cam tulburat la cap, începu femeia. Nu mai ține sama cine-i mort și cine-i viu.

Baba, crezând că fata ei o vorbește de rău, își îndesă și mai bine capul pe fereastră și începu:

— Pârâși am avut destui în viață, da niciun rău nu mi-au putut face, fiindcă eu îs femeie dreaptă. Nu m-au pârât odată că mă țin cu popa Nicolae, pentru că eram slujnică la el?!

— Ai fost slujnică la popi dumneata? o întrebă părintele.

— Da, am fost, și dacă vrei să știi de la mine, pot să-ți spun c-am văzut popi beți și obârșteri beți, domni mari căzuți sub mese. Nu ca mine! Eu ce pământ fac? Iacă, dacă am — mâne, dacă n-am — rabd, atâta păcat fac, dacă chiar vrei să mă spovedesc dumitale.

Românul lăsă lopata și se apropie de popă și de femeie, care începu să-și frângă din nou, cu deznădejde, mâinile.

— E adevărat c-a fost slujnică la un popă, am auzit și eu. Apoi și obârșter beat a putut vedea, pentru că la noi, mai demult, au fost și cătane în sat.

— Eu am fost copilă orfană și năcăjită, și din ce mi-am strâns am cumpărat grădina asta, și casă, și curtea. Atâta am făcut și vreo opt copii, da toți pe lege. Vezi, dacă chiar s-a ostenit părintele pân-aici, eu mă spovedesc. Am cumpărat, ce vezi aici, din săul meu. În năcazuri ca fată, în năcazuri ca nevastă, în năcazuri ca văduvă. Ce păcate să fi făcut? Ocinași am zis, ce-am știut și când am putut. Apoi alta ce? Dacă am ce — mâne, dacă nu — rabd, știe Tatăl-cel-de-sus. Da du-te dumneata cu spovada la cei cu păcate, la cei avuți, la domnii cei mari. Că cine trăiește năcăjit are destul canon și nu-i mai trăbă altu-n lumea asta. Vezi, eu mă spovedesc, să nu spui c-ai venit degeaba până la mine.

Femeia, fata bătrânei, se apropie de geam și-i șopti ceva.

— N-are de ce se supăra, că, iacă, mă spovedesc, zise tare baba, din fereastră. Da păcatele mari să le caute părintele la cei buiaci, la cei care se tăvălesc în bine. Zici c-am mâncat! Dar atâta păcat am: dacă am — mâne, dacă nu — rabd.

Preotul își luă ziua bună, încredințând-o pe bătrână că nu-i supărat defel.

— Chiar și dac-ai fi, te-mpac eu, colo, când or fi coapte cireșele-n grădină: că-ți trimit o coșarcă de cireșe. Poamele-s mai dese, da pânea-i mai rară pe la noi.

Și capul buhos dispăru din fereastră.

19 13

ȘARLATANUL

Într-o senină dup-amiază de primăvară, citeam pe-o bancă subt un cireș înflorit. Eram cufundat în istorisirea minunată, care mă uimea tot mai mult, cu fiecare foaie întoarsă. Nu mai auzeam nici zumzetul albinelor, care îngreunau florile albe ale cireșului. Deodată tresării.

— Bună ziua, părințele. Mă cunoști, de bună seamă, pe mine.

Nu-l mai văzusem niciodată pe omul care mă făcu să

tresar și care stătea zâmbind înaintea mea. Era mijlociu de statură, c-o mustață scurtă, neagră, foarte palid la față, cu fruntea nespus de tristă, în comparație cu ochii lui vioi și cu zâmbetul de fericire care-i flutura pe buze.

— Și nu se poate să n-ai un scaun de hodină și pentru mine, începu el din nou, văzându-mă că tac.

— Se-nțelege că am. Ia poștește pe laviță, lângă mine, i-am zis, făcându-i loc.

El zâmbea mereu și părea foarte fericit.

— Cred că mai ai ș-un corn de prescură, zise el, privindu-mă țință cu ochii, în care ardea un foc ciudat.

— Ba și un păhar de vin va da Dumnezeu, bade Ioane, zisei, spunându-i numele acesta pe nimerite.

— Știam eu că nu se poate să nu mă cunoști! răspunse el vesel. Eu sunt un om minunat. Eu m-am schimbat dintr-o boală, de-s așa pe care mă vezi.

— Ai fost bolnav dumneata?

— Am zăcut între moarte și viață opt săptămâni! începu el aruncând o privire fugară pe masa de brad care era înaintea laviței.

Pricepui numaidecât și cerui să ne aducă ceva pentru gură și pentru gât. Badea mă privi fericit și-mi zise:

— Așa mă cinstesc toți popii pe la care mă duc.

— Și te întâlnești des cu fețe preoțești? îl întrebai, mirându-mă mereu de privirile lui fericite.

— Dacă suntem în aceeași slujbă, ce să fac? Acuma, eu n-am fost totdeauna așa precum mă vezi, dar a dat o boală peste mine. Doctor pe lume n-a știut ce am. Vezi că nici nu putea ști, fiindcă mi-a fost trimisă boala asta de Atotputernicul.

— Toate boalele vin cu știrea Celui-de-sus, zic eu.

— Da, numa cât boala mea a fost sămn că Domnul m-a ales în slujba lui.

— Da, se vede că dumneata ești în slujba Domnului acum. Mă uit la dumneata și mă mir, zic eu.

— Așa-i că te miri? făcu el vesel, c-un surâs care-i inundă toată fața. Niciun doftor, niciun leac nu mi-a folosit, până ce, în urmă, la sfârșitul săptămânii a opta, n-a început să izvorască din mine izvorul darului. Și pân-a ținut boala îmi vâjâia mie prin cap, da nu știam că ăsta să fie sămnlul alegerii mele pentru slujba Domnului. Duminică sara, la sfârșitul săptămânii a opta, izvorul darului s-a făcut, văzut. Da, atunci s-a făcut văzut...

— Și cum s-a făcut văzut? îl întrebai, uimindu-mă mereu de bucuria cu care-mi povestea.

— Ai putea să gâcești? mă întreabă, vesel de încurcătura mea.

— Nici poveste! Ar trebui să am și eu un dar deosebit, îi răspund.

— Tocma asta-i! Dumneata nu-l ai, și nu l-au avut nici cei care erau în jurul meu, când izvorul darului a-nceput să curgă din urechile mele în două șire nesfârșite de furnici cântătoare.

Pe-o clipă simții un sloi de gheață cum mi se așază-n spate. «E nebun!», îmi zisei îndată. Da văzându-l mereu fericit, n-am mai simțit nicio teamă față de străin și-l întrebai:

— Din urechi ți-a izvorât?

— Da, din amândouă, în două șire nesfârșite de furnici cântătoare. Două șire lungi cât de-aici până-n Sibii. Izvorau furnicile mărunțele și lungurețe, strălucitoare ca un șirag de mărgele mărunte în care bate soarele. Izvorau tot mai dese, toate întraripate, și cântau, cântau!

— Și ce cântau?

— Aleluia și Heruvicul, cântarea îngerilor.

— Nu mai spune!

— Ce să spun?! Era minunea lui Dumnezeu și sămnlul darului pentru mine. Șirul de furnici se făcea tot mai lung, se-nălța în văzduh ca o ață nesfârșită pe care sunt înșirate grăunțe de mărgele, strălucea la soare în toate culorile, și

cântecul îngeresc umplea lumea. Nime nu-l auzea, numa eu! Nime nu vedea furnicile, numa eu! Pe măsură ce izvora darul, în capul meu se făcea tot mai multă lumină, ș-atunci am auzit un glas care-mi zicea: «Cântă și tu!» Ș-am început să cânt și eu, încet, dulce, îngerește, ca și furnicile. Ș-am tot cântat până ce în capul meu s-a făcut o lumină așa de mare, de-mi părea că acolo a răsărit soarele. Furnicile se făcură nevăzute, da-n schimb eu am căzut în vis adânc. Și visul acela era luminat de soarele ce răsărise în capul meu. Și ce-am văzut în vis?

El tăcu și mă privi c-un fel de uimire.

— E minunat ce spui dumneata, bade Ioane, zic eu. Nu pot ști ce ți s-o fi arătat în vis.

— Am văzut un părau adânc, și-n fundul părăului, sub o piatră, mi s-a arătat o carte. Un glas îmi zise: «Scoală-te, du-te și ia cartea, și pe urmă ți se va spune ce să mai faci». M-am ridicat din patul vechilor suferințe ș-am plecat, ș-am aflat cartea, așa precum mi-a spus glasul. Abia am ajuns acasă, și glasul îmi zise: «Culcă-te, căci iarăși vei vedea un vis». Și m-am culcat, ș-am adormit și iar mi s-a făcut lumină în cap, da deocamdată n-am văzut decât lumină. Glasul îmi zise: «Cartea ce-ai aflat-o va fi spre vindecarea multora, spre alinarea suferințelor și spre alungarea dracilor. E carte cu dar mare, căzută din cer odată cu Epistolia Maicii Domnului. Da' tu nu știi încă să cauți în ea, nu știi s-o deschizi, ci scoală-te și pleacă la drum, tot spre răsărit, tot spre răsărit, și vei întâlni pe robul meu, care ți se va arăta îndată, și el te va ajuta.» Abia a tăcut glasul, ș-am văzut în lumină mare pe-un popă, cu barba albă, cu patrafirul pe piept, și cetea într-o carte. Pe-o clipă l-am văzut, apoi s-a făcut nevăzut, și eu m-am deșteptat. Am pornit la drum, tot spre răsărit, prin șase sate am trecut, da nici într-un sat n-am dat de popa pe care-l văzusem în vis. În satul al șaptelea, în Curmătura, cât ce intru pe porțiță în curtea popii, îl zăresc prin

fereastră pe părintele Veniamin, cu patrafirul după cap, cetind într-o carte. îl cunoști dumneata pe popa Veniamin din Curmătura?

Îmi puse întrebarea asta c-un fel de teamă pe care n-o pricepeam.

— Cum să nu-l cunosc?! Cine nu-l cunoaște pe Veniamin cel cu dar mai mare decât nouă popi, care vindecă unde doftorii nu mai au ce face, care găcește pe hoți și pe tâlhari cât ce deschide cartea?!

Străinul îmi păru că nu-i prea bucuros de cunoștința mea. Pe câteva clipe zâmbetul i se șterse de pe față, din priviri; ochii lui rămaseră fără strălucire.

— Așa-i?... începu el, silindu-se să fie iarăși vesel. Apoi îl cunoști dară și dumneata pe părintele Veniamin... Mare dar are popa acela!

— Vorbind, ochii lui începură să lumineze din nou.

— Cât ce mă auzi ciocănind la ușă, îl auzii zicând cu bucurie: «intră, Ioane, intră, omul lui Dumnezeu, intră, că ești pus de-acuma-n slujba Domnului! Arată-mi cartea», îmi zise el îndată ce intrai. I-o dădui, el o luă în mână, după ce mai întâi s-a-nchinat precum se cuvine, o răsfoi și zise: «După cartea asta cântă popii și călugării, de multe veacuri.

A căzut din cer odată cu Epistolia Maicii Domnului, într-aceeași piatră încuiată. În ea sunt înșirate toate năcazurile omului, precum și pentru anume nenorocire ce slujbă trăbă făcută. Mare dar pe dumneata, bădie Ioane, că ți-a ajuns în mână! De-ar putea, vlădicii ți-ar lua-o s-o puie în mănăstirea cea mare, da' n-au putere.» Așa mi-a zis. Și mă ospăta așa cum mă ospătezi acum dumneata.

— De mulțișor începusem să îmbucăm din prescură și s-o udăm cu vin.

— Și, după ce m-a ospătat, m-a ținut trei zile la dânsul și m-a învățat cum să caut în carte, cum s-o deschid. Ș-aci s-a întâmplat cu mine minunea cea mare. Nu

știam ceti o slovă mai nainte, ș-acum deodată cunoșteam toate tiparele. M-am întors acasă, mulțămindu-i părintelui (băgai de seamă că se sfiește să-i mai zică pe nume), și dac-am ajuns acasă, iar am adurmit, și iar am visat, și am văzut soarele răsărind în capul meu, ș-am auzit glasul. Și glasul îmi zicea: «De-acum-ai intrat în slujbă, vor veni la tine creștini din mari depărtări, încărcăți de toate nevoile; tu, după ce-i vei vedea, pune-l pe nevoiaș să deschidă cartea, cetește acolo ce slujbă se dă, apoi te-ncale în casă și va veni visul. Și-n vis ți se va arăta și ce popă să facă slujba.» M-am trezit, și muierea mi-a spus numaidecât că un străin, bolnav greu, a fost adus cu carul la mine la poartă.

— Așadar, vestea minunilor ce s-au petrecut cu dumneata a ajuns repede până departe, zic eu, începând să-l privesc cu neîncredere.

— Voia Domnului, părinte! Nu care cumva să crezi că eu aș fi spus ceva! Eu știu că darul Domnului nu se trâmbețează-n lume. Eu știu că la dar oamenii vin ca la un izvor. Îl simt și aleargă, cum aleargă cerbii însetați la pâraiașele de munte. Așadar a venit bolnavul. A deschis cartea, m-am uitat în ea ș-am văzut că i se dă, pentru mântuirea lui, maslu cu șapte popi. M-am încuiat în casă, m-am culcat, mi s-au arătat, — cu chipul, cu numele lor și cu numele satului, — popii. I-am spus bolnavului ce popi să cheme, și, peste-o săptămână, omul meu a venit, sănătos, să-mi mulțamească. De-atunci lumea vine la mine ca la moară, unii sosesc, alții pleacă, și casa nu mi-i niciodată goală. Și oamenii se tămăduiesc.

— Mare minune ce spui dumneata, bade Ioane! zic eu, privindu-l cu neîncredere tot mai mare, căci credința ce mi-o făcusem de la început, că ar fi un biet nebun, mi se clătinase de mult.

— Voia Domnului, părinte!... Eu sunt un nemernic slujbaș al lui și-i împlinesc voia după cum îmi poruncește.

— Și zici că totdeauna ți s-arată-n vis ce popă trăbă să faci anume slujbă? îl întrebai, privindu-l țintă în ochii care zâmbeau mereu.

— Mi s-arată, răspunse el fericit. Pentru câte-o slujbă mi s-arată un singur popă, pentru alta mi s-arată chiar doi, ori trei, și glasul zice: «Alege, robul lui Dumnezeu, pe care-l vrei».

— Și dacă-s mai mulți, dumneata pe care-l alegi? îl întrebai c-un simțământ de teamă, ca și când mi s-ar fi părut că pricepe vizita pascălierului.

— Eu? Eu aleg pe oamenii lui Dumnezeu, începu el cu vioiciune. Dacă mi s-arată mai mulți în vis, eu nu-i spun omului la ce popă să meargă, ci mai întâi mă duc eu pe la ei, să văd care-i mai bun de inimă, care-i mai milostiv. Trăbă să fim cu băgare de seamă, părinte, să alegem totdeauna pe cel mai bun.

Tăcu el, tăcui și eu un răstimp. Îmi ziceam: «Așadar vrea să-i dau bani, ca, în schimb, să trimită pe bolnavi să le fac slujbe».

Străinul, neliniștit, începu să fărâmițească o bucată de pâine. Zise:

— Eu n-am darul preoției, eu nu pot ceti slujbele, eu îi trimit pe creștini cu slujba și cu banul la preoții cei milostivi.

Cercăi să par cât se poate de uimit, de înspăimântat.

— Și... m-ai văzut și pe mine în visurile duminicale?

— Ba bine că nu! zise el, zâmbind cu bunătate. Ori de câte ori mi s-au arătat doi sau trei popi, sfinția-ta ești în mijlocul lor.

— Iată o milostivire a Domnului de care nu mă simt vrednic, zisei eu, făcându-mi cruce.

— Toți preoții cei buni, toți oamenii lui Dumnezeu spun așa, îmi zise el cu bunătate. De-acum o să trimit cu slujbe și la dumneata.

El se plecă să ieie paharul cu vin de pe masă, ș-

atunci, în buzunarul de la haina lui, văzui scoarțele albe ale unei cărți.

— Ce carte-i aceea? îl întreb.

— Care? făcu el surprins și se-ngălbini.

— Ai o carte-n buzunar, zic eu.

El se căută, simți cartea și deodată se făcu și mai palid.

— E cartea mea, zise el în silă, nu știu cum a ajuns aici. Am lăsat-o acasă. Da mi s-au mai întâmplat d-astea. Plec undeva fără carte, și deodată mă trezesc cu ea.

— Nu-i văd decât marginile. Trăbă să fie o carte foarte veche, zic eu, așa ceva n-am mai văzut.

Păscălierul mă privi cu neîncredere. Îndesă mai bine cartea în buzunar.

— N-aș putea s-o văd și eu? îl întreb, privindu-l cu mirare.

Nu fu bucuros de întrebarea mea.

— Nu se prea arată, da dacă chiar vrei, poftim.

Era un Acatistier, ediția din Sibii, cu litere latine, legat în scoarțe îmbrăcate-n cauciuc alb.

— N-am mai văzut așa slovă, așa tipar! zic eu. Nu știu ceti în ea, trăbă să fie foarte veche, și într-o limbă străină.

El mă privi încă un răstimp cu neîncredere, da, văzând uimirea mea, începu să zâmbească și zise:

— Te cred, a căzut din cer odată cu Epistolia. Dar eu știu ceti în toate cărțile, în toate limbile.

— Mi-ai face o mare plăcere dacă mi-ai ceti ceva din ea, i-am zis cu umilință.

Văzui că se-nspăimântă, da, peste puțin, venindu-și în fire, zise:

— Nu se cetește-n ea decât după ce-a deschis-o bolnavul.

— Totuși mi-ai face o mare mângâiere sufletească, îi răspunsei, simțind dorința răutăcioasă de-a-i dezvăli minciuna.

El luă Acatistierul, îl deschise, îl ținu aproape de ochi.

— Nu știu ce-i cu mine azi! Mi s-a pus ceva pe vedere... zise, frecându-se la ochi.

— Depărta cartea, cum fac cei mai mari prezbîți.

— Nu știu ce-i cu mine, zău, că mi s-a pus ceva pe ochi!... zise iar.

Se ridică, ținu cartea în bătaia soarelui de la apus, da, zadarnic, nu putu ceti nimic.

— Ei, nu te mira așa de mult de asta, îi zic eu, văzându-l înspăimântat. Va fi un nou sămn trimis din cer. Poate ca să nu mai porți cu dumneata cartea sfântă... Dar arată-mi, rogu-te, de pildă, de unde știi dumneata că se dă în carte maslu cu șapte popi?

Dorința asta a mea îl mai învioră puțin. Începu să răsfoiască prin Acatistier până ce ajunse la o față pe care erau înșirate icoase și condace, unul subt altul, și numerotate cu numere arabe până la șapte.

— Iată, aici se dă slujba maslului cu șapte popi, zise el, fără nicio voie.

Își pierduse toată însuflețirea de până acum.

— Da, adevărat, zic, slova asta o cunosc și eu, e de la unu la șapte.

Urmă acum un răstimp de tăcere. Văzui că pascălierul abia cunoaște numerele.

— Și când zici dumneata că ți s-a ivit mai întâi izvorul darului? îl întreb.

El, neliniștit, nemaicutezând să se uite la mine, zise gătindu-se de ducă:

— Apoi să fie-acum vreo opt-nouă luni, în toamnă, pe la Sfântă Marie...

«Aha, bade!», îmi zic, și-l mai întreb, văzându-l gata de drum:

— Nu știi ce-a pățit părintele Veniamin din Curmătura?

— N-am mai fost pe la dumnealui de mult, răspunse străinul, cu glas slăbit, da va fi ajuns la mare bine. Era popă cu dar bun.

— Și totuși n-a ajuns cum crezi dumneata.

— Nu? întrebă el uimit.

— Nu. De doi ani e ținut într-un scaun. Și nici vorbi nu poate. L-a lovit damblaua.

Băgai de seamă cum i s-au zguduit ușor umerii la vestea asta. și, uitând să-și mai ieie rămas bun de la mine, plecă, bombănind mereu:

— L-a lovit damblaua?! Cum se poate?!

19 13

MOARTEA CLOPOTARULUI

Când vin rândunelele, se duc bătrânii. Și-n Luncușoara, și-ntr-alte sate, cei mai mulți bătrâni primăvara pleacă. Se duc cu plutele pe ceea lume. Ademeniți de soare, de verdeață, de mirosul ploii, de strălucirile văzduhului, se-ntâmplă ca moșnegi și babe să-și uite uneori de ei, pe-o laviță, la portiță, ori în povești. Și cum 111 april e soarele de multe ori cu dinți, și cum vânturile se schimbă grabnic, se-ntâmplă de multe ori ca vântul de la miazănoapte să înfioare trupurile bătrâne și, astfel, care cade odată în aprindere de plămâni rar se mai scoală; plămânii lor sunt, și altfel, plini de horcăieli, de tusă, și, când se căptușesc cu greutatea hârâitoare a bolii, nu mai pot răzbi.

Câte găze, înșelate de-o primăvară prea timpurie, nu pătesc tot astfel? Le vezi și ici, și colo amortite, ori chiar răsturnate pe spate, cu micile lor piciorușe de ațe încârligate, așa de gingașe. S-au zorit prea mult și ele!

Dar Vavilon, clopotarul bisericii din Luncușoara, nu era dintre astfel de bătrâni. Era alb-colie și el, pe mustăți și pe după urechi, încolo, chelia-i strălucea netedă ca o oglindă; era trecut de șaptezeci, și genunchii i se închinau binișor pământului, când pășea, și de slăbiciune, dar poate

și din trasul cel mult al clopotelor, din obișnuință. El însă nu zăcărea iarna în bârlog, ca alți bătrâni din sat. Prin ger, prin vânt, prin viscol cu zăpadă, el trebuia să-și îndeplinească slujba: la morți, în duminici, la praznice, și, — cât țineau Paresimile, — în toată ziua. Slujbei sale avea să-i mulțumească dacă, din tinerețe, nu-și aducea aminte să fi fost bolnav și că putea să vorbească c-un fel de dispreț despre bătrânii de sama lui, ori chiar mai tineri, care cădeau ca muștele.

— A ieșit și el până la portiță, de ș-a săpat groapa în progădiță.

Pe clopotarul din Luncușoara îl chema Ion Tunsu, poate unde și el, și tată-său, care fusese de asemenea clopotar, erau cheli, — adică tată-său fusese; numele de Vavilon și l-a pus el singur, și nici nu-i plăcea să-i zică oamenii altfel decât Vavilon. Cum a ajuns la porecla asta, spunea tot el:

— Un om care trăiește într-un turn, și turnul cel mai mare din lume a fost Turnul Vavilonului, rămas neisprăvit.

Dacă luăm în socotință că în Luncușoara erau la cincizeci de morți pe an, și că, pentru fiecare, se cântau clopotele trei zile, de trei ori pe zi; dacă alăturăm la aceasta o sută cincizeci de zile, duminicile și praznicele anului, apoi cele șapte săptămâni din Paresimi, vedem că Vavilon era într-adevăr «un om care trăia într-un turn». Pân-a fost mai tânăr, popa Costan avusese de furcă adeseori cu el; de multe ori chiar luncușorenii voiseră să-l puie din slujbă.

În vreme de vară, în vremea coasei, a fânului, a secerei, nu-i ușor să vii, de câte ori e un mort, din hotar acasă, în crucea amiezii, să tragi clopotele. Vavilon, de cele mai multe ori, nu venea, ci se ajuta cu un bătrân, care locuia lângă biserică, și cu «surda noastră», — o fată a clopotarului, grea la auz ca pământul, — și, la tras, oamenii cunoșteau de pe «bing-bangul» cel dintâi că nu-i mâna

clopotarului. Surda se pricepea minune**mare!** Sub mâna ei clopotul cânta cu vaiere prelungi, ca și sub a clopotarului, dar luncșorenii ziceau că nu se cade ca o muiere să se suie în turn și să tragă clopotul.

Vavilon se alegea cu ocara popii, cu amenințările creștinilor, dar nu se temea că va fi scos din slujbă. Dacă nu trăgea el clopotele la amiazi, le trăgea sara și dimineața, și numaidecât îi făcea pe toți să tacă. El știa că-n slujba lui nime **nu-l** poate înlocui. D-apoi toaca, **-** și cea de lemn și cea de oțel, **-** se mai pricepea cineva s-o bată ca el? Că din turnul bisericii se pornea ca o ploaie răsunătoare peste tot satul; ciocanele cădeau c-un ritm pe care nici clopotarii satelor vecine **nu-l** putuseră prinde, ori de câte ori au venit în Luncșoara, anume pentru asta. Pizmași veneau, pizmași se-ntorceau în satele lor.

După ce-a mai îmbătrânit, Vavilon părăsi munca hotarului. Mai împungea și el într-un pieptar, însă de cele mai multe ori îl puteai afla în birtul așezat destul de aproape de biserică. El ședea departe și nu putea să nimerească tocmai pe punct, **-** la 4, la 12, la 6, **-** când era vreun mort. Asemenea în duminici și praznice.

— Bătrânețele, părinte! Plecăm devreme, și unde să stăm până sosește ceasul? îi zise el și popii Costan, și părintelui Man când aceștia îl văzură mai întâi ieșind din birt.

Amândoi preoții trebuiră să-i deie dreptate.

Dar, din slăbiciunea bătrânețelor crescuseră repede o patimă, și Vavilon începu, nu peste mult, să facă gură că el nu se-ajunge cu plata de clopotar, el pământul nu **și-l** mai poate munci, deci să facă oamenii plată mai mare. Ce erau două copuri de mălai pe an de la fiecare casă?

Vezi bine, dorința asta și-o arăta numai când era puțin amețit de rachiu, treaz **-** niciodată, și astfel nu-i de mirare că el slujise, până în Joia Mare din Paresimile acestea, tot cu simbria cea veche.

În Joia Mare «hoanca noastră», adică baba clopotarului, veni dis-de-dimineată la casa parohială și-i vesti cu groază părintelui că Vavilon moare și deci nu poate veni să tragă clopotele pentru liturghia marelui Vasile.

— Cum să moară, mătușo?! Ieri l-am văzut, ieri am vorbit cu el, zise părintele Man.

— Moare, părinte! I s-a legat limba, nimic nu mai poate vorbi, începu plângând baba.

— Poate se va fi îmbătat, zise popa.

— Nu! În săptămână Patimilor n-a intrat în birt, n-a adus rachiu acasă, — nici el, nici eu. I-a venit din bun senin, pe la miezul nopții. I s-a legat limba, i-a înțepenit și i s-a răcit toată partea stângă. M-aș ruga de părintele să vie să-l mai grijască o dată.

Vorbind așa, bătrâna privea cu spaimă la popa Man, îl privea țință, ca și când ar fi voit să cunoască din ochii lui dacă se mai scoală ori ba unchiașul.

— N-au trecut două săptămâni de când s-a ncreștinat, da, dacă voiește, vin, cum să nu, zise părintele.

— Să vii, sfinția-ta, că poate de-atunci va mai fi beut o dată, de două ori. Ba chiar știu că l-a mai îndemnat ghiavolul. Da să faci bine s-aduci și cartea cu dezlegările celea mari.

— Aici baba se apropie mai tare de părintele și-i șopti: Trăbă că-i legat de Necuratul! Să-l vezi numa cum se uită de schimbat și să-l auzi numa cum bolborosește! S-aduci cartea, părinte, că poate are legături nedezlegate.

Când intră părintele Man, cu bătrâna după el, în casa clopotarului, lui Vavilon începuse să i se-nvinețească obrazul stâng. Ochii-i erau tulburi, pironiți în grindă. După multă strădanie popa reuși să-l facă să se uite la el. Dar moșneagul nu-l cunoscă decât târziu. Îndată ce-l cunoscă începu să facă semne ciudate din mâna dreaptă, pe care o purta cu mare silă. Paralizia i se strecura încet-încet și-n

partea stângă a trupului. El ridică brațul drept, arătă sus, arătă apoi la gură, pâcăi, în mare silă, din buze. Popa nu pricepea nimic din ce voia să-i spuie. îl întrebă, dar urechile lui Vavilon se închiseseră pe veci. Clopotarul făcea necurmat aceleași semne ciudate. Baba se apropie de părintele Man.

— Nu pricepi ce spune, așa-i? șopti ea.

— Nu.

— Apoi îți spun eu: zice că de multe ori a pâcăit din lulea, acolo sus, în turn. A pângărit cu tămâia ghiavolului locul cel sfințit și sfintele clopote. Vai de mine!

Pe tabac era pătimaș. L-am văzut și eu cu luleaua aprinsă în ferestruța turnului.

— Nu cred să-l neliniștească asta, zise popa Man, privind la clopotar, care făcea mereu aceleași semne.

— Ba asta, ba asta! începu mai tare baba. L-am înfruntat eu, s-a rușinat. A zis chiar el, de multe ori, că nu-i bine ce face, da ghiavolul nu i-a dat pace. Vezi că Necuratului îi place să pângărească, cu fumul lui, cele sfinte. * j

După multă zdroabă, părintele se convinse, în urmă, că baba avea dreptate. Cât ce băgă de seamă că popa l-a înțeles, Vavilon începu să facă alte semne. Arăta iarăși sus, și-ntr-o parte și-n alta, și din gâttejul care i se-ngroșa tot mai tare, vocea scotea un fel de «vava-va-va», ajutându-se cu buzele, care abia-l mai slujeau.

— Vrea să spuie c-a vorbit tare și-a râs, se grăbi să-l lămurească baba, văzând că preotul nu pricepe. Mai mergea câte cineva să-i ajute, și eu am auzit de multe ori larmă mare în turnul bisericii.

După ce, cu silă tot mai mare, se convinse părintele că bătrâna avea dreptate și acum, Vavilon începu deodată să se bată cu palma peste gură și să arate iar în înălțime.

„ ” ”!

— Năcăjindu-se în turn, acolo, a suduit pe Dumnezeu,

lămuri bătrâna. De asta mi s-a tânguit de multe ori și mie. Și zicea că păcatul ăsta l-a cufunda în căldarea cu smoală clocotită din mijlocul iadului.

Baba întărea că păcatul ăsta l-a făcut Vavilon o singură dată. Se rupsesse o funie prea folosită, și el a căzut în brânci, și-a și spart capul de-un stâlp. Atunci căzuse la păcatul ăsta îngrozitor.

Popa Man îi puse patrafirul pe cap, căci acum bolnavul era liniștit. Începu să-i citească rugăciuni de la «ieșitul sufletului», și Vavilon închise numaidecât ochii. Nu mai făcu niciun semn, nu mai bolborosi, deși nu murise încă. Dar pe când isprăvea cu liturghia sfântului Vasile și cu împărtășirea creștinilor din Joia Mare, înțelese că și Vavilon a plecat cu plutele după alți bătrâni din Luncușoară.

Nu era acum vreme de-a aduna epitropia și de-a alege clopotar. Sara venea slujba celor douăsprezece evanghelii. Părintele Man chemă pe bătrânul care-i ajuta din când în când lui Vavilon și-i dădu cheile turnului.

Din pomenire de bătrâni nu mai trăseseră clopotele așa de rău ca acum, când vestiră moartea lui Vavilon! Pe lângă suplinitorul lui Vavilon se mai urcaseră încă doi creștini. Dar se cunoscă îndată că lipsește și mâna clopotarului, și-a fetei lui, a surdei.

Oamenii rămaseră cruciți. Cele trei clopote își învâluiau fără nicio armonie glasurile, și nici acestea nu erau pline de vaierul ce plutise de-atâtea ori peste sat, în înălțimi, vaierul atât de cunoscut de toți luncușorenii. Creștinii, dacă nu le venea altfel vestea c-a murit Vavilon, nici n-ar fi putut să cunoască, din felul cum se trăgeau clopotele, dac-a murit un bărbat ori o femeie.

Unui bătrân bun, până trăiește, nime nu-i dorește moartea, dar adevărat e și aceea că, dacă moare, nimănui nu-i pare așa de rău. În urmă, vede oricine că locul bătrânului e în cimitir, să se hodinească. La vestea morții

lui Vavilon, cei mai mulți ziseră:

— Dumnezeu să-l hodinească! A fost bătrân și el.

În clipele cele dintâi luncșorenii se gândiră numai la moșneag, nu și la clopotar. Acum, auzind larma din turn, oamenii își aduseră aminte de clopotar și ziceau:

— E pagubă de el! Se pricepea așa de bine la slujba lui!

— Nici așa bătrân n-a fost, mai putea trăi!

— Ar fi fost bine dac-ar fi învățat pe altcineva, să-i rămâie urmaș.

— A-nvățat-o pe surda.

— Da, însă nu poți pune de clopotar pe-o muiere.

Cum murise în Joia Mare, Vavilon trebuia îngropat în sâmbăta Paștilor. Satul întreg s-a adunat să-i deie cinstea din urmă. Popa Man ținu o cazanie despre fețele bisericesti și datorințele lor, despre datorința și cinstea în care trebuie ținuti slujitorii bisericii, dacă-și poartă slujba cu omenie. Vorbise frumos, cu laude pentru răposat, așa că mulți bătrâni, ascultându-l, prinseră poftă să se facă clopotari. Dar între creștini era o neliniște adâncă, pe care n-o putea molcomi cazania popii. Nici dimineață, nici la amiază, nici la 1, de adunare, nu trăsese clopotele. De dimineață, oamenii se mirară, chiar bătrâna văduvă fugi până la părintele Man, să vadă ce-i. Nici ei nu-i trecuse prin cap că clopotele amuțesc, pe toate satele, din noaptea Prohodului până în dimineața învierii, — ca semn de jale pentru patimile, moartea și îngroparea Domnului.

— Sfântă Maică Preceastă! oftă bătrâna, îngrozită de explicația părintelui. Știa și ea datina aceasta, dar își uitase ca de moarte. Cum s-a potrivit chiar pe ziua asta! Se vede c-a murit cu legături nedelegate!

— A murit când i-a rânduit Dumnezeu, mătușo, zise popa, supărat și el de asemenea întâmplare.

— Se vede că dezlegările din urmă n-au mai plătit nimic, începu să se vaiete văduva. Ca să fie dezlegat ar fi

trebuit să mai trăiască pe pământ, să se mai canonească. Au fost păcate prea mari.

— Care păcate? întrebă popa Man.

— Cele din turn, cele grozave! A vorbit acolo tare, a râs, a suduit o dată numele cel sfânt al lui Dumnezeu, și de nenumărate ori a afumat cu fum drăcesc sfintele clopote...

— Ea tăcu și bătu, deznădăjduită, din palmele bătrâne.

— Iată, așa a fost să-l pedepsească Dumnezeu, să fie îngropat fără de clopot!...

Încet-încet, se dumeriră și luncșorenii de ce nu trag clopotele după Vavilon. Dar o neliniște adâncă, totuși, le rămase. Cei mai bătrâni, care râvneau la laude când vor fi prohoditi, uitară, până ținu cazania popii, neliniștea asta. Însă când plecară cu mortul din curte, și turnul bisericii rămase mut, o înfiorare adâncă trecu prin sufletele tuturor. Chiar popa Man se-ntristă și cercă să-și înece supărarea în «Sfinte Dumnezeule», cântarea pe care o cânta împreună cu diacul Ierotei.

Creștinii începură să-și șoptească, mergând în urma mortului:

— Parcă tot nu-i lucru curat, să se nimerească îngroparea lui chiar în ziua asta!...

— Poate-i un semn de la Dumnezeu!...

— Chiar el să fie îngropat fără de clopot?!

Dar când să-l astupe cu pământ, deodată, printr-o spărtură din gardul cimitirului, năvăli un cârd de miei, cei mai mulți cu clopoței de cioaie la grumaji, și, încordându-se și punându-se în șir, începură să joace de-a lungul unei râpe. Ochii tuturor îi priviră și, pe-o clipă, două, se făcu o liniște adâncă. În zburda lor, mieluseii își sunau clopoțeii, și un picurat dulce se înalță, un răstimp, în văzduhul limpede al primăverii. Apoi cârdul se sperie de ceva și pieri repede prin aceeași spărtură a gardului, alergând la oile care pășteau pe-aproape.

Masa era pusă. Dintr-un blid larg și adânc aburea o fiertură de post; mirosul de oțet se răspândise în casă, făcând să crească pofta de mâncare, ce chiorăia de mult, cu glas de broască, în deșerturi. Cei doi flăcăiași bălani, cu ochii vineți, cu fața arsă de soarele primăverii, se apropiară de masă nerăbdători. Semănau așa de tare, încât păreau gemeni. O fetiță brunetă, ca de opt ani, se așeză pe laviță, în colț, lângă locul bunicului. Bătrânul, alb-colie, adus de spate, cu ochii împăienjeniți ca de somn, se strecură pe lângă cealaltă parte a mesei și se așeză, tăcut, lângă copilă. Lingurile de lemn așteptau să-și facă slujba. Femeia răsturnă pe cârpător mămliga aurie și zise către unul din cei doi flăcăiași: – Petre, cheamă pe tată-tău.

Petru ieși grăbit. Bătrânul își ridică ochii și nu și-i mai luă de la ușă până ce nu se întoarse băiatul. Femeia părea și ea neliniștită.

— Zice că nu i-i foame, spuse Petru intrând și aruncându-și c-un fel de mânie pălăria pe pat.

Bătrânul se ghemui atât de tare, încât barba-i ajunse pe masă.

— Ce, v-ați certat astăzi la plug, Ioane? întrebă femeia, care se albise la față.

— Nu, mamă, spuse Petru. Tata a tăcut toată ziua. Și chiar la prânz a mâncat mai nimica.

Bătrânul, la cuvintele acestea, păru că vrea să tușească, dar nu putu să scoată decât un câhâit slab, uscat. Ochii lui priveau țintă în masă.

— A avut vreo vorbă cu dumneata, tată? întrebă femeia, neliniștită.

— Nu. Eram în poartă când a venit de la plug, da când l-am întrebat de se ară bine, nu mi-a răspuns nimic. Nici nu s-a uitat la mine, răspunse bătrânul fără să facă vreo mișcare, ca și când ar fi fost de lemn.

Femeia ieși în curte. Însărarea se coborâse deasă; cerul era învelit cu nouri grei de ploaie. Mireasma primăverii plutea dulce în aerul călduț. În curte era liniște. Departe, undeva, lătra un câne.

— Unde ești, Gheorghe? auzi, Gheorghe? strigă femeia după ce-l căută zadarnic pe bărbat.

Dar el nu răspunse, și, după ce-l căută și-n grajd, femeia intră în casă. Abia închise ușa și, din carul care era în mijlocul curții, se ridică o nătăvală. Se coborî și intră în casă suduind și izbind ușile.

— Puteați cina și fără mine! zise bărbatul apropiindu-se de masă și făcându-și semnul crucii.

Totî se ridicară și ziseră rugăciunea.

— N-are să-ți strice o sorbitură caldă, zise femeia.

— Numa s-o pot înghiți, răspunse omul.

Câteva clipe nu se auziră decât sorbiturile din șase linguri. Lingurile celor doi flăcăiași și a fetiței se purtau repede, de la blid la gură. Bătrânul mai mult tândălea decât mânca; până-și ducea o bucatică de mămăligă la gură și o lingură de zamă acră, fetița de lângă el sorbea de cinci ori. Femeii parcă-i trecuse foamea. Deodată bărbatul se opri și puse lingura pe masă.

— Eu am isprăvit. Vezi că nu pot înghiți? zise el femeii, privind-o cu ochi care ardeau și-n care se ascundea parcă un gând rău.

Nevasta nu-i răspunse, ci începu să tremure ușor. Bătrânul rămase cu lingura întinsă spre blid.

— Nu voi putea mânca în tihnă câtă vreme ticălosul ăsta de bătrân mă va chinui mereu!

— Gheorghe, gemu femeia, aruncând lingura pe masă, iar începi?...

Moșul se ghemui în colțul lui, tuși așa de fără putere, încât păru că tușește numai din gură.

— Lui i-i ușor: zăcărește și măncă! Doarme, măncă și nu mai moare! strigă răgușit bărbatul.

La strigătul lui amuțiră și lingurile tinerilor: cei doi feciorași își luară pălăriile și ieșiră-n curte, fetița se coborî de pe laviță și se urcă în păcel.

— Ne-ai stricat și cina asta... zise cu glasul stins femeia. Mă tem că o să ne bată Dumnezeu pe toți pentru tine. Nu ți-i păcat?

— Păcat?! Pentru ce?

— E tatăl tău, tatăl tău, care te-a crescut și în casa căruia ne adăpostim cu toții.

— Casa e a mea, muiere, e scrisă pe numele meu acum! De ce nu-mi scrie și partea de moșie pe care o mai are?

Bărbatul privi cu ochii tulburi de răutate spre bătrân, apoi scuipă cu greață în laturi.

— A ta va fi și aceea, suspină femeia, da poți ști că nu ne va aduce nicio fericire.

— Nu? întrebă bărbatul, sărind de pe scaun. Și pentru ce nu?

— O râvnești prea mult, și-l prea chinui pe bătrân. Dumnezeu vede.

— Nu, tu mințesti, răcni Gheorghe, tu știi ceva de la bătrân! I-o dă lui frate-meu Vasile! Așa-i că ți-a spus? Așa-i că ți-a spus? Așa-i că i-o dă lui? De aceea spui că nu ne va aduce fericire!

Nevasta-l privi cu groază: niciodată nu-l văzuse așa de schimbat, părea că și-a ieșit din minți, ochii-i stăteau să-i sară din cap, tulburi, ca două găluște de glod.

— Fă-ți cruce, Gheorghe, că te paște Necuratul, zise femeia, cu voce hotărâtă. Tu știi că pe Vasile și pe ceilalți frați i-a împăcat bătrânul. Partea ce-o mai are îți va rămânea ție. Ai făgăduiala lui înaintea altor patru martori, ai învoirea fraților.

— Asta-i puțin! Să vie cu mine la oraș, să scrie pe numele meu tot ce mai are. Astăzi, nu; mâne să vie. Vii, bătrânule?

Moșul își ridică încet pleoapele; o durere nemărginită se ivi în ochii lui stinși.

— Nu, Gheorghe, nu pot! șopti el.

— Ha! I-ai scris-o lui Vasile? urlă bărbatul.

— Nu i-am scris-o, răspunse liniștit bătrânul.

— Dar îi vei scri-o! Așa-i că lui i-o dai?

— Nu. E a ta.

— Și vii mâne cu mine la oraș?

— Nu pot!

— Nu vii?

— Nu. Vreau să mor în casa mea. Cât te cunosc eu pe tine, îndată ce ți-aș scri-o, m-ai da afară, m-ai alunga ca pe-un câne! Ce nenorocit sunt că tu ești ficiorul meu cel mai mic, și cu tine trăbă să trăiesc în casa mea!

— A mea, nu a dumitale! strigă bărbatul rotindu-și ochii roșii.

— Bine, fie a ta! Vreau să mor aici.

După un răstimp de tăcere, în care fiul privi fix la tată-său, se aplecă puțin spre bătrân, peste masă, și zise șoptind:

— Bine!

Și ieși, cu capul gol, în noapte.

...Ce cald era când se culcase pe otavă, sus, în șopron! Era otavă înmiresmată, fină ca strămătura, păstrată pentru primăvară, când e mai grea munca boului. Cât se zvârcolise, Gheorghe se cufundase binișor în ea, poate și pentru asta-i fusese așa nădușeală. Mai pătrundeau în șopron și unde căldute de vânt, și el fierbea întreg, ca un cazan. Mai ales căldura i se suise la cap, care-i vâjâia amețitor, iar sudoarea-i podidise tot trupul... Și ce înghețat era aerul acum, când se cobora încet pe scara șopronului! Nu bătea vântul, și lui totuși îi părea că sulite reci îl înțeapă de pretutindeni. Cămașa i se lipise de spate, de piept, și abia mai putea răsufla, strâns, ca între două plăci de gheață. Dinții îi clănțăneau în gură, deși se

silea din toate puterile să-și ție gura încleștată, să nu facă larmă. Era o liniște atât de adâncă, încât se auzea bine cum respirau boii în curte.

Gheorghe coborî cu grijă scara și se apropie tiptil de grămada de lemne. Merse de-a una la tăietor, unde era săcurea. Deși o pusese de cu sară acolo, anume ca s-o afle în grabă, acum simți un fior de spaimă, când o zări. I-ar fi plăcut să-i trebuiască mai multă vreme până va afla-o. Totuși, se aplecă și o luă cu o mișcare fulgerătoare. Dar, în clipa aceasta, simți că-i cad picuri reci pe mânecă. Deși dinții-i clănțaneau de frig, fruntea lui era potopită de picuri mari, ca și când ar fi dormit cu fața-n sus și l-ar fi stropit ploaia.

Începu să respire greu și cu atâta zgomot, încât cu brațul stâng i-ar fi plăcut să-și turtească pieptul, să facă liniște. Încet, ușor, ca o pisică, se apropie de casă. Un câne hăpăi undeva departe, și Gheorghe se înpăimântă așa de cumplit, încât scăpă săcurea. Fierul căzu pe nisip, fără larmă, dar bărbatul se lăsă pe vine, voind să se facă una cu pământul. Era aproape să se înăbușe ținându-și respirația. Dup-un răstimp se ridică însă hotărât, și, dintr-o săritură, fu la ușă. O deschise cu mare grijă, dar, spre spaima lui adâncă, ușa nu scârțâi. Părea că nici nu-i de lemn și nici nu-i pusă-n țâțâni, ci-i o perdea de stofă ușoară. Încremenit, rămase în prag. Dar repede-i veni-n minte că intrase numai în tindă. Până în casă mai este o ușă. Poate va face aceea zgomot. Ah! cum ar fi dorit să facă o larmă îngrozitoare, să se trezească toți cei din casă! Povara ce-l apăsa pe inimă era așa de cumplită, încât i se părea că, din clipă în clipă, poate muri. Se-năbușea, și în cap i se porni un vârtej amețitor.

Dar ușa de la casă se deschise într-o liniște tot așa de mare. Respirația celor ce dormeau era regulată și adâncă;

horcăitul se auzea însă așa de tare, de s-ar fi putut deosebi din capătul satului. Cuprins ca de-un vârtej de

furie, Gheorghe se repezi și, ridicând săcurea până-n grindă, izbi capul alb al bătrânului. Ce sunet săc! Parc-a izbit într-o trupină. Horcăitul încetă numaidecât, și Gheorghe fu dintr-o săritură la ușă...

«Ah! da cum am amețit!» Se pipăi la cap, și îndată lângă cap descoperi ceva tare și rece. Își încleștă mâinile de lucrul acela și se țină din toate puterile. Îi părea că atârnă deasupra unei prăpăstii îngrozitoare...

Ochii i se deschiseră în sfârșit, și, în zoritul dimineții, nu-și putu da sama unde se află. Mâinile și le ținea încleștate de-o grindă a șopronului, adânc subț acoperiș. Era ca la cinci pași de locul unde se culcase asară.

«De grinda asta a trebuit să mă izbesc când am sărit de lângă bătrân, își zise el. Nu-i de mirare c-am amețit.»

Un răstimp îndelungat nu pricepu nimic; privea prostit, cu mâinile încleștate de grindă.

«Dar, își zise el, cum am putut să sar de lângă bătrân pân-aici, în șopron? Nu-s eu în șopronul nostru, pe otavă? Vezi bine că sunt în șopron», își răspunse tot el.

Își desfăcu în mare silă degetele, care strângeau grinda ca ghearele unei bufnițe pe care o puși în vârful unui arbore. Voi să ieie săcurea... dar săcurea nu era nicăiri.

— Am uitat-o în casă! strigă el cu spaimă, și de glasul lui începu să se trezească.

Cei doi câni lătrară cu furie, dând ocol ogradei și grădinii, ca și când ar fi simțit o primejdie neașteptată.

Gheorghe era, în zoritul acestei dimineți, un mort plin de sudori; în frunte purta pata vânăță a unei strașnice izbituri.

Nu cuteza să se scoboare din șopron, deși era vremea să deie de mâncare la boi. Când văzu pe cei doi feciorași ai lui ieșind liniștiți din casă, ca și altă dată, lui Gheorghe îi păru că răsare însuși sfântul soare. «Așadar, nu l-am omorât pe bătrân?» Dar, vai, bucuria lui putea să fie prea

grabnică! «Băieții n-au văzut nimic, desigur!»

Ei îl strigară pe tatăl lor, dar Gheorghe nu răspunse.

Din casă se ivi și femeia, foarte palidă. Se vedea bine că nu dormise toată noaptea, și-n urmă ieși și bătrânul, pâcăind din lulea...

Și de zece ori a-ncercat bătrânul în dimineța aceea să vorbească cu Gheorghe, dar feciorul îl înconjura mereu, se ferea de el. Femeia se sperie văzându-l așa de prăpădit. Nici cu ea, nici cu copiii nu schimbă o singură vorbă. Nevasta se înfrică și mai cumplit, văzând că bărbatul nu era mânios ca asară, că nu din mânie îi înconjura. Pe fața lui se citea numai spaimă.

Când Gheorghe petrecea funia printre coarcele boului de către om, — se gătea de plug, — bătrânul se apropie de el.

— Ascultă, Gheorghe, începu moșul, azi-noapte n-am închis un ochi. M-am tot gândit.

Feciorul se cutremură și îngheță cu funia în mână.

— M-am gândit, urmă bătrânul, să nu te mai las să trăiești în păcat. Să-ți scriu averea ce-o mai am. Mai bine să mor eu cerșind pe la ușile oamenilor, decât s-ajungi tu în fundul iadului. De altfel, frații tăi mă vor lua la ei, dacă tu mă vei scoate din casă. Așadar, azi vin cu tine la oraș să-ți scriu averea după toate formele. Vor merge băieții singuri la plug.

— Nu, tată, merg și eu cu ei.

Bătrânul rămase mut de mirare când auzi vocea lui Gheorghe. Se dete un pas înapoi să vadă de-i fiu-său. Era prăpădit, era îmbătrânit, dar totuși era feciorul său.

— Nu vrei să vii cu mine la oraș?

— Nu mai vreau!

— Nu vrei să-ți pun averea?

— Nu.

Bătrânul rămase năucit. Nu putea pricepe nimic, și-i păru că nu aude bine.

— Asară ai cerut să mergem azi la oraș. N-am voit, și rău am făcut. Acuma m-am hotărât. Te liniștești și tu, mai zise bătrânul.

Dar Gheorghe nu mai putu sta lângă el; pocni din bici și ieși abătut cu plugul pe poartă.

19 14

FLORILE LUI GHEORGHITĂ BOGDĂNEL...

În dimineața aceea maistorul Gheorghită Bogdanei se sculă zdrobit de oboseală din patul vechi. Ca în toate diminețile, se apropie tiptil de cuptor, să aprindă focul, dar, pe când altă dată câteva clipe erau de-ajuns ca flacăra să se înalțe, umplând pereții umezi cu pete de lumină jucăușă, acum trecu multă vreme până ce se auzi pâlpâind în cuptor. Ghemuit înaintea cuptorului, Bogdănel păru, un răstimp, că se simte bine așa și că nici prin minte nu-i trece să atâte focul; lua, din când în când, câte-o așchie și o punea în sobă, parcă fără nicio plăcere. Părea că brațele i-a grele, ca de plumb, și că, mișcându-le, îl dor. În urmă, după ce flăcările izbucniră, puse cu mare silă o trupină pe foc, și, târându-se înapoi, se lăsă din nou pe patul care, cu toată grija lui, scârțâi așa de tare, încât copilul, care dormea într-un pat cu mă-sa, se mișcă și se ascunse mai tare subt plapuma veche.

În cameră nu pătrunsese încă ziua, deși afară începea să se lumineze. Odaia în care locuiau era la demisol și avea o singură fereastră, iar în fereastră erau trei oale rotunde, din care se înălța o împletitură ciudată, verde-cenușie, din bețișoare strâmbe și frunze întunecate. În aerul mohorât din casă nu se puteau deosebi încă cele trei flori, trei mușcate, care, aplecate cu toate ramurile spre geam, cerșeau parcă un strop de lumină.

Bogdănel cerca zadarnic să ațipească; obișnuit să se scoale în fiecare dimineață cu noaptea-n cap și să tâlpuiască ori să petecească la lumina lămpii, obișnuința se arăta mai tare decât oboseala și-l ținea treaz. Nu se sculă

însă din pat până nu se luminează în casă. Simțea în gură un gust amar și n-avea poftă de muncă.

Toată noaptea nu dormise, ci se frământase fără niciun rost în așternut, crescându-i fierbințele din clipă-n clipă. O întrebare cumplită îl chinuia: de ce nu poate trăi nicio floare în casa lui? Asară se convinsese că și cele trei mușcate se ofilesc și se usucă, cum se întâmplase și cu alte flori, pe care le cumpărase de-un șir de ani pentru fereastra lui. Începuse cu florile cele mai gingașe, cele mai strălucit colorate și mai îmbătător înmiresmate, ca să ajungă, mai pe urmă, la mușcate cu miros tare, pipărat, la florile acestea trunchioase, crenguroase. Îi spusese cineva că mușcatele sunt mai răbdurii decât orice floare, mai trainice. Vioaiele, cu florile cărnoase și fragede, garoafele de sânge, rezedele cu parfum de cea mai fină tămâie, rozetele mărețe se perindaseră de-un șir de ani în fereastra maistorului. O săptămână, două efracu fericirea lui Bogdănel, care lucra cântând și se ridica des să le miroase și chiar să sărute minunile de tinerețe; dar apoi florile se veștejeau, ducându-l pe pragul deznădejdi. El nu putea suferi să le vadă uscate și, îndată ce florile începeau să se veștejească, făcea un semn mut femeii, ca, până când se va întoarce el din oraș, să le-aranche.

Pe cât era de ntunecat când pleca, pe-atât era de vesel și de fericit la întoarcere: aducea alte flori. Își dădea cel din urmă ban, bucătura de la gură, numai să nu rămâie în e să fără o floare.

Nevastă-sa îi zicea de multe ori:

— Rău faci, Gheorghită, că dai banii pe nimicuri! Vezi tu bine că florile se usucă în casa noastră. Ele trăiesc în straturi, ori în casele luminoase ale bogaților.

Bogdănel n-o auzea. Așeza cu grijă, cu sfințenie florile în fereastră, fața îi strălucea, ochii-i erau umezi de lacrimi. Femeia se convinsese că, lăsându-l în slăbiciunea asta, bărbatul muncea înzecit mai mult și mai bine decât în

zilele când fereastra era goală. Nu-i făcea deci trai rău în casă din pricina florilor.

Și, într-adevăr, era de mirare omulețul acesta, pământiu, subțire și puținii ca o sfârlează, când în fereastra lui râdea o floare. Vocea i se înălța, limpede și plină de armonie, fruntea i se lumina, ochii i se umpleau de viață intensă, neobișnuită, acul zbura în mâna lui ușoară. Nu putea, atunci, să refuze orice rugămintă a nevastei, a copilului ori a vecinilor. Dacă i-ai fi zărit numai capul, cu fruntea și ochii, ai fi crezut că-i un geniu în clipele sfinte ale creației; văzându-i și fața, și trupul puținii, și membrele slăbuțe, îți părea caricatura unui zeu făcută de un sculptor genial.

Nevastă-sa îi zicea Gheorghită, lumea îi zicea Bogdănel, deși pe el îl chema Gheorghe Bogdan. Toți din jurul lui, — și chiriașii, și clienții, — îi știau patima; dar nime nu putea pricepe de unde i se trăgea lui această neobișnuită dragoste de flori.

Câtă vreme podoabele din fereastră râdeau de tinerețe, nevastă-sa n-avea să se teamă că bărbatul va întârzia prin oraș când ieșea după treburi. Gheorghită se depărta foarte greu de odăița lui întunecoasă și umedă, umbla alergând și se-ntorcea gâfâind. Când florile începeau să-și piardă strălucirea, se depărta de multe ori fără să-i spuie un singur cuvânt nevastei și se întorcea beat, noaptea târziu, făcea larmă mare și părea furios.

Soția nu-i zise deci nimic când Bogdănel îi spuse, privind spre cele trei oale:

— O să mai fac o încercare, cea din urmă încercare. Voi cumpăra un oleandru.

Apoi, făcând gestul acela mut, așa de bine cunoscut nevastei, părăsi odaia.

Muierea se apropie de fereastră și văzu că-ntr-adevăr mușcatele sunt aproape moarte. Paliditatea gălbuie trecuse prin toate ramurile strâmbe, împletite, care

ajunseseră lucii, aproape transparente; frunzele, crescute neregulat, întoarse toate spre geam, se subțiaseră, se îngălbeniseră. Multe căzuseră de cu noapte pe fereastră, și mai multe începură să ploaie acum, de cum le atinse.

Le luă și le aruncă în lada cu gunoaie.

Abia ieșit în uliță, Bogdănel începu să se însenineze. În închipuirea lui văzu oleandru spre care mergea acum. Vai, de câte ori nu l-a admirat trecând pe lângă fereastra florăriei! Dar era prea scump: douăzeci de coroane, fără vas; cu vasul dimpreună, douăzeci și cinci. Acum, însă, era hotărât să jertfească și suma asta mare. Își zicea: «Oleandru e trainic, nu se va ofili. Nici nu-i putem zice floare, ci mai degrabă un fel de arbore.» În meditațiile și visările lui, Bogdănel gândea totdeauna la plural. Niciodată nu-și zicea «eu», ci «noi», nici «mie», ci «nouă».

Deodată, cum mergea pe drum, îi veni un gând plin de nebulă: «Dar dacă-l va fi cumpărat altcineva, și noi vom sosi prea târziu?» Deși îl văzuse numai cu două zile înainte, și florile lui albe îi luminau și acum, ca niște stele, înaintea ochilor, fu cuprins totuși de-o spaimă cumplită și începu să alerge.

Florăreasa rămase foarte uimită când îl văzu intrând ca o furtună și repezindu-se la oleandru.

— E vândut?

— Nu-i vândut până acum, răspunse femeia.

Bogdănel scoase repede paralele, i le dădu și, apăsându-se cu dragoste, luă în brațe vasul cu oleandru.

— Ce-ai să faci dumneata cu el? îl întrebă florăreasa, care privea nedumerită la fața lui Bogdănel, ce strălucea de fericire.

El nu-i răspunse și, părând că i-e frică să nu cumva să se răzgândească florăreasa și să nu mai yreie să i-l vândă, ieși repede.

Toți trecătorii care îl întâlneau în dimineața aceea priveau curioși după omulețul pipernicit, care ducea în

brațe o floare atât de frumoasă.

Oleandrul e în dreptul ferestrei. Vasul de lemn e pe padimentul umed; și, unde se ramifică din trunchi cele trei ramuri mai mari, bate lumina ferestrei. De-aici în sus, toate rămurelele zvelte și partea mai de seamă a coroanei stau în lumină, numai vârfurile trec mai sus de fereastră.

Trecuse o lună de când trăia aici, trecuse o lună de când Bogdănel cânta cu voce limpede în fiecare zi. Florile albe căzuseră, dar nu din altă pricină, ci numai pentru că le trecuse vremea; înfloriseră de mult. Frunzele, ca niște limbi înguste, ca niște săbiuțe, erau însă mereu verzi. Bogdănel știa că, până-s frunzele verzi, nu-i nicio primejdie; florile se vor ivi ele iar, când le va sosi vremea.

Se pusese în casă pace mai statornică decât fusese vreodată mai nainte. Și Bogdănel, și nevasta se bucurau c-au nimerit până la urmă floarea care le trebuia lor.

Zilele, săptămânile trecuseră pe nesimțite; maistorul muncea cu atâta râvnă, încât ajunsese să puie ceva parale deoparte.

Într-o dimineață, Bogdănel văzu că pământul în care stătea împlântat oleandrul parcă ar fi fost presărat c-un fel de mucegai. Se uită mai bine, îngenunchind lângă vas, și descoperi zeci de vietăți, mici cumu-s boldurile de ac, care semănau cu ciupercile. Se ridică, scârbit de apariția asta, și, cât ținu ziua, cântecul lui nu se mai auzi.

Din aerul gros din casă, din umezeală, din sfărâmaturile sărăciei, care se împrăstiau pretutindeni, se pusese, cu timpul, un strat de putregai pe pământul din vas, și acum, - Bogdănel nu se înșelase, - creșteau bureți. Din zi în zi se înălțau tot mai sus, făcându-și tot mai mari pălăriuțele, împrăștiind în casă miasmă de putregai. Apoi, după câteva zile, cei mai mulți se prăbușiră, sfărâmându-se: cozile subțirele, mârzoase nu putură purta grelele pălării. Numai doi rămaseră, iar aceștia creșteau din zi în zi tot mai mari.

Bogdănel nu se putea hotărî să se mai apropie de oleandru. Bureții aceia îi umpluseră de scârbă și de adâncă durere tot sufletul.

Frunzele oleandrului erau verzi și acum, deși ramurile păreau că se mai subțiaseră, iar cele tinere, care crescuseră în casa lui Bogdănel, erau galbene, lungi și slăbănoage; semănau cu lujerii ce cresc în pivnițe. Și totuși, maistorul aștepta să-nflorească oleandrul. Mai spera încă.

Era în mai, și florăreasa îi spusese că în mai oleandrul va înflori din nou. Însă arbustul părea că nici nu se gândește la așa ceva. Părea tot mai trist, tot mai încremenit, iar cei doi bureți crescură atât de mari, încât se dărâmară și ei subt povara căciulilor.

Maistorul, deși scârbit de putregaiul acela, totuși se hotărî să-l curețe din vas și să mai puie pământ proaspăt. Dar abia se apucă de lucru, și simți pe cap o ploaie de frunze tari, ascuțite ca niște săbiuțe. Neputându-și crede ochilor, el prinse trunchiul și începu să-l scuture. Știa că frunzele nu puteau să cadă de pe oleandrul lui. Erau doar verzi și frumoase! Dar văzând cum se desprind, sări brusc, ca un smintit, luă cuțitul și făcu în trunchi o mică încrestare: trunchiul era uscat, niciun strop de mâzgă numbrobonă creștătura. Oleandrul era mort de mult.

19 14

PĂRINTE ȘI FIU

Odată cu vânturile reci, șuierătoare ale toamnei, sosea în Luncușoara, de un șir de ani, un ascuțitor de cuțite și foarfeci. Cum se ivea din zarea cenușie, pe drumul țării ce intră în Luncușoara dinspre răsărit, împingându-și mașina pe roate, părea o arătare ciudată, un fel de sperietoare nedeslușită, pe lângă care se ținea un fel de cățeluș. Dar cu cât se apropia de sat, roata cu cureaua se deslușea tot mai bine, și cățelușul se adeverea a fi un băiețas ca de doisprezece ani. Meșterul, cu capul plecat

înainte, nu se zărea nici acum bine, în urma atelierului său. Câteodată praful rece și greu de pe drum se ridica în nouri deși, murdari, pe undele repezi ale vântului de miazănoapte.

Atunci, atelier, meșter și băiețaș dispăreau în vârtejurile surii, spre marea părere de rău a copiilor din capul satului, care de mult urmăreau arătarea de pe drumul țării. Dar când vârtejul se potolea, ei începeau să chiuie de bucurie: nu se înșelaseră, era «ă! cu roata». Inimile le băteau ca niște ciocănașe, și ei alergau înaintea musafirului.

De când se abătea și prin Luncușoara, nime nu-și aduce aminte ca meșterul să fi intrat vreodată în sat pe vreme ploioasă, pe tină. Sosea cu regularitate în zile de secetă. Cum se nimerea așa, de unde venea, încotro pleca din Luncușoara, nime nu știa, și nime nu-și bătea capul să afle. Băieții îl întâmpinau cu alai în capul din sus al satului, și tot cu alai îl petreceau în capul de jos al satului, când meșterul, isprăvindu-și lucrul în Luncușoara, pornea mai departe.

De prin curți, de pe la porțițe, zvâcneau tot mai mulți copii, săltau, pocneau din degete, de bucurie, alergând spre mașina străinului, strigând: «ă! cu roata!» «A venit ă! cu roata!» în preajma cârțăitorului atelier se linișteau însă ca prin farmec, priveau cu uimire, cu lăcomie mașina, îndesându-se, în pâlcuri tot mai dese, în jurul celor doi străini. Niciunul nu mai avea grijă unde calcă; se împiedicau, cădeau în praf, se ridicau repede, cercând să se îndese cât mai adânc în mulțime, să poată vedea mai bine mașina. Pe cei doi călători îi învredniceau cu puțină atenție, dar și străinii păreau că nici nu-i văd pe copiii din jurul lor. Și meșter, și băiat înaintau încet, cu privirile fixe, făcând impresia unor mârțoage care vin din prea mari depărtări, cu prea mare povară. Praful drumurilor le albise ghetetele lățite, deformat, scâlciate; praful se bătuse în

pantalonii lor uzați și cârpiți, făcându-i să pară încălțați cu ciorapi surii până la genunchi. Aceeași pulbere, în strat mai subțire, mai fin, dădea aceeași culoare vestei și paltonului.

Meșterul era un bărbat mijlociu de stat, trunchios, cu grumazul scurt și gros, cu obrajii lăbărțați, buhăiți, de un roșu-negriu. Fruntea i se ascundea veșnic subt pălăria soioasă. Mustăța-i era rară și tristă, trăgând mereu a oală, iar în barbă-i erau împlântate vreo zece fire de păr aspru, roșcat. Din când în când neamțul aduna ceva în gură, apoi, printr-un plescăit pe care nu-l putea imita niciunul dintre copii, scuipa în sus, departe, peste capetele băieților. În astfel de clipe băieții își luau ochii de la mașină și urmăreau felul acesta minunat de-a scuipa.

Băiețașul era slab și deșirat, dar mai ales foarte palid. El făcea pași largi, ca toți nenorociții; după oase, ar fi părut un om mare, și umbletul lui contrasta dureros cu trupul puținel și prăpădit. Uneori gloata de copii se îndesa în el, gata să-l răstoarne. Atunci micul drumeț întorcea spre ei niște ochi cenușii, niște priviri mirate, care păreau că vin din adâncuri reci și pustii. Nu le zicea nimic, ci, întorcându-și capul, înălța puțin din umărul stâng.

În răstimpuri vântul învăluia pe drumeți și pe însoțitori cu nouri de pulbere, copiii își înfundau pumnii în ochi, cei mai mici începeau să scâncească, numai cei doi străini nu făceau nicio mișcare de apărare ori de neplăcere. Atâta numai că, după potolirea vârtejului, meșterul îniepta peste capetele copiilor mai multe gloanțe ca de obicei.

De pe la portite, cu cât înaintau în sat, veneau mereu copii să se alăture cetei celorlalți; unii dintre ei aduceau un cuțit ruginit, o custură, o păreche de foarfeci; alții, văzându-i, se rupeau din gloată și alergau acasă, s-aducă și ei, și dacă părinții se împotriveau, fiindcă trebuia un ban de cuțit și doi de-o păreche de foarfeci, ei ieșeau plângând

la porțițe. Aici plângeau cu sughițuri, până ce gloata de pe uliță dispărea la vreo cotitură. Atunci își agereau piciorușele, s-o ajungă.

Tot mai dese erau strigătele pe uliți: «ă! cu roata!» «A venit ă! cu roata!» «Iar a venit neamțul!» Femeile deschideau porțițele, o fereastră, și priveau după neamț și drăcovenia lui, bărbații își căutau prin puiucele meselor briciul și-l scoteau cu multă grijă, cercându-l dacă mai taie «firul de păr». Înfuriați de larma de pe uliță, pe care n-o pricepeau, câinii lătrau prin curți, urlau; vântul de miazănoapte le ducea, pe aripi aspre, până în depărtări, schelălăitul.

Astfel, când ajungea neamțul la birtul înaintea căruia își stabilea, în fiecare an, atelierul, satul întreg știa despre sosirea lui. Băiatul rămânea tăcut în paza mașinii, iar meșterul intră tăcut în birt. Pentru ca să se înțeleagă în chipul acesta, cei doi nu-și spuneau o singură vorbă, nici nu se priveau. În desăvârșită muțenie, părea că-i conduce instinctul pe amândoi, ori mai degrabă o putere mare, afară de ei, care a statornicit de mult puterea fiecăruia din cei doi.

Afară, gloata de copii înconjura atelierul; unii se apropiau atât de mult de mașină, încât o puteau atinge cu mâna. În ochii tuturor ardea dorința de-a o atinge, de-a pune roata în mișcare, dar niciunul nu cuteza, se temeau, nu de băiat, ci de neamț, care, prin fereastra birtului, privea cu ochi tulburi, roșiți, mulțimea. Vântul șuiera prin ramurile despuiate ale celor doi fagi de lângă birt, spulberând cele din urmă frunze arse. Ca măgarii printre oi, răsăreau și ici, și colo, prin mulțimea copiilor, flăcăiandri care, sugându-și țigara, priveau fix la mașină. Încet-încet se alăturau la ceată bărbați și femei, în mână cu o păreche de foarfeci, cu cuțite ori cu brice.

Trecea de obicei un ceas până ieșea meșterul din crâșmă. Din gloata copiilor niciunul nu se îndura să se

depărteze fără să fi privit mașina în funcțiune. Bărbații, femeile își pierdeau răbdarea așteptând pe meșter.

— Măi, căsătorit e, neamțul dracului! zicea vreun bărbat.

— Și pe băiat îl lasă să degere. Vai de maica lui! ziceau femeile, miloase.

— Să fie al lui copilul?

— Dar al cui?

— Poate e numa un ucenic.

— Nu, e al bețivului ăstuia. Toți meșterii sunt bețivi.

Și bărbați și femei priveau cu durere la copilul care stătea nemișcat lângă mașină. Era de o paloare verzie, și ochii lui, măriți parcă, priveau fix în pământ. El singur nu se impacienta de zăbava neamțului. Doar din când în când își ridica puțin umărul stâng.

După un ceas, neamțul ieșea din birt; într-o mână aducea o sticlută cu rachiu și o bucată de pâine, cu cealaltă își dregea mustața rară. Obrajii lui păreau mai tineri acum, mai plini, radiau roșeață. Fără un cuvânt, întindea băiatului mâncarea și băutura. Băiatul sorbea băutura, zguduindu-se, din câteva înghițituri, apoi, mușcând din pâine, se aduna ghem lângă mașină, descuia o lădiță, lua o traistă și pleca prin sat s-adune cuțite și foarfeci pentru ascuțit.

Meșterul puneă cureaua, învârtea șurubul micului rezervor de deasupra pietrei de tocilă, lua cuțitul care i se îmbia mai întâi, și piciorul drept i se puneă în mișcare.

Până se înnopta, roata drăcoveniei se învârtea mereu, oprindu-se numai în micile pauze în care neamțul încasa plata pentru o bucată și lua alta în mână. La parale nu se uita; din partea lui oamenii ar fi putut să-i deie tot bani vechi, neumblători. Cum îi simțea în palmă, îi lăsa să alunece în buzunarul pantalonului. Dar examina minuțios custurile ce i se aduceau la ascuțit. Într-adevăr că erau custuri! Cuțitele, tăind mai mult în ceapă, în curechiuri, în

castraveți și ardei, nu mai aveau nicio strălucire, numai tăișul mai lumina puțin, încolo – întuneric, rugină, strat împietrit din mîzga alimentelor pe care le spintecaseră. Erau foarfeci mari pentru tunsul oilor, din fier foarte prost, cu tăișurile late, ca de paloșe; din grăsimea generațiilor de oi pe care le ușuraseră de povara lânii, prinseseră un strat gros și unsuros. Erau brice știrbe în trei-patru locuri, presărate cu pete negre, din neamul acelora care «rad de pomană». Meșterul le lua, le privea de-aproape, cu băgare de seamă, și adeseori arunca cu mînie vreun obiect.

— Eu nu prostu' lu' dumitale! zicea el, începând să ascuță altă custură.

— Măi-măi! făcea românul, căutându-și marfa.

După ce-o ridica, după ce se mai uitau și alții la ea, zicându-i: «Ce-ai mai umblat și cu asta?», se auzea glasul aceluiași român, cam rușinat acum: — De, credeam că se mai poate scoate ceva!

Tocila sfârâia, împrăștiind mii de stropi fini, ca de negură. În răstimpuri, tot legănându-se pe piciorul drept, neamțul ridica cuțitul, îi arunca o privire repede, îl ștergea de pantalon ori de brațul stîng, și metalul arunca apoi sclipiri palide în lumina soarelui cu dinți. După un ceas de muncă, pe mîneca paltonului și pe pantalon se așeza un strat condensat de murdărie, care, zvântându-se îndată, strălucea ca niște fețe metalice.

Gloata de copii privea mirată, în toată vremea asta, la minunile mașinii și ale neamțului, chiuia de bucurie când vedea sticlind lama vreunui cuțit. Dinții le clănțăneau de frigul care-i pătrundea și mai tare în nemișcarea lor, dar nici unuia nu-i trecea prin gând să meargă acasă.

Dar, spre sară, se vedea, venind când de ici, când de colo, câte-o femeie cu joarda în mână, și, după un răstimp de căutare cu ochii, se auzeau tot mai des vorbele: «Uite-l, bala de el! Să-mi vii acasă, fire-ai... cu neamțul tău cu tot! Nu vezi c-ai degerat?»

Cei mai isteți se făceau că n-aud, ori, pornind să iasă, se afundau mai tare în mulțime. Totuși, cu cât se însăra, gloata se tot rărea.

Băiatul meșterului, ori ucenicul, ce-i va fi fost, se întorcea de prin sat odată cu însărarea, și totdeauna cu puțină ispravă. Oamenii nu-și dădeau bucuroși sculele pe mână străină; chiar pe cele ce nu mai plăteau trei parale le plăcea să le aducă singuri. Omul cel mic aducea însă tot marfă mai bună, deși puțină, de la popa, de la dascăl, de la postul de jandarmi.

Când sfințea soarele, neamțul se înhăma la atelier și-l ducea sub un șopron în curtea birtului. Intră apoi cu băiatul în birt, își porunca rachiu și demâncare. El înghițea cu lăcomie, dar copilul abia atingea pâinea și slănina. Căldura din casă îl moleșea, îi strecura în vine o apă caldă, pleoapele i se-nchideau mereu.

— Culcă-te! îi zicea neamțul.

Și numai la cuvântul acesta băiatul își ridica privirile spre meșter: priviri pline de recunoștință, de fericire, de intimitate parcă. Numai din intimitatea acestei priviri s-ar fi putut crede că meșterul e tatăl său. Se retrăgea într-un unghet, se lăsa pe podele și adormea.

Rămas singur, neamțul începea un chef cu rachiu, care nu se sfârșea decât dimineța, când cădea sub masă, beat mort. Vorbea singur, râdea, își cânta, c-un glas aspru, cântecele lui străine, voia mereu să pupe pe crâșmar, care se ferea de el cu scârbă. Când birtașul îl făcea să aștepte mai mult, meșterul îl chema cu discursuri nesfârșite, plângea, lua poziții de militar, își ducea furios mâna la sabia închipuită. La răcnetele lui, băiatul sărea uneori speriat, spre a recădea din nou într-un somn adânc și greu.

Ziua a doua trecea la fel.

În ziua a treia avea de lucru numai până la prânz. În ziua a treia, meșterul, simțindu-și lucrul pe sfârșite și buzunarul gol, — căci bea mai mult decât câștiga, — privea

furios la copil, îi striga cuvinte aspre în limba lui neînțeleasă și, pentru că nu-i dădea la timp un cuțit, îl izbea fără milă cu pumnul în piept. Băiatul nu plângea, numai ochii lui se rostogoleau în orbite, întunecați și grei.

În urmă, după ce se certa cu birtașul, meșterul senhăma la atelier și pornea din nou la drum, însoțit de băiat, care-i păsea alături, cu capul frânt în piept, și de gloata de copii care răscolea praful îmbulzindu-se în urma drăcoveniei neamțului. La câteva aruncături de băț de capul din jos al satului, gloata se oprea și se întorcea tăcută.

Cel mai important eveniment din viața Luncușoarei trecuse...

Dar, într-o toamnă, neamțul nu se mai ivi înhămat la atelierul lui...

Zadarnic îl așteptară copiii în cete dese, în toate zilele secetoase de toamnă. Trei ani în șir oamenii fură nevoiți să-și ascută costurile numai pe pietrele ce le aveau la ușa tinzii. Bricele trebuiau să se mulțumească cu o curea săpunită sau cu cine știe ce cute făcătoare de minuni.

În toamna anului al patrulea, pe când nimeni nu se mai gândea la neamț, iată că luncușoreni se treziră cu mașina lui înaintea birtului. Pe unde venise? De unde picase? Nimeni nu știa, căci nimeni nu-l mai aștepta. Atelierul nu era păzit de nimeni acum. Băiatul nu se vedea nicăiri. Dar, lângă aceeași fereastră unde obișnuia să beie neamțul, copiii, care nu întârziaseră să se-adune gloată, zăriră o față arsă de soare, bătută de vânturi.

— E alt neamț, spuse careva.

Însă mașina era aceeași. Era mai învechită, mai hodorogită, dar pe pânțele ei, care-i servea de dulap, era zugrăvit același cocoș cu ciocul de vultur.

Se adunară, ca și altă dată, în jurul mașinii bărbați și femei, așteptând, cu cuțite și foarfeci în mână, să iasă

meșterul.

Dar neamțul de-acum se lăsă așteptat mai mult decât cel de-odinioară. Când ieși, oamenii văzură, clătînându-se pe picioare, un lungan cât o prăjină, deșirat, cu obrajii supti. El se apropie de atelier, surâzând cu mulțumire. După ce puse cureaua, după ce luă în mână cel dintâi cuțit, privind-l, își înălță puțin umărul stâng.

— E feciorul neamțului! zise o muiere.

— Vai de mine! Da' cum să fi crescut așa de mare?!

Se încinse o discuție, care, devenind tot mai aprinsă, ajunse până la urechile neamțului. El se opri din lucru, privi c-un surâs șters la cei ce vorbeau și zise:

— Ie, le, is ficior a lui. Asta mașina me acum.

— Și unde e dumnealui, domnul de mai nainte? întrebă cineva din mulțime.

— Ala mort, răspunse străinul.

— Și unde a murit? întrebă altul.

Neamțul ridică mâna și arată o direcție.

— Ala beat la iarna, ieșit și culcat la șura. Zis: «Prea calt în caz». Și-nghețat. Ala mort! zise el, apucându-se din nou de lucru.

După un scurt răstimp de muncă, se opri și zise iar:

— Tata la mine, da nu dat niciun ban. Acum mașina al meu. Fac io bani, și beu la ei. Io pot să bei mai mult ca el.

Zicând acestea, rânji din dinții stricați și-și reîncepu munca.

Gloata de băieți era cu ochii ațintiți spre roata ce se învârtea. Dar bărbații și femeile se întristară. O durere ciudată, neînțeleasă, îi cuprinse privind spre pribeagul ce se oprise pe-o zi, două la ei în sat.

— Ie, zise neamțul, oprindu-se iar, io nu beut, nu plăcut rachiu. Acum place.

Apoi, până sara, munci în tăcere.

A treia zi pe la amiază plecă, ca și tatăl său, cu gloata de copii după el, în drumul lui de pribegie, plecă să moară

și el înghețat în vreo șură, ca și bătrânul, într-un sat pe care n-o să mai fie cine să-l arate, cu o tăietură de braț, în aer, oamenilor din Luncușoară.

19 14

DISTANTA ÎN SOCIETATE

Domnișoara Virginia Grecu avusese mulți pețitori, între care amintesc numai pe cei mai de seamă: Ion Florescu, directorul școlii primare din orașelul în care locuia și frumoasa Virginia, și trei candidați de preot, aleși în parohii de clasa întâi. Bogoslovii fuseseră refuzați, unul după altul, pe motivul că domnișoara, crescută la oraș, nu se putea obișnui cu gândul să-și petreacă viața între țărani, că nu se pricepe la gospodărie.

— Vrei, domnule, să te-aduc la sapă de lemn în doi-trei ani? Îți spun pe onoare că nu mă pricep nici atât la gospodărie.

Cu fraza aceasta de spirit a răspuns pe rând celor trei teologi, arătându-i fiecăruia o dungă de negreață imaginară subț unghia degetului celui mic, când ajungea la cuvintele «nici atât».

Directorul Ion Florescu s-a depărtat, de asemenea, plouat, rămânându-i, totuși, o mângâiere — putea să mediteze asupra cuvintelor domnișoarei:

— Domnule învățător, n-au fost de-ajuns optsprezece ani de viață în orașelul acesta plicticos? Vrei să îmbătrânesc fără a cunoaște o viață mai luminoasă?

Domnul director avea deci o mângâiere, căci e plăcut și dulce să meditezi asupra cuvintelor unei fete frumoase...

Și domnișoara Virginia Grecu era frumoasă. Cu toate că a pus în mâneca albastră a hainei sale, din care se ivea un braț trandafiriu, patru ani, când i-a spus lui Florescu că-i de optsprezece, era încă, într-adevăr, o fată fragedă și tânără. Dacă mai adaugi c-avea și o zestre de șase mii de coroane, te vei convinge că era chiar foarte tânără.

Totuși, refuzarea-n galop, — în curs de trei săptămâni,

- a celor patru pețitori avu o urmare gravă pentru domnișoara Virginia: cinci ani n-a mai pețit-o nimeni. Dar, după cinci ani, pețitorii dădură din nou năvală - fie pentru că și fenomenul cererii în căsătorie e supus legii undulațiunii universale, și cei cinci ani închipuiseră o curbă de adâncime, fie pentru că, după cinci ani, zestrea Virginiei crescuse cu două mii de coroane, ce-i rămăseseră de la o mătușă, repaozată de curând.

Domnișoara începu să-i cearnă pe pețitori după aceleași principii ca și în floarea tinereții, dând dovada unui caracter statornic. Și s-a mai adevărit o dată adevărul cuvintelor: «Cine rămâne statornic până la urmă, acela biruiește». Virginia Grecu se logodi c-un contabil, aplicat în slujba unei bănci puternice, dintr-un mare oraș. Visul ei se realizase: avea să cunoască o viață mai luminoasă decât aceea din micul lor oraș.

Dar, vai! Pe cât a fost de fericită la logodnă și la nuntă, pe atât se simțea de nenorocită după ce se stabili în marele oraș. La-nceput doamna Virginia nu băgase nimic de seamă, pentru că la-nceput avea o singură sete, pe care o credea nepotolită: să rățăcească, să se piardă în vârtoarea marelui oraș. Dar, foarte repede, ajunsese la convingerea ei cea veche, cea adevărată: că strălucirea vieții nu o dau străzile, vitrinele, palatele pe lângă care rățăcești, ci oamenii aleși, în societatea cărora te-nvârți. Se convinsese că, privind, admirând numai, te plictisești repede, și chiar lucrurile cele mai frumoase par moarte. Începu să o apese ca o piatră de moară povara singurătății, și, cum însetează căprioara după izvor, așa înseta și doamna Virginia după societate. Înțelese că societatea înaltă era ținta visurilor sale. Dar înalta societate o ținea la distanța convenită unei soții de contabil.

Și de când i se deschiseseră ochii și văzuse în ce părăsire trăiește, viața ei se schimbă în iad; și cum viața soților e una, iad era și viața contabilului. El, sărmanul, ce

vină avea? Vină foarte gravă - ocupa slujba cea mai umilă din bancă; între cei cinci contabili, era cel din urmă, și cel mai prost salarizat. Dar el nu se simțea vinovat; era tânăr încă și spera să ajungă, cu vremea, funcționar fruntaș la bancă. Avea aptitudini și, mai ales, darul de a-și pune în evidență aptitudinile naturale.

Virginia însă nu voia să știe nimic din toate astea; nu era zi în care să nu-l învinuiască pentru că nu o introducea în societate. Dar zadarnice i-au fost suspinele și lacrimile! Contabilul a rămas neînduplecat. De un an, de când era în orașul acesta, el știa că nu se poate să treacă peste cercul vrăjit care-l ținea departe de înalta societate. Zadarnic i-a spus Virginia că acum situația s-a schimbat, că un om căsătorit poate cuteza lucruri pe care un burlac n-are dreptul să le încerce, că prestigiul lui a crescut în ochii societății. El o ruga mereu să mai aștepte.

Dar, vai, cât e de groaznică așteptarea pentru un suflet care se vede în apropierea visului său capital, și totuși nu-l poate atinge! După o jumătate de an, doamna Virginia se schimbă într-o furie. Îi venea să zgârie pe toată lumea: pe femeile din marea societate, care treceau pe lângă ea ca pe lângă o străină; pe soțul său, care-i părea din zi în zi mai prost, mai bleg. Traiul lor se înăspri atât de mult, încât, în luna a șaptea de la căsătorie, doamna Virginia fugi în orașelul ei de naștere, la părinții săi. Marele oraș, înalta societate cu indiferența ei o ucideau.

Dar, după o săptămână, - timp în care soțul încă nu se hotărâse ce trebuie să întreprindă ca s-o aducă acasă, - Virginia sosi, strălucind de fericire. Nefericita! Gândea că va afla alți oameni, alte împrejurări! Iadul începu însă din nou în casa lor și continuă să fie tot mai întunecat, până când, la trei ani după căsătorie, Virginia se simți în «starea binecuvântată». Nu-i plăceau copiii, nu-i plăcea să se vadă «deformată», cum spunea dânsa, dar acum se luminase și strălucea de fericire cum nu strălucise nici în ziua

logodnei.

— Vom chema de naș pe directorul, îi spuse ea, cu glas moale, bărbatului, sărutându-l cu o dulceață pe care contabilul n-o mai simțise niciodată.

Se și vedea intrând în rândurile înaltei societăți! Va putea merge în familia directorului, și, dacă i se vor deschide ușile acestei case, toate celelalte îi vor fi deschise.

Bărbatul nu-i zise nimic, dar se putea citi pe fața lui că îmbulzirea aceasta a Virginiei îl pune pe gânduri grele.

În schimb, Virginia întinerea, se făcea din zi în zi mai frumoasă. Era și vremea! Încă un an de răutate, de pizmă, de nemulțumire, și frumusețea ei ar fi fost pierdută pentru totdeauna.

Dar după ce veni pe lume noua ființă, — un băiețaș durduliu, — contabilul îi zise:

— Virginio, pe directorul nu-l putem ruga, distanța e prea mare între noi! Da să-l invităm pe casierul să primească nănașitul. E om de omenie și e între familiile fruntașe.

Femeia la început-nu pricepu despre ce-i vorba, dar când înțelese se tulbură atât de adânc, încât căpătă friguri, și doctorul chemat porunci odihnă deplină.

Sfinte Dumnezeule! Numai bărbatul știa ce preț avea odihna aceea! Și, îngrozit c-ar putea-o pierde pe Virginia, contabilul alergă, încă în aceeași zi, la director. Directorul și doamna primiră. Și, sara, Virginia nu mai avea friguri; dimpotrivă, pretindea chiar că poate părăsi patul.

Botezul fu celebrat la Sfântul Gheorghe, patronul directorului, cu mare pompă.

Au trecut douăzeci de ani de la fericitul act al botezului...

Tânărul contabil de altă dată e casierul băncii, și, cum spun toți, cel mai vrednic să ieie conducerea, după ce bătrânul director își va lua adio de la viața asta.

Doamna Virginia?... Ei!... Doamna Virginia e astăzi o cucoană respectată de toată lumea. Nu numai că e introdusă în înalta societate, dar azi e una dintre femeile despre care se spune, printr-o metaforă, că formează însăși societatea înaltă.

Dumneavoastră, care ați cunoscut-o înainte cu douăzeci de ani, nu vă puteți face o idee cât e de liniștită, de maiestuoasă acum, nici cât îi șade de bine această liniște înaltă! Nu puteți crede cât a câștigat în volum, ea, altă dată numai cât o vergea, și cât îi șade de bine această înfățișare impozantă! Drept că alți copii n-a mai avut, nici n-a mai vrut să audă de-așa ceva; drept că cheltuiește mulți bani cu toaletele, dar încai se și cunoaște de-o poștă că-i o femeie din societatea cea mai bună!

Domnul casier e fericit, e atât de fericit încât, iată, în ziua aceasta de joi, fără s-o avizeze pe dumneaei, îi aduce oaspeți. El știe că Virginia e acum peste măsură de bună, și de-aceea s-a urcat cu cei doi tineri însurăței până în salonașul de primire; aici i-a lăsat să aștepte puțin, nu de alta, dar să vadă; nu cumva doamna e în *negligé*?

Virginia era gata să iasă la plimbare. Trebuia să-și mai puie doar pălăria.

— Dragă, începu casierul, a venit Roșea cu nevastă-sa. Să vezi ce tânări drăguți! Ei și-au ținut de datorie să ne facă nouă mai întâi vizita.

Doamna Virginia nu știa nici cine-i Roșea, nici cine-i nevasta lui. După multe explicații date de casier, înțelese că-i un tânăr contabil de la bancă.

— După cât se pare, e slujbașul din postul cel din urmă, zise, palidă, cu buzele strânse, doamna Virginia.

— Da, dragă.

— I-a primit cineva până acum?

— Nu, dragă. Ei vor să ne facă nouă mai întâi cinstea asta.

— Aha! Cinstea! Ce cinste! Nu zău, nu mă simt azi

bine, Victore, nu pot primi pe nimeni.

— Da bine, dragă, ei așteaptă în salonaș, știu că ești acasă...

— Nu-i nimic, Victore, le spui că m-ai aflat bolnavă. Dacă-s oameni culți, vor pricepe, mă vor scuza și nu se vor supăra pentru asta. Vor putea, în schimb, să facă alte vizite...

Și, înfășurându-se în haina de ploaie, ce-o luase pentru a ieși la plimbare, se înfășură parcă într-un *nolli me tangere*, — atât de sever și totuși atât de impunător, — care-o prindea nespus de bine, atât de bine, încât casierul nu mai cutează să zică o vorbă.

— Îmi pare foarte rău, începu el încurcat, intrând în salonașul de primire, că nevastă-mea se simte rău. Trebuia, înainte de a veni cu dumneavoastră, să mă informez despre starea sănătății sale, care, trăbă să vă spun, toamna mai cu seamă, e foarte schimbăcioasă! Da, da. Mai cu seamă toamna... Mi-a încredințat să vă cer scuzele sale... Da poftiți și mai rămâneți. Mă rog, nu-i târziu, mă rog, nu face nimic...

Dar cei doi tineri se ridicară hotărâți. Obrajii lor ardeau de rușine ca para. Plecară spunând câteva cuvinte de neînțeles.

Peste cinci minute doamna Virginia ieși la plimbare.

19 14

CRITERIUL APRECIERII

Nime nu cunoștea taina prieteniei dintre doamnele Maria Rău și Ana Luca. Cea dintâi era nevasta unui profesor foarte deștept, foarte învățat, de-o energie și de-o cinste neclintite; cea din urmă era soția unui doctor pe care lumea-l uitase de mult, deși nu mugise încă. Cea dintâi era spiritualul „farmecul și eleganța întrupate, cea din urmă nu era posesoarea nici uneia din aceste calități. Maria Rău se afla înaintea unui viitor strălucit, pentru că pe bărbatul său îl aștepta acest viitor: avea și diploma de

avocat, și toată lumea era convinsă că, deștept cum era, va lăsa profesoratul, în care carieră putea cel mult s-ajungă directorul gimnaziului, și va îmbrățișa avocatura, de pe urma căreia va ajunge membru în Comitetul Național și, în scurtă vreme, deputat.

Mărirea, puterea viitoare își aruncau lumina cu ani înainte, și Maria Rău, deși invidiată, vorbită de rău pentru eleganța și frumusețea sa de doamnele din oraș, era dorită în orice societate.

Fiind însă săracă, nu se va mira nimeni că prietenele ei șopteau fel de fel de vorbe slabe în legătură cu eleganțele ei toalete. Dar faptul acesta nu le împiedica pe aceleași doamne să râvnească prietenia ei. Ba, după ce profesorul Rău părăsi într-adevăr gimnaziul și își deschise cancelarie de avocat, nime nu mai făcea aluzii la toaletele ei. Își băteau, însă, capul să afle taina prieteniei cu Ana Luca. Prietenia aceasta, în loc să se răcească, de când Maria Rău ajunsese la parale mai multe, creștea zi cu zi.

Ana Luca era, într-adevăr, o femeie de toate zilele; trecuse și peste întâia tinerețe, iar frumoasă n-a fost niciodată. Nu era niciuna dintre femeile «citite», cum se zice, avea abia un început de cultură. Nimic din ce dă farmec unei femei nu-i hărăzise natura. Era neajutorată și umilă, veșnic gata să-și ceară iertare de la oricine, ca și când ar fi greșit lumii întregi.

Maria Rău o iubea fiindcă o vedea așa de nenorocită: natura o furase, societatea o respingea. Maria îi pricepuse nenorocirea, și, cum era o inimă bună și caldă, o inimă largă, cerca s-o mângâie. Aci era toată taina prieteniei lor.

Dar noi suntem făcuți ca niciodată să nu pricepem fenomenele simple; suntem aplicați să căutăm în lună și-n soare ceea ce e la un pas înaintea noastră, pe pământ. Nu putem descoperi sentimentele firești, naturale, pentru că ne-am depărtat prea mult de natură noi înșine.

Astfel, și prietenia celor două femei ajunse să fie

explicată în fel și chip; mai adeseori se ajungea la sentința: «Desigur, Maria Rău nădăjduiește ceva de la toanta aceea de Ana Luca. Va fi simțit că bătrânul ei are bani? Dar are doctorul bani?» Nu avea bătrânul doctor niciun ban, însă, de când prietenia celor două femei era spin în ochii tuturor, ar fi voit să-l știe cu milioane, numai ca să-și poată explica prietenia asta.

Întâmplarea voi ca cele două prietene să rămâie văduve în același an. Avocatul Rău, în drumul spre culmea măririi, în cursul propagandei electorale în cercul în care fusese desemnat candidat, răci, căpătă o pneumonie, care-l doborî în scurtă vreme. Bătrânul doctor muri - nime nu știa de ce, căci nime nu se interesase de zilele lui din urmă.

Maria Rău rămase mai întâi văduvă. Durerea îi împrumutase un farmec nou, și eleganța ei, care n-o putea părăsi fiindcă izvora din trupu-i plin de mlădieri, din spiritul înalt ce trăia în acel trup mlădios, căpătă ceva maiestuos; înaintea-i instinctiv trebuia să-ți ridici pălăria.

Dar cunoscuții ei nu-și întocmeau purtările după instinctele naturale. În scurtul răstimp de două luni de la moartea bărbatului, nime n-o mai cunoștea. Câțiva bărbați, colegi cu răposatul, își ținură de datorința lor s-o consoleze; dintre femei, una singură - prietena sa Ana Luca.

Odată eu mărirea apusă, odată cu dispariția soțului său, și faima ei se întunecase. În curs de două luni societatea află că, după avocat, n-a rămas nicio avere. Atunci societatea o uită desăvârșit, chiar și cei doi candidați de avocat, care, la moartea lui Rău, nutreau nădejdea că Maria va fi rămas avută, deci va fi o partidă strălucită.

Nime nu-și mai bătea acum capul de-i prietenă ori ba cu Ana Luca. Ele rămăseseră, într-adevăr, prietene până la moartea doctorului. Atunci societatea întreagă începu să

fiarbă: doctorul nu avusese avere, dar îi lăsase nevastei o asigurare de-o sută de mii. Nu știuse nici Ana Luca de asigurarea asta; doctorul o luase bătrân și voia s-o surprindă, la moarte, cu gingășia sentimentelor sale, pe care, altfel, nu le putuse manifesta.

Cât ce se răspândi zvonul acesta în oraș, cele mai alese familii se grăbiră să-și puie haina de doliu, să meargă s-o consoleze pe văduvă. Trei zile, cât stătu mortul în casă, fu un neîntrerupt pelerinaj la catafalcul lui. Trei dintre oamenii cu pozițiile cele mai înalte se angajară, cu plăcere, să ție discursuri funebre la groapa «acestui distins fiu al neamului și puternic stâlp al societății noastre». Bietul doctor, dacă și-ar fi putut deschide ochii, n-ar fi avut fericirea să vadă niciun cunoscut; toți oamenii aceștia nu-i trecuseră niciodată pragul casei.

Din societate lipsi, singură, condoleanța Mariei Rău. Văduva, cât ce auzi de moștenirea prietenei sale, părăsi orașul și se duse la părinții săi. De la înmormântare, iarăși, numai ea lipsi. Dar nime nu băgă de seamă această lipsă, nici chiar văduva doctorului.

Ana Luca își pierduse cu desăvârșire simțul realității, când văzu atâta lume că-i cercetează umila locuință, când văzu închinăciunile bărbaților și auzi vorbele din inimă ale femeilor. Ah! cât de sincer putem consola pe cineva care rămâne avut în urma celui dispărut, și cum ni se oprește vorba în gât când e să mângâiem pe cineva pe care-l așteaptă mizeria!

Anei Luca îi păru că-i prada unui vis din care nu se va mai deștepta. Zăpăceala ei creștea prin faptul că toată lumea i se dădea drept cunoscută, pe când ea acum făcea cunoștință mai întâi cu bărbații și femeile acestea, a căror bunăvoință nicicum nu și-o putea explica. Nu trecea zi să nu primească vizite, nu trecea săptămână să nu fie invitată la o cină, la un prânz în casele cele mai bune.

Îi ziceau simplu «doctorița», și cuvântul acesta

însemna acum cinste, noblețe, cultură, spiritualitate, farmec, într-un cuvânt, tot ce vrei. O clipă ea se gândi cu durere la prietena ei, Maria Rău, dar apoi o uită în grabă; se simțea bine în fumul de tămâie ce-o înconjura din toate părțile. Și ea, Ana Luca, pe care femeile n-o invitaseră la nicio petrecere, la niciun concert, până trăise doctorul, ajunsă, într-o jumătate de an, prezidenta reuniunii femeilor din oraș. Și acum e matroana cea mai venerată...

19 14

MORALA PUBLICĂ

Ion Marcu își sorbea, fericit, halba de bere; toți membrii consiliului de administrație îi promisesea voturile. Nime nu l-a întrebat pe unde-a hoinărit trei ani încheiați, ani pe care nu-i putea motiva cu niciun atestat oficial. Domnilor membri le-a fost de-ajuns să-i vadă absolutorul școlii comerciale, ca să-l asigure despre reușită. Iată, în sfârșit, oameni adevărați, care pricep viața, care înțeleg că dacă cineva rămâne fără slujbă trei ani, nu o face din bunăvoința sa, ci silit de împrejurări și, poate, de ciudățeniile firii sale.

Ion Marcu hoinărise, într-adevăr, trei ani prin Ardeal și prin Țara Românească, dar nu silit de împrejurări, ci de firea sa. În patru ani de slujbă își pusese ceva parale deoparte și își putuse îndeplini o veche dorință, care nu-i dădea pace de pe când era student în gimnaziu. Dacă ar fi voit, ar fi putut rămâne prim-contabil, până la moarte, la cea dintâi bancă unde servise; și, după ce-și dăduse demisia, ar fi putut ajunge îndată prim-contabil la alte două bănci din vecinătate. Dar acum, după trei ani, când i se urâse de hoinărit, nu de alta, ci pentru că nu mai avea o lețcaie, mare-i fu mirarea când văzu cu ce bănuieli e primit în toate părțile. Unele păreri ale membrilor din consiliile de administrație către care își înaintase cererile de a fi primit în slujbă se strecuraseră până la urechile lui.

— Desigur, l-au dat pe ușă, altfel și-ar fi aflat până

acum vreun post!

— A defraudat, cu siguranță! Nu bagi de seamă ce priviri rătăcite are? Se vede de la o poștă că nu i-i conștiința liniștită!

— Trei ani să-i prăpădești așa! Cine prețuiește atât de prost timpul, cum va ști să prețuiască banul?

— Îl alegi, și, la o lună, te trezești c-o mare lipsă în casă!

Și petițiile lui erau rezolvate negativ.

De două luni cutreiera orașele prin care erau bănci cu vreo slujbă liberă, — căci acum nu mai punea mare preț pe situația de prim-contabil, — până ce, în urmă, l-a adus Dumnezeu în orașul acesta mare și bogat.

Doamne, cât de prețios e un oraș mare! El schimbă pe oameni, crește între zidurile sale adevărați factori de cultură și de progres, care pricep viața, nu se încurcă în lucruri de puțină importanță, ci sunt preocupați de marile chestiuni vitale. Ce deosebire între un director de bancă din provincie și unul dintr-un oraș mare! Comparat cu acesta din urmă, cel dintâi face impresia că numai acum învață să umble.

Aceste și alte asemenea gânduri treceau prin capul lui Ion Marcu, în vreme ce-și sorbea, fericit, halba de bere.

Și, într-adevăr, putea să fie fericit, deși nu trecuse încă peste alegere, deși chiar la vremea asta onorații membri ai consiliului de administrație se adunau în sala de ședințe. Toți îi promiseseră votul, și, deși de puțină vreme în oraș, Ion Marcu auzise spunându-se că pe **cuvântul** acestor domni te poți bizui. Ceea ce-i întărise convingerea că are de-a face cu oameni într-adevăr culți.

Ședința s-ar fi putut începe dacă n-ar fi lipsit domnul Lungu, membru în comitet și, totodată, avocatul băncii. De multe ori ședințele se țineau fără a fi de față președintele, dar, lipsind avocatul Lungu, încă nu se ținuse niciuna. La alte bănci țâțâna în jurul căreia se **învârte** întreg institutul

e directorul, cum e și firesc; aici, însă, era avocatul, din simplul motiv că pe directorul de acum el îl alesese.

După ce domnii membri avură vreme destulă să se impacienteze și să încerce a-și explica în multe feluri întârzierea domnului Lungu, în sfârșit ușa se deschise larg, și cel așteptat își făcu apariția.

— Scuzați-mă, domnilor, pentru întârziere, începu, așezându-se pe scaunul lui, întârzierea mea, de data asta, a fost foarte folositoare pentru banca noastră.

Tăcu un răstimp, își șterse nădușeala de pe fața largă, de pe frunte. În sală se auzea musca.

— Nu putem alege pe Ion Marcu, zise el oftând ușurat, răcorit parcă.

Membrii se mișcă pe scaune, dar nu ziseră nimic. Așteptau să audă motivele, căci deși avocatului îi plăcea să-și enunțe mai întâi hotărârile, în propoziții lapidare, și numai în urmă să le explice, niciodată nu le lăsa nemotivate.

— M-a reținut un prețin, reîncepu el, un profesor din X. Din vorbă-n vorbă, am ajuns la Ion Marcu. îl cunoaște, i-a fost elev, și, închipuiți-vă, i-a furat tezele pentru examenul scripturistic de maturitate!

Un membru mai în vârstă își permise să râdă și să zică:

— Bine i-a făcut! Că și profesorii prea-i chinuiesc pe bieții elevi!

Avocatul se întunecă la față. Nu era plăcut să-i vezi obrajii devenind pământii, care așa păreau și mai mari.

— Îmi pare foarte rău că dai așa de puțină importanță unui fapt atât de grav! începu avocatul, nemaînvrednicindu-l cu o singură privire pe cutezătorul bătrân. Dumneavoastră, domnilor, pricepeți ce primejdios e să angajezi în serviciul unei bănci un om cu astfel de aplicări?!

— Dar, pentru Dumnezeu, domnule Lungu, reîncepu

bătrânul, am auzit și eu de întâmplarea asta, dar n-a fost decât o glumă, un rămășag. Marcu a câștigat rămășagul: un butoi de bere. Atâta tot. El a fost cel mai isteț. După cât am auzit, butoiul l-a plătit chiar un coleg al profesorului, și, după cât știu, Marcu n-a avut nevoie să fure tezele – era cel mai bun student.

— Cel mai isteț, adevărat, răspunse avocatul. Dar, credeți-mă pe mine, oamenii ăștia sunt primejdioși când sunt în slujba vrunei bănci. Ce-ar fi, de pildă, dacă, tot dintr-un rămășag, ar fura din Wertheimul nostru câteva mii, nu de alta, dar ca să-și arate istețimea? Cum? Dar, pe lângă asta, e un tânăr cu moravuri stricate. Cât ce-l vom angaja, cât ce va ajunge la parale, are să-și aducă o femeie, pe care nici profesorul nu știe în ce oraș a lăsat-o, dar care, desigur, există și-l însoțește pretutindenea.

— Noi nu suntem puși să cercetăm moralitatea tânărilor, zise iar bătrânul, care singur cuteza să-i steie față avocatului.

— Nu, dar cum te vei simți dumneata când va veni să-ți facă vizita un astfel de om? Hm?

— De altfel, poate să fie numai un zvon, spuse bătrânul.

Și, într-adevăr, era numai un zvon; adevărul era că o domnișoară din orașul unde-și făcuse Ion Marcu studiile fugise cu el, dar, la o săptămână de zile, părinții o aduseseră acasă. Era mândru tânăr Ion Marcu!

— Nu vreau să știu de-i zvon ori ba, răcni avocatul, și de altfel trebuie să-mi mărturisesc convingerea ce-io am mai de mult: dumneata nu te mai interesezi de afacerile băncii!

După cuvintele acestea, ședința se sfârși curând. Ion Marcu nu fu ales contabil, și, cum nu era alt candidat, postul de contabil rămase deocamdată neocupat.

De la ședință, avocatul Lungu merse de-a dreptul acasă. După cum bănuia, Pavel Roșu, un țăran cât un

munte, îl aștepta.

— Bună ziua, măria-ta, zise țăranul, ridicându-se de pe treptele de piatră.

— Ei bine, Pavele, ne-am înțales?

— Opt sute, măria-ta, mai mult nu pot. După cum vedeți, am mai pus două sute.

— Dacă nu poți, îți vindem la tobă averea. Mia-
ncoace, șao intabulăm pe nevastă-ta, până ce nu-ți devine scadentă rata din iunie.

Pavel ar fi vrut să mai încerce, doar îl va lăsa mai lesne. Dar băgă de seamă că avocatului, astăzi, nu-i sunt oile acasă. Și, într-adevăr, rezistența bătrânului membru din comitet îl enervase peste măsură pe domnul Lungu.

Țăranul desfăcu o pungă și-i numără zece bilete de câte-o sută.

— Bagă de seamă, Pavele, îi zise Lungu, datoria de 3.000 de coroane ți-am dat-o, de la bancă, pe barba ta, pe cinstea ta, nu ți-am intabulat-o pe avere. Dacă nu plătești, legea-ți va rade barba! Lucrul de căpetenie însă e că moșia, intabulată pe femeie, nime nu ți-o poate lua.

Țăranul îl părăsi foarte repede. Trebuia să meargă la alt avocat, care să-i mijlocească intabularea. Lungu nu se putea amesteca într-o afacere așa de necurată.

Pavel Roșu împrumutase numai pe iscălitura lui trei mii de coroane; nime nu-i ceruse giranți. Cele trei mii le cheltuisese într-o tăietură, și, din lemnele vândute, nu-și mai văzuse niciodată banii. Lungu aflase de nenorocirea lui și începuse să-i deie târcoale. Țăranul, la început, nici nu voise să audă de așa ceva; să-și transcrie averea pe numele nevastei, și, neplătind băncii, el să ajungă în temniță?! Dar Lungu nu-l slăbise din sfaturi binevoitoare, și, în urmă, ghiavolul din avocat trecuse și în țăran.

După ce se duse Pavel Roșu, avocatul se așeză la masă, luă condeiul și scrisese: «Dragă.

Dacă nu m-ai crezut până acum și-ai fost supărată pe

mine, cred că, primind plicul acesta, o să te încredințezi că nu te-am mințit: n-am avut banii de lipsă. Aici alăturat ai suma întreagă: una mie coroane. Nu-ți poți face idee cât de mult doresc să te văd. De trei zile, de când mi-ai închis ușa, am crezut că înnebunesc. Nevastă-mea a vrut chiar să cheme doctorul, dar n-am lăsat-o. Știu eu cine e doctorul meu!

La revedere, pe sară!

Ori nu se poate azi? S-a întors al tău din X? Răspunde-mi nesmintit cu servitorul ce-ți aduce acest plic.

Al tău, Emanoil»

A doua zi Ion Marcu părăsea orașul. Tot drumul se rugă lui Dumnezeu să-l ducă între oameni mai puțin virtuoși, mai puțin morali decât aceia pe care-i cunoscuse până atunci.

19 14

O ÎNTÂRZIERE

Domnul Pavel Rotariu, profesor trecut la pensie, își îmbracă, cu ajutorul soției, paltonul de iarnă, își luă bastonul luciu, pe care-l purta de douăzeci de ani, și, după ce mai desfăcu o dată chitanța și cercetă să vadă dacă n-are vreun greș, puse mâna pe clanță, zicând: – Peste-o jumăta de ceas mă-ntorc. Era nevoie de cuvintele acestea ca s-o liniștească pe dumneaei, o bătrânică mărunță, cu fața încrețită ca o prună uscată. De dimineață nu-l mai slăbise cu pilde despre oameni bătrâni pe care i-a ticăloșit băutura, care și-au lăsat zile de-a rândul bătrânele fără foc în casă, fărâmițare pe masă, înfundând birturile cu «lungani care mor dup-un strop de beutură».

Acuma, era adevărat că profesorului trecut la pensie îi plăcea băutura, dar nu-n măsură ca să se ticăloșească și să-și uite de bătrâna; mai era adevărat că, de șase ani, de când trecuse la pensie, niciodată n-a rămas într-un birt mai mult de-o jumăta de ceas. Totuși, dumneaei nu glumea: se temea cu adevărat să nu i se împrietenească bărbatul cu

«lungani de ăia».

Se temea mai cu seamă în zilele de întâi ale lunii, când dumnealui mergea să-și ridice pensia. În zile de-acestea îi spunea mai multe pilde. Chiar dacă nu-l știa în birt, bătrâna nu era liniștită dacă Pavel lipsea de-acasă: oriunde i se putea întâmpla ceva; și, cum nu-l avea decât pe el, ținea la bărbat cu trup și suflet. Gurile rele spuneau că bătrâna-l ține așa din scurt pe profesor fiindcă, din cruțările ce le făceau acum, voia să înzestreze pe-o fetișcană, - o rudenie îndepărtată, care, din când în când, își muta cuibul în locuința pensionarului.

Pavel Rotariu obișnuise să se supuipe, și nici nu-i părea rău: astfel, niciodată nu ajunsese în strâmtorare, ca alți colegi. Ascultarea-i era cu atât mai ușoară cu cât, în caz contrar, trei zile nu-l mai slăbea nevasta din melițat; și dușmanul lui de moarte, ceea ce ura mai mult era larma în casă. El de larmă se săturase până-n gât în cei treizeci și cinci de ani de slujbă; acasă dorea liniște, dorea hodină, înseta după viață tihnită, - mai ales acum, la marginea mormântului, - ca toți bătrânii.

Și, dacă ținea legea, dacă nu rămânea departe de casă mai mult de-o jumăta de ceas, n-avea de ce se plânge: casa lui era adevărat cuib de hodină. Răcoroasă vara, călduță iarna, veșnic curată ca un pahar.

Chiar acum, ieșind din căldura bună din lăuntru, simți cât e de rău afară, deși se ascunsese așa de tare în paltonul de iarnă, blănit cu miel, încât numai vârful nasului i se mai vedea, nasul cu musculiță, care, din neagră cum fusese odată, bătea acum în cafeniu. Atât cât se vedea, nasul lui părea o ființă ciudată, un fel de Pipăruș-Pătru care se uită încruntat la lume și la ger, prin musculiță aceea.

Omătul cânta fraged sub cizmele profesorului, și din văzduhul senin se cerneau rari fluturi albi de zăpadă, scămoși, ușori, îmbunați parcă și ei. Pe străzi treceau sănii,

picurau zurgălăii, alergau copii ștregari, cu urechile roșii. Unii se izbeau în bătrân. El ridică de câteva ori bastonul, care fripsese spatele multor elevi, dar n-avea în cine izbi, doar în trotuarul înghețat. Copiii veneau acum tot mai mulți; unii dintre ei, cei mai mărișori, salutară pe bătrân.

«Să mă grăbesc, își zise Pavel. O să plece directorul și casierul până ajung eu la gimnaz!» Dar, oricât se silea, înainta în silă. Trotuarul, măturat de zăpadă, era. lunecos pe alocuri, ca o oglindă, și bătrânul luă mai bucuros drumul larg din mijloc.

Intrând pe poarta gimnaziului, un profesor îl liniști, spunându-i că directorul și casierul sunt încă sus și că rămân până la prânz.

Când intră în cancelaria directorului, acesta nu era singur. Înaintea biroului stătea o femeie îmbrăcată în negru. Bătrânul voi s-o vadă, dar străina își întorsese capul spre fereastră. Din când în când, părea că se zguduie.

— Da, cu plăcere, domnule Rotariu, zise directorul, luând chitanța ce i-o întindea pensionarul.

Numaidecât își puse iscălitura, luă ștampila și-o apăsă pe chitanță. Apoi, satisfăcut, după ce zbici cu sugativa, se uită la iscălitură, la pecete. Părea că zice: îi șade foarte frumos astfel.

Directorul era un om mic, trunchios, cu capul chel, cu ochii mici, pierduți în cap, cu fălci foarte puternice.

— Poftim, domnule profesor, și vă rog să o treceți casierului.

Bătrânul se închină și, retrăgându-se, cercă din nou să vadă cine-i doamna îmbrăcată în negru. Dar străina privea mereu spre fereastră.

Abia închise ușa, și auzi vocea directorului:

— Nu știu pentru ce mai stăruieți, doamnă... V-am spus de zece ori că nu se poate. Regret, dar nu stă în puterea mea.

Pavel Rotariu se opri lângă ușă și ascultă. I se păru

că străina aceea plângea încet, adânc.

— Nu e mare favoarea ce v-o cer, domnule director. Nu cer să se șteargă avansul acela. Ci să mi se reție în rate lunare. Închipuie-ți și dumneata, ce mă fac eu, pe-o iarnă ca asta, cu trei copii?

Pavel Rotariu tresări și ascultă cu mare băgare de seamă: i se păru că, după voce, o cunoaște pe femeie. Nu era văduva lui Popovici, a profesorului mort acum două luni?

— Ce s-a putut s-a făcut, doamnă; la întâi a lunii trecute nu vi s-a reținut nimic, avându-se în vedere spezele ce le-ați avut cu înmormântarea. Acum vă rog să nu mai insistați.

— Dar eu sunt tot atât de nenorocită acum ca și atunci, domnule director, suspină femeia.

— Sunt eu de vină de nenorocirea dumitale, doamnă?

— Vocea directorului era acum șuierătoare, rece, plină de răutate, așa încât inima lui Pavel Rotariu se strânse de groază.

— Sunt eu de vină că dumneata ai avut nenorocirea să ai un bărbat bețiv, care și-a ruinat...

— Domnule director!... se auzi geamătul de indignare al femeii.

— Da, și-a ruinat sănătatea și v-a lăsat pe drumuri!

— Domnule director... se auzi din nou, dar vocea asta era stinsă acum.

— A! dumitale nu-ți place să auzi adevărul. Mă rog, n-am să continui, dar nu pricep să ție cineva așa la un om care și-a uitat datorițele cele mai sfinte.

Cuvintele din urmă ale directorului se auziră mai clare; ușa se deschise repede, și străina ieși, palidă ca un mort. Pavel Rotariu abia avu vreme să se ferească. El trecu la ușa pe care era scris «Casierul», ciocăni, intră și păru foarte mirat când îl văzu pe casier înaintea sa. Nu-și mai putea da sama pentru ce venise; se tulburase cu totul,

ascultând convorbirea din cancelaria directorului. Nu se înșelase: o cunoștea pe femeie. Era văduva lui Popovici, unul dintre profesorii tineri și cel mai de seamă dintre câți a avut gimnaziul.

Casierul îi ceru chitanța și-i numără șapte bilete de câte douăzeci de coroane. Bătrânul luă banii, cu o privire aiurită, și ieși repede. Prin cap începură să-i roiască tot felul de gânduri, și abia după ce apucă în stradă i se mai limpeziră. Își amintea acum, aproape cuvânt cu cuvânt, un discurs pe care-l ținuse Popovici chiar anul trecut, de hramul gimnaziului. Frumoasă vorbire, dar, până o depănă în minte, Pavel ajunsese înaintea casei sale.

Nu-și putea da sama: venise prea repede, ori ce? Dar respira așa de des, părea așa de obosit, încât abia se mai ținea pe picioare. Privirile-i erau pline de spaimă.

Se opri, se uită la intrare, dar se întoarse repede. «Trebuie să aflu unde stă, își zise el mergând tot mai cu inimă, nu se poate să nu aflu numaidecât.»

Picioarele nu-i mai lunecau, gerul nu-l mai simțea, și paltonul, blănit cu miel, își desfăcea mereu pulpanele, ca două aripi uriașe.

— Mai stă aici doamna văduvă Popovici, întrebă el pe-o femeie, oprindu-se înaintea unei case vechi, cenușii.

— Nu, domnule, s-a mutat de la noi, răspunse fata.

— Și unde, dacă ai fi bună să-mi spui?...

— O, domnule, departe, în Ulița Morii, știți dumneavoastră, peste puntea cea mare.

— N-ai ști să-mi spui și numărul, fetițo?

— Ba da, mi se pare că 4, răspunse repede fata, și dispăru în curte.

Pavel Rotariu porni numaidecât. Drumul era lung și foarte greu, bătrânul lunecă de câteva ori, căzu într-un cot, se ridică însă repede, fără să simtă vreo durere, deși-i furnica mâna întreagă.

Dar când ajunsese în sfârșit în Ulița Morii, la numărul

4, înaintea unei case cufundate în pământ, cu petece mari de umezeală înghețate pe pereți, simți deodată că-l părăsește curajul. Cum să intre? Ce să-i spuie? Ferească Dumnezeu, ar putea-o face și el să sufere!

Și îndată ce-i pieri însuflețirea care-l adusese până-ici, începu să simtă gerul înțepându-l cu mii de ace. Și, fiindu-i frică să nu răcească, temându-și sănătatea, ca orice bătrân, intră în casa aceea prăpădită, fără să se mai gândească ce-i va spune doamnei Popovici.

Înăuntru puține lucruri mai erau din cele ce le avuseseră pe când trăia răposatul Ori că le vânduseră, ori că nu încăpuseră în cele două odăi strâmte, întunecoase și reci ca peștera.

Văduva învăța pe cel mai mic dintre băieți să scrie litera m; micuțul ținea cu greutate plumbul, se vedea bine că de frig; nu-și putea strânge bine degetuțele. Cei doi băieți mai mărișori citeau, silabisind, în abecedare, în odaia rece se vedea bine răsufletul lor alb.

Doamna Popovici rămase nemișcată când îl văzu pe Pavel Rotariu. Nu putu nici răspunde salutului acestuia; ea-l văzuse pe bătrân lângă ușă, când ieșise de la director, și toată nenorocirea, pe care cerca s-o uite, îi coplesii din nou inima.

Dar, după cele dintâi cuvinte, bătrânul se însenină: știa cum are să-i vorbească fără să-i pricinuiască vreo durere. Gândul îi veni așa, deodată, ca un dar, umplându-i inima cu lumină și căldură.

— Am fost de față, doamnă, și-am auzit tot, începu el. Iertați-mă dacă am lucrat fără de împuternicirea dumneavoastră, dar simțul de colegialitate îmi porunca așa. Cererea dumneavoastră a fost dintre cele mai drepte, și eu am rămas adânc mâhnit când l-am auzit pe director vorbindu-vă cum v-a vorbit. Mi-am zis: o să vorbesc eu cu el. Aveam și eu o trecere odată la gimnaziu, ș-apoi, directorul mi-a fost elev. Ei bine, doamnă, nu e nici el un

om așa de rău. Am izbutit să-l înduplec să vă elibereze pensia pe luna asta, și iată, v-am adus-o acasă.

Bătrânul vorbise foarte sigur; vocea nu-i tremurase. Scoase banii, toate cele șapte bilete de câte douăzeci de coroane, învelite în hârtie albă, și le puse pe masă.

Văduva îl privea tăcută, numai pieptul începu să i se înalțe des.

— Vă mulțămesc, zise ea în urmă. Mi-ați făcut un bine foarte mare.

Bătrânul voi să plece, dar atunci îi mai veni ceva în minte. Pensia văduvei nu făcea decât patruzeci de zloți pe lună, și el i-a dat șaptezeci.

— Mi-am luat îndrăzneala, zise, să cer un avans și din luna viitoare. M-am gândit: acum trebuie bani mai mulți, vin sărbătorile Crăciunului.

Cuvintele din urmă le spuse ieșind pe ușă.

Acasă, baba lui se învârtea ca pe jar. Trecuseră trei ceasuri și zece minute de când plecase bătrânul. De-un veac nu mai lipsise atâta vreme de-acasă! Pusese pe slujnică să-l caute prin toate birturile, pe unde avea obicei să se-ncurce, dar în zadar.

Când îl văzu, roșu, aprins la față, cu ochii strălucitori, bătrâna începu să țipe. Îl crezu beat, beat turtă.

Pavel nu zise nimic, ci, ca un copil, se lăsă să-i cotrobăiască buzunarele.

Baba înlemni când văzu că nu află niciun ban.

— Va să zică, ai jucat și cărți, ticălosule de bătrân! și-și făcu gura curat ca o pungă încrețită.

Pavel dădu din cap.

— Și ai pierdut tot?

Bătrânul aprobă iar din cap, dar nu zise nimic.

— Cu lunganii, vezi bine! Nici nu se putea să nu pierzi dacă te-ai îmbătat ca un... ca un porc! Prii, mânca-ți-ar rușinea nasu! Mă temeam eu că mi-o faci astăzi!

Cine să mai oprească gura muierii?

Dar Pavel n-o auzea, nu-i păsa de ea. Se retrase lângă cuptor, își îngropă capul în palme și începu să plângă.

— Așa! Acum plângi! Acum ți-i și rușine de ce-ai făcut! țipă bătrâna apropiindu-se de moșneag.

Dar el n-o auzi nici atunci, n-o auzi nici în ziua următoare, și zile de-a rândul nu se mai uită la bătrână, ca și când nici n-ar fi fost în casă.

19 15

TATĂ

Abia se zărea de ziuă, când lungul tren de marfă, după ce fluieră răgușit și parcă speriat, se opri în gară într-un hure de fierărie care trecu de la un vagon la altul cu iuțeală și făcu să răsunе văzduhul până departe. Erau vagoane vechi, jerpelite, sătule de atâta alergătură și de atâta povară, de ani de zile, pe toate liniile ferate din centrul Europei. Unele purtau inscripții românești, altele nemțești, franțuzești, în diferite limbi slave. Îți aduceau aminte de convoiul nesfârșit de robi, prinși cu arcanul, în toate uniforme, toate vechi, decolorate, și care erau acum legați unul de altul prin groase zale de fier, cu voința înfrântă, supunându-se sortii cu un fel de nepăsare grea.

Dumnezeu știe ce marfă ducea, căci din tren coborî, umplând șinele și peronul și îmbulzindu-se spre ieșirea din gară, o mulțime nesfârșită și pestriță, încât ai fi crezut că s-a oprit aici un tren personal. Intrase încărcat ciucur, cu lume pe scări, pe tampoane, pe-acoperișul vagoanelor.

Lumea, aproape înțepenită de strânsoare, coborî dintre vagoane, de pe acoperișuri; mulți abia-și puteau mișca degetele, cu care se ținuseră de cine știe ce, să nu cadă, pentru a-și putea prinde și lua în spate bagajele: cufere, lăzi, saci, coșuri, desagi, care acum sporeau îmbulzeala de pe peron și baricadau ieșirea din gară, între cotituri și înjurături ce se ridicau din toate părțile.

Bădicul Vasile Lungu reușise să se coboare printre cei din urmă din tren. Își găsise, înainte cu o zi și o noapte,

— când se urcase din gara cea mai apropiată de satul lui, — își găsisese loc abia pe-acoperișul unui vagon, și la oprirea trenului nici nu se putuse mișca. Era amortit, țapăn tot, ca și când ar fi avut în loc de picioare două lăstare de lemn, iar degetele-i rămaseră încârligate, așa cum se ținuse de-o margine a acoperișului.

Toată lumea care călătorise cu el pe același acoperiș nu-l văzuse clintindu-se, nu auzise o vorbă din gura lui. Ceilalți, de la un timp, începuseră să povestească pe socoteala călătoriei cu trenul în aceste vremuri de război și de sărăcie. Unii îl întrebaseră: De unde e? Unde se duce? De când e pe drum? Dar după ce încercaseră zadarnic, în mai multe rânduri, să-i scoată e vorbă din gură, îl lăsaseră în plata Domnului.

— Se pare că-i surd, spusese unul mai milos. De, multă lume surzește și amuțește în ziua de azi, adăugase același om, văzând că ceilalți zâmbeau la părerea lui că omul e surd.

— Cum așa? întrebaseră mai mulți.

— În război, vezi bine, răspunseră alții în locul omului.

— Nu numa-n război. Poate cineva să surzească și să amuțească și neieșind din satul lui.

La întrebările celorlalți, omul nu mai voise să deie nicio lămurire. Aruncase o privire grea de tristeță asupra lui Vasile Lungu și amuțise și el.

Vasile Lungu venea de la depărtare de aproape două sute de kilometri. Până la gara unde s-a urcat l-a petrecut și femeia. Ar fi voit să vie și ea, dar nu avea pe sama cui lăsa casa și gospodăria. Avea multe găini și rațe și se temea să nu i le fure cineva. Auzise că acum o găină se vinde, la oraș, cu o mulțime de bani, și ea își făcuse gânduri mari cu banii pe care-i va lua pe găini, de când le venise știrea că feciorul lor, Dumitru, a scăpat din război și că acum era într-un spital, nu prea greu rănit. Mai ales își

făcea gânduri mari cu banii ce-i va lua pe găinile și rațele ei de când, — asta a fost înainte cu o lună, — Vasile îl cercetase pe fecior în spital și se întorsese cu vestea că Dumitru va rămâne oleacă schiop de piciorul stâng, dar că încolo e bine și întreg.

Părinții pregătiseră multe de toate, încă de vreo doi ani, pentru căsătoria lui Dumitru, cât ce se va întoarce acasă. Rămăsese flăcău cam tomnatec, că era băiat sfios, și părinții socoteau că dacă nu-l vor căsători în grabă după război, mai târziu va fi mai greu. Mamă-sa-i ținuse și-i cususe albituri și haine, tată-său îi cumpărase doi juneți, îi făcuse rost de un plug.

Dar, după o lună de la întoarcerea omului, într-o sară, s-au trezit cu un aviz de la primărie, — pârgarul spunea că avizul a venit prin telefon, — aviz prin care Vasile Lungu era chemat grabnic la spital, după dorința feciorului.

Părinții erau chiar la cină când le-a venit avizul, și-au rămas amândoi înlemniți, cu lingurile în mână. Ce putea să fie?

— Să știi că i s-a-ntors boala, zise într-o tăcere femeia.

— Ar spune în înștiințare, vorbi bărbatul, descleștându-și cu greu fălcile.

— Apoi zise către pârgar: Numai atât spune avizul?

— Numai.

— Ce-ar putea fi? se gândi tare Vasile Lungu. Tu ce crezi? întrebă pe pârgar.

— Hm! Multe s-ar putea! Dacă dumneata l-ai văzut înainte cu o lună, și rana era spre vindecare, mi se pare că numa un lucru ar putea fi totuși.

— Ce anume?

— Să-l trimită iar pe front.

— Hm! Cam greu de crezut. Doctorii spuneau că va rămânea cam schiop de piciorul stâng.

Pârgarul dădu binețea și plecă. În urma lui, părinții rămaseră muți multă vreme, privind prin pereți încolo,

până când muma izbucni deodată într-un plâns deznădăjduit.

Bărbatul nu o opri. Presimțise și el că e ceva rău, cieși încercase să-și îmbărbăteze femeia, spunându-i cănti poate fi vreo primejdie dacă nu spune în aviz. Iar acum, în timp ce nevastă-sa își frângea mâinile plângând, presimțirea rea creștea în sufletul lui. Nu putea fi vorba să-l mai ducă pe front, dac-ar fi rămas șchiop, nu pentru asta dorea să-l vadă Dumitru. Să-l vadă, și încă grabnic!

Doamne-Dumnezeule, grabnic! Dac-ar putea fi acum lângă el! Dar știa de rândul trecut cât ține drumul până la orașul cu spitalul unde zăcea Dumitru.

Se sculară de la masă fără să mai cineze, și femeia începu să-i împacheteze merindea de drum într-o desagă. Porniră cu noaptea-n cap spre gara cea mai apropiată. Femeia voia să se întoarcă înainte de ziuă. Acum îi erau galițele în siguranță, nime nu știa că au plecat de acasă amândoi.

...Așa se pornise la drum Vasile Lungu, care se trezise amorțit de tot pe-acoperișul vagonului când trenul intră în gară. Poate mai amorțise și de frig, căci deși era lănceputul lui mai, bătea un vânt puternic și rece.

Odată cu dezmoțirea mădurelor, începu să i se dezmoștească și gândul, că în vremea cât călătorise îi înțepenise și gândul într-unul singur: îl chema la patul lui feciorul, pentru că trăgea să moară.

Gândul ăsta îi venise cu atâta putere și limpezime, încât, abia se urnise trenul din mica gară, și el căzuse într-o deznădejde soră cu moartea.

N-o să-l mai apuce în viață. Știa din drumul celălalt cât de mult ține călătoria până la orașul unde era spitalul. Și-i părea că trenul merge și mai încet decât atunci.

La început se răzvrătise împotriva acestei încetinelii, nu mai încetase să-ntrebe, în fiecare gară, când pleacă trenul, de ce stă atâta în haltă, de ce nu merge mai repede.

Dar văzând că nu poate face nimic împotriva încetinelii, căzuse în înțepenirea aceea observată de toți. Nici nu mai auzise, nici nu mai văzuse ce se petrece în jurul lui.

Acum însă, cu desaga în spate, începu să se îndese și el în mulțimea de la coadă și reuși să iasă din stație.

Chiar în fața gării era un mic parc. Păsărele ciripeau în lumina blândă a dimineții. Din vârful unui castan o mierlă neagră fluiera de mama-focului. Vântul se mai potolise, și mireasma verdeții tinere din parc îi pătrundea sufletul. Umbletul de la tren până aici, prospețimea dimineții, mirosul de-acasă al verdeții începură a-i dezmoști mintea. Și cum se oprise în parc, pe o bancă, să se socotească încotro s-o apuce, pe care din cele patru străzi ce porneau de-aici, întâile raze ale soarelui îi adiară fruntea, și nădejdea zvâcni din nou în inima sa.

Se ridică înviorat de pe bancă și întrebă pe un trecător pe unde trebuie s-o ieie ca să ajungă mai degrabă la spitalul militar. Porni mai sprinten, cu desaga în spate. Va fi așa cum i-a spus pârgarul: Dumitru s-a făcut bine și-l trimit iar pe front. Se vede că n-a rămas șchiop. De multe ori se înșală și doctorii. De bună seamă că așa trebuie să fie! mai nainte de a se întoarce pe front, Dumitru vrea să-l vadă. Poate are să-i spuie ceva, poate are să-i deie ceva în păstrare! Hei! Nu se mai isprăvește odată și războiul ăsta! Bieții feciori! Dar tot mai bine să plece de unde a venit decât să...

Gândurile i se luminau, nădejdea-i creștea, inima-i bătea tot mai puternic, cu cât se apropia de spital. Se apropia, căci începu să recunoască unele clădiri pe lângă care trecea.

Ajunse, în sfârșit, după ce merse aproape trei kilometri. Era departe de la gară până la spitalul militar, dar acum drumul îi păru nesfârșit. La spital însă nu era îngăduită intrarea până la ceasurile 8. Stătu de vorbă cu sentinela, încercă în dreapta, în stânga: Pace! Nu era

permisă intrarea! De, nu era și aici tot militarie? Nu trebuia să fie și aici o regulă? Trebuia, vezi bine!

Astfel, Vasile Lungu trecu de cealaltă parte a străzii, unde era pajiște verde, și punându-și jos desagii din spate, șezu și el lângă ei. Ședea și se uita peste drum la marea clădire cu trei rânduri, și lungă să nu-i mai dai de capăt. Rar, rar, începu să iasă și să intre câte un militar... După câte-și aducea el aminte de data trecută, Dumitru era cu patul la rândul al doilea, într-o sală cu alte douăzeci-treizeci de paturi. Care să fie ferestrele ce răspundeau în sala aceea? Nu-și putea da sama.

Tot privind, simți deodată un gol și o arsură în măruntaie. I se deșteptă așa, pe neașteptate, o foame cumplită. Când mâncase mai pe urmă? Nu-și aducea aminte să mai fi mâncat de când plecase de acasă. Dar nu era sigur. După ce-și desfăcu merindea văzu că era într-adevăr neatinsă.

Dar abia îmbucă de câteva ori, înveli bucatele și le puse înapoi în desagă. Un gând îi tăie pofta de mâncare: «Dacă-l pornesc din nou pe front, zadarnic am venit la spital! Dumitru va fi la cazarmă, dacă nu va fi plecat până acum. Doar avizul era pentru o venire grabnică! Grabnică, cu trenurile de azi!»

Zvâcni în picioare, să pornească spre cazarmă. Dar marele spital apăsa asupra lui cu o putere de nebănuir, și nu se putu mișca, rămânând cu ochii țintă la ferestre: «Avizul a venit de la spital, tot aici va trebui să-ntreb de Dumitru. Poate nu l-au vărsat încă la cazarmă. Oricum, cei de aici trăbă să știe unde-l pot găsi.»

Sentinela îl opri din nou.

— Mai trăbă s-aștepți cam o jumătate de ceas, până la 8.

— Dar încă nu-s 8?

— Încă nu-s.

— Dă-i tare grabnic lucrul ce m-aduce pe mine aici,

îndrăzni bădicul.

— Păi toți vin cu grabă! N-ai ce-i face, așa-i ordinul!

Pe cine ai aici?

— Pe ficiorul meu, pe Dumitru Lungu.

— E de mult în spital?

— De-o lună trecută. Da' nu știu dacă mai e în spital.

Nu știi dumneata?

— Păi unde să fie?! dacă înainte cu o lună era aici, iar acasă n-a venit?

— Poate să-l fi trimis iar pe front.

— Așa! Va să zică, nu era așa de bolnav.

— A fost rănit la un picior, la piciorul stâng, și doctorii ziceau că va rămânea cu piciorul stâng puțin mai scurt. Că va schiopăta.

— Dacă-i așa, aici trăbă să fie. Până acolo încă n-am ajuns, să se trimită oameni schiopi pe front.

— Vezi bine, da și doctorii se pot înșăla. Poate s-a vindecat de tot.

Soldatul de sentinelă se uită nedumerit la om.

— Nu mai ai mult de așteptat. Îndată se fac ceasurile 8... Da'... vii dumneata să-l vezi, ori ți s-a trimis un aviz?

— Da, mi-au dat de la primărie o înștiințare să vin grabnic, că vrea să mă vadă.

Sentinela își înăbuși cu greu un suspin.

— Din ce unitate făcea parte?

— Vânători de munte.

Bădicul Vasile se gândi puțin și-i spuse și numărul poștei de campanie.

— Da bine, batalionul, compania? întrebă sentinela.

— De când a plecat în război nu ne-a scris decât numărul poștei.

— Întreb pentru că... începu soldatul, dar se opri din vorbă. Era să spuie că ieri au îngropat pe unul de la vânătorii de munte.

În minutele rămase până la ceasurile 8, bădicul

Vasile Lungu se aprinse deodată de o neliniște grozavă, ca și când vorbele nespuse de soldat ar fi pătruns într-un chip necunoscut în inima lui.

Acum începură să intre în spital tot felul de militari, ofițeri și mai ales doctori. Bădicul oprea pe fiecare și-l întreba dacă nu știe ceva despre Dumitru Lungu. Primi același răspuns de la toți: să mai aștepte puțin, îndată se bate 8. Să intre atunci și să întrebe în cancelarie, aici, cum întri, la dreapta. Pe toți îi întreba și dacă nu știu să plece curând vreo unitate de vânători de munte pe front. Niciunul nu știa să fie vreo unitate în plecare.

— Dar ce, ai și la regiment pe cineva? îl întrebau ofițerii și doctorii pe care îi oprea să ceară știri.

— Nu, da s-ar putea să se fi făcut Dumitru sănătos de tot și să-l fi vărsat la regiment.

Ofițerii înălțau din umeri, privindu-l nedumeriți:

— Îți vor spune îndată la cancelarie.

La 8, sentinela de la intrare fu schimbată, și soldatul, liber acum, îl luă pe Vasile Lungu și-l duse în cancelarie.

Acolo era o forfotă de subofițeri și o dura-vura de nu se mai înțelegea nimic. Bădicul abia s-a putut face priceput de ce vrea, pe cine caută. Trebui să spuie de vreo trei ori, nu numai pentru că nu-l asculta nimeni cu atenție și toți vorbeau între ei, dar și pentru că bădicul îl căuta pe Dumitru al lui și la spital, și la cazarmă.

— Dacă-i la cazarmă, ce-l cauți la spital? Vorbește lămurit, bre omule!

Unul dintre subofițeri deschise în sfârșit un registru:

— Cum spuneai că-l cheamă?

— Dumitru Lungu, din vânătorii de munte.

— Dumitru? Cum? Lungu? Dumitru Lungu? Caporal?

— Da, caporal!

Subofițerul se opri din frunzărirea registrului, aruncă o privire scurtă către ceilalți. Toți rămaseră o clipă tăcuți, cu capul în pământ.

— Vrei să-l vezi, moșule?

— Păi cum?! De ce-am venit?! Am primit aviz că vrea ficiorul să mă vadă grabnic. L-au trimis cumva iar pe front? Doctorii spuneau că va rămânea șchiop de piciorul stâng.

Plutonierul se ridică de la birou, închizând registrul, în liniștea ce stăpânea acum în cancelarie glasul lui se auzi schimbat:

— Vino cu mine, moșule!

Bădicul se luă înfrigurat după el, dar văzu că nu urcă scările, ci iese pe o ușă și apucă spre o clădire mai mică, din fundul curții.

— L-au mutat de sus? întrebă tatăl, abia respirând, căci o piatră de moară i se pusese pe inimă îndată ce văzuse că plutonierul nu urcă în spital, unde-l știa el pe Dumitru.

— Da! L-au mutat, moșule! răspunse plutonierul, cu grea supărare în glas.

— Se opri în mijlocul curții: trebuia să-i spuie, căci vedea că omul nu înțelege.

— L-au mutat, că așa e legea! Viii cu viii, morții cu morții. Ai sosit prea târziu, moșule, ca să-l mai afli în viață. Se temeau și domnii doctori, care au ordonat să fii avizat, că vei sosi prea târziu. Cu trenurile astea... De! În război ca în război!

Plutonierul porni din nou, cu omul după el. Bădicul Vasile Lungu auzise ce i-a spus, dar nu înțelesese nimic. Îi părea că de la el până la plutonier era o depărtare îngrozitoare. Depărtarea nu era între pașii lor, ci între un om viu și un om viu. «Oare cu cine-a vorbit?» se întrebă bădicul Vasile.

Ajunseră. Gradatul scoase o cheie din buzunar și descuie o ușă.

— Încă nu-i pus în sicriu, că numa la miezul nopții a murit. Nici nu-i îmbrăcat încă de îngropare. Dar îi vom face tot ce i se cade unui ostaș mort din pricina rănilor

cauzate în război.

Bădicul Vasile Lungu îl auzi iar, dar iarăși nu înțelese despre cine e vorba și intră după plutonier într-o cameră mică, văruiată proaspăt. Și nu pricepu nimic până ce plutonierul nu luă pânza de pe fața lui Dumitru și-și văzu feciorul cu obrajii albi, cu fruntea palidă, dormind adânc somnul fără de trezire.

— Era aproape vindecat, când o ață ascunsă de puroi s-a vărsat în sânge. Cu toate leacurile, nu l-au mai putut scăpa. Dumnezeu să-l odihnească și să-l ierte!

Bădicul Vasile parcă împietrise; nu scoase un cuvânt. Numai când plutonierul acoperi fața mortului, se apropie și-i spuse în șoaptă:

— Doarme, n-a murit! Așa durmea de liniștit ș-acasă. Așa era, când durmea. Lasă-mă, domnule plutonier, lângă el. Vreau să-l întreb, când se va deștepta, ce vrea să-mi spuie.

— Poți rămânea, răspunse plutonierul înduioșat. De îngropat, îl îngropăm numa mâne după amiază.

Ieși și-nchise în urma lui ușa, fără s-o mai încuie.

Dar, peste un ceas, când avu iar de lucru prin curte, auzi din camera mortuară tânguiriile tatălui. Nu era numai plâns, ci cuvinte împletite-n bocet. Și era vorba-n ele de doi junei abia învățați la jug, de un plug nou, de o căciulă nouă...

19 16

ACASĂ...

Abia se mijeia de ziuă, când ușa tinzii scârțâi în țâțânile-i vechi și, din casa care dormea adânc, se strecurară în curte un bărbat voinic, spătos, cu pasul greu, și, îndată în urma lui, un băiețuș ca de doisprezece ani, care, deși părea sprinten, avea pasul nesigur. Ionică era somnoros încă, și tatăl său, Dragomir, în drum spre grajd, își întoarse de câteva ori capul să vadă: aține-se feciorul în urma lui, au ba? Ionică venea cu pași largi, căsca uneori,

simțind o moleșeală grea, călduță în tot trupul, urmată de înfiorări repezi de frig. Grajdul era în fundul curții, spre grădină, curtea destul de largă, și astfel, până mai scârtâi o ușă, Ionică se trezi binișor din șpmn și intră în grajd deodată cu Dragomir. Un zâmbet de fericire se trezi în ochii lui senini, albaștri: tatăl său putea să vadă rânduiala pe care-a ținut-o el câtă vreme a fost singur stăpân la casă. Îi era năcaz numai că nu se luminase încă bine, că nu se putea vedea cumsecade în grajd: nici așternutul proaspăt de cu sară, nici curăția micului ochi de sticlă, nici lipsa păianjenilor pe grinzi și în colțuri, nici albimea lucie a celor doi boi, nici cât crescuse și se îngrășase Joiana, nici porțița cea nouă, pe care el o pusese la stăulețul vițelului. Ionică deschise larg ușa, cu nădejdea că în grajd se va face lumină mai mare. Dintr-o săritură, scăpă de sub pălăria întunecată a streășinii și privi spre răsărit. În zări, departe, se arătau cele dintâi împurpurări sfioase ale dimineții. Sus, pe cerul senin, mai clipeau însă vreo câteva stelute. «De-acum o să se lumineze în grabă», își zise Ionică, și, mulțumit și vesel, intră din nou în grajd.

Dragomir era lângă Păun, îl netezea pe spate, îl scărpina pe bărbie și vorbea cu el încet, cu prietenie și cu dragoste.

— V-ați hodinit bine, voinicilor? Ha? V-ați săturat asară și ați avut așternut bun. Fân bogat în flori v-a pus în iesle stăpânul vost, Ionică. V-a grijit bine, Ion? Așa-i ficiorul harnic, știe ce-i trăbă boului! Da' tu, Joiană, când ai de gând să te-oprești cu crescutul?

— Și Dragomir se întoarce spre vaca de la ieslea cealaltă.

— Pe tine și pe vițeluș vă ține Ionică bine, cu otavă ca strămătura, din Poiana-Mare.

De când începuse tatăl său să vorbească, obrajii lui Ionică ardeau tot mai tare, inima-i bătea părănd că vrea să-i curme respirația. Dar când auzi cuvintele din urmă ale

lui Dragomir, băiatul încremeni de mirare. De unde știa tată-său că el dăduse asară vacii și vițelușului otavă din Poiana-Mare? Era otava cea mai bună ce-o aveau, o păstrau de obicei pentru boi, la plugăritul de primăvară, și pentru oile cu prăsilă tânără. El, Ionică, dăduse o singură dată din otava asta vacii și vițelușului, sara trecută, dar cum de aflase tată-său?

Pe-o clipă îi fu frică, dar simțământul acesta i se risipi numaidecât, văzând zâmbetul bun de pe fața tatălui său.

— Brav ficior ești tu, Ionică! Se și cade, căci ești cel mai mare. Acum să te vad. Mai știi de unde se ia otava din Poiana-Mare? Știi tu câtă e de lipsă, pentru o zi de plug, la doi boi harnici?

Copilul se învârti într-un călca și, într-o clipă, dispăru pe o portiță numai cât el de mare, în grădina șurii, unde erau clăile cu fân. Nu se mai gândea acum de unde știa tatăl său ce fel de otavă dăduse vițelușului, ci voia să-și arate priceperea și vrednicia.

Dragomir Morar rămase să vorbească mai departe cu vitele lui, să le vadă mai bine, căci asară, la lumina lămpașului, ochii lui nu se săturaseră privindu-le.

Dragomir Morar sosise de cu sară din Galiția cea plină de blăstămele atâtor neamuri, sosise pe neașteptate, după ce nu nădăjduse să capete permisie pentru lucrările de primăvară. Căpătând-o, pusese numaidecât o carte la poștă, dar ajunsese el mai repede decât cartea, sosise după ce stătuse opt luni de zile în calea morții.

Nevasta, Maria, țipă de spaimă când, după un singur hăpăit al cânelui, auzi deodată chelălăit de bucurie. Portița n-o auzise. Până să-și vie în fire, Dragomir intrase în casă. Copiii, patru, dormeau. Femeia aștepta încremenită, cu cusătura în mână. Din ochii albaștri lumina o bucurie, o fericire plină de uimire, neașteptată. Dragomir o îmbrățișă, o sărută cu tărie, aruncă priviri luminoase la cei patru din păcel, se apropie tiptil, le mângâie ușor obrajii fragezi, dar

nu cuteză să-i trezească.

Femeia veni să-i scoale ea.

— Nu, dă-le pace! Lasă-i să doarmă! Să se-ntărească, să crească mari, săracii!

Ochii lui se împăinjeniră pe-o clipă, ca și când ar fi văzut ceva rău în viitor, ca și când ar fi știut el ce-i așteaptă când vor fi mari.

Un răstimp scurt întrebările și răspunsurile urmară repede, și cei doi soți simțeau cum li se liniștește inima încet-încet. Acolo, departe, în linia de foc, moartea pânđește sub mii de chipuri, dar Dumnezeu îl apăraseră până-acum pe Dragomir; aici, acasă, viața fusese grea fără el, dar a fost an bun, apoi Ionică începe să deie ajutor. Abia trecură câteva minute de când povestea, și Dragomir părea tot mai neliniștit, părea că stă ca pe spini. Deodată se ridică și zise:

— Mai țineți lămpașul de la grajd?

— Cum să nu?!

— Dă-mi-l!

Și, cu lămpașul aprins, intră în grajd, să-și vadă vitișoarele. Rămase mult acolo, dar Mariei nu-i păru lungă așteptarea. Se simțea sfoasă, rușinoasă, timidă, și așa de tânără, de curată și de fericită cum nu mai fusese de când se logodise cu Dragomir.

Bărbatul se întoarce vesel, mulțumit.

— Cine ține rânduiala în grajd?

— Mai mult Ionică. Ajută și Nicu, da, vezi bine, mai puțin.

Dragomir știa că și mâna muierii nu se hodinise, că avea și Maria poate partea cea mai mare în rânduiala din grajd, dar îi căzu bine că nevasta lasă toată lauda pe sama feciorilor lui, și mai ales pe sama lui Ionică. Se uită din nou la patul în care dormeau duși cei patru, se apropie să-i mângâie iar, dar acum nu se mai putu stăpâni și începu să-i sărute apăsător. Copiii se deșteptară sub înțepăturile

mustăților tari, rătezate scurt.

Trecu apoi vreme lungă fără să-i mai prindă somnul, căci de ochii strălucitori somnul fuge. Îndeosebi Ionică ardea de nerăbdare să știe odată tată-său ce făcuse el în vreme de opt luni de zile.

— Au început oamenii să are? întrebă Dragomir după ce în casă se făcu din nou liniște.

— Abia de-o zi, de două.

— Mâne ies și eu cu plugul.

— Vei ieși și poimâine. Abia ai venit. Cât ce vor auzi că ai sosit, oamenii vor năpădi pe tine.

— Va veni ea și sfânta duminică! Pân-atunci mai pot aștepta. Ce-s patrușprezece zile? Trec ca un ceas, și eu va trebui să mă întorc la slujba mea. De altfel, ce le-ar folosi să le spun ce-i pe-acolo? Și ce să le spun? Aici e raiul, acolo-i iadul. În iad trăbă să fi o dată ca să-l poți pricepe ce-i...

După alte vorbe, plugăritul de-a doua zi rămase nehotărât, dar, la stăruința lui Dragomir, nevasta puse-n straiță pentru bărbat și pentru Ionică.

În zori, Dragomir se trezise și nu mai putuse răbda să rămâie în pat. Trezise și pe Ionică și ieșiseră în curte, fără să-i simtă altcineva. Știindu-l acasă pe stăpân, dormeau cu toții cel dintâi somn fără de griji, de opt luni încoace.

Ionică nu știa că tată-său fusese de cu sara în grajd, nu știa că vor ieși împreună la plug, dar când îl trimise să aducă o sarcină de otavă de cea din Poiana-Mare, bănuî, și bucuria lui fu nemărginită. Să-l vadă tată-său cum știe să mâie boii, să-l vadă ce pogănici strașnic s-a făcut!

Până să puie în rând plugul, pân-au mâncat ceva boii și până i-au adăpat, se făcuse dimineată, o dimineată limpede, dulce, plină de miresmele primăverii. Dragomir lăsa pe băiat să rânduiască tot ce-i trebuia pentru plug, și mângâierea lui fu mare văzând că Ionică se pricepe. Când se înjuge pe Păun, boul nu-și plecă de ajuns grumajii groși,

și Ionică nu-i putu prinde în jugul luciu.

— Pleacă-te, voinice, pleacă-te, pretine! zise Dragomir, apropiindu-se și ridicând jugul. E vrednic stăpănu-tău să-l ascuți! E mic, dar e plin de vârfute!

Apoi, după ce totul fu gata, Dragomir își aruncă ochii roată, privi sus, în înălțimi, și zise, bătându-și feciorul pe umăr:

— Ei, Ionică, pare-ți rău că te-ai sculat așa de dimineată?

În loc de răspuns, băiatul privi cu ochi strălucitori la tată-său, pocni pogan din bici, și boii plecară în pas domol. În clipa asta nevasta răsări în prag.

— Așadar, tot nu te lași de hotărârea ta!

— Trăbă să-ți învăț ficiorul plugar, muiere! răspunse zâmbind Dragomir, și plugul ieși pe poartă.

Cât ce ieșiră din sat, îi întâmpină cântecul ciocârliilor — minunea lui Dumnezeu! Treceau prin aer adieri călduțe, cu miresme de verdeață și pământ proaspăt, umed. Până la ogor, Ionică își arătase toată vrednicia de pogănici pe drum; după ce fierul începu să taie în pământ, își arată și vrednicia de pogănici pe lângă plug, și boii nu ieșeau din brazdă.

Dar abia traseră câteva brazde, și Dragomir opri boii.

— De-acum, pentru pogănici ești prea mare, Ionică. Vino și ține de coarne.

Băiatul, la început, nu pricepu cuvintele tatălui său, îi păru că-i nemulțumit de el, dar când văzu că Dragomir îi arată cornul plugului, de pe care își luase mâna, deveni deodată foarte serios și se apropie c-un fel de măreție și sfială de cârmă.

Ziua aceea, cea următoare, și alte câteva zile în șir, Dragomir își învață băiatul să cârmuiască plugul. Întâi îl ținu pe lângă sine, — conduceau amândoi, — apoi îl lăsă singur și se făcu el pogănici, mai pe urmă îl învață cum se poate să fie și plugar, și pogănici în aceeași vreme, cum

poți ținea plugul numai cu o mână, de-un singur corn, iar cu cealaltă să iei biciul de pe spate și să pocnești, din când în când, pe deasupra boilor. Când Ionică știu tot ce-i trebuia, Dragomir aduse și pe Nicu, care avea numai opt anișori, și-l învăță pogănici.

Sara, băieții veneau rupți de osteneală, deși veseli și cu gură mare.

— Doamne, Dragomire, îi zise într-un rând nevasta, prea-i zolești, prea-i năcăjești pe săracii copii! Ce gândești tu? Nu-s aici și eu? Cum am ținut de coarnele plugului la arăturile de toamnă, nu voi putea ține și de-acum înainte?

— Nici nu-i învăț eu ca de pe acum să-l pui pe Ionică la coarnele plugului.

— Da' pentru ce?

— Ca să fie învățați. Dacă vor crește mari, să știe.

— Păi bine, nu-i vei putea învăța după ce vor fi mai rășăriți? Peste doi, peste trei ani?

— Hm! făcu Dragomir, cu tristeță în glas, cine știe. putea se-va atunci?

— Cum, Doamne sfinte?! Să mai ție bătaia încă doi-trei ani?

— Cine știe?! Ş-apoi, chiar dacă nu va ținea atâta, cine știe...

El voi să mai spuie: «Cine știe, mai fi-voi atunci între cei vii, ca să-i învăț?» însă văzând că muierea nici nu se gândește la o asemenea întâmplare, nu voi să o amărase. Oricât i-ar povesti ce-i în foc, cum ar putea ea să știe ce-i acolo? Cât de ușoară-i moartea! El nu continuă, însă fața lui se întunecă, și Maria, văzându-l, păli deodată și zise:

— Dacă n-ai mai veni tu, e tot atât, ori știu ei plugari, ori ba... Viața noastră nu mai plătește nimic!

Și începu deodată să plângă, zguduindu-se toată.

Dragomir, cu inima grea, o lăsă să plângă. Dar după ce se mai potoli femeia, zise:

— Nu-i tot atât, Mario. Copiii noștri, cei care vin după

noi trăbă să trăiască. Și nu-i totuna dacă se pricep la ceva au ba. Nouă ni se pare că lumea întreagă stă din noi. Da' nu-i așa! Eu simt de mult că nu-i așa. Noi, cei de-acum, suntem numa oameni; lumea, viața nu se gată cu noi. Eu am văzut! Câți au murit, câți s-au schilodit subt ochii mei, și lumea nu s-a sfârșit! Noi, cei de-acum, suntem subt blăstăm, vezi bine, da poate vor fi mai norocoși cei care vor veni după noi.

Nu te supăra că vezi copiii osteniți. Spre binele lor îi port așa. Nu-i vorbă, îi mai poți învăța și tu câte ceva, dar în plugărie învățătura de muiere nu plătește mult.

În sara aceea cei doi soți nu prea vorbiră. Gândul lor cerca să pătrundă în viitor.

19 16

DOUĂ SCRISORI

De patru zile-l îngropase pe Dumitru, și Marin Muntean încă nu se putea hotărî să trimită acasă vestea cea rea. De patru zile, rămășițele companiei zdrențuite, vreo optzeci, erau trecuți în rezervă. Împărțiți prin colibele unui sat sărac și pustiit, oamenii stăteau trântiți pe spate, pe brânci, în așternutul de paie. Unii dormeau și ziua, somn greu ca moartea, din care uneori se trezeau sărind drept în picioare și privind cu spaimă în jurul lor, alții priveau cu ochii mari, nemișcați, în grindă, într-un părete, ziua, noaptea. Unii fumau cu ziua de cap, palizi ca niște morți. Mai ales în cele două zile dintâi abia schimbaseră două-trei cuvinte între ei. Păreau niște străini pe care întâmplarea i-a adunat câte cinci, câte zece într-o colibă. După trei săptămâni în tranșee, subt urletul morții, ieșiseră, în sfârșit, la atac, dar dușmanul îi primise c-un foc cumplit, și, în câteva ceasuri, altă companie le luă locul. Erau osteniți și la trup, și la suflet, și vorba-i părea fiecăruia foarte străină, însă după ce se mai odihniră, după ce-și mai veniră în fire, din ziua a treia oamenii începură să spuie de iadul din care scăpaseră. Cu toții fuseseră subt

același foc, și totuși, fiecare văzuse altceva, și fiecare știa alte amănunte. Începură să numere tovarășii dispăruți, și inimile li se împietriră din nou. Moartea secerase cumplit în rândurile lor.

De patru zile, Marin Muntean nu rostise o vorbă. Era într-o colibă cu alți cinci, dar nu auzise nici țipetele de spaimă pe care tovarășii lui le scoteau uneori în somn, nici poveștile ce se porniseră între ei mai târziu. Gândul, lui era la văduva lui Dumitru: să-i scrie, să nu-i scrie? Și de câte ori se hotăra să-i trimită vestea cea rea, simțea că-l apasă o povară grea pe piept, și dreapta-i înțepenea. Dumitru, pe care-l îngropase înainte cu patru zile, îi era numai văr, dar trăiseră laolaltă, ca frații, ba mai bine. Laolaltă au făcut miliția, la vremea ei, deodată s-au cunutat în biserică, la aceeași companie au trecut norocoși peste patrusprezece luni de război: Dumitru — fruntaș, Marin Muntean — caporal. Acasă știa satul întreg de traiul bun dintre cei doi veri, știa cum se ajută la năcaz, știa c-ar fi sărit în foc unul pentru celălalt. Și dacă în sat erau lăudați pentru această bună înțelegere și dragoste, aici, în primejdia morții, toți camarazii îi iubeau pentru dragostea ce și-o purtau.

Dumitru plecase în război cu inima mai grea decât Marin: lăsa acasă doi copii, — unul de trei ani, altul sugaci, — și pe nevastă, pe Anuța, o femeie albă ca o doamnă și plăpândă ca o floare. Marin nu avea copii, și se uita la copiii lui Dumitru ca și când ar fi fost și ai lui. Încă de-atunci, de-ndată ce trenul ieșise din gară, Dumitru îi spusese lui Marin:

— Grea mi-i inima, măi vere. Nu mi se-mpare cu sănătatea Anuții. Se va pune pe lucru, și cine știe de nu i-o fi spre stricare...

Căci el, de când o luase, o păzise și de adierea vântului. O vedea că-i plăpândă, că nu-i multă tărie în ea, dar chiar din cauza asta o-ndrăgise nebunește și o grijea

ca pe-un copil. La sapă, la secere, la lucru mai greu, niciodată n-o lăsa pe Anuța. Și Marin, văzând așa purtare, mai tare se legase de vărul său, cu care trăise bine și până atunci. Îi zicea de multe ori:

— Drept să-ți spun, vere, îmi place de tine. Ce noroc a avut Anuța!

Anuța, după mamă, era o rudenie-ndepărtată a lui Marin.

Înainte de-a părăsi satul, apoi, de pe câmpul de luptă, de nenumărate ori, Dumitru îi dăduse Anuței același sfat: «Fără ajutor să nu te lași, și din felul tău de trai să nu-ți ieși. Nu-i vorbă acum să facem averi. Dacă vom rămânea cu sănătatea, avem destul. Voi face eu rânduială, dacă voi veni acasă.»

Îndemnurile astea le repeta totdeauna și Marin, și totuși cei doi veri erau tot mai neliniștiți cu cât trecea vremea. Neliniștea pornea din sufletul lui Dumitru și umplea repede și inima lui Marin.

— Știu eu cumu-i Anuța, zicea adeseori Dumitru. Nu se va putea răbda să nu se puie pe lucru.

După un an venise veste de-acasă: «Ajutor nu mai capăt. Pe Ion l-au luat la cătane, pe Toader, care l-am avut pe urmă, l-au dus la șanțuri. Altul nu mai capăt. Dar tu să nu fii neliniștit. Mă voi păzi de ce mi-ai spus. Avem din ce trăi, numa să te-aducă Dumnezeu în pace.»

De-atunci, neliniștea lui Dumitru crescuse. El știa ce înseamnă să n-ai cap de bărbat în curte, știa că, vrând-nevrând, traiul muierii se face greu. Îi scrisese să deie tot pământul în arândă. Însă nime nu se află să-l ieie. Oamenii se împuținaseră grozav în sat.

Între cei doi veri venea mereu vorba despre Anuța și despre ce va fi pe-acasă. Cu toate încredințările muierii că nu-și va mânca sănătatea, muncind din greu, Dumitru, de la o vreme, nu o mai crezuse. Marin suferea împreună cu Dumitru. Scrisese și el de multe ori Anuței. Totdeauna îi

spunea: «Fii cuminte, că nu va ține bătaia până-i vacul! Ia, încă o primăvară, și venim acasă.»

Marin Muntean se-ntreba mereu: să-i scrie sau să nu-i scrie că Dumitru a căzut? Și, neputându-se hotărî, vedea crâmpoie din viața lui de până acum, vedea pe Anuța, pe Dumitru, pe copii, și peste sufletul lui se lăsă un întuneric adânc. Cum să-i trimită Anuței vestea grozavă? Și-apoi, cum a fost cu puțință să moară Dumitru? Oare a murit, sau e numai un vis de nebunie tot ceea ce s-a petrecut cu ei? În îndoială, însă, simțea greutatea trupului lui Dumitru pe brațele sale.

Căci trei kilometri îl dusesese în brațe. Din patru răni curgea sângele bun al lui Dumitru. N-a fost vis! El i-a închis ochii, și tot el i-a cioplit crucea de pe mormântul din pământ străin.

În ziua a cincea de la îngroparea lui Dumitru, Marin rămase singur în colibă. Tovarășii se duseseră să-și primească prânzul. Marin simți deodată că i se umezesc ochii, că i se încălzește inima, luă hârtie și creion și începu să scrie. O scrisoare lungă, în care, tot ocolind, reuși până la urmă să spuie adevărul, dar o ruga pe Anuța să nu cadă în deznădejde, că el trăiește încă, și că Dumitru i-a dat-o în grijă cu limbă de moarte. Să se mângâie, căci viața asta e plină de lacrimi, și viața omului e numai cât viața unei gâze. Să știe că lui Dumitru el i-a închis ochii, el l-a dat pământului, el i-a pus cruce la cap.

După ce isprăvi scrisoarea, o duse numaidecât la poștă, căci părea că-l arde ținând-o la el. Nu era departe oficiul poștei de campanie, și, după ce o dădu, plecă îndată.

— Caporal, ia oprește! auzi o voce în urma lui. Dumneata ești Marin Muntean? Iată o scrisoare pentru fruntașul Dumitru Muntean, care a căzut la atacul de vineri. Vei trimite-o unde știi. Sunteți neamuri, nu?

— Vezi! zise Marin, luând scrisoarea.

Când o deschise, rămase ca trăsnet. Nu era slova Anuței, era o slovă tremurată, de mână bătrână. Fusese trimisă din sat în 10 făurar, și acum era 20 martie... Scria tatăl Anuței, bătrânul Petrea Ispas. Anuța murise și o-ngropaseră încă în 10 făurar. Scria bătrânul că Anuța căzuse mai demult la pat, că a săcat-o tusa, că nu s-a-nvoit în ruptul capului să-i deie veste lui Dumitru. Credea că se va face bine. Scria mai departe bătrânul că de-acuma, cu asta, s-a sfârșit, că mărunțeii sunt sănătoși, și-s la el, și că toate le vor răbda, numai să-l **aducă** Dumnezeu, în pace, pe el, pe Dumitru...

19 16

ÎMPĂCARE

Bătrânul George Florea înconjura de mulți ani și pe fecior, și pe noră, și pe cei cinci nepoți. N-avea ochi să-i mai vadă de când feciorului îi reușise să muncească pe sama lui lanul din Răstoci, cel mai mare și mai roditor din moșia părintească. Bătrânul, de când îl căsătorise pe Ion, nu-i dăduse acestuia niciun petec de moșie cu vorbă bună, ci numai în urma unor certuri mari, și chiar în urma hotărârilor judecătorești. Casa lui Ion era, din an în an, mai grea, și, deși îi era rușine de sat **să-l** tot târască în judecăți pe bătrân, n-avea încotro, căci tatăl său, de voie bună, nu-i dăduse decât niște pierituri, niște râpe. George Florea nu era scump, nu era omul care să înnoade banul cu zece noduri, dar **nu** putea suferi să-și vadă feciorul de sine stătător, să nu-i mai pese, să nu se mai roage de el, de tată. Cum se simțea încă în deplină putere, el nu voia să lase conducerea familiei din mâinile lui într-ale băiatului. Și, din motivul ăsta, din avere nu-i dădea bucuros lui Ion, iar când Ion ajungea în strâmtoare, îl durea inima, însă **nu-l** ajuta nici c-un toc de făină dacă feciorul **nu-l** ruga.

Ion însă nu se putea împăca cu astfel de trai, și așa, an de an, reușise să intabuleze tot mai multe parcele din moșia cea bătrână pe numele lui, până ce, înainte cu șase

ani, a câştigat şi lanul din Răstoci. De-atunci, părinte şi fiu nu-şi mai vorbiră, nu se mai întâlniră. George Florea se mută de la fecior, îşi luă o casă cu chirie şi trăi singur, din an în an mai încruntat şi mai împietrit în pizmă. Îi mai rămăsese avere destulă, putea să nu mai muncească, ci să-şi deie moşia în parte pe la oameni, însă el a muncit necurmat, plângându-se adeseori în sat ce zile grele a ajuns. E adevărat că, pe lângă toată agoniseala, traiul lui nu se putea numi uşor. N-avea pe nimeni să-i facă o fiertură, să-i frământă o pâine, să-i spele o cămaşă, aşa că trebuia să aducă femei străine în casă, iar străinul, spunea George Florea, ca străinul, până-ţi frământă aluat pentru cinci pâni, îţi fură făină de zece.

— Am o noră cât un munte, şi uite la ce am ajuns, să mă prade străinii! spunea bătrânul.

De la o vreme, în suflet i se ridicau licăriri care îl îndemneau să se reîntoarcă la casa lui, între copiii şi nepoţii lui, şi dacă în astfel de clipe ar fi venit Ion să-l cheme, desigur că s-ar fi dus. Însă feciorul nu venea. El îl rugase în genunchi să nu-şi lase casă, să nu-l facă de răs în sat, însă bătrânul nu voise să-l audă.

Aşa învrăjbiţi îi apucă războiul. Ion era de patruzeci şi patru de ani, nu făcuse la vremea lui armata, fiind scutit ca singurul fecior la părinţi. El rămase deci acasă până veni şi rândul bătrânilor. Tatăl său nu fu bucuros de norocul feciorului. El s-ar fi bucurat adânc să-l vadă dus din sat. Ar fi zis că-i o pedeapsă de la Dumnezeu, fiindcă s-a purtat aşa de rău cu el, şi i-a amărât zilele bătrâne.

Şi sufletul cel mai bun se poate înrăutăţi, dacă vreme îndelungată nu-l laşi să vadă decât pizma şi ura, ori nedreptatea reală, sau chiar şi numai închipuită, ce i s-a făcut. Cercând să se convingă că feciorul său îl duşmăneşte, deşi inima îi spunea altceva, bătrânul ajunsese să creadă că Ion e într-adevăr duşmanul lui.

La asentările glotaşilor bătrâni, Ion fu aflat bun, şi,

peste trei luni, trebui să plece la regiment.

Din ziua în care-i fu asetat feciorul, viața bătrânului se înșenină.

— Nu bate Dumnezeu cu bâta! spunea el oamenilor. Iată cum vine pedeapsa peste copiii care scot din casă și din avere pe părinții lor bătrâni!

Rămânea cu ziua de cap prin birturi și cinstea pe toată lumea.

Erau oameni, și dintre cei mai tineri, care îl înfruntau uneori pe bătrân.

— Cum poți să te bucuri așa de răul copilului dumitale? Nu ți-i teamă că nu-l vei mai vedea, că se va prăpădi pe-acolo?

— Să-l văd când mi-oi vedea ceafa! răspundea, cătrănit, George Florea. Cel puțin nu va mai trebui să umblu cu capul strâmb pe uliță, când îmi iasă-n cale.

— Da ce se va alege de moșie, de averea lăsată de dumneata, dacă el se va prăpădi?

— Praf și cenușă să s-aleagă! Am eu vreo mângâiere c-am adunat bogăție, când am fost scos din casa mea?

— N-ai fost scos, bădicule! Grijește ce spui, că Dumnezeu e deasupra!

În vremea asta grijile crescuseră în casa lui Ion. Și cu cât se apropia vremea de plecare, neliniștea din inima celor doi părinți era tot mai mare. Un singur gând luminos, o singură îmbărbătare avea Ion: copilul său cel mai mare, George, se pricepea la toate lucrurile, învățase chiar și să cosească în vremea din urmă. Se pricepea, numai ce folos, că era prea crud! Ce-s șaisprezece ani? Va putea să răzbească atâta lucru? Și își zicea: «Ce prostie am făcut că l-am supărat pe tata! Cu el în casă, m-aș duce acum liniștit!»

Și căută prilej, în fel și chip, să-i vorbească, să se împace cu bătrânul. Însă acesta, simțind că-i venise apa la moară, nu voi să-l vadă. Nici chiar la despărțire nu dădu

mâna cu feciorul, astfel că satul întreg începu să-l urască pe bătrân.

În primăvară, îndată ce plecă Ion Florea la regiment, dădu prin sat o boală grea între copii. Se încuibase scarlatina. În trei-patru săptămâni, clopotele aproape se dogiră de-atâta tras. Aproape nu era casă în care să nu fi pătruns boala.

— Nu-i nicio pagubă de ăștia mici! Cei mari, cei duși departe, de s-ar întoarce!... ziceau oamenii.

De la o vreme începură însă a se îmbolnăvi și copii mai mărișori, feciorași de cincisprezece – șaisprezece ani. Cum era gură de primăvară, și plugurile începuseră să umble, iar oamenii să mișune în toate părțile, era cu neputință să ții mai multă vreme în casă pe-acești feciorași, care acum erau înșiși stăpânii; îndată ce li se ducea roșeața de pe față și le scădeau fierbințelile, ieșeau să-și vadă de lucru. Cel dintâi care muri astfel, într-o aprindere de rărunchi, fu George Florea, nepotul bătrânului.

Dintre toți nepoții, la acesta ținea moșul mai mult. Două lucruri îi mângâiau vanitatea: băiatul îi purta numele și, cu cât se ridica, îi semăna tot mai tare. Uneori, încă până-i era feciorul în sat, dacă-l întâlnea pe nepotul ăsta, îl ducea în casă, îl omenea și-i dădea și bani, să-și cumpere ce va vrea. De când nepotul George rămăsese singur să conducă gospodăria, bătrânul avusese multe zile neliniștite și multe nopți fără somn, văzându-l cât aleargă și cât muncește. Un gând bun năștea uneori în mintea lui, și un îndemn cald îi pornea de la inimă. Își zicea bătrânul: «Tot fac rău că nu mă mut la ei, să le ajut. Am brațe tari încă, pe când bietul băiat se-ndoaie de muncă. El ș-așa nu știe ce-i pe-aici.» El, adică feciorul. Dar cât ce-i venea în gând feciorușău, se răzgândeа din nou și nu se mai muta în casa părintească. Când se-mbolnăvi nepotul George, într-o sară își călcă pe inimă și se duse să-l vadă. Dar se întoarse

înapoi de la ușă. «Dacă-i numa pojar, apoi îi trece lui, nu-i copil mic, să moară», își zise bătrânul, lăsându-se din nou în stăpânirea mâniei. Simți însă remușcări dese până ce, după o săptămână, îl văzu pe George din nou în urma plugului. Bucuria ce-o simți fu atât de mare, încât nici nu-veni să creadă când, după câteva zile, auzi că nepotul s-ar fi-mbolnăvit din nou. Când auzi vestea morții, veni într-un suflet la casa bătrânească și, până ce nu-l văzu întins pe laviță, până ce nu-l pipăi, nu voi să creadă că-i mort. Dar, după ce-l văzu, după ce-i pipăi obrajii reci, simți că ceva se surpă în el pentru totdeauna. Capul i se plecă în piept, masca de încruntare și mânie îi căzu de pe față, linii noi de adâncă durere îi brăzdară obrajii bătrâni, și lacrimi nesecate-ncepură să-i lunece domol, pârâiașe de lacrimi.

În zăpăceala ce-i cuprinsese pe toți din casă, el singur își păstră liniștea. El comandă sicriul la bărdașul satului, el vorbi cu gropașii, el alergă la popa și la primărie, el duse la moară, el cumpără rachiul pentru priveghi. Pe noră nu cerca s-o mângâie cu o singură vorbă, dar femeia simțea că tot ce face bătrânul în locul ei face, și-i era mulțumitoare.

Sara târziu, după înmormântare, bătrânul George Florea se tot suceea pe scaun, neliniștit. Copiii cei mai mici dormeau. Nora cerca să-i scrie vestea cea rea bărbatului. Bătrânul se uita din când în când la femeie, părea c-ar vrea să-i spuie ceva, dar nu putea. Deodată se ridică, privi prin casă și zise:

— Tu, Marie, n-aveți vreo laviță ceva, pe care să mă culc și eu?

— Cum să nu, tată, răspunse femeia, mirată, avem pat bun, uite-aici, în odaia vecină, dacă vrei să te culci la noi.

Bătrânul rămase nemișcat în mijlocul casei. Zise:

— Mi se pare că mai aveți de-a ara destul. De dimineață voi pleca la plug. Pune-mi ceva în traistă!

Nora se uită la el cu uimire.

— Ce faci tu acolo? îi scrii lui Ion? Bine, scrie-i! Spune-i să nu-și piardă nădejdea. Vom face ce vom putea.

Femeia simți o undă de căldură la inimă.

— Să-i scriu că dumneata ne-ajută, să-i scriu că... te muți la noi?

George Florea își înclină fruntea și porni spre odaia vecină.

— Dacă vrei, scrie-i, spuse încet și închise ușa în urma sa. 19 16

ÎNTR-O GRĂDINĂ

E târziu. După ce s-a mai potolit văzduhul și a rămas de-o înălțime și claritate înspăimântătoare deasupra pământului fript, grădina publică a început să se umple de lume. În cele trei pavilioane cântă muzici obosite, serbede. Lăutarii, negri, par sfârșiți de molesala căldurii ce s-a adunat parcă din întreaga grădină în colțul unde stau înghesuiți ei. Poate par sfârșiți și din alte pricini: în preajma lor se pot auzi, printre scârțâielile coardelor, chiorăituri îndelungate. Apoi bacșișul vine așa de rar!... Dacă lumea nu-și petrece cu vin, lăutarii nu prea au după ce să beie apă... Și acum, în pavilioane, oaspeții beau limonadă, sifon, cafea. Lăutarii se uită cu dușmănie la lichidul care face câteva mărgelile în pahar și apoi se schimbă în apă. Numai mâinile obosite cântă; și ochii și sufletele muzicanților sunt departe...

Totuși, cele trei pavilioane sunt pline, și, în lumina albă a electricității înviate în câteva becuri, se scaldă toalete, costume, pălării, care reprezintă, într-un singur pavilion, averi imense; se scaldă grumaji și umeri goi și albi, și obraji, buze roșii de gâteli și sulimanuri; uniforme militare și scumpe costume civile se amestecă printre apariții albe, care nu poți ști de unde-au răsărit după zăduful ce arde și usucă, peste zi, vietățile.

Unele par, — cele mai multe vor, — să fie tinere, foarte

tinere, seducătoare. Și din tot ce vorbesc, și din tot ce fac, se desprinde cu ușurință un cuvânt înțeles:

— Ah, dragă! nici nu-ți pot spune cât de bine-am petrecut azi cu Mișu! A fost toată ziua la noi.

— Mișu?

— Da. Am avut la masă patru feluri de prăjituri.

Și când zice așa, n-ar uita pentru nimic în lume să arunce priviri iscoditoare împrejur, să vadă efectul.

— Stai! Cât am dat pe prăjituri? Patru sute de franci.

— Aș da, spune blondina de lângă ea, și-o mie să mai găsesc o pălărie cum am avut la Govora, în 915.

Multe părechi se plimbă vorbind aprins, râzând.

— Grozavă căldură fu azi! Știi de ce mi-e teamă? O să treacă sezonul și n-am să-mi pot purta costumul. E ceva nemaipomenit, absurd!

— Ei, băile, drăguță, unde mi le-oi face vara asta? Ah! Constanța, Constanța! N-am să le-o iert niciodată bulgarilor!

— Se pare că nu va fi chiar imposibil să-ți faci cura tot acolo. Se spune că persoane cu influență se ocupă cu așa ceva, stăruind pe lângă comandament. Numai, se-nțelege, nu va mai fi ca altă dată!

— Ah! ce-are-a face?! Să pot eu numai să mă răzbun pe cele două veri care mi-au răpit jumătate din viață! Două veri de privațiuni îngrozitoare!

— O să trebuiască să treci pe la autoritățile străine, să faci ochi dulci...

— Ei, și ce-are-a face? E mai bine să te plimbi pe-aici, ca-ntr-o pustietate?

Cuvintele din urmă le spuse mai tare, provocator. Un tânăr ofițer superior, care le urma de-un răstimp, află momentul potrivit să se apropie.

— Scuzați, vă rog, poate că mă-nșel: madam Gurescu?

Se-nțelege că se-nșelase, cum se-nșelaseră atâția alții

în sara aceea, dornici de puțină societate...

Răcoarea, care adia din când în când, învietoare, nu se cobora din coroanele întunecate ale pomilor, ci venea adusă de un curent nevăzut, pe care-1 simțeai cum își face drum prin aerul greu încă și moleșit al văzduhului.

Stelele se iviră în înălțimi neobișnuit de depărtate.

Înainte de a doua zi doi ofițeri vorbesc cu aprindere de nedreptatea cu care se împart decorațiile!

— Totul e putred la noi! Dă-mi voie să-ți repet: în noi nu poate fi mântuire! Ce-a făcut Alecu să i se deie «Mihai Viteazul»?! Un singur lucru: i s-a făcut un raport.

Și sublinie cu tărie pe «i s-a făcut».

— Totuși, îl vorbesc mulți de bine...

— Îl vorbește colonelul! Știu eu! Cum să nu-l vorbească dacă i-a fost mână dreaptă în toate? În toate! Dar, ascultă-mă pe mine, nu pe front! Nu, dragă, la noi totul se reduce la învârteală și protecție!

După un răstimp de liniște, celălalt râse:

— Nu știu de ce ești supărat. Ai trei decorații, ești locotenent-colonel și-ai început campania căpitan. Ce mai vrei?

— Dreptate vreau! Pe mine nu mă poți asemăna, cred, cu Alecu. Ei bine, aceeași răsplată pe care o am eu, o are și el!...

Două apariții albe, care se apropie de ei zâmbitoare, cu gropițe sulemenite în obraji, le întrerup conversația:

— Căutam de mult eroii! Unde-ați fost?

De pe o bancă, ascult o scurtă discuție de politică internă.

— Vezi, canaliile?! Aici ne-au adus! O să crăpăm cu toții de foame! Nu vezi dumneata ce secetă?! După jaf și dezastru, acum foamete!

— Păi bine, coane Mitică, s-aude alt glas, n-o mai fi venind și seceta de la liberali!

— Nu seceta și foametea! Închipuie-ți: să fi fost o

bună chiverniseală, să nu fi ținut în țară atâția ruși... să fi încheiat pacea când nu ni s-ar fi cerut nimic, dar, înțelegi, absolut nimic, am fi avut, am fi rămas cu provizii.

— Ei, de ruși n-ai de ce te plânge chiar dumneata. Nu le-ai dat lor grâul?

Conu Mitică, — pesemne-i era cald, — schimbă repede vorba: — Hai la o limonadă! Grozavă fierbințeală!... Canaliile!

Cât ce se depărtară cei doi, dintr-un desiș se ridicară trei soldați și se așezară pe bancă.

— Mai putem sta. Încă-i devreme, zise unul.

— Ehe, trinul pleacă pe la 4! Ai luat pesmeții?

— Da. Numai cât n-avem apă să-i muiem.

— Nu-i nevoie acum. O să ne lipsească pe doi ani. Spun, mă, că la Mărășești aștepți câte-o săptămână.

— Numai să ne vedem acasă!

Stăteam la spatele lor, mai departe, pe-o bancă, lângă un domn gras, care ațipise cu barba-n piept. Nu știam care vorbește.

— Ș-apoi așa: nu te temi de urmări, Radule?

— Nu mă tem. De altfel, sunt demobilizat.

— Da?! făcură deodată două glasuri mirate. Leatul tău, și demobilizat?!

— Da, mi-a făcut-o don colonel. I-am spus verde: decât să mai stau la căpitan, mai bine mă-mpușc! De câte ori n-am mai putut răbda și n-am raportat domnului colonel?!...

După un răstimp de tăcere, același glas urmă:

— Voi n-ați văzut! Voi nu știți ce-i aceea să hrănești un an întreg treizeci de porci numai cu grâu și cu porumb. Mi se rupea inima și-mi venea uneori să fac moarte de om. De multe ori îi ziceam căpitanului: «Trăiți, don căpitan, să mai dăm la boalele astea și niște lături, niște tărațe. E păcat de Dumnezeu să zvârlim atâta pâine porcilor.» «Dar unde să mai umblăm după tărațe, Radule? Grâu este. Pe

urmă, cu tărațe nu se-ngrașă porcii.» «Bine, don căpitan, da cad în păcat și eu. În greu păcat. Am să raporteze domnului colonel! «Ești un prost!» zicea el, și mă lăsa singur. În grajd, șase cai rodeau numai bob de grâu, ca aurul.

El tăcu mult. Tăcură și ceilalți doi și rămaseră multă vreme neclintiți.

— Mi-era rușine să mai ies între oameni. Și când vedeam înghesuiala de la brutării pentru câte-o plăcintă de mălai, simțeam că fac o fărădelege, că greșesc greu dând porcilor pâinea. Dar, în sfârșit, am scăpat de ea! Don colonel, când i-am raportat mai pe urmă, m-a oprit la el până sara și mi-a făcut hârtii de demobilizare.

Tăcură iar cu toții. Se auzi un oftat greu, adânc, ca de om ce moare. Alt glas se auzi:

— Da! Așa este! Mare păcat! Ș-acum, uitați-vă: Dumnezeu nu bate cu bâta!

Și el arată ceva jos: pajiștea arsă, uscată, chiar aici, sub arbori.

Glasul celui de-al treilea se auzi acum aspru, întunecat:

— De-om trece și peste asta, n-are să mai fie așa!...

Multă vreme nu mai auzii nimic. Cine știe unde le zburau gândurile la toți trei! Întru târziu se auzi un oftat.

Patru ofițeri se iviră înaintea băncii. Soldații se sculară și-i salutară.

— Ei, camarazi, ne faceți puțin loc? întrebă unul.

Cei trei salutară din nou și, pornind, se pierdură printre copaci în direcția gării.

Puțină răcoare se strecoară-n alei în noaptea asta! Se pare că tot e mai bine pe stradă decât în grădină: tot mai adie câte-un curent din când în când.

Cornul lunii pălește spre asfințit. De-o parte a șoselei stau vreo trei cară țărănești. Într-unul zace culcat un bou; alt bou e legat dinapoia carului. Carul rămas fără trăgători

e legat cu proțapul de carul cel gol.

Un sergent de poliție trece pe stradă.

— Ce-i aici?

— Ia, ne-a căzut un bou...

— De foame?

— Păi știi că nu de sătul!...

— Ce-ați venit la oraș?

— Noi n-am venit, pe noi ne-aduc, zise țăranul din carul în care era boul cel căzut.

— Ați adus lemne?

Oamenii nu mai răspunseră. Îndemnară cele două părechi de boi ce duceau trei cară și pe un tovarăș căzut. Păgubașul venea mai în urmă, bolborosind, părănd că tot face socoteli.

Hei, multe socoteli va mai avea de făcut, săracul!...

19 18

STĂRUINȚE PRIMEJDIOASE

Ajunsei târziu la restaurant și aflai loc destul, dar mâncare - aproape nimic. Mă așezai la o masă, într-o sală în care nu mai erau decât doi domni ce întârziaseră lângă un pahar cu vin. Amândoi erau foarte bine îmbrăcați; unul - blond și chel, cu mustața rătăzată scurt, celălalt, - să fi avut vreo 30 de ani, - avea fața plină, roșie, rasă ca-n palmă, era brun, cu ochi albaștri, cu cărare frumoasă, aleasă în două părți.

— Nu, asta nu se poate! De niciun compromis nu mai poate fi vorba! îl auzii pe cel mai tânăr.

Celălalt se aplecă puțin peste masă și începu să-i vorbească în șoaptă. Sorbeam o ciorbă și mă miram de liniștea cu care-l asculta tânărul, deși celălalt își puna tot sufletul să-l convingă, să-i documenteze ceva.

— Orice vorbă e zadarnică, unchiule! Eu am hotărât de mult, din clipa în care am auzit mai întâi vestea. Acum, demobilizat, n-am decât să-mi execut hotărârea.

Ochii tânărului se întristară, dar privirea lui,

trăsăturile feței rămaseră tot atât de hotărâte. Bătrânul începu să vorbească din nou, tot șoptindu-i.

Îmi părea rău c-am intrat tocmai în sala aceea și mă gândeam să trec în alta. Vedeam că-i stingheresc. Dar băgai de seamă că-l stingheresc numai pe bătrân, și simții că persoana principală e tânărul. El vorbea deschis, nu-i păsa că-l mai aude cineva.

— Stăruințele cu care mă urmărești, unchiule, m-au întâmpinat încă din ziua sosirii, de la gară. Câți n-au încercat să mă facă să-mi schimb hotărârea! Și câte stăruințe ca acestea nu se vor mai pune pe lângă sute și mii de oameni ca mine! Ei bine, trebuie să-ți spun că-s stăruințe primejdioase.

— Primejdioase?!

— Desigur! Toată lumea spune că viața familială, la noi, a fost o minciună. Nimic solid, nimic curat, nimic cinstit. Ei bine, cu ce s-ar îmbunătăți viața familială dacă stăruințele ce se fac pe lângă mine și pe lângă alții ca mine ar avea efectul urmărit? Am continua să înaintăm într-o mocirlă mai adâncă decât până acum. Însă așa nu se mai poate!

— Vei vedea că cei mai mulți vor reveni la sentimente mai bune, zise unchiul, cu un fel de satisfacție.

Băgai de seamă că, deși el încerca să-l convingă pe tânăr, nu-și putea ascunde satisfacția că tânărul nu ceda.

— Sentimente mai bune? Întrebă cu liniște tânărul. Sentimente bune nu pot fi decât acelea care mă stăpânesc azi, și care m-au stăpânit de când am ajuns pe front. Noi, bărbații din România, am ajuns prea târziu la convingerea că cinstea și necinstea nu pot trăi în aceeași casă. Și dacă nici acum n-am urmărit convingerea aceasta, n-am mai fi vrednici de numele de bărbați, am rămânea toată viața niște fricoși josnici, vrednici de dispreț.

Fața unchiului se luminează, și ochii i se umplură de bucurie. Se sculă, îmbrățișă pe tânăr și-l sărută pe

amândoi obraji.

— Bine faci, dragă, foarte bine faci! spuse el și își trase scaunul lângă tânăr. Eu mi-am făcut o datorie. Au sărit părinții ei, ea, rudeniile. Dar acum, convins că nu te pot ofensa, să-ți spun eu tot ce-a fost.

Glasul unchiului coborî de tot; se auzea numai un șopot care ținu multă vreme.

Terminasem de mult cu masa, dar mai rămăsei, atras de fața tânărului, pe care se puteau citi, — după cum urma unchiul cu povestirea, — toate întâmplările acelea pe care nu le puteam auzi. Mirare, spaimă, dezgust, dar mai ales o durere adâncă se zugrăvea în ochii buni, albaștri. Bătrânul nu urmărea să vadă ce impresie fac descoperirile lui asupra nepotului, sigur de mai nainte că nu mai fac nicio impresie. Nu văzu, probabil, nici cei doi stropi ce se iviră în genele tânărului.

Îmi ziceam: «Așadar, își iubise nevasta de care se va despărți!» Și începui să mă gândesc la atâtea urmări ale războiului...

Un băiețuș, vânzător de jurnale, intră trântindu-și marfa. Cei doi rămaseră câțva timp tăcuți. Sosirea băiatului li se păru binevenită. Cumpărarea jurnale și începură să citească.

Deodată unchiul se opri din citit, puse gazeta pe masă, își izbi cu palma genunchii și zise iritat:

— Drept ai tu! Sunt unele stăruințe primejdioase. Dar eu spun acum în altă ordine de idei...

Și-și puse degetul, întinzându-i gazeta, pe notița care-l enervase. Căută un alt jurnal. Află, se vede, și acolo ceea ce-l interesa, și îl întinse și pe acela tânărului.

— Îți place? întrebă bătrânul, văzând că nepotul a isprăvit cu cititul.

— Era de prevăzut! Cenzurat!

După un răstimp de tăcere, tânărul nerăspunzând nimic, unchiul adaose:

— Vezi ce-nsamnă să stăruie tot numai asupra păcatelor unor oameni, și nu asupra durerilor neamului? Astea, în împrejurările noastre, sunt cu adevărat stăruințe primejdioase!

Tăcu din nou, bău dintr-un pahar cu apă și continuă:

— Cenzurat! Și atunci ziaristul va spune indignat, ca și azi: «Mă rog, să avem iertare! Noi i-am atacat pe generalii nedestoinici; în dorința de a o purifica, ne-am legat de valoarea acțiunii militare.» Mă rog, vor scălda-o tot așa de prost ca și acum. De aceea, drept ai tu, nepoate, sunt unele stăruințe primejdioase!

— Între stăruințele ce puneai dumneata pe lângă mine și cele de care vorbești acum este o deosebire fundamentală, unchiule, zise tânărul, vorbind rar. Dumneata, dacă m-ai fi convins pe mine, te-ai fi supărat, pentru că nu-mi voiai nenorocirea. Pe când cei care pun stăruințele de care vorbești dumneata se bucură numai când stăruințele lor au avut rezultatul spre care se îndreptau. Ei atunci se bucură, fiindcă și-au ajuns ținta. Jalea lor „revolta lor, de acuma sau de mai târziu, nu-i decât o mască prea puțin reușită, ca să nu se vadă satisfacția de dedesubt. Dar să nu mai vorbim de asta! Ei nici nu-și dau sama că judecătorii lor îi așteaptă, de mult, urmărindu-le fiecare cuvânt, fiecare faptă.

— Ba să mai vorbim! strigă unchiul, aprins.

Erau, mi se pare, la a treia sticlă cu vin. Era târziu, și ei părăsiră sala, pe când glasul tare al unchiului se auzi din nou, mai vehement.

19 18

O CASĂ DE OAMENI

Ion Petran, locotenent de rezervă, demobilizat, institutor de profesie, căzu în grea bănuială văzând sfiala, lipsa de intimitate cu care l-a primit nevastă-sa când a sosit acasă. În timpul războiului își văzuse numai de două ori familia, în concedii de câte zece zile, dar rămăsese

deplin liniștit, — și pe front, și cât se abătuse acasă, — în ce privește fidelitatea soției sale. În cele două concedii avusese senzația că trăiește din nou zilele dintâi de după căsătoria lor, atât de tânără, de curată și de puternică înviase dragostea lor. Ana lui plânsese cu lacrimi mai amare despărțirea lor la sfârșitul fiecărui concediu decât la sunarea mobilizării. Din toată purtarea ei Ion Petran se putuse convinge că Ana îi păstra cea mai curată credință. N-auzise niciun zvon cât stătuse acasă, nu i se șoptise la ureche nimic de către prieteni, și, cât fusese pe front, nu primise niciun rând insinuant.

Acum, demobilizat, se simțea grozav de neliniștit. Ana l-a cercetat întâi din creștet până-n tălpi, i-a cercetat cu o vădită înfrigurare bagajul; noaptea, târziu, s-a sculat și i-a cotrobăit prin buzunare, iar a doua zi l-a întrebat palidă și nedormită:

— Ordonanța când are să sosească?

— Nu mai am ordonanță, a răspuns bărbatul, l-am lăsat pe Vasile să plece acasă; de ce să se mai ostenească până la noi?

— Dar bagajul cine-l aduce? a întrebat Ana, cu teamă, necutezând să se uite în ochii lui.

— Ce bagaj?! Ce-am adus e tot ce am, răspunse, mirat, bărbatul.

Ana a zâmbit cu neîncredere. Apoi, în ziua aceea, de zeci de ori a ieșit până la porțiță și s-a tot uitat pe drum în jos, spre gară. Dar când a văzut că nici a doua, nici a treia zi nu mai vine nimeni, deveni deodată atât de sfioasă, atât de temătoare, încât nu mai cutează să-și privească bărbatul în ochi.

Din toate mișcările ei, din cuvinte, din evitarea întâlnirilor cu Ion, acesta vedea bine că nevasta lui nu mai e cea dinainte, că se rușinează, se sfiește de el. Și începu să cadă la grele bănuieli.

«Alta e concediul, și alta e să rămâi mereu acasă.

Atunci putea să mi se arate iubitoare, știind că peste câteva zile va rămânea liberă. Acum nu mai are nicio speranță», se gândea Ion Petran.

Și șarpele bănuiei îi învenina tot mai mult sufletul.

Dar viața lor, până la mobilizare, fusese atât de limpede și de curată, încât institutorul nu putu trăi multă vreme cu durerea ascunsă în inimă. Gândindu-se adânc la toate urmările, după vreo săptămână de la sosire, își chemă nevasta lângă el.

— Ascultă, Ano. Ceva s-a schimbat în viața noastră. Tu te sfiești de mine. Conștiința ta e tulburată de-un lucru pe care mi-l ascunzi. Tu știi că noi am vorbit totdeauna pe față, limpede. Așa să facem și acum. Ei, spune-mi: te simți vinovată cu ceva?

— Da, Ion, foarte vinovată! șopti femeia.

Bărbatul rămase stană de piatră. Deși sufletește se pregătise să audă o asemenea mărturisire, deși se aștepta să primească acest răspuns, liniștea cu care nevastă-sa își recunoștea vina îl înspăimântă mai mult decât crezuse el. Capu-i căzu frânt în piept, privirile i se răciră.

Ana abia acum observă schimbarea de pe fața soțului său. Se roși ca para focului, îl îmbrățișa cu patimă, și zise:

— Nu-s vinovată în felul care crezi tu! Nebunule! S-ar putea să crezi așa ceva? Vina mea e alta. Dar grea și urâtă! Știi ce credeam, la ce mă așteptam?

Și deodată începu să plângă în hohote.

Ion Petran se trezi ca dintr-un vis urât. Da, aceea care plângea cu lacrimi atât de fierbinți, cu lacrămile pe care le cunoștea el așa de bine, nu putea să mintă. Nu-l înșelase. Începu s-o mângâie.

Și, printre lacrimi, Ana își mărturisi păcatul:

— Pe-o clipă, se vede că mi-a luat Dumnezeu mințile. Așteptam să vii bogat acasă. Mă gândeam chiar, uneori, ia o trăsură, la doi cai negri. Credeam că, cel puțin, vei aduce stofă, pânză, zahăr, piele pentru ghete. Când am văzut că

nu-i nimic nou în bagajul tău, mi-am pus nădejdea în ordonanță. Credeam că cel puțin ai adus bani, și, în noaptea întâia, am și cercetat portmoneul tău. Să nu mă disprețuiești, Ioane, a fost o clipă de nebunie.

Și ea izbucni din nou în hohote de plâns.

— Săracă Ană! suspină institutorul, mângâindu-i părul blond și creț, care-i dădea un aer copilăros.

— Să nu te miri, Ioane. Cum știi, cu patru copii se trăiește greu în ziua de azi! Cât am suferit, cât a trebuit să mă umilesc ca să-i pot îmbrăca! Pe când altele, care aveau bărbații în armată, căpătau de-a gata, trimise prin ordonanțe, atâtea lucruri trebuitoare pentru o gospodărie, pe-o scumpete ca asta, eu îmi pierdeam săptămâni până ajungeam la o bucată de stofă, la un petec de talpă. Și cu ce dispreț mă priveau aceste fericite soții de ofițeri!

— Da, știu că s-au făcut multe matrapazlâcuri! oftă Ion Petran.

— Înghițeam umilirile, sufeream și-mi ziceam: «Ce-mi pasă că-s rău îmbrăcată! Știu că pentru mine n-a degerat niciun soldat.» Dar a fost mai greu să înfrunt ispita când a-nceput demobilizarea și vedeam cu câte bunătăți se-ntorc cei mai mulți acasă. Pârvuleasca se plimbă în trăsură, doamna Miron e-n haină de mătase, madam Steriu are saci de zahăr și de făină. Îmi ziceam: «Acum nu mai e război, nu mai ia nimic din gura soldatului, și dacă aduce ceva acasă». Și începui să sper că nu vei veni nici tu cu mâna goală. Uite, atâtea lipsuri! Dacă mergi la pantofar, să faci ghete băieților, stau să te deie pe ușă afară, crezând că-i ofensezi dacă nu le duci piele fină și dacă nu le plătești cât îți cer, fără nicio tocmeală. «Nu mai suntem în război, madam!», îți răspund cu nerușinare. Ca și când în timpul războiului nu s-ar fi purtat la fel!

— Săracă Ană! oftă din nou bărbatul.

— Să nu crezi că-mi pare rău c-ai venit cu mâna goală. O, nu! A fost o clipă de nebunie, și, când m-am trezit

din ea, mi-a fost grozav de rușine de tine, de mine, de copii, de lumea toată. Cum au putut să-mi vie astfel de gânduri în cap?

— Greutățile sunt multe, Ano, și ispita e mare. Dar greutatea cea mai mare e de-a rămânea cinstit când nimeni nu apreciază cinstea. Dimpotrivă, rămânând între marginile dreptului tău, te scoți singur din sânul societății. Uite, Ano, puteam să mă-ntorc maior, puteai să ai și tu stofă, ghetе, zahăr și tot ce vrei, dar nu m-a răbdat inima nici să fac ca alții, nici să-mi țin gura. Am denunțat multe furturi. Și rezultatul a fost transferarea mea de la o unitate la alta. Și totuși simt, și am simțit totdeauna că am făcut bine, că, nepurtându-mă așa, n-aș fi fost vrednic să intru în casa mea, în familia mea, în școală, între băieți. Tu ce crezi? Am făcut bine?

În loc de orice răspuns, Ana îl îmbrățișă.

— Vezi, Ano, tu ești o adevărată femeie, zise bărbatul, și eu mă gândeam la prostii. Mă poți ierta?

— Cu o condiție, răspunse femeia. Să-mi ajuți la lucru. Mai am de cusut, pentru Neli, o păreche de pantofi de postav; pentru ceilalți trei, sunt gata. Vreau să-i aibă toți patru deodată, încă în sara asta. O să le spunem că i-ai adus tu din Iași. Asta-ți va fi pedeapsa.

Și, curând, cei doi soți coseau cu ață groasă la câte-un pantofaș, în vreme ce pe drum treceau frumoase echipaje, care plimbau cucoane învăluite-n luxul războiului.

19 18

PROROCUL

Trec încet pe lângă grădina Spitalului Militar, plină de convalescenți. Unii se plimbă încet, obosiți, cu fețele supte, palide, cu privirile șterse; alții zac nemișcați, pe pajiștea arsă de înfricoșatul ochi neîndurător al soarelui, care aprinde văzduhul strălucitor, dogoritor, spre care privesc cu spaimă vietățile pământului. Cei mai mulți

dintre bolnavi s-au înșiruit de-a lungul gratiilor de fier ce împrejmuesc grădina spitalului și privesc departe, undeva, în nemărginire. Sunt îmbrăcați cu toții în aceleași mantale cenușii, în picioare cu pantofii lungilor săptămâni și luni de suferință. Nu știu cum, în fierbințeala secetei nemilostive, în acest aer de foc pe care-l respirăm de atâta vreme, convalescenții, văzuți de departe, în mantalele lor cenușii, nemișcați, înșiruiți de-a lungul gardului de fier, par soli de groază trimiși pe țărnul nostru de hidoasa foamete uscată.

Cu presimțiri rele, trec încet pe lângă zăbrele. Mă opresc uneori și mă uit în grădină. Vitejii luptelor trecute, pe câți îi văd, par a nu mai trăi pe lumea asta. Cu puțini poți înfiripa o vorbă. Și cea dintâi careți-o spun e seceta.

Mulți se mulțumesc să arate, cu degetul osos și galben, în sus, spre dușmanul ce aprinde pământul. Toți se gândesc la același lucru, pe toți îi chinuie aceeași întrebare: «Ce-mi vor face nevasta și copiii dacă nu mai plouă?»

Cei mai mulți sunt din teritoriul ocupat; convalescenții din Moldova s-au împrăștiat pe la casele lor.

Deodată, cum pășesc încet pe lângă gard, cu gândul aiurea, tresar.

— Domnule Ștefănescu, dumneata nu-i lua un covrig?

Cocoțat pe gardul de fier, chiar în dreptul meu, un bolnav, în aceeași manta cenușie, dar desculț și cu capul gol, balansează, înșirați pe-o sfoară, vreo duzină de covrigi. Ochii lui, nespus de bucuroși și veseli, contrastează atât de ciudat cu fața-i palidă și suptă! Mă uit mirat la el.

— Te temi de vreo molipsire? mă-ntreabă repede, luând tăcerea mea drept un refuz. Să n-ai grijă! Uite, sunt curat: mâini, obraz, haină.

Și, cu o repede mișcare nervoasă, îmi arată mâinile — slabe și îngălbenite, obraji — căzuți, mantaua — cenușie.

— Mă asămeni cu cineva, pretine. Eu nu sunt domnul

Ștefănescu.

— Ei, și pentru că nu ești, nu-i lua de la mine un covrig?

— Bucuros! Numa n-o să-ți trebuiască dumitale?

El tace o clipă, se uită la covrigi, apoi zice:

— Îi dau de sufletele morților. Au murit mulți! Dumneata nu știi?

— Unde? în spital?

El zâmbeste binevoitor, dar ciudat; în aceeași vreme ochii i se-ntunecă.

— În spital? Ce am eu cu spitalul? Unde-i spitalul?

— Vorbind așa, mă privește aproape cu dușmănie, și glasul lui se asprește când adaugă: Au murit în munți și-n văi, în ape și pe uscat, în crăpăturile pământului. Și, când au murit, toți erau flămânzi și însetați. Ș-au închis ochii, neputând să-și astâmpere nici foamea, nici setea. De-aceea s-a-ncuiat cerul. Toate apele văzduhului se strâng în înălțimile cerului de peste cer, să sature cu băutură răcoritoare pe cei care au murit însetați, căci, când mori, setea e mai îngrozitoare ca foamea. Și trebuie apă multă, pentru c-au murit mulți, toți însetați. Lumea, acum, nu mai e pe pământ, lumea e în cerul ce este peste cer: acolo s-au dus cei mai mulți voinici. Dau și eu câte-un covrig, să le-astâmpăr foamea. Da' știu că li-i mai sete decât foame.

El desface din ață un covrig mititel, uscat și mi-l strecoară, printre gratii, în mână. Pe fața lui e întipărită o milă adâncă.

În clipa următoare își vâără fața suptă printre zăbrele și-mi zice, abia rostind, într-un susur rece:

— Mă recomand: Prorocul Ilie.

Mă înfior. Am senzația aceea dureroasă, copleșitoare, în care se amestecă milă, descurajare, spaimă și revoltă, și care se așterne peste sufletul oricărui om când stă de vorbă cu un nebun.

El citește cu lăcomie, cu nespusă satisfacție, uimirea

zugerăvită pe fața mea.

— Să nu spui la nimeni! E taină, adaugă repede, aruncându-mi o privire cercetătoare, plină de-o viclenie ascuțită, nefirească.

Sare de lângă gard, face câțiva pași, dar se întoarce îndată.

— Dumneata împărți covrigi de sufletul morților? Nu? Rău faci dacă nu-mpărți! Rău faci dacă te sature numai pe dumneata! Aceia au murit pentru toată lumea, așa mi-a spus mie Domnul.

Ochii bolnavului se-aprind, și un tremur ușor îl cuprinde:

— Strălucitor la haine, dar cu fața tristă s-a apropiat de mine Domnul și mi-a zis: «Ilie! Prorocul meu, Ilie!» — Bolnavul se cutremură, privindu-mă înspăimântat. — «Aicea-s, Doamne», am răspuns. «Coboară-te pe pământ, prorocul meu, și propovăduiește: Toți cei mai buni dintre fiii oamenilor au venit la mine setoși și flămânzi. Toți cei cu sufletul curat, cu inima vitează au venit să ceară dreptatea pentru care au murit. Pământul a rămas pustiu, prorocul meu, inima omenirii a venit la mine, în cerul cel mai presus de cer. Toți cei răi, toți făcătorii de rele au rămas pe pământ, și fiindcă omenirea nu mai are inimă, ci se sfâșie ca fiarele, blăstăm voi trimite peste ei, să-i pierd de pe fața pământului. Dar aş fi cruțat Sodoma și Gomora, pentru zece drepti. Aș cruța și pământul, pentru cei buni, care s-ar mai arăta în lume. Propovăduiește pocăința, propovăduiește mila pentru cei morți! Dați covrigi pentru sufletele morților!»

Gâfâie, palid ca un mort, și se prinde cu mâna liberă de-o gratie de fier. O ceață arzătoare plutește în ochii lui. Nu mă mai vede.

După o scurtă pauză, în care pieptul lui slăbit își înalță des coastele, ce-mpung prin pielea galbenă, începe să vorbească din nou, întâi într-un susur nedeslușit, apoi

din ce în ce mai deslușit:

— «... iubit al meu ești tu, și prorocul meu. Propovăduiește dar înaintea lui Achale și a tot poporului. Vai vouă, care v-ați abătut de la Dumnezeuul strămoșilor voștri, vai vouă, lacomilor, care ați vrut să secătuiți vлага pământului și să vă îngrășați de osânză multă! Un semn de la mine, zice Domnul, și cerul se va închide, și pământul nu-și va mai da roadele sale! Să vedeți că eu singur sunt Dumnezeu adevărat. Dați milostenie, dați covrigi pentru morții care au murit pentru păcatele voastre! Voi trimite foc și pară din cer, și toți cei sătui vor pieri întâi, ca să rămâie flămânzii și însetoșaii de dreptate.»

Cuvintele din urmă le spune încet, șoptit, și cade moale, nemișcat, după zăplazul de fier. Credeam că moare și, îngrozit, încep să chem bolnavii din grădină, în drum se adunase o ceată de gură-cască. Veniră îndată patru bolnavi.

— E prorocul, zise unul, cu milă. Tot mai des îi Se-aplecă și-i ascultă respirația.

— N-a murit, dar odată va cădea așa și nu se va mai deștepta. De vreo lună îi vine tot mai des.

— De unde are covrigii? întreabă cineva din mulțime.

— De unde să-i aibă? îi cumpără. Doctorii, surorile de caritate îi pun în toată dimineața câțiva bani sub pernă. El crede că-i aduce corbul, corbul prorocului Ilie. Când a căutat mai întâi sub pernă, — se vede că visase, — n-a găsit nimic. A fost necaz mare. Spunea că i-au luat banii de sub pernă. Doctorul, după ce-a vorbit mult cu el, a-nțeles, și, de-atunci, are bani.

Vin sanitarii c-un pat, îl ridică și dispar cu el printre mantalele cenușii.

— Dumnezeu să ferească! zice, din mulțime, un glas de femeie.

— Și de mai rău! oftează un convalescent, privind în văzduhul dogoritor.

Toate vagoanele, coridoarele, scările, acoperișurile nesfârșitului tren sunt ticsite de lume, și pe peron se revarsă încă valuri noi de călători. Se apropie grăbiți, copleșiți de năduf, de vagoane, aruncă priviri cercetătoare, dar zadarnice; bieteles noastre vagoane, devastate de război, se uită cu ochii lor orbi, de scândură. Ori de care vagon încearcă să se apropie întârziații, sunt primiți cu aceleași proteste energice: - Nu mai este loc, domnule! Nu-i! Și, într-adevăr, loc nu mai era. Însă mulți pătrunseră, cu toate acestea, în coridoarele în care lumea se presa ca într-un îngrozitor teasc viu.

Fericiții care apucaseră câte-un loc în compartimente începură obișnuitele discuții: se descoseau, făceau cunoștințe, aruncând din vreme-n vreme priviri satisfăcute spre cei din coridor, înghesuiți ca sardelele.

Dar, peste câteva minute, căldura începu să-i enerveze. Un domn burtos era cu deosebire revoltat:

— Mă rog, o să ne asfixiem aici! Cum de le permite demobilizaților să se urce în coridoarele vagoanelor de clasa întâi? Uite, domnule, e imposibil să vie un strop de curent! Asta e curată batjocoră, nu tren!

Și începu să se descheie la haină, simțind că se înăbușă.

Din culoarul aceluiasi vagon, prin spațiul dintre două scânduri al geamului, mă uitam pe peron. Văzui un invalid, cu piciorul drept de lemn, sprijinit în cârji, trecând cu privirea aiurită pe lângă tren. Încercase vreo douăzeci de intrări, dar nu putuse pătrunde.

Lângă scara bătută de soldați se opri.

— Camarazi, faceți-mi un loc, că nu mai pot! Vă rog, ajutați-mă să mă urc!

— Nu e loc, se auzi din coridor, de după ușă. O să plesnesc aici, de-o mai deschideți o dată.

— Gura, camarade! zise un fruntaș de pe scară. Tu nu vezi cine ne cere loc?

— Da să fie și generalul! izbucni cu deznădejde celălalt.

— E mai mare ca generalul! zise, cu glas aspru, fruntașul.

Toți cei de pe scară se coborâră și-i ajutară invalidului să urce. Presiunea începu din nou în coridor, dar fruntașul nu se hodini decât găsindu-i un loc unde să se poată răzima cu spatele de perețele vagonului.

Rămase lângă invalid ca o sentinelă.

Acela, nespus de istovit, îl privea cu o adâncă recunoștință. Fruntașul arunca din când în când priviri mînioase în compartimente. Toate locurile erau ocupate. În loc de patru sed șase și șapte pe-o bancă. Numai pe-o bancă sunt patru: domnul cel gras și alți trei cu mutre ciudate.

Trenul plecă, în sfârșit, roțile scârțâiră, vagoanele se cutremurară, și călătorii scoaseră un suspin de ușurare: se mai răcoarea.

Domnul cel gras apăru în ușa compartimentului — să respire mai liber. Aruncă o privire asupra invalidului, una singură, apoi își scoase batista și începu să-și usuce fața buhăită, fruntea, grumazul gros ca de taur, pufăind mereu.

După un răstimp se întoarse și-și ocupă locul pe banchetă.

— Acum, să nu fie așa de ticsit coridorul, am avea curent bun, zise el, foarte nemulțumit, căci, îndată ce se așează, prinse să asude din nou.

Și în compartimente, și în coridor oamenii începură să povestească. Însărarea căzu, și răcoarea se făcu tot mai simțită.

Demobilizații spuneau întâmplări din război, vorbeau de arme, își spuneau ce-au văzut, unii prin Ardeal, alții prin Moldova, își dădeau cu socoteala ce va mai fi rămas

pe la ei, pe-acasă, de vor mai găsi nevastă, copii, părinți. Vorbeau potolit, cu o adâncă suferință întipărită în ochi, pe față. După un răstimp, mai în șoaptă, aproape în întreg coridorul se născu vorba despre pământ, în compartimentul unde era domnul cel gras se făcea politică. Vorbeau câte trei-patru deodată, uneori aproape nu li se mai înțelegeau cuvintele. Răsturnau cu neîndurare, cu furie, tot ce s-a făcut în țara asta. O vorbă de laudă, un cuvânt de recunoștință nu se putea auzi pentru nimic și pentru nimeni. După convingerea domnului celui gras, însuși neamul românesc nu era decât un putregai:

— Ne-am făcut de râs, domnilor, înaintea lumii întregi! Ți-e și rușine să mai spui că ești român! își încheie dânsul, cu avânt, cuvântarea.

Se ridică și se ivi din nou în ușă, să se răcorească. Rămase izbit de privirile unui soldat, aprinse, sfredelitoare, care nu-l mai părăseau. Se indispușe și se retrase iarăși la locul său.

Fruntașul clătină cu dezgust din cap. Rămase multă vreme privind încruntat la burtos, neputând să-și potolească mânia. El ascultase cu băgare de seamă «politica» celor din compartiment.

Invalidul respira des, înăbușit. Începu să simtă o sfârșeală care parcă-i moleșea și piciorul de lemn. Trecuseră patru ceasuri de când stătea în picioare, în înghesuiala aceea grozavă.

Fruntașul încercă de mai multe ori să se așeze cumva, așa ca invalidul să poată ședea pe genunchii lui. Însă nu era loc să se poată cuibări, și nici ca să-și poată întinde invalidul piciorul de lemn, cu toată bunăvoința camarazilor, care se înghesuiseră și mai tare unul într-altul.

Domnul cel gras se topea. Ieși din nou în ușa compartimentului, și, cu toată privirea urâtă a frunțașului, nu se mai mișcă de-acolo. Prin coridor adia răcoare bună.

Fruntașul văzu că ochii burtosului se opresc din când în când pe chipul plin de suferință al invalidului. «Ce mai știi? Își zise, poate-a să-i fie milă ș-a să-l lase un sfert de ceas să șadă. El și așa stă în ușă.»

Și începu să se uite cu blândețe la domnul cel gras.

Dar mai trecu un ceas, mai trecură două, și domnul acela, deși stătea mai mult în ușă decât pe banchetă, deși se uita la soldatul cu piciorul de lemn, nu arăta prin nimic că s-ar gândi la așa ceva.

Din fericire, se apropia gara unde se cobora invalidul. Trenul şuieră prelung, răgușit. Domnul cel gras se retrase din ușă și spuse tare, c-un fel de grohăit sălba

— Civilizație, domnule, la noi, nu tufă! Invalidul din coridor trebuie că și-a cioplit singur piciorul. Să vedeți în Germania: nici nu se cunoaște că are picior artificial.

Fruntașul auzi, se învineți, se apropie de ușă și zise:

— De, domnule, în războiul ăsta unii s-au ales cu cruci de lemn, alții cu picioare de lemn. Da tot e mai bine așa decât să ai inimă de lemn!

Trenul se opri. Fruntașul făcu loc invalidului și-l ajută să coboare.

— Cine-i fruntașul ăsta? întreb eu pe un soldat, care se vedea că-l cunoaște.

— Cine să fie? Unul care-a fost de trei ori rănit și și-a dus în spate maiorul greu rănit, o noapte-ntreagă, pe când el era cu rana de-a treia în piept...

19 18

DARUL LUI MOȘ MIRON

Era în vara anului 1916. Războiul bântuia de-atât amar de vreme prin fundul Galiției, prin Polonia, în Italia. Din vreme-n vreme, își trimitea răniții și bolnavii până prin satele noastre. Aduceau cu ei uniforme de spălăcite și murdare, iar pe fețele supte și înnegrite de vânturile lui Dumnezeu și de uraganele mașinilor iscodite de oameni, mirosul, aerul războiului depărtat.

Cât de schimbați erau oamenii care se întorceau din fața morții!

Moș Miron, în satul lui de la poalele munților, intra greu în vorbă cu cei ce se-ntorceau de pe câmpul de luptă. Avea o sfială ciudată înaintea lor, deși i-ar fi putut fi, cei mai mulți, nepoți. I se părea lui că-s vrednici de-o cinste deosebită, că știu lucruri pe care nimeni altul în lume nu le poate ști. Dar de vorbit cu ei, trebuia să vorbească numaidecât. De la o vreme era nelipsit de la gară, și cel dintâi sătean care-i dădea binețe soldatului ce se cobora era moș Miron.

Cei pe care-i întâmpina nu-l prea înțelegeau, nu prea știau ce vrea să afle moșul de la ei. Și, oricât ar fi voit să-și ascundă adevăratul gând, bătrânul tot era silit, în! urmă, să mărturisească ce vrea și să vorbească deslușit.

— Uite ce-i, nepoate. Noi pe-aici nu mai știm ce să credem. Toți mințesc, numa sufletul din noi nu. Voi, pe-acolo, trăbă c-aflați mai iute veștile. Au intrat ai noștri în război, sau n-au intrat?

— Pân-acum nu, moșule. Da nădăjduim de la Dumnezeu...

Nădăjduia și bătrânul «de la Dumnezeu», dar prea-i era lui greu să mai aștepte. Din felul cum i se lungea fața bătrână, din felul cum îi sclipeau ochii în cap, se vedea limpede că vorbele spuse de cei ce veneau acasă bolnavi ori în concediu nu-l mulțumeau.

De cum a dat gură de primăvară, moșul a-nceput s-o ducă greu de tot. își isprăvisese tot ce strânsese peste vară, și bucatele erau scumpe foc. În câteva săptămâni și-a dat și cel din urmă ban, pe care abia l-a pescuit dintr-un cotlon al șerparului.

A văzut el că oameni bătrâni, femei bătrâne se tot duc pe la primărie și se-ntorc cu bani acasă. Locuia departe, în capătul satului, spre munte; pe la primărie n-a dat de zece ori în viața lui; dar lipsa îi dete brânci și, într-o

zi, iacă-tă-l în fața primarului.

— Văd că toată lumea duce bani de aici. Va fi, pesămne, vreun ajutor pentru oamenii bătrâni și săraci ca mine, în vremea asta de scumpete crâncenă. Pân-acum am mai avut câte ceva, de-acum!... și el făcu un semn cu degetul lui gros și noduros că «s-a tăiat ața».

— Dumneata nu poți căpăta, moș Miroane, îi răspunse primarul. N-ai pe nime în război.

— Dar nici acasă!

— Adevărat că vei duce-o greu. Da stai, mi se pare că tot mai ai dumneata ceva. Ai vândut otava?

Moșul își încruntă sprâncenele și privi în pământ.

— N-am vândut-o!

— Apoi vezi, rău faci că n-o vinzi. Se plătește foarte bine. Poate aștepți să mai crească prețurile.

— Nu aștept!

— Atunci, mi-o poți vinde chiar și mie.

Bătrânul îl privi cu dușmănie.

— N-ai dumneata bani să cumperi otava mea!

Și s-a ridicat de pe scaun, și-a oblit trupul îngârbovit și-a ieșit din primărie pășind apăsător. De-atunci n-a mai dat pe-acolo.

Dar lipsa - tot mai grea.

Avea doi frați mai tineri, avea și alte neamuri mai apropiate prin sat. Azi era la unul, mâine la altul, până când i s-a tăiat apa și de la moara asta.

Rudeniile aduseră și ele vorba despre otavă, că ar putea-o vinde și ar lua bani frumoși pe ea.

— N-o vând! răspunse moșul mânios.

— Doar nu-i vrea s-o rumegi dumneata! Noi știm că ai în pod și otava din anul trecut.

— O am!

— Să vede că aștepți s-o vinzi pe-un car de bani. Până când ai s-o tot aduni?

Când auzise așa, s-a dus ca din pușcă, și mai mult n-a

călcăt pragul neamurilor. Ce s-adune? Abia era o căruță de otavă, că n-avea alt loc de coasă decât pe subt prunii din grădina lui.

Lipsa era acum și mai mare, dar moșul o mai putea strânge de grumaji: începuse prășitul cucuruzului, și de-aci încolo se țineau lanț prilejurile de câștig, Bătrân era, dar tot era căutat în lipsa mare a pălmașilor.

De la Sfânta-Maria-mare, de când intrase România în război, moșul nu s-a mai dus nicăiri la lucru. Nu și-a mai părăsit casă, curtea, mai ales grădina, din care trăgea cu urechea în depărtări, să prindă vuietul războiului. Veghea noapte după noapte și nu-i scăpa nici cel mai mic zgomot. Trecu o săptămână, trecură două... În săptămână a treia, noaptea, luni spre marți, moșul, cum stătea în grădină, prinse sunetul unei copite. Într-o clipă fu în drum, dinaintea casei. «De bună seamă e un roșior», își zise el, adulmecând depărtările. În clipa aceea, în noaptea neagră se auzi un glas, aproape de tot:

— Cine-i acolo?

— Om bun, răspunse moșul...

— Dacă ești bun, vino aici!

Moș Miron, sprinten ca un flăcăiandru, se înfundă în noapte.

Era o patrulă de cavalerie românească. Bătrânul nu-și putu ascunde mirarea cum de-au venit atâtea, așa, pe nesimțite. Știriciră tot ce se putea afla de la bătrân și voiră să-și continue drumul.

— O mică rugămintă am, nepoților: să vă dau o mână de otavă la cai.

Sergentul zâmbi și zise:

— Nu-i vreme pentru asta, moșule.

— Da când vă-ntoarceți? Am niște otavă ca strămătura!

Sergentul zâmbi din nou.

— Atunci, nu zicem ba. Dacă ne întoarcem cu bine...

Și, peste două ceasuri, în puterea nopții, călăreții s-au întors cu bine. Moș Miron făcuse șapte legături de otavă și le scosese la poartă.

— Să vedeți numa ce otavă! Strămătură, nu alta!

Călăreții luară-n șa sarcinile făcute de bătrân, îi mulțumiră și dispărură în noapte.

Peste trei zile coloanele armatei române treceau pe drumul de dinaintea casei lui moș Miron. Frontul fusese împins înainte. Era învâlmășeală mare, și o căldură...

Carăle — unele treceau, altele odihneau. Și prin învâlmășeala aceea de oameni și de vite se vedea un bătrănuț în straie albe, cu capul gol, cum tot iese pe porțiță cu câte-o sarcină de otavă, și cum o împrășteie înaintea boilor sau a cailor. În spate aducea otava, în mână ținea o pâine albă, căpătată de la soldați. Pălăria îi căzuse prin pod, în otavă, dar nici prin gând nu-i trecea s-o mai caute. Și, tot astfel, nu băga de seamă că pe pâinea albă, când mușca din ea, erau picuri mari — lacrimi ce izvorau în neștire din ochii lui bătrâni.

I 9

DURA LEX

Mătușa Vironica, după ce trase un răstimp cu urechea la crăpătură, deschise cu grijă ușa, lăsând în tindă sapa. Era descultă, cu picioarele pline de pământ negru. Șortul vechi era prins în brâu, de două părți, și în poală purta câțiva pumni de țărână, de lujeri fără vlagă, rupti de la cartofii pe care numai acum i-a pus în cuiburi. Două ceasuri lucrase în grădină, făcând cuiburi în pământul săpat mai nainte, și punând cartofi atunci scoși din pivniță, plini de lujeri subțiri, strâmbi, de-o culoare bolnavă, ca și când ar fi fost plini cu o apă tulbure.

La început se strecurase din când în când în tindă să asculte la ușa, dar apoi, cuprinsă de fiorii muncii, uitase să mai asculte. Lumina soarelui de primăvară, mireasma pământului umed și a buruienilor ce crescuseră mari pe

lângă gard îi ametiseră capul bătrân, și-n loc să se gândească la cel ce bolea în păcelul din casă, se trezise cu gândurile departe, la muncile de vară, la prășit, la secere, la strânsul fânului, la culesul acestor cartofi pe care-i ascundea în pământul gras și bine lucrat.

Când astupă cel din urmă cuib, îi veni deodată în minte bolnavul ei, și un junghi i se puse la inimă: cum l-a putut uita atâta vreme?! Și, cu sapa în mână, pășind larg peste movilițele negre, se grăbi spre casa bătrână.

Dar, ascultând la ușă, se liniști. «De bună seamă, doarme, – își zise bătrâna, – doarme așa cum l-am lăsat». intră în vârful degetelor în casă. Dintr-o aruncătură de ochi îl văzu nemișcat în pat. Nu se auzea răsuflul bolnavului, respirația acea grea, care de-o jumăta de an se făcea tot mai șuierătoare cu fiecare zi. «Doarme adânc! își zise bătrâna. Ia să-i deschid eu puțin fereștile, să-i intre în casă minunea lui Dumnezeu de-afară.»

Cum lucrase vreme îndelungată în grădină, bătrâna simți, de cum deschisese ușa, aerul acru din casă. Niciodată nu-i păruse atât de înăbușitor ca acum. Deschise ferestrele, și aerul proaspăt, îmbălsămat al primăverii năvăli în odaie. Era atâta liniște în casă, în curte, pe uliță, încât se auzea limpede ciripitul păsărelelor în grădină și vuietul râulețului de munte, care, ascuns de case, de arinii de pe mal, își frângea undele repezi de bolovanii albi și lucii din albie, la câteva zvârlituri de băț de casa Vironicăi.

Mătușa stătu, cu gândul pierdut, privind prin fereastra deschisă. «De-acum, își zicea, o să se-ntreameze și Dumitru. Iacă, abia a dat gură de primăvară, și el a căzut într-un somn adânc, cum n-a durmit de-o jumăta de an.» Se va înzdrăveni, cum crezuse ea totdeauna. Dacă se-ntorcea rănit de pușcă, cu o mână ori cu un picior tăiat, ea n-ar mai fi avut o singură zi bună. De câte ori nu i s-a întunecat sufletul când vedea pe alte mame că mai pot glumi, cu câte-un chilav în casă. De ea Dumnezeu s-a îndurat. El,

care știe toate, știa că ea, Vironica, n-ar fi putut trăi dacă Dumitru i s-ar fi întors neom din război. Tusa aceea ce-i hârâia în piept o să-i treacă. Din tusa nu moare nime, mai ales dacă-i tânăr și voinic. Dumitru slăbise, dar ea: era încredințată că se va întrema iar, și, într-o jumăta de an, nu se gândise o singură dată că Dumitru ar putea muri.

Întorcându-se de la fereastră, mătușa Vironica porni spre ușă. Avea să curețe cărarea din grădină, să mai sape de-un strat. Abia acum văzu că țolul cu care se-acoperea bolnavul era mototolit, și că Dumitru stă cu capul strâmb pe perină. Când intrase din lumina orbitoare de afară în odaia cu geamurile cât palma, nu luase în seamă decât că băiatul dormea nemișcat.

Se opri, luă țolul, îl trase cu greu de sub picioarele lui Dumitru, îl înveli, apoi, încet, pipăit, cercă să-i așeze capul mai bine pe perină.

Dar abia-l atinse, și se trase îngrozită înapoi: era rece ca gheața! Se uită prostită prin ferestruța deschisă și urmări multă vreme o coțofană care sărea, făcând un tărăboi asurzitor, din par în par, deasupra gardului de către uliță. Bătrâna urmărea păsăruica, de parcă-ncerca să se-ncredințeze astfel că nu s-a petrecut nimic.

Cu sufletul încrezător, se aplecă din nou asupra lui Dumitru, cercă să-i puie capul mai bine pe perină. Aceeași răceală o pătrunse, și bătrâna, înghețată de spaimă, începu să-l pipăie; se plecă la gura lui închisă să-i simtă respirația, începu să-l strige pe nume, să-l miște. Dar niciun semn de viață nu mai putu prinde. Dumitru părea acum și mai slab, și mai uscat, în liniștea morții. Umerii obrazilor împungeau prin pielița galbenă, întinsă, obrazii-i căzuseră adânc, și ochii, închiși, erau și mai cufundați în fundul capului. Nepăsător la strigătele, la bocetele bătrânei, el sta cu capul strâmb, cu buzele vinete și apăsa greu pe perina pătată de sudoarea care încă nu se zbicise.

În zeci de chipuri cercă bătrâna să-i prindă un semn

de viață. Îi părea cu neputință să fie mort. Plânse și se boci mereu, chemându-l pe nume, până ce se încredință că nime n-o mai aude. Atunci, deodată, tăcu, își făcu o cruce largă, aprinse o luminiță de ceară, i-o puse mortului la căpătâi, trase un scăunel lângă pat, se așază frântă pe el, și, până sara, nu se mai mișcă de lângă mort. Când se ridică avu conștiința limpede că viața s-a sfârșit și pentru ea.

Își înștiință vecinele, alergă la preot, la clopotar, la cântăreții de la biserică, la dascălul din sat. Se întoarse numai noaptea târziu.

Până-n ziua înmormântării nime nu văzu lacrămă în ochii mătușii Vironica. Deși nu pusese nici mâncare, nici băutură pe limbă, deși nu închisese ochii două nopți, părea mai în puteri decât oricând. Alerga neobosită, se purta mai dreaptă, glasul ei pierduse mult din hodorogea bătrânețelor, părea întinerit; alerga și se frământa încât părea că se pregătește de nuntă, nu de înmormântare.

Își vându vițelul și cei doi porci, își vându fânul care-l mai avea în șură; deșertă coșurile de grăunțe, trimițând la moară cinci saci plini. A doua zi porni la oraș, cumpără vase, cumpără opinci. Apoi, chemând pe o rudenie îndepărtată, se duse la primărie și făcu scrisoare de danie pentru casă și pentru cele trei sforicele de moșie pe care le avea. Din casă începu să împartă tot: haine, vase, laviță; numea fiecare lucru al cui să fie, și le spunea că pot să le ridice îndată după înmormântare.

Creștinii se uitau la ea tot mai mirați. Întâi crezură că vrea să facă o pomană de să-i bată și pe cei mai avuți din sat. Unii îi dădeau dreptate, zicând că atâta băiat avusese și ea, și se cade să-i puie pomană mare. Alții ziceau că e păcat de Dumnezeu să-și deie pâinea de la gură, în scumpetea asta. Cine o va mai ajuta pe ea să puie la loc ce împrăștiat acum cu amândouă mâinile?

Dar, de la o vreme, oamenii începură s-o privească tot

mai mirați. Mai ales după ce-și dădu, cu scrisoare la primărie, casa și moșia.

Însuși primarul rămase uimit de hotărârea bătrânei, și încercă în fel și chip să mai amâie scrisoarea de danie. Dar mătușa Vironica fu neînduplecată.

— Păi bine, mătușo, dacă-ți dai casa de pe-acum, ce te-i face când te-or pune-n drum?

— Pe cine?

— Pe dumneata!

Bătrâna se mulțumi să facă un gest cu mâna, care însemna «de pe partea mea să nu te doară pe dumneata capul!» în ziua înmormântării se răscolise satul întreg. Șapte femei, puse anume, chemară la pomană pe toată lumea. Se știa că s-au copt colaci pentru întreg satul, că se vor împărți vase, că s-a adus un butoiăș de rachiu și unul de vin, că s-au pregătit mâncări de dulce. Se urniră din bordeiele lor și harancele cele mai bătrâne și mai bolnave, țiganci pe care de-un an nu le mai văzuse nimeni la cerșit prin sat.

Trei preoți făcură slujba înmormântării înaintea unei mulțimi cum nu se aduna nici la moartea celor mai bogați din sat. Toți cântăreții de strănă înconjurară pe diac, și se sluji un prohod de să-i rămâie pomina.

Până sara târziu fu curtea plină de oameni care se înfruptară din pomana lui Dumitru. Cei din urmă se depărtară gălăgioși de băutura cea multă.

Și, în toată vremea asta, mătușa Vironica, întinerită, sprintenă, se purta printre mesele înșiruite în curte, îndemna la mâncare și la bere, împărțea vase, opinci, pânză, iar înspre sară începu să-și împartă și lucrurile din casă. Nu mai rămase decât patul în care bolise și murise Dumitru.

Mătușa Vironica, după ce se văzu singură, aruncă la câinii care dădeau târcoale prin curte oasele, scutură fără

nimic din mâncare și din băutură, intră în casă, încuie ușa, se sui în păcelul în care murise Dumitru, își puse mâinile cruciș pe piept, închise ochii, murmură în gând o rugăciune și-ncepu s-aștepte să-i vie moartea.

Era încredințată că va muri. Din clipa în care simțise răceala lui Dumitru, știa că va muri și ea. Numai dorința de-a-i face o îngropăciune frumoasă lui Dumitru, de-a-i pune o pomană bogată o ținuse în viață încă trei zile. Nu-i părea rău după nimic. Se grăbea să-l ajungă pe Dumitru, să-i poarte de grijă și în lumea ceealaltă, cum i-a purtat aici. Era așa de slab și așa de prăpădit! Va avea încă nevoie de ea și pe celălalt tărâm! Și-i părea bine că s-a smerit, că n-a mai lăsat nimic după ea: a împărțit, a dat tot ce-a avut. Acum poate muri liniștită.

Ruptă de oboseală, bătrâna adormi îndată. Și dormi buștean până dimineața.

Soarele era de-o suliță pe cer, când se trezi. Era buimăcită. Privi prin casă aiurită. Afară de patul în care zăcea, nu mai era niciun lucru în odaie. Și pereții erau goi. Nu-și dădea sama unde se află.

Întru târziu privirile îi căzură pe fereastra deschisă, și de-aici înțelese mai întâi că-i la ea acasă. Se ridică într-un cot, dar ameți repede. Casa începu să se învârtă cu ea., își lăsă capul din nou pe perină. Închise ochii și ațipi. Vedenii stranii i se arătară, într-un vârtej nebun. Sie trezi iar. I se-nvârtea ceva, ca un ghem, și în cap, și în deșerturile din pânțece. Amețea tot mai tare, deși era culcată. De la o vreme începu să se ție cu mâna de marginea patului – să nu se răstoarne. Se gândea: «Poate am început să mor, și acuma sunt pe drum către lumea ceealaltă».

Stătu vreme îndelungată prinsă în vârtejul acela amețitor.

Deodată, de subt fereastră, auzi un cucurigat răsunător ca o trâmbiță. Deschise ochii. «E cocoșul

nostru!» își zise Vironica. Și își aduse numaidecât aminte că asară, când și-a împărțit găinile pe la femei, n-a fost chip să poată prinde cocoșul. «Așadar, sunt tot acasă?» se întreba ea, și iar se ridică într-un cot. Se uită iarăși la pereți, la podele. Casa nu se mai învârtea. Se sculă din pat, dar simți ca o prăpastie arzătoare în deșerturile din pânțele. Și deodată, simți o sălbatică poftă de mâncare. De trei zile nu mâncase. Puterile îi reveniră. Căută cu privirile încruntate după o bucată de pâine. Dar zadarnic scotoci prin toate ungherele din casă. Ieși în tindă, căută pe vatra cuptorului, privi mănioasă înăuntru. Cu cât căuta mai mult, cu atâta creștea în ea o neliniște și-o furie pe care nu le înțelegea, de care nu-și dădea sama. «O bucată de pâine! Cum să nu găsesc o bucată de pâine?» își zicea mereu, căutând acum prin curte, pe unde fuseseră mesele pentru pomană. Deodată zări, vârât în gard, un colț de colăcel. îl smulse cu mânie, și colții ei bătrâni, și gingiile începură să sfâșie. Fălciile-i trosneau din încheieturi. Dar pâinea se topi îndată. Zadarnic mai căută gardul de-a rândul, doar va mai afla o bucată!

Se opri, se gândi puțin și clătină din cap. Nu! Nu va cere de la vecine! Și deodată porni cu pași hotărâți spre casa bătrână. Într-un colț al podului, într-o ladă veche, pusese, înainte cu trei ani, niște secară, niște coade nefolositoare. își uitase încă de-atunci de ele. Acuma, dintr-odată, și-a adus aminte de secara aceea. Părea că numa ieri a pus-o acolo.

Se urcă în pod și dibui un sac. îl răsturnă. Secara era plină de praf și de gănganii. Totuși o adună, o băgă în sac, și, scoborându-se, o desagi, o luă în spinare și porni la moară. Furia i se potolise – va avea ce să mănânce!

Cum mergea cu desagii în spate, Vironica simți deodată un dezgust adânc față de sine însăși, și ca o descurajare îngrozitoare. Se întreba: «Pentru ce mai vreau să trăiesc? Da vreau eu să mai trăiesc? Dacă nu, de ce astă

batjocoră pe mine?!» Și, tot la câțiva pași, se oprea, hotărâtă să arunce desagii, să se întoarcă acasă. Dar, tot de atâtea ori, în deșerturi i se deștepta ca o prăpastie arzătoare, și ea înainta din nou, deșălată, gâfâind, spre moară, cu pâinea în spate

19 2 1

AȘA DE SINGUR!

Zile, săptămâni întregi după ce a sosit acasă, chilav, strivit de nenorocirea lui, nu s-a putut plânge că-i prea grea viața. Deznădejdea nevestei, a copiilor, a lui chiar, fu îmblânzită de compătimirea sătenilor, bărbați și femei, care se grăbiră să-l vadă. Ziua întreagă porțița curții nu mai avea hodină. Casa-i era mereu plină de lume, așa că femeia nici vreme să-și plângă nenorocirea, nici loc nu mai avea, decât noaptea târziu. Atunci putea plânge netulburată de nimeni. Miron, ostenit de-atâta povestire și uitându-și chinul său, subț atâtea priviri înlăcrămate, dormea dus.

Durerea, mila aceea cu care-l priveau și ascultau povestea nenorocirii lui și a camarazilor de arme îl făceau să uite că el nu se mai poate socoti în rândul oamenilor.

Mai mult: tot văzându-i pe oameni ascultându-l cu gura căscată, tot prinzând suspinele lor de durere sau mirarea lor, Miron se crezu chiar mai mult decât ceilalți oameni. Un fel de deșertăciune se făcea uneori stăpână pe el.

Și așa, zilele-i treceau ușor, iar viața nu-i părea așa de grea cum și-o închipuise înainte de-a veni acasă. Dar sătenii, de la o vreme, nu-i mai călcară pragul. Casa rămase deodată pustie: nevasta, copiii erau după treburi. Și, în pustiul din casă, din ogradă, Miron începu să se facă una cu pământul, subț povara zilelor fără sfârșit. Nu se putea urni din loc decât sprijinit în două cârji. Și, chiar așa, se mișca cu mare silă, cu primejdie de-a se prăbuși la fiecare pas.

Lumea multă care-i umpluse casa până acum nu-i dăduse răgaz să-și tragă socoataie cu femeia, cu copiii, pentru viitor. Și rămaseră nespuse cuvintele cu care voia să le arate cum să porceadă de-acum înainte, fiind el pentru totdeauna un lucru nefolositor la casă. Nu apucă să-și arate dragostea pentru ai lui, nici să-i roage să nu le fie, spre greutate câte zile va mai avea. Și cât de mult s-a gândit el, în drum spre casă, la vorbele pe care le va schimba cu nevasta, cu băieții lui!

Cele câteva săptămâni de la început ar fi fost prea potrivite ca să-și limpezească rostul său în familie. Acum, Miron simțea că e prea târziu. Și femeia, și copiii începuseră să se obișnuiască cu el. Ce vor gândi, oare, despre el?

Miron le spiona îndeaproape, cu privirea, fiecare mișcare, fiecare vorbă, fiecare căutătură a ochilor.

Nevastă-sa era îmbătrânită rău. I se pusese ceva greu și pământiu pe față, i se înăspriseră liniile obrazilor, și, în ochii ei, nu se mai coborau licăriri de lumină. Erau plini de ape tulburi. Miron băgă de seamă c-a îmbătrânit de când sosise el. Vorbea puțin, cu o voce uscată, făcea pași largi, aplecată puțin de spate. Și doar nu fusese așa când sosise el! Copiii erau, asemenea, tăcuți. Lui Miron îi păreau mai înalți, îi părea că li se mai lungiseră fețele palide și grumajii. Dar, oricât le spiona mișcările, privirile, vorbele, nu putea descoperi nimic ce-ar fi arătat că nevestei sau copiilor le-ar fi greu de el. Dimpotrivă. Erau gata cu toții să-i împlinească și cea mai mică dorință. Miron rămânea de multe ori mirat de unde pot copiii și nevasta să-i cunoască gândurile. Mai ales că așa, la o aruncătură de ochi, oricine ar fi crezut că celor din casă prea puțin le păsa de bolnavul lor.

Dar dacă-i așa, dacă ei îl iubesc, de ce s-au schimbat așa de tare cu toții? Dacă nu li-e greu, de ce nu stau mai adeseori de vorbă cu el, pentru ce înconjură parcă prilejul

de-a rămâne vreme mai îndelungată singuri cu el în casă?

Adevărul era că nevasta și copiii trebuiau să alerge după treburi. Sfârșeala cea dintâi, care-i cuprinsese când îl văzuseră slăbănog, și care părea a le spune că de-acuma nu se plătește să mai facă nimic, ci să împietrească stând într-un loc, fusese biruită de lipsurile și năcazurile vieții. Trebuiră să se urnească la muncă pentru a avea foc în vatră și mâncare pe masă.

Era toiul iernii, și familia întreagă se hrănea din munca pe la alții. Cum nu aveau pământ, coșul lor era gol de făină, iar în podul casei – abia câțiva saci de porumb.

Totți munceau ca și înainte de sosirea lui Miron. Totuși, era o deosebire. Mai înainte mai aveau și ei o vorbă de glumă, o frântură de cântec, un zâmbet; acum munceau tăcuți, cu obrații pământii, și nu se mai bucurau de nimic.

Aceeași tristeță o aduceau și în casă, sara. Și apoi, cu tatăl lor, copiii nici nu prea știau ce să vorbească, iar nevasta avea atâtea treburi, și-n casă, și-n ogradă, încât rar avea vreme de vorbă.

Din zi în zi, Miron se simțea tot mai singur în pustietatea din casă. Se chinuia să înțeleagă schimbarea ce-o vedea la copii, la nevastă. Și, cu toate că nu putu descoperi niciodată vreun semn că le-ar fi spre greutate, se întreba adeseori: «Da dacă, totuși, li-i greu cu mine în casă? Da dacă eu nu sunt, de-acuma, decât spre nenorocirea lor? Ei sunt buni și vor s-acopere adevărul. Da cum ar putea să fie mulțumiți cu mine în casă?»

Se întreba așa, pentru că se simțea pe sine însuși nenorocit. Mereu singur, în pustietatea din odaie, ajunsese în grabă la starea sufletească dinainte de-a sosi în sat. Miron simți acum din nou, cu deznădejde, că-i scos din rândul oamenilor. Și-i era greu de sine însuși! Cum a putut, în răstimpul cât casa lui fusese plină de săteni, să se simtă nu numai în rând cu ceilalți, ci chiar deasupra lor?! Cum a putut el, o dărâmtură, să se umple de deșertăciune când

își povestea sătenilor isprăvile? îi părea că s-a purtat cu josnicie și se simțea umilit în sufletul său. De ce mai cercase el să se-nalțe? Cine și-a bătut joc de nenorocirea lui? Iată, acum vede bine ce-a rămas din el: un ciot uscat, bun de pus pe foc.

Zilele de iarnă se scurseră totuși mai ușor. În unele dup-amiezi, sara, devreme, copiii erau acasă. Nevasta, deși rar, tot mai spunea câte-o vorbă. Dar îndată ce dădu gură de primăvară, pustietatea în care trăia Miron nu mai avu margini. Nu numai în casă, în curtea lor, dar pe uliță și în întreg satul era o liniște cumplită. Și, în liniștea aceasta, Miron se gândea cu amar tot mai mare la neputința lui. Hei! Cum ar mai munci el acum, cu capul gol, în sfânta lumină a soarelui de primăvară! Viața țășnea din pământ, cădea din nourii grei, se cobora din soare, din vânturile căldute și pline de mireasma verdeții și-a umezelii. Vitele, vițelușii mugeau prelung, găinile cotcodăceau, oamenii plecau hăulind în zorii zilei. Satul rămânea pustiu, și, într-o colibă din sat, Miron își schimba trupul într-o stană de piatră.

Până și copiii lui, și nevasta se mai luminară. Veneau mai veseli de la câmp, cu mai multă poftă de vorbă, cu priviri mai senine și cu glasul mai îndulcit. Încet-încet, ei se obișnuiseră cu nenorocirea din casă și putură iar să se bucure de viață, să vorbească cu însuflețire despre viitor.

Numai el, Miron, nu se schimba. Numai asupra lui primăvara nu avea nicio putere, cum nu are asupra unui trunchi uscat, ce înnegrește în verdeața din grădină.

Și se simțea tot mai singur, cu fiecare zi ce trecea.

Într-o duminică feciorul cel mai mare, Ionică, se întoarse înfricat de pe uliță, se apropie de bolnav, și după ce-și tocmi glasul, — că-l îneca respirația grăbită, — îl întreabă:

— Tată, pe dumneata nu te-au scris la pământ?

— Cum de nu?! S-ar putea?! Eu sunt printre cei

dintâi care au drept la pământ; Da' de ce-ntrebi?

— E zarvă mare la primărie. S-au cetit numele celor ce capătă pământ, și numele dumitale nu l-am auzit. Mai sunt și alții care nu sunt trecuți pe listă. Au început să strige. S-a făcut zarvă mare.

— Nu se poate să nu fiu trecut! Nu vei fi auzit tu bine, zise invalidul, cu o spaimă pe care zadarnic cerca s-o ascundă.

În știrea pe care i-o adusese băiatul, el vedea limpede o nouă dovadă că e scos din rândul oamenilor, așa cum însuși se simțise de mult.

— Am ascultat de la început până la sfârșit. Nu erai. Pe urmă a strigat și Dumitru Născuț: «Da ce vă mirați c-au rămas pe dinafară cutare și cutare, când l-au uitat și pe Miron Parasca!» Pe urmă, după ce s-a potolit larma, m-am apropiat de primar și l-am întrebat. Mi-a spus că, de bună seamă, e o scăpare din vedere.

Băiatul tăcu și privi la tată-său, așteptând cu încordare răspunsul. Dar, în loc de orice răspuns, Miron își ceru cârjile și porni spre primărie.

Pe-o clipă se simți iarăși om, care-și are drepturile sale, ba poate chiar și mai multe decât alții, și conștiința aceasta îi dădu puteri să iasă hotărât din casă și din curte. Dar, pe drum, printre oameni, până la primărie, se simți din nou singur și părăsit, ca întotdeauna. Cum va mai vorbi el de drepturile sale, când se simțea scos din șirul oamenilor? Cine-l va mai lua în seamă?

Pământiu, cu umerii obrazilor ieșiți, intră în casa satului, purtându-și în cele două cârji trupul chinuit. Dar nu avu nevoie să spuie un singur cuvânt. Cât ce-l zăriră, și primarul, și notarul se apropiară de el, și-l asigurară că a fost o urâtă scăpare din vedere, că-l vor scrie în listă.

Acasă, copiii, nevasta se liniștiră și fură, după întoarcerea lui Miron, chiar mai veseli decât în orice altă zi bună din primăvara asta. Iar el se gândea și nu înțelegea:

cum se face că, deși e atât de singur și de părăsit, scos din rândul oamenilor, totuși, când se întoarce la ei, sunt așa de binevoitori cu dânsul? Iar dacă sunt binevoitori și le pasă de el, cum se face, totuși, că-l uită așa de ușor, cum l-au uitat cei de la primărie, sau cum l-au uitat, chiar acum, copiii și nevasta? Iată, ei vorbesc de ce va fi odată, de moșia lor, și nici unuia nu i-a trecut prin gând să-l întrebe cum va merge până la primărie, dacă nu-i va fi greu, deși de la Crăciun nu mai făcuse un drum atât de lung...

Dar la întrebările acestea n-ar fi putut răspunde nici copiii lui, nici nevasta. Cu toții nu erau decât împlinatorii unei legi mai tari decât dânsii, lege care numai pentru Miron nu mai era o poruncă, fiindcă numai cu el viața nu mai avea ce face. Ruina din el nu se mai putea folosi.

Și așa, din zi în zi, invalidul trăia tot mai izolat, și se simțea atât de singur, încât erau clipe când se speria de sine însuși. Chiar ai casei, deși mereu buni și cu grijă față de el, trăiau tot mai slobozi și tot mai arareori se întristau când îl vedeau. Dacă nu l-ar fi avut cu el în casă, desigur l-ar fi uitat, tot așa ca și ceilalți săteni. E aceasta legea celor scoși din viață, urmată de aceia în care viața poate încă să rodească.

Dar niciodată nu s-a simțit Miron așa de singur și de părăsit ca într-o zi de sărbătoare, la Ispasul din primăvara aceea.

Se dăduse poruncă să iasă tot satul în șoseaua care, făcând o curbă, venea din nemărginirea câmpiei și atingea comuna. Avea să treacă un general glorios, unul care luase parte la război, și se dăduse poruncă să fie aduși toți invalizii de război, să fie așezați în frunte. «Înaltul camarad de arme» voia să-i vadă.

Primarul puse în șirul întâi, în fruntea tuturor, pe Miron. Părea mândru că poate arăta din satul său un invalid așa de prăpădit ca Miron.

Așteptarea fu nesfârșită, - de dimineață până la 3

după amiază. Dar, în sfârșit, sosi și generalul, cu o suită întreagă, civili și militari, în patru automobile. Mașinile trecură încet pe lângă perețele de oameni. Generalul spuse o vorbă primarului și trecură înainte. Îndată se făcu o mare mișcare, o îmbulzeală și o înghesuială. Oamenii voiau să audă cuvântul generalului.

Cuvântul era:

— Să se adune oamenii înaintea primăriei. Domnul general vrea să le vorbească.

Din înghesuiala aceea Miron se trezi jos, în praf. Oamenii, fără să-l mai ieie în seamă, îl împinseră, și bieteale lui mână nu mai putură sprijini trupul în bețe. De mult îi tremurau, ostenite de lunga așteptare.

Mulțimea oamenilor se împrăstie într-o clipă. Lângă șosea, jos, în praf, nu mai rămăsese decât Miron, care-ncerca zadarnic să se ridice. Părea o uriașă gânganie, trântită pe spate, zbatându-se să se scoale. Din larma de mai nainte nu mai rămăsese nici urmă. O liniște grea plutea împrejur.

Și Miron, înfiorat, își aduse aminte de ziua în care fusese rănit de explozia unui obuz. Și atunci era o mare forfoteală în juru-i. Și, tot așa de singur, căzuse, zvârcolindu-se pe spate, ca și acum. Amintirea era atât de puternică, încât pe-o clipă simți durerile de-atunci în membrele rătezate. Și pricepu că în ziua aceea se născuse singurătatea lui, că de-atunci fusese scos din rândul oamenilor, de-o schiță de fier. Și, după un răstimp de încremenire, zise oftând:

— Ce bine era dacă mă ucidea!

19 22

PREA CURÂND

Înainte cu o săptămână îl rugase pe un cunoscut, despre care știa că are trecere pe lângă șef, să-i pregătească o audiență. Ieri și-a avizat telegrafic sosirea aceluiași prieten, iar azi așteaptă de-un ceas într-o

antecâmeră să-i vie rândul. Prietenul i-a dat deslușiri depline: șeful se află într-o încântătoare dispoziție sufletească, n-o să fie nicio greutate să pătrundă până la dânsul. I-a dat chiar un bilet de recomandatie, deși șeful îl cunoștea pe Ilie Adamovici. Adevărat însă că au trecut vreo trei ani de când nu l-a mai văzut.

S-ar fi putut folosi de bilet ca să pătrundă mai devreme: cunoscutul acela al lui se bucura, într-adevăr, de oarecare considerație înaintea șefului, dar Ilie Adamovici nu se grăbea. Îi plăcea să șadă în fotoliu, în antecameră, și să atragă privirile celor ce așteptau și ei să le vie rândul. Era bărbierit proaspăt, - de doi ani își purta mustățile rase, - și, cum purta un costum de stofă scumpă, după cea din urmă modă, și ghete fine de lac, Ilie Adamovici era încântat de impresia ce-o făcea celorlalți. «Vor crede, desigur, că sunt un englez», își zicea el cu satisfacție. Și, clipă de clipă, își cerceta mutra în oglinda din față. Avea motive să creadă așa, pentru că, iată, doi vechi cunoscuți ai săi au intrat în odaie, au trecut pe lângă el, și nici prin gând nu le-a trecut să-l recunoască. Strașnică schimbare! Nu se grăbea să intre. Când alții, care intraseră după el, îi trecură înaintea, servitorul consideră de datoria sa să-i atragă atenția.

— Domnul e la rând!

— Nu, mai stau! Eu am mult de vorbit cu domnul șef.

Se îngălbeni puțin după ce răspunse. Stricase impresia de englez pe care credea că o lăsase oamenilor ce așteptau ca pe spini pe scaunele lor. Dar repede își dădu sama că, stricând într-o parte, dresese în alta. Multe părechi de ochi îl priveau acum cu mai mult interes și chiar cu oarecare invidie. Văzându-i, simțea că-i crește curajul de-a cere de la șef lucrul pentru care venise.

Când văzu că în sală nu mai rămăseseră decât trei oameni, asupra cărora nu-i mai păsa de face vreo impresie au ba, - păreau năcăjiți de tot, - Ilie Adamovici întinse

servitorului biletul de recomandatie, se ridică și se apropie de ușă. Inima-i bătea cu tărie și-i veni un fel de amețeală. Simțea că nu mai e așa de sigur ca mai nainte. Și când servitorul îl pofti să intre, ciocăni încet de tot în ușă.

Șeful îl privi mirat; din față, din ochii lui se vedea bine că nu-l recunoaște.

— Domnul Ilie Adamovici? întrebă el uitându-se la bilet. De nume îmi aduc aminte, dar de persoana dumitale nu-mi mai amintesc. Fără îndoială, te-ai schimbat foarte mult!

— Da, adevărat, domnule șef, m-am schimbat, îngână vizitatorul, simțind cum i se taie picioarele de la genunchi.

Șeful zâmbi cu bunătațe și zise:

— Dar, desigur, schimbarea nu e spre paguba dumitale. Stai numai!

— Și șeful își duse mâna la frunte.

— N-ai fost dumneata revizor școlar?

Fața rasă a lui Ilie Adamovici se lumineă ca o lună plină.

— Aveți desăvârșită dreptate!

— Și, înainte, n-ai fost învățător în Boz?

— Da, domnule șef. Sunt fericit că vă aduceți atât de bine aminte, zise Adamovici. N-am mai avut prilejul să vă văd de trei ani, și-mi pare nespuse de bine că sunt acum printre cei dintâi care pot să vă felicite.

Șeful clipi din ochi, nu înțelegea.

— Totdeauna am susținut că dumneavoastră singur vedeți limpede și totuși fundamental lucrurile, că sunteți singurul om politic din țară. Da, am avut de luptat!

— Cum ai spus? întrebă șeful, nedumerit.

— Am avut de luptat! răspunse cu însuflețire domnul Adamovici. Am luptat alături de dumneavoastră, v-am fost mereu un gregor credincios, deși n-am știut nimic, deși n-am mai avut prilejul să vă văd. Eu, cum mă știți, nu sunt omul care să mă-mbulzesc. Nu! Dar pe câți a trebuit

să-i conving!

Începu să nădușească; își scoase batista și-și zbici fața mare și grasă.

Șeful se chinuia să-și adune mai bine amintirile despre omul acesta. «Adamovici... Adamovici...» repeta mereu în gând. Dar oricât se silea nu putea să descopere mai mult decât ceea ce își amintise la intrarea lui.

— Da, eu am făcut propagandă de la om la om, domnule șef, începu din nou domnul Adamovici. Și nu numai că nu-mi pare rău, dar sunt foarte mândru că am contribuit și eu cu ceva la triumful politicii dumneavoastră.

— Dar de ce triumf vorbești, pretine?

— Veți forma în curând guvernul. Parcă nu știe toată lumea? vorbi cu însuflețire tot mai mare domnul Adamovici. Va fi o fericire pentru țară! Ei, lupta a fost strașnică, dar, în sfârșit, s-a plătit s-o ducem! De câte ori nu le-am spus adversarilor politici că soluția crizei sunteți singur dumneavoastră. Trăbă să știți, domnule șef, că mai ales în provincie, unde trăiesc și eu, oamenii sunt foarte mărginiți. Mărginiți și pățimași. N-a fost ușoară lupta cu ei. Dar, în discuții, totdeauna i-am pus pe brânci. Acum văd și ei că s-au înșălat, și se pocăiesc. Toată țara va fi cu dumneavoastră.

— Dar te asigur, începu plictisit șeful, că tot ce spui dumneata în legătură cu venirea la putere sunt pure fantazii. Lumea vorbește, se-nțalege, dar nu e nimic sigur.

Și iar se gândi: «Nu cumva îl cunosc eu mai de aproape pe omul ăsta, de-și îngăduie să-mi trăncăne atâtea?»

Domnul Ilie Adamovici păli deodată. Nu-i scrisese cunoscutul acela că șeful e într-o încântătoare stare sufletească?! De ce-i spune că nu-i sigură venirea la putere?

A mirosit unde bate el? Dar nu va bate în retragere, oricât i-ar da să înțeleagă. Nu! Pentru nimic în lume!

— Dumneavoastră aveți datoria să vorbiți așa. Lucrați cu fapte. Dar, domnule șef, toată lumea știe că guvernul, el însuși, își numără zilele. Eu sunt dintre aderenții cei mai sinceri, cei mai convinși ai dumneavoastră. Mă laud? Nu, Doamne ferește! Dar întrebați județul întreg! De doi ani am făcut cât alții în zece, pentru partid. Da, am lucrat în umbră, în tăcere. Dar tot județul e azi în picioare, pe lângă partid, datorită acestei munci tăcute. Toate lucrurile mari și temeinice se fac în taină, domnule șef. Dar iată, eu am și hârtii foarte prețioase care adevăresc că nu mă laud.

El băgă mâna în buzunar, dar șeful îl opri.

— Nu e nevoie, zise el. Sunt încredințat că-mi spui adevărul. De altfel, înșirarea între rândurile noastre de luptă e o datorie pentru orice om de omenie și patriot adevărat... Dar de care județ e vorba?

Domnul Adamovici, zăpăcit puțin de faptul că șeful nu știa din care județ e, îi spuse numele.

Atunci deodată în capul șefului se făcu lumină. Amintirea aceea, care tot cerca să țâșnească și nu putea, în legătură cu persoana vizitatorului izbucni dintr-odată.

— Așadar, dumneata nu mai ești revizor școlar! zise el c-un fel de tristeță-n glas.

Fața i se posomorî și se ridică de pe scaun.

— Nu, nu mai sunt. Am, mulțămită lui Dumnezeu, din ce trăi, și am deplină libertate. Aceasta e condiția principală: libertatea! Ca revizor, credeți că mi-aș fi putut mișca degetul cel mic pentru partid, pentru dumneavoastră? apoi aveam nevoie de timp liber pentru a-mi completa cunoștințele. Pot să spun, fără să mă laud, că n-am pierdut cei trei ani în care n-am avut nicio slujbă. Și îndrăznesc să vă mărturisesc că azi împrejurările în județul nostru și opinia publică sunt de așa natură, încât nimeni nu se gândește să vadă pe altul în postul de viitor prefect, decât pe mine.

Şeful nu-l mai asculta. Se plimba prin cameră cu paşi grei. Se gândea. Omul acesta a trecut şi prin faţa tribunalului; după revizorat, trecuse comisar de alimentaţie, făcuse avere şi scăpase teafăr din mâna justiţiei. Îşi aminti că-şi dăduse în petece cu agenţii electorali ai tuturor partidelor. Auzi cuvintele lui din urmă, se opri, îl privi drept în faţă şi-i zise:

— Da, am să te fac prefect!

Adamovici zgâi ochii la el; îi spusese cuvintele cu o voce aşa de schimbată, aşa de aspră, încât se înspăimântă.

— Da, am să te fac prefect, dar întâi vom revizui un proces, domnule Adamovici. Poţi pleca, ai cuvântul meu.

Vizitatorul ieşi fără să se mai gândească să strângă mâna şefului.

Pe drum îşi zicea mereu: «Ce prostie să ascuţi de-un cap de femeie! Trebuia să mai aştept doi-trei ani. Afacerea aceea e prea proaspătă în amintirea oamenilor. Ştiam eu! Dar nevasta de-un an îmi toacă la ureche că toată lumea a uitat-o! Şi acum, poftim!»

Era întristat adânc, dar nu era deznădăjduit. Vor mai trece câţiva ani! Ce lucru reuşeşte de la întâia încercare?

19 2 2

DOI MORȚI

Departe, pe coasta spinoasă a Măgurii, în inima locului de pășune, se întâlniră, venind spre sat, cireada de vaci cu turma neagră a bivolilor. În curând se sparse în văzduh, ca un clopot greu, un boncăluit furios la început, tot mai îngrozit din clipă în clipă, până ce se stinse într-un muget fioros, care părea că se-neacă.

Cele două turme, oprite o clipă în loc, forfotind în jurul unui punct, mugind însălbătecite, porniră iar, în văluri, spre sat, izbite de la spate de bețele ferecate ale ciurdarilor, care zbierau cumplit. Turma neagră a bivolilor apucase înainte, fugea acum, se prăvălea parcă în galop neghiob, greoi, înecând pământul.

Strigătele de primejdie ale oamenilor abia acum se auziră. Din toate părțile câmpului se năpusteau bărbați cu furci de fier în mână, femei înspăimântate, copii care păzeau vitele cu bâte amenințătoare, cu capul gol. Nici n-ai fi crezut că era atâta lume pe câmp, ascunsă prin lanurile de porumb, prin livezile cu fân de dincolo de răchiți. Toți alergau într-o ruptoare spre locul acela de pe coasta Măgurii unde se întâlniseră cele două cirezi. Unii ajunseseră până să pornească mai departe turmele, alții, cei mai mulți, ajungeau abia acum la rotogolul de oameni ce tot sporea pe coasta Măgurii.

În urmă, în însărarea ce cobora, se făcu liniște desăvârșită, dar oamenii, în cete mici sau singurateci, încă tot alergau spre locul acela.

Întru târziu, copiii care păzeau vitele începură să se strige pe nume, de ici, de colo; vitele intraseră în porumb, în lanurile de grâu, în iarba necosită. Zvâcneau pe coastă la vale, le sfârâiau picioarele, iar în fugă nu se răbdau să nu-și arunce câte-o vorbă, în vreme ce ochii le ardeau și fața le era aprinsă. Când dintr-un grup, când din altul se auzea:

— A fost turbat.

— Ei, turbat! Parcă vitele turbează!...

— Vezi bine că turbează, dacă le mușcă vreun câne turbat.

— Cine-ar fi gândit că-l poate bate pe Mișca? Preceasta mea ce i-a făcut! Oare-l mai pot tăia?

— Cum să-l taie?

— D-apăi la măcelărie, pentru carne.

— Acum zice că-l pușcă.

— Pe cine?

— Pe taurul cel de bivol.

Numa să tune glonțul prin el»

— Cine i-a dezlegat lanțul?

— L-a rupt, nu l-a dezlegat nimeni.

— Și ai auzit cum boncăluia săracul Mișca?

— Da, el a început. De ce nu i-a dat pace? Iacă, tartorul cel negru l-a omorât și pe el, și pe ciurdar.

— L-ai văzut lat pe Nicodim?

— Acum cine va mai griji de taurul de bivol?

— Ce să-l mai grijească! Parcă nu-l vor pușca?

În jurul celor doi morți, roata de oameni era groasă încă. După potolirea spaimei dintâi, oamenii se daseră în vorbă.

— Pagubă, nu glumă!

— Un taur ca ăsta nu mai vedem noi curând!

— Și cu ce parale l-ai putea lua azi, când l-am plătit cu șapte mii în vremea războiului?

— Ce să mai poți folosi din el? E mort, e mortăciune! Cine să se spurce? Și-apoi, chiar dacă nu l-ai lua de mortăciune, nu s-ar putea să-i fie carnea înveninată de balele bivolului? Capul întreg și l-a zvârcolit în pânțele bietului dobitoc.

Oamenii vorbeau cu furie despre taurul de bivol. Cei care vorbeau așa nu țineau bivolițe și se sfătuiau să aducă o lege la primărie precum că dihania neagră să nu mai calce prin pășunea vitelor albe. îi dușmăneau pe cei care țineau bivolițe, și, unii începură să ceară de la cei cu bivolițe prețul taurului ucis.

— Dar groaznică putere, n-am ce zice!

— Dacă-i gadină sălbatică! Uită-te numa la ochii de glod ai bivolului!

— La trup nu-i nici jumătate cât Mișca.

— Nu-i, dar are oțel în grumaji, iar fruntea lui e de cremene.

— Ei, și lanțul cu care era împiedicat?

— L-a rupt, ori pesămne n-a fost bine încuiat.

— La răspundere pe cine să mai iai? Pe Nicodim, uite-l!

Și oamenii se uitau înfiorați la bătrânul cu barba

rătează scurt, pătată de sânge. El sta lungit pe spate, aproape de leșul taurului, și părea foarte mulțumit de liniștea ce-l cuprinsese.

— A-ncercat, se vede, să-i despartă!

— Ceasul lui ăla rău!

— Fie, dar curajos bătrân! Când mă gândesc că-n toată dimineața se-apleca și-mpiedica cu lanțul pe spurcatul ăla!

— Ei, slujba lui, frate! Unu-i popă și cetește din carte, altul păzește porcii. Moartea vine însă pentru toți, și vine când se rupe firul. Cât pentru ciurdar, a fost bătrân și hârbuit și nu mai era bun de nimic în lume.

Și iarăși cădeau pe gânduri privind leșul mare, puternic, cu pânțelele spart al taurului.

— Se începuse o prăsilă de vite la noi în sat, de mai mare dragul...

— Știți că niciun sat din jur n-avea așa marfă? Când mergeam cu vițeii noștri bălțați la târg, măcelarii se băteau pentru ei.

— O prăsilă blândă; am o junincă mai blândă ca o oaie. Mare pagubă!

— A avut cap notarul Michel. De sas - sas, de bețiv - troacă de porci, da cap a avut. Cât a luptat cu primăria până s-a învoit să-i deie un preț atât de mare!

Oamenii vorbeau mereu. Unii, sătui și de priveliște, și de sfat, se desfăceau din roată și, cu uneltele de lucru în spate, porneau spre casă.

În vremea asta primăria, înștiințată, trimise un car cu patru cai, să aducă leșul taurului.

Carul tocmai sosise și, după sfat îndelungat, și după ce puseră mâna și umărul câți încăpură, izbutiră să-l prăvale pe taur pe-o leasă de scândură tare, în carul mare, ca acelea de dus pleava.

Carul era gata să pornească. Dar iată, un urlet ciudat atrage deodată ochii tuturor spre locul unde zăcea

Nicodim. Era bătrânuța lui, surdă ca pământul; ea aflate cea din urmă în sat de nenorocirea de la Măgura și venise într-un suflet, cât o lăsaseră picioarele bătrâne.

Din urletul acela ciudat trecu într-o văicăreală de pisic: n-o mai ajuta glasul și plângea pe toate tonurile.

Oamenii oftară, o mai priviră un răstimp, apoi își văzură de drum. Porni și carul.

Deodată, bătrâna se ridică și, alergând la pogănici, îl prinse de mânecă: – Să-l puneți și pe Nicodim, taică. Oamenii abia acum înțelesesă că erau să-l lase pe ciurdar aici pe câmp. îl ridicară în car și-l lungiră peste coastele liniștite ale taurului.

19 22

IMPONDERABILUL

După felul cum îi intrase în casă, adus de spate, cu fața plouată, cu ochii plini de apă de baltă, – ca un câne bățut, cu coada între vine, – Petrișor înțelese că prietenul său n-a făcut nicio ispravă. Îl ținui cu disprețul lui vreme îndelungată pe cel ce nu cuteza să se miște de lângă ușă, apoi, înghițindu-și cu greu scuipatul ce i se aduna sub limbă, îi zise:

— Te felicit!

Prietenul oftă, avu o mișcare instinctivă de a-și înălța capul, dar se răzgândi.

— N-am noroc! Ți-am spus eu că n-am noroc. Zadarnică e orice încercare.

— Ba n-ai curaj, dobitocule! N-ai putere de viață în tine! Decât să te fi născut, mai bine ar fi făcut maică-ta un... acum era să spun o grozăvie. Dar, crede-mă, era mai bine! Ar fi scăpat lumea de un papă-lapte, de-un neteflete ca tine. Acuma, ce-i vei spune Anisiei? Hm?

Și Petrișor își supse adânc buzele și privi la nenorocit cu strășnicia unui inchișitor.

— Apoi tocmai aici e greutatea: Ce-i voi spune ei? Cu mine m-am împăcat eu.

Omul, fără a se uita la Petrișor, se apropie de-un scaun și șezu, învârtindu-și mereu pălăria în mână.

— Cu tine te-ai împăcat? îl întreabă, râzând cu hohote răgușite, Petrișor. Frumoasă împăcare, n-am ce zice! Se vede pe tine! Ești în culmea fericirii.

Și se auzi din nou râsul scârțâit. Apoi, deodată, întorcându-se spre prietenul lui, îl întreabă, aproape liniștit:

— Spune-mi, cât a fost de înalt pragul de care te-ai împiedicat?

Omul îl privi zăpăcit.

— Ce prag?

— D-apoi acela de la care te-ai întors cu buzele umflate. Ți-am dat pâinea și cuțitul în mână. De ce n-ai tăiat codrul tău de pâine, după care flămânzești atâta? Te-ai speriat de servitorul de la ușă? Te-au îngrozit privirile domnului director general? Sunt sigur că nu ți-ai deschis gura, ori, dacă ți-ai deschis-o, n-ai pomenit un singur cuvânt despre ceea ce te-aducea la el. Toată afacerea era aranjată, era de ajuns un cuvânt al tău. Sunt sigur că nu l-ai rostit.

— Nici n-am avut cui, răspunse în silă omul de pe scaun.

— Nu l-ai găsit acasă?

— N-am ajuns să-i văd fața!

— Așadar, te-ai speriat de servitori, ai rămas la ușă?

Omul clătină cu încăpățănare din cap.

— N-am fost nicăiri, zise el.

— Lasă gluma la o parte, iubite, nu mă prosti! De-aceea am pus eu lucrurile la cale pentru tine, stăruind, alergând o săptămână încheiată, pentru ca tu să nu faci niciun pas?

— Adică am făcut eu pași destui. De azi dimineață mă plimb ca un nerod, da' n-am putut lua drumul spre minister.

— Ți-am spus eu că ești un neteflete? Ți-am spus! N-

ai avut curaj, asta e! Și acum înțăleg că nu vei avea niciodată.

— Nu, nu e curajul ceea ce-mi lipsește, se încăpățână omul de pe scaun. Își ridică privirile și se uită țintă la Petrișor, ca și când ar fi voit să-i dovedească adevărul. Nu curajul îmi lipsește!

— Da ce anume?

— Dracu' știe cum să-i spun! E ceva imponderabil. Da, asta e, nu se poate cântări.

Petrișor îl privi cu dispreț.

— Vrei să spui, remușcări de ordin moral? Teama de păcat? Da' nu e de o mie de ori mai imoral să trăiești ani de zile cu lăcomia în suflet, râvnind mereu la bogăția altora, pizmuind pe alții care-au cutezat?

— Nu, nu sunt remușcări! De vreme ce am primit propunerea ta, ca și de altă dată, înseamnă că eram gata să «avârșese fapta.

— Nu mai îndruga vorbe goale! Dacă nu remușcările te opresc, singură voința ta e de vină. Nu poate să cuteze! E lașă! De altfel, ai dreptate, conștiința de ce te-ar opri? Alții, cu altă poziție socială, cu alt nume decât al tău, au făcut de mult și fac zilnic ceea ce tu nu cutezi, ceea ce n-ai cutezat să faci azi, când îți era de ajuns un cuvânt pentru a câștiga câteva mii. Așa pregătisem eu lucrurile, nenorocitul. Ce-ți era frică să nu pierzi? Numele bun? Considerația altora? Parcă așa cum ești ar da cineva pe tine o zală! De altfel, sunt ei alții care se gândesc la numele lor bun – toți aceia care au ajuns o dată la avere.

— Nu te-aprinde, pentru Dumnezeu! Da, tu ai dreptate desăvârșită. Judec așa ca și tine. De-aceea ți-am și primit propunerile, ori de câte ori ai cercat să ne salți din nevoi, pe mine și pe Anisia. Nu văd eu că lumea e așa cum spui tu? Nu-nțăleg eu că pe cale absolut cin -, stită nime nu mai poate trăi azi? Că, în împrejurări schimbate, și oamenii trebuie să se schimbe? Nu pricep eu că sunt un

om căzut, din clipa în care mă gândesc că altul are o casă, câteva mișoare în întreprinderi sau la bancă? Deci să nu mai vorbim de asta! Zadarnic te aprinzi! Principiile tale sunt și ale mele!

Petrișor îl privi cu dezgust.

— Te-nșăli, pretine, tu nu ești încă un om liber, ești rob prejudecăților. N-ai spus mai nainte că ești un om căzut? Ei bine, eu nu mă cred un om căzut, și de-aceea cutez și înving. Tu ești de-abia un vierme care te târâi. N-ai curaj, n-ai voință! S-a isprăvit!

Din ochii prietenului dispărură apele grele, de baltă, privirea lui se însenină, se însufleți, obrații palizi i se îmbujorară. I se părea că e pe cale să priceapă impon – derabilul acela care-l oprea să asculte de sfaturile și îndemnul protectorului său și era deosebit de mulțumit că în sfârșit îi va putea arăta adevărata piedecă.

— N-ai dreptate! zise el cu hotărâre. Ți-am spus că nu-mi lipsește curajul. N-am nici remușcări. Alta e. Uite cum îmi vine mie: Când să îndeplinesc fapta, nu mai am nicio plăcere. Până e departe, până o întrezăresc, până o privesc cu lăcomie, până mă însuflețesc că și alții fac așa, sunt gata să trec prin foc pentru ea. Da când să pun mâna pe ea, gata! Nu-mi mai face nicio plăcere. Ceva ce nu se poate cântări mi se ridică din suflet, îmi umple ființa întreagă. Nu mai văd, în ceea ce-am dorit, nici frumusețe, nici plăcere. Ajunge, pentru mine, cu-atât mai indiferentă, cu cât mă apropii mai mult de ea. Prin cap îmi trec gânduri mari despre scurtimea și deșertăciunea vieții și mă pierd în reverii melancolice. Știe dracu' ce e asta, de unde-mi vine, dar îmi strică toată plăcerea de-a săvârși fapta. Și mă întorc, gândindu-mă zile întregi, cum s-ar putea sluji mai bine dreptatea socială. Iată piedeca ce mi se opune. Ei, spune tu, cum se cheamă asta? E ceva imponderabil!

Omul se uită la Petrișor, cu privirile limpezi, luminoase și calde, cu niște priviri nevinovate de copil.

— Să-ți spun cum se cheamă nebunia asta?
— Ei? făcu prietenul, clipind.
— Se cheamă că ești un imbecil, dragă pretine, și se mai cheamă c-ai săvârșit o crimă căsătorindu-te și întemeind o familie. Tu trebuia să-ți porți imponderabilul de care vorbești cu tine, prin lume, până când v-ați fi hotărât să atârnați amândoi de-o salcie!

19 2 2

ANONIM

Nu mai are alta ocupație decât să vie de două ori pe zi la club, să afle cele din urmă combinații politice și să-și pregătească, pentru alegerile viitoare, când partidul va fi la putere, candidatura. Cei trei ani de operații în plin, câtă vreme partidul i-a fost la putere, i-au fost de-ajuns. S-au umplut cât i-a încăput subț pielea. N-a fost o personalitate de seamă, nime nu l-a știut mai înainte, dar împrejurările i-au fost prielnice, a ajuns bogat, și acum trăiește în pace: la fiecare lună mai adaugă câteva kilograme, ceea ce-l ajută să se așeze mai cu temei pe fotoliile din frunte, spre care se îmbulzește de câte ori e o adunare la club.

Trăiește atât de fără griji, atât de liniștit, încât, în gura lui, nemulțumirile împotriva regimului politic advers par o batjocoră. Și nu vine o dată la club să nu știe povești, lucruri îngrozitoare despre «bandiții de la putere». Gura lui e mereu plină de destăinuiți nespuse de compromițătoare pentru guvern, dar fața, — mare, slăbinoasă, — n-are o singură tresărire de scârbă, ochii-i sunt mereu plini de aceeași apă mocnită, iar brațele puternice nu și le-ar ridica într-un gest de osândă pentru toată lumea asta. E un contrast adânc între ce spune și cum spune. Ai impresia că-i o păpușă enormă, din care o mașinărie ascunsă recită «crimele guvernului».

Cunoscute de la club de mult nu-l mai iau în seamă. Chiar de la început nu fuseseră ei bucuroși de prezența lui. Se întrebau: Cum se poate ca un asemenea om să le caute

prietenia, ba chiar considerația? se întrebau în sine, dar, pe față, nime nu i-a spus o vorbă legănată, și el se-ndesa tot mai mult, tot mai în frunte.

Cum nu are altă ocupație decât clubul, e cel mai harnic aderent al partidului. Dacă ar fi să se ieie în seamă, la formarea guvernului, de câte ori cercetează clubul, ar putea fi și prim-ministru. Ar fi putut el să mai învârtă afaceri, una-alta, dar s-a temut să nu păgubească. După ce și-a văzut asigurată o sumuliță, s-a hotărât să și-o știe veșnic lipsită de primejdii, și toată lăcomia lui se-nvârte azi în jurul unui mandat de deputat. E cu totul convins că «i se cade». Se gândește la sumulița pusă deoparte și înțelege că viața lui, de-aici încolo, nu mai are decât un rost, rostul politic. «Să muncim pentru binele obștesc», zice, moale, adormit pe jumătate, cu sufletul tolănit pe saltele de grăsime. Pentru a se încredința că dorințele lui sunt cu totul legitime, nu-i trebuie argumente. E omul sentințelor: «Să...» Atât.

Cum nu are nicio ocupație decât să se îngrășe la club, are vreme să afle lucruri compromițătoare pentru guvern, pe care le torăie cu o liniște deprimantă. «Cum poate rămânea cineva așa de nesimțitor, povestind asemenea crime?» se-ntrebau unii și alții.

Într-o zi enigma fu dezlegată.

Începuse, ca de obicei, să povestească grozăvii de-ale guvernului advers. O nemaiînchipuită păgubire a locuitorilor dintr-un județ, și tocmai din județul în care își pregătea și el candidatura. Zeci de vagoane de bucate aduse pentru populația înfometată și trecute de administrația ticăloasă peste graniță. Câștig de sute de mii, ba, ce spun, de milioane. Și populația moare de foame. A fost el însuși la fața locului, a constatat contrabanda, are procese-verbale luate cu oamenii năpăstuiți, are declarația unui slujbaș de la prefectură, care n-a fost împărțit nici cu o lețcaie din câștig, are numărul vagoanelor.

Și spune, spune, spune... Și citește documentele... Dar cu ce liniște, Doamne, cu ce liniște!

Cei care îl ascultau, de la o vreme, începură să fie impresionați de documente.

— Dar bine, asta nu se mai poate suferi! E cazul să scăpăm județul de tâlharii ăștia!

— Oricât de ticălos, guvernul, încunoștințat, nu va putea să rămâie cu mâinile în sân!

— Trebuie denunțat cazul, fără amânare, justiției!

— Dumneata trebuie să-l denunți!

Omul începu să schimbe fețe-fețe.

— Cum așa?

— Se-nțălege! Dumneata ai documentele, ai mărturisirile martorilor. Apoi, cunoști oamenii, împrejurările — mi se pare că ești din partea locului. Ba ți-ai câștiga chiar merite înaintea populației de-acolo, bune pentru viitoarele alegeri.

Tace.

Un gazetar, râvnind un mare succes ziaristic, îi făcu semn și, peste câteva clipe, șopteau într-o cameră învecinată:

— Cum, nu vrei să-mi dai documentele?!

— Nu, asta nu se poate!

— Se vede că-s falsificate.

— Nu, pe onoarea mea, e purul adevăr!

— Atunci vrei să aduci cazul înaintea justiției? întăleg să faci așa, dar eu o să-ți înapoiez scrisorile. Crezi că n-ai datoria să ne dai date prin care să combatem guvernul? Vine el și rândul justiției! Dă-mi-le! O să fie o senzație, un adevărat scandal, o lovitură de moarte dată guvernului!

Omul eminamente politic păli de tot. Respira greu.

— Nu ți le pot da!

— Dar îți spun că ți le înapoiez, ca să te folosești de ele în justiție.

— N-o să mă duc eu cu ele la nicio judecată!

Gazetarul îl privi prost.

— Bine, dar atunci ce rost a avut istoria asta? E o minciună?

— Să mă bată Dumnezeu de-i minciună! şuieră omul dedicat binelui obştesc.

— Atunci?

— Uite, nu s-ar putea să-l atacăm așa, anonim? întrebă, în culmea deznădejdi.

— Cum înțelegi asta?

— Așa, anonim, de la gazetă, fără să se știe numele. Dumneata cunoști faptele, eu mă jur că-s adevărate, dumneata scrie la gazetă...

Ziaristul tăcu un răstimp. Se gândea.

— E adevărat tot ce-ai istorisit?

— Până-ntr-un fir de ață!

— Dacă mi se face proces de calomnie, dumneata vii să mărturisești cu documentele ce le ai?

— Vezi că eu înțeleg să fie anonim, şuieră viitorul candidat. Vezi că mie nu-mi plac procesele, nu-mi plac judecățile. Să-mi stric liniștea? Ei, așa! Dar așa, anonim, nu mă dau în laturi.

După un răstimp de tăcere, ziaristul, palid, tremurând, privindu-l drept în ochi, zise:

— Anonimii numai anonim sunt în stare să lucreze!

— Cum?

— Să nu te mai prind pe la club, că pun servitorii să te alunge. Ai înțeles?

— Să mă alunge?! Cum?

— Anonim!

Și ieși, trântindu-i ușa în nas.

19 2 2

DECLIN

Ușa se deschise încet, bănuitor, scârțâind prelung din tâtânila neunse. În însărarea de toamnă târzie nu se

puteau deosebi nici mobilele din odaie, dar încă oamenii! mai mult mirosea nasul lung, ascuțit decât vedeau ochii doamnei în vârstă care-și întinsese capul prin deschizătura ușii, ca o cămilă. Trupul, mare, rămăsese încă în prag. «De-acasă, acasă trăbă să fie. Nu-și lasă ea, pe cât o știu de păzitoare, ușa deschisă. Iar dacă-i acasă și n-a dat încă drumul electricii, înseamnă că...» Un zâmbet i se opri pe-o clipă în colțul gurii zbârcite. «Nicio schimbare», își zise din nou, după ce mirosi bine, și își trase cu hotărâre trupul greoi în casă.

Acum se auzi un țipăt. Dintr-un colț, de pe un scaun, zvâcni o femeie subțire, îmbrăcată în negru.

— Margaretă?! Tu ești?! Se poate?!

În încurcătura vizitei neașteptate, abia găsi butonul electric. O pară simplă, — douăzeci și cinci de lumini, — aceeași pară pe care o știa Margaretă, se luminează. Femeia cercetă cu lăcomie tot ce-i căzu sub ochi la întâia împrăștiere a întunericului. Același dulap, aceleași paturi, până și divanul vechi, demodat era același. Pe când prietena sa o îmbrățișa și o săruta, Margaretă avu un sentiment de deziluzie și de ciudă: «Să-mi fi dat informații greșite? Să fi venit în zadar până-aici?»

— Da, rogu-te, cum se poate să vii așa? Nu mă puteai înștiința? N-ai putut să-mi telegrafiezi?

— Nu știam, dragă, de voi veni sau nu, și, mai ales, nu știam când. Și, de altfel, sunt numai în trecere pe la voi. Mâne plec la B...

— Tot pentru procesul acela?

Doamna cea străină înclină cu deznădejde din cap. Dar ochii ei alergau mereu, neastâmpărați, de la un lucru la altul. Cu cât trecea vremea, cu atât observa mai mult interiorul locuinței, se convingea tot mai mult că a venit în zadar.

Femeia cea subțirică, gazda casei, prinse privirile ei sfredelitoare și simți un fior de frig, un fel de spaimă. Erau

rudinii de departe, se vedeau rar, — o dată, de două ori pe an, — Margareta locuia într-alt colț de țară. N-au avut nicio neplăcere, nicio sfadă, dar prietenie adevărată nu era între ele. Margareta avea nume rău; neamurile, cunoscuții o înconjurau; toată lumea se temea de gura ei. Meliță și brici! Să nu fii apucat de gura ei! Toată lumea se ferea, dar puțini erau cei care scăpau. De la douăzeci și cinci de ani rămăsese văduvă, și acum apropia șazeci. Nenorocul, sărăcia, așteptarea zadarnică o făcuseră să pizmuiască pe toată lumea care mai putea avea o zi veselă în viață. Și mirosea parcă-n vânt fericirile altora, așa de bine știa tot ce se petrece, prin toate familiile mai de seamă din cuprinsul altor trei județe.

Prietena ei, Anastasia, la care venise acum pe neașteptate, fusese cruțată până azi. Margareta nu avusese de ce s-o pizmuiască. Avea un bărbat bolnăvicios, într-o slujbă cu leafă puțină, și mai avea și trei fete de măritat. Venind pe la ea, Margareta îi umplea totdeauna casa cu o groază de povești despre toți cunoscuții și necunoscuții, — chiar de-aici din oraș, după ce stătea trei zile, — aducea «noutăți». Când rudenia aceasta depărtată începea să dojenească, sufletul ei se răcea; se simțeau răutatea și pizma, adunate din toate năcazurile vieții.

De cum o văzu cu pânda și cu cercetarea în ochi, Anastasia avu un fior de frig. Bănuia după ce umblă și se întreba prostită: «De unde să fi aflat?»

O pofti să șadă, să-i ia paltonul, dar Margareta nu voi să știe de nimic până nu văzu cu de-amănuntul toate trei camerele și bucătăria.

— E așa de bine la tine! M-am simțit totdeauna ca acasă. Lasă-mă să revăd dragile tale lucrșoare. Pianina e tot de către stradă? Da biblioteca?

Și ea trecea din cameră în cameră, aruncând priviri cercetătoare.

Nu se schimbase nimic în casa asta, de-o jumătate de

an! Acum, după ce trecu în revistă toate lucrurile, nu se mai putea îndoi. Se simțea și mulțumită și nemân.

gâiată; mulțumită – pentru că se adevărase părerea ei: «E cu neputință ca un doctor așa de vestit să ceară în căsătorie o fată așa de săracă!»; nemângâiată – că făcuse degeaba un drum așa de lung și de costisitor. Nemângâierea era aproape să-i copleșească bucuria, când, într-un colț, lângă fereastră, ascuns de perdeaua cunoscută, zări un leandru înflorit. Nu era mare, dar era o specie rară. Margareta se opri, fermecată din creștet până-n tălpi, își supse adânc buzele, apoi întrebă:

— A cui e floarea?

Anastasia, simțind că rubedenia e pe urma adevărului, minți și spuse:

— Ea Linuței!

— Nu-i a Corneliei?

— Nu.

— Cum? La voi se curtează întâi fetele cele mai tânăre?

— Da, bine, Margareto dragă, nu e nimic serios! Un funcționar de la Finanțe i l-a dăruit. Drept să-ți spun, oftă ea, cercând să fie tristă, nu ne-ar părea rău să fie pretendenți serioși pentru toate trei. Sunt fete mari, și nu de azi.

— Așadar, nu sunt pețitori decât pentru una?

— Bine-ar fi să fie și pentru una! Da de la o floare până la inelul de logodnă e o depărtare...

— Ba și între inelul de logodnă și căsătorie e o veșnicie, uneori!

Ea se uită țintă în ochii Anastasiei. Văzu că se pleacă, simți că femeia se zguduie ușor, și deodată deveni foarte veselă: «O să aflu eu îndată, își zise, dacă informația îâiea e greșită sau nu!»

Anastasia îi aduse o dulceață. Tândăli mult pe la dulapuri; se frământa cu gândul: «De unde să fi aflat

zgripto-roaica asta? Abia sunt cinci zile de când a cerut-o pe Cornelia.»

Margareta, în vreme ce stingea dulceața, cerceta mereu prin casă. Nu mai putu descoperi nicio urmă, afară de leandru. Nici pe fața Anastasiei nu putu descoperi nicio bucurie, nicio lumină, nicio schimbare. Începu să se îndoiască din nou. «Într-o casă în care s-a săvârșit o logodnă, nu se poate să nu rămâie niciun sămn! Unde mai pui că omul nu va fi cerut-o așa, deodată. Va fi făcut vizite, o lună, două, trei. Să-l fi primit aici, fără să schimbe nimic? Să nu fi făcut salonul mai draguț?»

Veniră, nu peste mult, și fetele. Erau așa cum le cunoscuse dintotdeauna: senine, cuviincioase, puțin vorbărețe și frumoase. Ea urmărea cu o băgare de seamă deosebită pe cea mai mare, pe Cornelia. Era puțin mai îngândurată ca altă dată, atâta tot. Dar bucuria că se mărită după un doctor așa de vestit nu se vedea din niciun gest, din nicio atitudine.

Era vădit lucru că informația ei era greșită! Se vedea și din cina modestă ce se servea la masă. Într-o familie în care s-a făcut o logodnă cu cinci zile înainte, la orice masă, la amiazi sau sara, putea să se înfățișeze ginerele. «Așa-i dacă nu cunoști lucrurile de la fața locului», își zicea tușa Margareta, cum îi spuneau fetele.

Și, la drept vorbind, se bucura din toată inima. Pentru ce să fi dat astfel de noroc peste Cornelia? Era vrednică de el? Da' de unde! O fată ca oricare alta!

Fetele îi cunoșteau năravul. Dar, înștiințate de Anastasia că tușica mirosise ceva, se făcură și mai de nepătruns.

Tușica, după ce bău un pahar de vin, începu cu istorisirile sale. Abia-și pusese piciorul în oraș, și știa o groază de noutăți. Torăi mai bine de-un ceas. Într-un rând i se păru că prinde un zâmbet de dispreț, un zâmbet trecător pe obrajii delicați ai Corneliei. Zâmbetul i se

potrivea lucru mare, o făcea mai distinsă, mai frumoasă.

Tușica se opri o clipă din povestit: «Chiar dacă nu va fi adevărat, nu strică s-o opărim puțin pe găsculița asta. Iar, la caz că-i adevărat, nu voi avea muștrări de conștiință mai târziu.» își dresе glasul, tuși, apoi începu:

— Scandalul cel mai mare abia acum vine la rând! N-aveți idee cât sunt de fericită că trăiesc într-un oraș mic. Acolo lumea încă nu s-a stricat. Aici, la voi, e Sodoma și Gomora. îl cunoașteți poate și voi pe doctorul Mureșanu. Vestit doctor, n-am ce zice!

— Vorbind, mânca din ochi pe Anastasia, dar mai ales pe Cornelia.

— Femeile fac în ziua de azi renumele doctorilor. Ei, iacă, eu, să fiu poliție, i-aș închide șandramaua.

— Cum?! Vorbe rele?! se făcu a se mira Anastasia.

— Dacă ar fi numa vorbe! Da câte femei și-au lăsat, odată cu dinții, și cinstea în șandramaua doctorului! O, dentiștii ăștia! Și apoi, când se satură de aventuri, da' mai ales când gura lumii începe să umble și nu le mai curg francii cu sutele, hop, că intră în rândurile oamenilor de omenie, se-nsoară! Se-nțălege că umblă mereu, și însurat, prin gura femeilor, și tot poradiță slabă rămâne. Iată ce-a pățit o doamnă de la noi cu renumitul dumneavoastră doctor Mureșanu.

Se făcuse roșie ca racul. Crăpa de ciudă că niciun semn nu se vedea, — nici la mamă, nici la fete, — că ar fi impresionate de ceea ce povestea. își tocmi părul, se mișcă pe scaun și, cu nimic întârâtată, începu:

— Da, cu renumitul dumneavoastră medic Mureșanu...

Dar în clipa aceea în ușă se auzi o ușoară bătaie.

— Intră, zise mama, cu vocea cea mai firească.

Niciuna din fete nu se clinti.

În casă intră un bărbat de vreo treizeci și patru de ani, bine făcut, vesel, luminos. El sărută mai întâi mâna

doamnei Anastasia, apoi a Corneliiei, iar celorlalte două le strânse mâna călduros, prietenește.

— Tușica Margareta Negru, domnul doctor Iancu Mureșanu, logodnicul Corneliiei, zise Anastasia, zâmbind subțire.

Subțire de tot, abia vizibil, zâmbiră și fetele, afară de Cornelia. Ea începu îndată să vorbească potolit cu logodnicul.

Tușica Margareta învineți; zbârciturile feței i se adânciră și mai mult. Se ridică și, foarte veselă, zise:

— Nespus de rău îmi pare că nu mai pot rămâne. Dar, cum ți-am spus, Anastasio, trăbă să plec cu trenul de 7. Sunt fericită că am avut ocazia să cunosc pe iubitul vostru logodnic. Să fie într-un ceas cu noroc!

Vorbind încăă, veninul îi ieși subțire din gât. Se făcu galbenă-verzie.

— Cum, tușico? Nu spuneai că pleci mâne? o întrebă Cornelia. Vom fi nemângâiați să te pierdem așa de în grabă!

— Nu, te-nșăli! V-am spus că-s în treacăt pe-aici. Dar am să mai vin eu, de-acum. Ce, credeți că la ospăț scăpați de mine?

Îmbrăcându-se, torăia mereu. Torăia și îngălbenea. Iar din suflet îi mușca deznădejdea; îi zicea un dușman ascuns: «Ai îmbătrânit rău de tot, tușică Margareto! Nu te mai slujește puterea de observație! Și dai în gropi! Râd de tine copilele, când, cu câțiva ani în urmă, tu râdeai de toată lumea! Hei, bătrânețele! Când apropii șazece de ani, nu mai ești bun de nimic! Ajungi de râs, pe onoarea mea, te-arată oamenii cu degetul!»

Tușica asculta îngrozită glasul acesta și se îmbrăca repede. Credea că va amuți ieșind în stradă. Dar o mustră și o umili cumplit tot drumul. O singură mângâiere o oprea din pragul deznădejdii: le va fierbe celor trei fete și mamei lor o băutură, Doamne, Doamne! încă nu putea, era pe

drum, dar, cât ce va ajunge acasă, îi va scrie doctorului aceluia, ca de la o rudenie, o scrisoare cu destăinuiri, să aibă la ce se gândi până la cununie! Și, pe urmă, să vedem dacă va mai avea poftă de căsătorie!...

19 2 2

ISPITA

Doamna Veturia Grecu n-are decât treizeci de ani. E naltă, subțirică, mlădioasă, puțin cam palidă, cu ochi negri lăstunii, cu mâna fină, cu piciorul mic. Nimeni nu ar crede că cei doi copii, unul de șapte, altul de patru ani, sunt ai ei, nici că doamna s-a născut, a crescut și a trăit, până de curând, într-un sat. Soțul său, după ce a adus servicii electorale mai multor partide în șir, s-a legat în sfârșit de unul, și acesta, venind la putere, i-a făcut un rost la prefectura județului. Acasă, în sat, aveau o moșioara, pe care au dat-o cu arândă: o parte – în bani, alta – în cereale, și un porc gras de Crăciun. Pe domnul Grecu, de îndată ce s-a făcut «România-Mare», l-a prins dorul orașului-Las că nici nu se pregătise el pentru viața de la țară! A-nvățat, pe vremuri, dreptul, dar n-a ajuns să-și deie toate examenele, deși a zăbovit ani destui la universitate. Mai târziu n-a mai avut chef să învețe și, așa, s-a înglodat într-o slujbă de notar la țară. Ba, mi se pare, numai de subnotar.

Se mutaseră abia de doi ani la oraș, când doamna Veturia nu avea decât douăzeci și opt de ani. Trăiau destul de ușor. Dumnealui se convinsese repede că nu-i mai plac chefurile, ca în anii de universitate. Întreaga viață de la oraș îi păru grozav de schimbată față de aceea pe care o știa el, și la început nu fu prea încântat de schimbul făcut. Văzu că între închipuirea lui și realitatea orașului e o prăpastie, dar, după o vreme, se obișnuie și-i păru iarăși bine că s-au mutat. «Cresc copiii, își spunea, și aici avem la îndemână toate școlile.»

Mai era un motiv pentru care nu-i părea rău de schimbul făcut: bucuria nevestei. Și apoi, își mai zicea:

«Nu orașul e de vină, nici chefurile ce se fac acum. De vină sunt eu, care am îmbătrânit.» Dumnealui era cu douăzeci de ani mai bătrân decât doamna Veturia. Venise burlac, copt de la universitate.

Doamna Veturia Grecu se bucura, într-adevăr, de schimbarea făcută. Dar bucuria aceasta bărbatul mai mult o simțea decât o vedea, fiindcă doamna Veturia avea o fire foarte timidă. Dumneaei nu-și îngăduia nicio expansivitate, nici măcar în fața soțului. Dar el ghicea, din multe semne, mulțumirea ei, și asta îl îndestula, fiindcă-și iubea mult nevasta.

Doamnei Veturia, de când se stabilise la oraș, îi plăcea mai cu seamă să privească și să admire pe stradă lumea feminină. O impresionau costumele, blănurile, ghetetele, șoșonii, frăgezimea acelor doamne și domnișoare care toate umblau vesele, ca și când ar fi trăit într-o veșnică sărbătoare. Mai nainte, când venea, rar, la oraș, nu avea vreme să se uite mai de aproape la lumea de pe stradă. Trecea grăbită, dintr-o prăvălie într-alta, pentru cumpărături, tot cu groaza să nu întârzie prea mult și să o prindă noaptea pe drum. Acum avea răgaz destul și nu se mai sătura privind eleganța feminină. I se părea că doamnele de aci sunt o altă rasă de femei decât țărancele din satul ei: o rasă superioară, plină de noblețe. Și i se mai părea că toate sunt fericite. Se vedea din strălucirea ochilor și din mersul ușor, săltăreț, ca de copil, și din râsul argintiu. Uneori, când trecea prin fața unui galantar, arunca o ochire repede și-i părea că e cu mult inferioară acelei lumi fericite. Rochiile ei, paltonul ei, pantofii ei o trădau într-o sută. Chiar și fața, și ținuta trupului, și umbletul. A, și cum și-a mai dorit, chiar din prima zi, să fie ca una dintre doamnele acelea așa de elegante și de mândre! Dar de la început își spusese că dorința aceasta e o ispită păcătoasă. Crescuse într-o familie foarte conservatoare, chiar puțin cam posomorâtă, și avea o

educație solidă. Știa să-și controleze dorințele și să și le ție în frâu.

Însă dorința de a fi și ea la fel ca doamnele celelalte îi rodea pe încetul rezistența. Își făcea loc în conștiința ei, în viața ei pe nesimțite. Într-o bună zi se trezi că-și spune: «Ce rău sau ce păcat ar fi dacă eu aș fi îmbrăcată ca una dintre aceste doamne? Pe ele le judecă cineva? Și vor fi destule care n-au mijloace câte avem noi.»

Ispita îi stătea zilnic în cale, dorința i se cuibărea caldă în suflet. Și totuși, până ce-o mărturisi bărbatului, trecu vreme. Pe lângă timiditate, mai avea și un respect sincer față de bărbatul ei, care nu-i refuzase niciodată nimic și se purta delicat cu ea, deși niciodată nu-i ghicise vreo dorință. Dar chiar această delicatețe i se păru, de la un timp, ciudată: de ce nu-i ghicește el dorințele, cum n-a băgat el încă de seamă că ea tot în hainele de la sat sembracă și-acum?

Și, tot gândindu-se, căpătă curaj.

Bărbatul, aflând dorința ei, o găsi foarte întemeiată și-i spuse să facă tot ce crede ea de cuviință.

— N-ar sta bine să te arate lumea cu degetul că umbli îmbrăcată în costume demodate, îi zise el.

Obrajii Veturiei, o clipă, se-aprinseseră de rușine: ea nu se gândise, până acum, la ce spune lumea despre ea! Și-i mai mult ca sigur că multe femei vor fi făcut ochii mari văzând-o. Și această rușine îi întări curajul. Și-și comandă rochii, și jachetă, și pantofi. Era primăvară. Blănă își va cumpăra la toamnă.

După ce vorbise mai întâi cu croitoreasa, stătu o vreme nedumerită: să iasă și ea cu brațele goale, până la umăr, pe stradă? Cu rochia scurtă se obișnuise, dar cu brațele goale!

— Doamna nu are pentru ce face excepție, îi zise croitoreasa. Aveți braț frumos și alb.

Și Veturia se lăsă biruită.

Întâia plimbare în costumul cel nou, de primăvară, fu ca un vis, ca o încântare. Veturia nici nu-și mai aducea aminte pe ce străzi a trecut, nici pe cine a întâlnit. O copleșise o bucurie nouă, o plăcere încă necunoscută, ca și când ar fi plutit în văzduh. Numai de-atâta își amintea, că-i ardeau obraji.

Domnul Greco fusese încântat, chiar și copiii se învârtiseră veseli în jurul ei. Dumnealui îi spusese «domnișoară».

Se obișnuia în curând să poarte costumul și pantofii cei noi, pălăriile la modă, și atunci băga de seamă că mulți ochi o urmăreau, ca și când ar fi fost o străină. Vedeau mai ales privirile bărbaților și se intimidă, ba chiar simțea că o jignesc. În curând mai observă că totuși ea se deosebește încă de celelalte femei. Acele păreau mai pline de suflet, de voie bună decât ea, mai tinere, mai îndrăznețe. Făcea adeseori asemănare între fața ei și a altora. Se examina în oglindă, să vadă unde poate fi deosebirea. După multă cercetare, află: «Ele toate sunt pudrate și fardate, iar eu nu!» Și iarăși avu dorința arzătoare să fie ca celelalte. Ispita o urmărea mereu.

Un gând i se împotriva și-și spunea: «N-am ce acoperi, nici ce îndrepta! Mulțumită lui Dumnezeu, sunt încă tânără!» Sau își argumenta: «Cum să dau cu pudră și să mă văpsesc, eu, care de treizeci de ani n-am pus o dată pudră pe obraz, dar încă văpsea? Ce, sunt paieată?» Dar alt glas îi spunea: «Nici celelalte nu sunt paieate. Și vezi că le stă bine. Puțințel ruj pe buze și în obraji nu strică. Și așa ești cam palidă. Apoi pudra păstrează pielea împotriva vântului și a arșiței.» «Parcă până acum n-a fost vânt și arșiță?» se ridica glasul cel dintâi.

Și așa, cele două voci din sufletul ei se certară multe zile, până când, într-o după-amiază, Veturia își cumpără și pudră, și ruj.

Mai trecu o săptămână de apropieri și retrageri din

fața oglinzii, în camera încuiată bine, până când Veturia îndrăzni să-și îplinească dorința.

Era spre sară. Domnul Grecu nu era acasă. După ce se dresе în fața oglinzii, Veturia fu cuprinsă de spaimă. Era alta, dar alta în toată legea! Nu mai semăna! Și, cu toate acestea, îi plăcea mult. Acum, într-adevăr, părea o domnișoară pârguită. Și îndrăzni să iasă la plimbare, cu toată spaima.

Abia făcu doi-trei pași, abia se-amestecă între bărbați și femei, și deodată avu senzația puternică și limpede că a devenit foarte obraznică. Privea în față, întins pe fiecine, trecea cu cutezanță printre bărbați. Și știa, simțea că acum și ea trece prin lume tot atât de veselă și de fericită ca și celelalte.

Când ajunse acasă, avu senzația că e la sfârșitul unui triumf. Și totuși se simți oarecum degradată, înjosită. Își aminti că a privit la bărbați cu nerușinare, – da, cu nerușinare, și chiar cu gândul că i-ar putea cuceri, dacă ar voi; la femei s-a uitat peste umăr, ba chiar cu dispreț, și și-a simțit superioritatea sa. «Superioritate? Doamne sfinte! Ce-i cu mine? se întrebă ea cu sinceritate. Eu, care nu m-am gândit în viața mea să-mi înșăl bărbatul, știu că am cochetat acum din priviri cu vreo patru. Ce să fie? De unde îndrăzneala și obrăznicia asta?»

Se duse în fața oglinzii și se examină.

Da, era ca o domnișoară în pârgă, dar nu mai era ea! Era o femeie străină!

«Uite impertinența și obrăznicia celei din oglindă! Are aerul că trăbă să-mpungă, să se deie la om. Pfui! ce nerușinată!»

Și doamna Veturia fu cuprinsă de-un dezgust cumplit. Zadarnic se spală numaidecât! Toată noaptea i-au ars obraji de scârbă și de rușine.

«Știu eu, își zise ea cercând să se liniștească, poate aici e secretul femeilor care cad: ies în stradă altele decât

cele de-acasă! Cu altă față, cu alți ochi, cu alte sprâncene!
Niște străine! Dar ce legătură să fie între masca,
deghizările și sentimentele noastre? Cum m-am putut
schimba așa de repede într-o obraznică și o cochetă prin
sulemeneala aceea?»

Din ziua aceea nu se mai văpsi, nu se mai pudră. Dar
dorința de-a o face îi rămase-n suflet – cea mai grea ispită
a vieții.

19 2 2

SCENE

PENTRU UN DISCURS

PERSONAJE

PREOTUL PREOTEASA NOTARUL ÎNVĂȚĂTORUL
UN CURIER SĂTENI, SĂTENCE

COPII DE ȘCOALĂ

(îmbrăcați în naționale

I

O cameră simplă, cu mobilă uzată.

Preotul și Preoteasa; mai târziu, Notarul și
învățătorul

PREOTUL (*citind pentru a zecea oară o scrisoare*).
«Și astfel, ești invitat, sfinția-ta, să miști toate pietrele, ca
adunarea să reușească. Pretutindenea a fost o splendoare!
Ar fi păcat ca tocmai la dumneavoastră...» (*Aruncă
scrisoarea pe masă.*) Ei bine, așa nu mai merge! Tot eu și
iar eu! N-am să fac nimic de rându' ăsta! N-am să mișc
nicio piatră! (*Se plimbă mânios.*)

PREOTEASA: Ba-i mișca, dragă; dacă ești cel dintâi
în sat, ce să faci? Să rămânem de rușine, nu se poate.

PREOTUL: Cel dintâi! Când e lipsă de serviciile mele,
atunci da! Însă notarului nu i se pare că șade cu cel puțin
trei trepte mai sus ca mine? Chiar și dascălului îi pare! Nu-
l vezi? De când are leafă mai mare decât mine, vine și măn-
treabă numai în chestii oficioase, altfel, abia-mi mai dă
binețe! Astea să le știe domnii cei mari și să li se adreseze

lor! (*la epistola.*) O s-o retrimite și-o să le scriu că au greșit adresa.

PREOTEASA: Ba una ca asta să nu faci! Vei alerga, vei stărui, vei bate la uși, că-și altă dată, și adunarea va reuși. Cei de departe judecă după cele ce-au fost mai înainte! Și cred că au dreptate. Dacă voi, popii, stați pe loc, stă tot poporul!

PREOTUL (*cu mânie*): Să mă ierți, soro, greșești enorm! Azi o poruncă a notarului e mai ascultată decât zece sfaturi și îndemnuri de-ale mele. Pentru ce nu se pune dumnealui acum în frunte și să deie porunci? (*Cu batjocoră.*) De, domnii mari sunt prea comozi, și dumnealui e domn mare! Ei, să-l vedem, ce va putea face odată singur, sau chiar ajutat de învățător...

PREOTEASA: Nu vorbi așa!

PREOTUL: De ce să nu vorbesc? Nu se laudă dumnealui în fel și formă cu tot ce se face bine la noi în sat? «Noi am pus la cale», «noi am alergat». Voi? Să vă fie de bine! Da să vă vedem la muncă!

PREOTEASA: S-ar părea c-ar fi vorbă acum de răzbunarea ta! Cei care îți scriu habar n-au de toate dușmăniile tale cu notarul, cu dascălul; ei vor o reușită adunare poporală. Înțalege bine: e vorba de popor, nu de certurile voastre! (*Ea - i gesticulează cu degetul aproape de nas.*)

PREOTUL (*ferindu-se enervat*): Ia nu mă prosti, soro! Ia să-mi dai pace! Și tu cu poporul! Da cine ne pune pe noi să batem apa-n piuă, când poporul nu vrea s-audă decât de interesele lui materiale? îi arde lui de adunări, acum, în toiul secerișului?

PREOTEASA: Știi că va trebui să faci singur toată propaganda, și de-aceea îți pierzi acum sărita și le vezi toate în negru. De pe partea mea, fă cum îți place! Nime n-are să mă judece pe mine! Dă-ți mărturisesc că-mi pare rău văzându-te așa dușmănos chiar la adunarea asta,

când...

PREOTUL: Asta, ca și altele, nu plătesc nimic! Vreme pierdută, atât!

PREOTEASA (*continuând*): ... când au să vie și doi protopopi și un înalt dignitar bisericesc de la centru. Cine să le ție cuvântul de bun venit?

PREOTUL (*repede, fixând-o*): Ce vorbești fleacuri?

PREOTEASA: Nu-s fleacuri!

PREOTUL (*cu glas schimbat*): Doi protopopi și un înalt dignitar de la centru?

PREOTEASA: Da, da!

PREOTUL: De unde știi?

PREOTEASA: Mi-a scris protopopeasa Pascu. Dacă va fi vreme frumoasă, o să vie și dânsa.

PREOTUL: Când ți-a scris?

PREOTEASA: Azi mi-a scris. Ș-acel dignitar de la centru e unchiul notarului.

PREOTUL (*repede*): Bărbulescu?

PREOTEASA: Bărbulescu. Notarul încă nu știe nimic. Da va fi avizat, cu siguranță, ș-atunci o să se intereseze el de toată afacerea, nici nu te va mai întreba pe tine! Va fi de-ajuns să aranjeze el adunarea de-acum, ca tot meritul tău pentru reușita celor trecute și a celor viitoare să fie întunecat.

PREOTUL (*însuflețit*): Nu, asta nu se va-ntâmpla! O să le țin un discurs!... O să le țin un discurs de să-i meargă vestea! Despre biserică, leagănul și ocrotirea neamului, o să le vorbesc despre... Ehei! O să fie splendid!

PREOTEASA (*zâmbind*): De-acuma cred că râu vei mai sta pe gânduri. (Se aude un ciocănit în ușă.) intră! (intră Notarul și Dascălul. Preoteasa iese.)

II

Preotul, N o t arul, învățătorul

PREOTUL (*înaintând spre ei*): Bună ziua, domnule notar, bună ziua, domnule învățător. A, ce bine-mi pare că

mai veniți pe la mine!... Pofțiți și șadeți, să ne șadă pețitorii.

NOTARUL (*luând loc*): Mai este vreme, părinte, până atunci.

PREOTUL: Mai este, da, de-o fi să trăim, are să vie!

ÎNVĂȚĂTORUL: Noi am venit să-ți cerem niște informații, părinte.

NOTARUL: Da, unele informații.

PREOTUL: O să vi le dau cu cea mai mare plăcere, numa să pot.

NOTARUL: Se zvonește că peste patru zile o să fie adunare de popor la noi. Te-a avizat cineva pe dumneata?

ÎNVĂȚĂTORUL: De obicei, pe dumneata te avizează.

PREOTUL (*mirat*): Adunare poporală?!

NOTARUL: Așa se spune. Concesia de la pretor s-a cerut direct de la centru.

PREOTUL (*liniștit*): Nu știu nimic. Se poate, dar eu nu știu nimic.

NOTARUL: Atunci, nu se poate! Pe cineva trăbă să-l anunțe, nu se poate ține o adunare cu satul pustiu!

PREOTUL: Adevărat că asta nu se poate.

ÎNVĂȚĂTORUL: Se spune că adunările ce se țin acum ar avea o însemnătate foarte mare, și ar fi pagubă să nu reușească la noi.

PREOTUL: Cum să reușească dacă nu se ține? (*O vreme pare distrat. E limpede că-i vin în cap trânturi din discursul pe care-l va rosti. Aparte.*) «Înalți oaspeți»... «Vie este credința Domnului în sânul neamului nostru»... «Și nu vom pieri, pentru că nu putem să pierim cât timp crucea e povața noastră.»

NOTARUL (*privește cu înțeles la învățător, către popă*): Așadar, nu putem lua nicio hotărâre? De altfel, eu mă bucur; scăpăm de-o colindare zadarnică. (*Se ridică.*) Vei fi așa de bun să ne avizezi și pe noi, dacă va fi să fie ceva.

PREOTUL (*cu vocea jumătate*): Are să fie strașnic!

ÎNVĂȚĂTORU ȘI NOTARUL (*deodată*): Ce-are să fie strașnic, părinte?

PREOTUL (*revenind la realitate*): A, dacă nu ne-a aviza nimeni... Are să fie o prostie, are să fie ridicol!

NOTARUL: Asta nu se va face! Totdeauna au înștiințat satele.

(Notarul și învățătorul ies.)

III Preotul

PREOTUL (*se plimbă agitat*): Niciodată nu mi s-a dat prilejul să vorbesc înaintea unui dignitar bisericesc atât de sus pus! Am să-i arăt eu că oratoria popilor de pe sate poate fi disprețuită, da nu a mea! (*îi vin mereu frânturi din discurs în minte, pe care le rostește gesticulând oratoric.*) Până când vom sta strâns legați de biserica străbună și de așezămintele ei dătătoare de viață?... Ce-s valurile lumii? Ce-s ispitele puterii politice? Se vor frânge!...

A! O să iasă un cap de operă! Niciodată n-am improvizat așa de ușor! Dar am să-mi scriu discursul, am să-i dau rotunjime, o să-l presar cu floricele retorice! O să fac furoare în public! (*Se așază la masă, ia hârtie, călimară, și condeii începe să-i cânte pe hârtie.*)

IV

Pe uliță.

Notarul, Dascălul

NOTARUL: Ce crezi?

ÎNVĂȚĂTORUL: Să fiu sincer?

NOTARUL: Nesmintit!

ÎNVĂȚĂTORUL: Popa știe!

NOTARUL: Nu cred! Unchiul mi-a dat anume mie în seamă să fac toată propaganda. Nu pomeneste de alt aviz dat altuia.

ÎNVĂȚĂTORUL: Cred ce-mi spui, da hulpoiul ăsta știe. Miroase că-i vorba de ceva lucru mare și vrea să-i revie lui întreaga glorie. Știi mai ales de ce se teme?

NOTARUL: Poate pentru discursul de bun venit?

ÎNVĂȚĂTORUL: Ai găcit!

NOTARUL: Da' pe ăsta, acum odată, nu i-l las! De trei zile muncesc la el și-l învăț pe dinafară.

ÎNVĂȚĂTORUL: Ai tot dreptul! în fața unei rudenii se și cuvine. Popa a ținut destule cazanii până acum.

(Dispar în culise.)

V

După patru zile. La intrarea în sat - mare mulțime de oameni. Notarul și învățătorul pe de-o parte, Preotul, pe de altă parte, ferindu-se unii de alții, au făcut o propagandă cumplită. Niciodată nu s-a adunat atâta lume ca de data aceasta.

Preotul, Notarul, învățătorul.

(Înaintea mulțimii)

NOTARUL (zâmbind): Ți-i cald, părinte?

PREOTUL (între două focuri: soarele de cuptor - deasupra, și discursul - în memorie): Foarte cald. (Se șterge cu o basma mare, roșie.)

ÎNVĂȚĂTORUL: E minune că nu mai sosesc! De două ceasuri așteptăm aici.

NOTARUL (zâmbind): Nu i-am spus părintelui că avizul ce l-a primit dânsul nu e serios?! C-o zi înainte, nu se mai poate pune nimic la cale!

PREOTUL: Vezi că se poate! Când a mai fost atâta lume ca acum? Trăbă numa să ne jertfim comoditatea de-o zi!

NOTARUL: De data asta cred că dumneata ți-ai jertfit-o în zadar. Văd că oamenii s-au săturat să mai aștepte.

PREOTUL: Mai așteaptă ei! Poporul e obișnuit cu așteptarea! De câte veacuri așteptăm după drepturile politice?!...

VI

A trecut ca la un ceas de la scena anterioara. Se

cunoaște după lumina soarelui și după umbrele pomilor, dar și după oameni.

Mulțimea s-a mai răsfirat; unii stau pe iarbă, alții în grupuri, pe drum, sau la umbra arborilor.

Preotul, Notarul, învățătorul, un curier

PREOTUL (*neliniștit la culme*): Nemaipomenit! Asta e curată batjocoră! (*Pufăie, își șterge nădușeala.*) Ce suntem noi? Boi buni de jug?!

UN CURIER (străbate prin mulțime și se apropie de notar): O telegramă.

NOTARUL (citind-o, i-o întinde părintelui, încet): Nu ți-am spus?

PREOTUL (crunt): E curată ticăloșie! (Pleacă mânios, făcându-și loc cu coatele printre oameni.)

NOTARUL: Da rămâi, părinte, și anunță poporului să se împrăștie, că nu vine nimeni!

(Preotul merge înainte și dispare, prin mulțime, în culise.)

ÎNVĂȚĂTORUL: Asta-mi plăcu! O să-ți poți ține în liniște discursul! Sosesc degrabă?

NOTARUL: Peste un sfert de ceas sunt aici. Acesta e înțălesul telegramei, după învoiala ce-am făcut-o cu Tomici.

ÎNVĂȚĂTORUL: Hahaha! A asudat degeaba popa, adunându-ne oamenii!

(Se privesc, zâmbind cu satisfacție. Sătenii, sătencele, copiii de școală încep să se miște, adunându-se. Unii privesc, cu mâna streășină la ochi, în lungul drumului, sugerând apropierea oaspeților așteptați, i N o tarul și învățătorul, agitați, îi așază decorativ, tot întorcând capul în direcția din care vor sosi oaspeții.)

19 12

LOCURI VACANTE

PERSONAJE

DIRECTORUL unei societăți pe acțiuni MATEESCU,

ziarist GALIȚĂ, mare negustor CASIERUL

SECRETARUL consiliului de administrație
PREZIDENTUL consiliului de administrație ION ALBU,
slujbaş pensionar UN SERVITOR

AȚIONARI din oraș și din provincie

I

Localul unei «societăți pe acțiunibiroul directorului.

Directorul, Mateescu

(Directorul iscălește un vraf de scrisori. Se apropie
ceasul prânzului. O ușoară ciocănitură în ușă.)

DIRECTORUL (aplecă asupra unei scrisori): intră!

MATEESCU (*intrând, se închina*): Bună dimineața,
domnule director.

DIRECTORUL (semnând): Bună dimineața! (După ce
mai iscălește câteva scrisori, fără să-și ridice capul.) Vă pot
servi cu ceva?

MATEESCU: Mi se pare că după amiază, la 4...

DIRECTORUL (îl privește repede, surâzând, se
ridică): A! dumneata ești, domnule Mateescu? Te rog să
șăzi. Sunt numaidecât la dispoziția dumată. (După ce îi
strânge mâna și-i arată un scaun, șade iar la masă. Luând
condeiul.) Da, după amiază, la 4. (Începe a iscăli.)

MATEESCU (*cam încurcat*): Multele dumneavoastră
ocupații! Am crezut să vă amintesc încă o dată că mă-
ncred în sprijinul dumneavoastră.

DIRECTORUL: Da, ai făcut foarte bine c-ai venit.
Când am vorbit ultima oară despre alegerea de după
prânz? (*Iscălește mereu, aruncând ochiri repede asupra
textului din scrisori.*)

MATEESCU: Azi sunt două săptămâni.

DIRECTORUL: Adevărat. Și cred că n-ai avut de-
atunci motiv? să te-ndoiești de sprijinul meu.

MATEESCU (*făcând un gest de apărare*): Doamne
ferește! Dar, știindu-vă cu atâtea ocupații, credeam să vă
aduc aminte că atunci...

DIRECTORUL (*isprăvind de iscălit, se întoarce cu scaunul spre Mateescu*): Ți-am promis cu toată siguranța sprijinul meu! E foarte adevărat! Nu crede că am uitat.

MATEESCU (*cu o ușoară înclinare a capului*): Vă mulțimesc, domnule director. Sprijinul dumneavoastră cred că înseamnă reușita mea.

DIRECTORUL (*zâmbind măgulit*): Să sperăm. Însă nu mi-ai spus câte voturi ai până acum.

MATEESCU (*încrezut*): O, din partea asta sunt liniștit; afară de patru, toate.

DIRECTORUL: Aș avea o satisfacție deosebită. Și cred că voi avea-o.

MATEESCU (*încântat*): Banca dumneavoastră ar face în cazul acesta cel dintâi pas frumos pentru sprijinirea intelectualilor.

DIRECTORUL: Vai, eu am fost totdeauna convins că institutele noastre bancare au marea datorie morală de-a-i ajuta pe intelectualii noștri, de-a le acorda lor posturile de încredere, care aduc parale bunișoare pe lângă muncă mai puțină. Iată, de pildă, la noi: un loc în consiliul de administrație aduce pe an cel puțin trei mii de coroane. Acuma, cu banii aceștia, care, fie zis între noi, se dau aproape degeaba, de ce să nu ajutăm pe cutare intelectual situat materialicește mai slab, pentru ce să-i dăm cutărui comerciant, care ne inundă cu depunerile?

MATEESCU (*însuflețit*): Și, în schimb, pentru chestiile publice nu valorează decât un mare zero.

DIRECTORUL (*aprinzându-și o țigară*): Totdeauna am zis: un preot, un medic, un contabil care poate învârti condeiul, poate da sfaturi la gazete pentru marele public, aduce cu mult mai mare folos nației decât un mare comerciant, care, dincolo de taraba lui, nu mai știe nimic. Preoții apostolatului cu vorba sau cu scrisul sunt totdeauna adevărații factori care împing un neam pe calea propășirii. Orice agitație, adică orice pregătire a spiritelor,

a sufletului mulțimii pentru o nouă stare de lucruri o fac acești oameni, săraci în cele mai multe cazuri. Acuma, poți să-mi spui dumneata că un institut național, în primul rând cum sunt băncile noastre, n-are cea mai sfântă datorie să le ușureze traiul acestor factori capitali pentru cultura noastră? Dacă se așază în orașul nostru un astfel de suflet ales, să-l lași să-l întunece lipsurile, sărăcia, teama zilei de mâine, când, cu un loc în consiliul de administrație al unei bănci, îl poți pune la adăpost sigur?

MATEESCU (*devenind serios, ca și când ar medita asupra unui articol pe care-l va scrie*): Aveți perfectă dreptate! Sunt acestea considerații înalte care vor trebui să fie conducătoare în dirijarea pe viitor a politicii noastre național-economice. Dacă binevoiți a vă aduce aminte, eu chiar scrisesem...

DIRECTORUL (*zâmbind, măgulitor*): Cum să nu-mi aduc aminte?! Eu am urmărit de-aproape tot ce publici dumneata prin gazete. Cred că ai face bine să-ți aduni într-un volum articolele mai de seamă. Ar fi o largă orientare.

MATEESCU (*radios*): Se cer însă parale. Editorii de la noi se feresc de astfel de cărți.

DIRECTORUL: Ai dreptate! Dumneavoastră, scriitorilor, de orice natură, sunteți fără parale, sunteți ca și un om căruia îi lipsește un picior – schiopătați. Schiopătați, domnule, da, schiopătați, da schiopătați spre rușinea noastră, a tuturor, și în paguba propășirii obștești. Ai făcut foarte bine că te-ai abătut azi pe la mine, domnule Mateescu. Cred că reușita dumitale... (*Face o mișcare pe scaun prin care îi dă să înțeleagă că poate pleca.*)

MATEESCU (*palid, la gândul reușitei*): Pentru mine ar fi un razim foarte înșămnat. (*Se ridică.*) Pot să vă asigur că, în cazul când aș cădea, aș fi ruinat. Cele zeceacții...

DIRECTORUL: Da, dumneata ai cumpărat zeceacții. Atâtea pretinde regulamentul pentru un loc în consiliul de administrație.

MATEESCU: Dumneavoastră însă veți binevoi a vă aduce aminte că cele zeceacții m-au costat trei mii de coroane.

DIRECTORUL: Te asigur că le-ai cumpărat foarte ieftin. Ai dat de un om lipsit. De la alții nu le aveai nici cu patru mii. Banca noastră stă pe baze foarte sigure.

MATEESCU: Cred. Însă veți ști că banii i-am ridicat de la institutul dumneavoastră. În caz că aş cădea, aş ajunge într-o încurcătură...

DIRECTORUL: Nu-i bine să fii numaidecât pesimist. Din partea mea, poți să fii sigur. Mai vorbește cu ceilalți acționari. De altfel, dacă spui că afară de patru îi ai pe toți, trăbă să știi că stai splendid! O să-i convingem și pe cei patru ș-ai să fii ales în unanimitate. S-ar cuveni așa ceva!

MATEESCU (*ieșind*): Vă sunt foarte recunoscător, domnule director. (*Iese.*)

DIRECTORUL (rămas singur, se plimbă de câteva ori în lungul camerei. Apoi scoate ceasul): Douăsprezece și zece. (Își ia paltonul, dar, când să-l îmbrace, în ușă răsună o ciocănitură plină. Directorul, punându-și paltonul la loc.) intră!

II

Directorul, G al ită, un servitor, Casierul

GALIȚĂ (îi intră întâi pânțele pe ușă, apoi, el): Bună ziua, domnule director.

DIRECTORUL (*strângându-i cu prietenie mâna*): Bună ziua, domnule Galiță! Mi-ai face o deosebită plăcere să șazi puțin și să aprinzi țigara asta. (*Îi dă o țigară de foi.*)

GALIȚA (*privindu-l cu neliniște, clipește din ochi*): Mi se pare că azi la 4 e alegerea, domnule director.

DIRECTORUL: Ca mare acționar, cred că dumneata știi tot așa de bine ca și mine.

GALIȚĂ (*șezând*): După sfatul dumatile, am umblat pe la domnii acționari. Din partea lor cred că sunt sigur.

DIRECTORUL: Atunci, reușita e a dumatile.

GALIȚĂ: Ei, pâ'n' la reușită mai este! Știm noi!

DIRECTORUL: Ce mai este?

GALIȚĂ: Mai ești dumneata!

DIRECTORUL (*părand că se irită*): Bine, n-am vorbit amândoi? Nu ți-am promis?

GALIȚĂ (*cu viclenie*): Se vorbește mult de Mateescu. Se spune c-ar avea cuvântul dumitale.

DIRECTORUL (*zâmbind*): Ei, câte nu se vorbesc cu prilejul acestor alegeri! Lumea de-aceea are gură, să vorbească!

GALIȚĂ (*cu viclenie*): Da l-am văzut, l-am întâlnit mai adineaori, foarte vesel. N-a fost la dumneata?

DIRECTORUL: A fost.

GALIȚĂ (*c-un fel de scârbă*): Nu mai putem scăpa de domnii ăștia subțirei, care nu pot trăi din săul lor, și au lipsă tot mai mult de spinarea altora.

DIRECTORUL (*șezând și el*): Sunt, într-adevăr, o plagă pe societatea noastră. Zice toată lumea că înaintăm, că ne consolidăm. Da, mă rog, ce fel de consolidare e asta, când ni se înmulțesc așa de tare proletarii intelectuali?

GALIȚĂ: Cum le-ai spus?

DIRECTORUL: Golanii ăștia, cum le zici dumneata, subțirei. La noi toți tânării aleargă cu limba scoasă, ca să zic așa, după diplome, în loc să îmbrățișeze carierele practice, negoțul, industria, mecanica. S-au înmulțit peste nevoile noastre! N-au de unde să se mai hrănească. Și, pe cuvântul meu, am zis și zic că asta e o enormă pierdere națională. De-aceea se ridică din țărănime atâtea mlădițe sănătoase, ca să se ofilească la cei dintâi pași ce-i fac în viață? E o demnitate să nu poți trăi decât cerșind de la alții? Acești oameni, veșnic cu teama zilei de mâne în spate, nu vor fi cei dintâi care se vor arunca în brațele dușmanului comun, pentru un os de ros? Din care elemente se recrutează transfugii naționali? Din pătura așa-zisă cultă, da săracă.

GALIȚĂ (*încălzit*): Spui adevărul! Noi nu ne putem întări decât prin comerț și industrie. Iată, eu...

DIRECTORUL (*întrerupându-l*): Știu! Dumneata ai început c-o prăvălioară modestă, în strada cea mai dosnică. Și azi ai casele dumitale, cu prăvălie, în piața principală. Aici e viitorul nostru: în comerț și în industriași harnici! Și e o ticăloșie că domnul nostru se uită peste umăr la clasa noastră de mijloc, care se-nfiripă acum!

GALIȚĂ (*cu durere*): Da, la noi se fac mari deosebiri între clase...

DIRECTORUL (*surprinzând durerea lui Galiță*): O fac cei proști! Da va trebui să ne strângem rândurile! Mă rog, ce folos am eu sau poporul de cutare tânăr cu diplomă, care, în loc să sporească averea națională, e necesitat să trăiască din ea? Pentru ce să fie mai prețuit un medic decât un bun comerciant? Dumneavoastră sunteți aceia care, pe lângă bănci, sporiți averea națională. Și, să băgăm bine de seamă: până ce nu ne vom întări materialicește, toată propășirea noastră culturală e o frază în vânt! Toate gazetele îmblătesc paie goale!

GALIȚĂ: Eu nici nu mă doresc în administrația băncii, pentru cele trei mii de coroane, să mă crezi, domnule director, ci pentru cinstea firmei mele.

DIRECTORUL: Firește, e lucrul cel mai ușor de priceput! Încrederea în firma dumitale va crește enorm, dacă noi îți vom da încrederea institutului nostru. Și aceasta ni-i datoria: să sprijinim pe meseriași și pe industriași care se așază la orașe! Sprijinim atunci creșterea averii naționale. Și trăbă să știm că dumneavoastră ne veți cuceri orașele, nu cutare diplomat, care mai știe învârti și condeiful. Acela, pentru bani, va scrie și în interesul dușmanului comun. Avem pilde! Ei constituie o adevărată primejdie și pentru orașul unde se așază!

GALIȚĂ (*vesel*): Văd că dumneata îți ții cuvântul, pentru că mărturisești aceleași credințe. Cred, deci, că-mi voi lua locul ce mi se cade și după numărulacțiilor: cincizeci.

DIRECTORUL: Te pot felicita de pe-acum. O să avem, noi mai întâi, primul comerciant român în consiliul de administrație.

GALIȚĂ: Ar fi și o pildă frumoasă pentru alte bănci, pentru viață chiar; s-ar vedea că, amestecându-ne, nu ne dezonorăm, ci ne întărim.

DIRECTORUL (*îi dă mâna*): La revedere, domnule Galiță. Să sperăm cele mai bune!

GALIȚĂ (*ridicându-se*): Cuvântul dumitale îl am, așadar ă?

DIRECTORUL: Vezi și te asigură de ceilalți.

GALIȚĂ (*ieșind*): Sluga dumneavoastră, domnule director!

DIRECTORUL: La revedere, la revedere!... (Se plimbă puțin, apoi sună. Un servitor intră.)

DIRECTORUL: E în birou încă domnul casier?

SERVITORUL: Da, domnule director.

DIRECTORUL: Spune-i că-l rog să vie.

(Servitorul iese. După câteva momente intră Casierul.)

III

Directorul, Casierul

DIRECTORUL (*foarte sever*): Credeam că te-ai dus.

CASIERUL: Nu, domnule director, am așteptat.

DIRECTORUL: Acțiunile noastre sunt în ordine, domnule casier?

CASIERUL (*zâmbind cu lingușire*): Am aranjat totul, domnule director.

DIRECTORUL: Plenipotențele de la acționari au sosit toate?

CASIERUL: Sosit. Le-am și împărțit pe la acționarii

vizați să-i reprezinte.

DIRECTORUL: Și ați calculat?

CASIERUL: Da.

DIRECTORUL: Majoritate mare?

CASIERUL: Absolută.

DIRECTORUL: Nimic nu mai poate interveni?

CASIERUL: Nimic.

DIRECTORUL: Albu a fost pe-aici?

CASIERUL! Fost.

DIRECTORUL: Mulțămesc, domnule casier. (*E gata de plecare.*) Bună ziua. (*Iese.*)

CASIERUL: Bună ziua, domnule director. (*Iese în urma lui.*)

IV

Ceasurile patru fi jumătate după prânz. Sala festivă a institutului. La masă – consiliul de administrație complet. În sală – lume multă: acționari din oraș și din provincie.

Secretarul și Președintele consiliului de administrație al băncii, Ion Alb u, Directorul băncii, G aliță

SECRETARUL (*ridicându-se*): După ce punctele unu, doi, trei, patru și cinci de la ordinea zilei au fost trecute, ajungând la punctul șase, consiliul de administrație roagă onorata adunare generală să hotărască asupra umplerii unui loc în același consiliu, rămas vacant prin moartea fericitului doctor Pavel Buzdugan.

PREZIDENTUL: Onorata adunare generală să binevoiască a chibzui și a designa persoana cea mai potrivită pentru institutul nostru.

(În sală se produce mișcare vie. Îndată se ridică dintre acționari Ion Albu, un slujbaș trecut la pensie.)

ALBU (*emoționat*): Onorată adunare generală! Cred că un loc în consiliul de administrație al institutului nostru înseamnă o proptea sănătoasă. E un loc de încredere ăsta, pe care nu-l poate umplea orișicine, căci e vorba aici de interesele altor mii de oameni. Avocatul doctor Nicolae

Petrișor e, cred eu, și ca mine crede majoritatea acelor aici față, omul de care aveam lipsă. Eu îl propun pe dumnealui pentru locul vacant.

(După vorbirea lui Albu, un răstimp stăpânește tăcere. Apoi încep șapte între vecini.)

O VOCE: Cine-i?

ALTA: E avocat.

ALTA: Nu-l cunosc!

ALTA: E numa de-o jumăta de an aici.

(Galiță șoptește disperat cu vreo câțiva. El s-a înroșit ca racul. Se-nfurie.)

GALIȚĂ (strigând către un vecin): Nu se poate!

DIRECTORUL (*surâzând binevoitor*): Ce nu se poate, domnule Galiță? (*Către acționari*.) Vă rog, să se audă și alte propuneri!

GALIȚĂ (*furios*): Nu se poate! Întâi să isprăvim cu ăsta! Candidatura lui nu poate rămânea! Să votăm, să trecem peste el mai întâi!

GLASURI: Votăm! Hai să votăm!

PREZIDENTUL: Vă rog, liniște! Vi se va împlini dorința. Dar era bine mai întâi să fi auzit și alte propuneri.

GLASURI DIN SALĂ: Votăm! Votăm!

PREZIDENTUL: Bine! (Dispune votarea.)

(În vreme ce se votează, în sală e o mișcare tot mai vie. Se comunică rezultatul.)

SECRETARUL (*ridicându-se*): Onorată adunare generală! Făcându-se votare pentru umplerea locului vacant din consiliul de administrație, voturile, în număr de două sute optzeci, s-au dat pentru doctor Nicolae Petrișor, iar douăzeci împotriva dânsului.

GALIȚĂ (cu furie crescândă): Nu se poate! Asta nu se poate! (Dă din mână.)

PREZIDENTUL (*liniștit*): Ce nu se poate, domnule Galiță? (*Către public*.) Conform regulamentelor, declar, onorată adunare generală, ales membru în consiliul de

administrație pe domnul avocat doctor Nicolae Petrișor. Alte chestii nemaifiind la ordinea de zi și mulțămindu-vă pentru interesul ce-l purtați institutului, declar adunarea generală închisă.

VOCI MULTE: Trăiască directorul! Trăiască consiliul de administrație!

DIRECTORUL: Invit pe onorații acționari la o mică gustare la «Trei stejari».

GLASURI ȘI MAI MULTE: Trăiască directorul! Vivat! (încep să iasă. Sala se golește.)

V

Pe drum spre «Trei stejari».

G atâta, Directorul, Mateescu, Acționari

GALIȚĂ (trece tot înainte, oprindu-se numai unde-și întâlnește vreun partizan. Fiecăruia-i spune aceleași cuvinte: «Bine, domnule, se poate?! Asta-i alegere?! Unde suntem?!» Ajunge, în sfârșit, pe Director. I se alătură): Bine, domnule director, se poate?!

DIRECTORUL: Sunt eu de vină? Dumneata nu trebuia să ceri votarea de îndată.

GALIȚĂ: Dar când era vorba de-un om necunoscut? Abia de-o jumăta de an e în orașul nostru! Cine putea crede că va reuși? Un om cu totul necunoscut!

DIRECTORUL (*plictisit*): Adevărat că feciorul vărului meu după mamă e încă necunoscut. Dar se va face cunoscut!

GALIȚĂ (uluit): Oho! Oho! Feciorul multstimatului văr al domniei-tale? Oho! Oho! (El rămâne în urmă și vine trist și singur, cu pași abătuți. În vremea asta se apropie de director Mateescu, foarte încurcat.)

MATEESCU: Bună ziua, domnule director.

DIRECTORUL: Bună ziua. Vii cu noi?

MATEESCU: Nu. Vă mulțănesc. Aș avea însă o rugămintă. Aș vinde și cele zeceacții, altfel mă prea încurc.

DIRECTORUL: Va fi cam greu acum, îndată! Nu știu

pe nimeni care le-ar cumpăra.

MATEESCU: Eu știu. Chiar de-aceea aş îndrăzni să vă rog să puneți o vorbă.

DIRECTORUL: Pe lângă cine?

MATEESCU: Pe lângă nepotul dumneavoastră. Aud că domnul doctor Petrișor v-ar fi rudenie.

DIRECTORUL: El areacții.

MATEESCU: Are, de formă. Dar, de fapt, nu are. Sunt informat dintr-un loc absolut sigur. Deci va avea lipsă de cele zeceacții.

DIRECTORUL (*neplăcut surprins*): Ai informații?
(*Rece.*) Bine. Nu cred să le cumpere!

MATEESCU: Vă rog să insistați dumneavoastră.

DIRECTORUL: O să insist, dacă chiar vrei.

MATEESCU: V-aș fi foarte mulțamitor.

DIRECTORUL (*oprindu-se*): Le va cumpăra cu siguranță, cu patru mii. O mie câștigi. Da' de unde ai informația?

MATEESCU: Mi-am dat cuvântul, domnule director!

DIRECTORUL (*pornind*): Atunci nu știu nici eu de le va cumpăra.

MATEESCU: Domnule director!

DIRECTORUL: Atâta încredere ar trebui să ai și dumneata în mine. Bagă de seamă că poate fi protestată cambia dumitale!

MATEESCU: Domnule director!

DIRECTORUL: Te-ai hotărât?

MATEESCU: Casierul!

DIRECTORUL: Casierul? (*Foarte mirat.*) Casierul?!

MATEESCU: Da.

DIRECTORUL: Atunci, dumneata mai știi ceva.

MATEESCU (*zâmbind*): Se prea poate, domnule director.

DIRECTORUL (*se oprește, îl cercetează cu privirea*): Ai putea dumneata dispune de timp liber de la zece la

douăsprezece, de la două la patru?

MATEESCU (după puțină gândire, cu o vie strălucire în ochi): Aș putea!

DIRECTORUL: Și te pricepi la socoteli?

MATEESCU: Pricep.

DIRECTORUL (*îi dă mâna*): De la Anul Nou vei fi casier la bancă! Actualul e bătrân, trece la pensie!

MATEESCU (*în culmea fericirii*): Domnule director!

DIRECTORUL (*zâmbind cu viclenie*): Trăbă să sprijinim oamenii care știu mânuși condeii... Să asigurăm, pe cât putem, propășirea... (*Se pierde amândoi în mulțime.*)

19 12

SUFLET DE ARTIST

PERSONAJE

PETRU BRAD, redactor «maestru» la ziarul *Vulturul*

SEBASTIAN tineri interlocutori ION NEGRU de
cafenea ai lui STĂNESCU Petru Brad

ILIE PÂRVU, tânăr poet sfios VICHİ BRAD. sația lui
Petru Brad

I

Sfârșitul lui octombrie.

*Afară se cerne necurmat ploaia deasă, rece, din
negurile pământ îi ce plutesc greoaie prin văzduh. Prin
smântâna murdară a trotuarului trece, rar, câte un om,
zgribulit sub umbrelă. Ulițele sunt aproape pustii.
Geamurile mari ale cafenelei sunt luminate, deși sunt
numai ceasurile trei după prânz. Înăuntru, sala imensă
gume de lume, grămadită în jurul meselor rotunde; se văd
o mulțime de rotogoale de capete cu pieptănături diverse.*

*Conversații pripitese-ncneagă într-o larmă ce fierbe
înăbușit. Fumul de tutun plutește greu pe la mijlocul
spațiului dintre podea și tavan. Bilele lucii aleargă, se-
ncrucicează neîntrerupt pe postavul verde al celor patru
mese de biliard. Chelnerii negri aleargă cu cafelele
aburitoare, cu paharele pline cu apă proaspătă.*

La o masă rotundă, trei tineri, 1-Sebastian, Ion Negru, S t în e's cu, - ascultă cu sfințenie ceea ce le povestește al patrulea, un bărbat brunet, robust, cu ochii vioi, cu mustața groasă răzând scurt. Acesta, Petru Brad, «publicist de frunte», «om cu influență», să tot fie cu vreo patru ani mai vârstnic decât cei patru prieteni și admiratori ai lui. E cunoscut mai mult ca publicist» decât ca «nuvelist» ori «romancier», cum se pretinde el. Petru Brad are contracte cu cele mai de frunte ziare; pentru activitatea lui literară i-au fost acordate mai multe premii de către deosebite instituții culturale, chiar și de către Academia Română. Cunoaște persoane sus-puse în viața publică și întreține cu ele legături de prietenie. Influența lui e atât de mare, încât mulți îi zic «maestre», și 'niciodată nu fac aluzie la activitatea lui de gazetar, ci numai la cea de literat, fiindcă, după însăși mărturia lui Petru Brad, «numai aici e în elementul lui».

Petru Brad vorbește de mult acum despre simțul de solidaritate ce trebuie să călăuzească pe-un popor care vrea să biruiască, fie în luptele politice, fie în bătăliile cu arma. Documentează foarte clar că solidaritatea nu-i decât latura politică a unității culturale. Fără comunitatea de idei, sentimente și idealuri, - care, toate, după opinia lui, izvorăsc din unitatea culturală a unui popor, - nu poate fi nici vorbă de solidaritate în marile acțiuni naționale. De aceea activitatea culturală trebuie să premerge activității politice; de aceea trebuie sprijinite mai ales operele culturale din care primește aceeași hrană sufletească un popor întreg. Tocmai își încheie perorația.

PETRU BRAD: Spun acestea, dragii mei, din convingerea cea mai adâncă. Orice operă de artă care se adresează sufletului unui întreg popor e cel mai de preț dar ce se aduce din partea celor aleși pentru consolidarea unui neam, pentru asigurarea biruințelor lui viitoare. Fiecare nou artist înseamnă un pas mai departe pe drumul

biruințelor naționale.

SEBASTIAN (*unul din cei patru*): Apropo, maestre, ce părere ai despre Ilie Pârvu, despre noul volum de poezii ale lui Ilie Pârvu? Știi că s-a pus azi în vânzare?

PETRU BRAD: S-ar putea să nu știu?! E un talent real Pârvu ăsta! Am citit cu multă satisfacție volumul, deși nu sunt poezii noi, le-am mai întâlnit prin reviste, prin ziare. O s-ajungă departe poetul nostru! Pagubă că e așa de neajutorat, așa de sărac! Pagubă că nu se poate dedica exclusiv poeziei! Sunt mai ales două bucăți în volumul ăsta, *Rugă* și la *luptă*, care, pe cinstea mea, nu știu de-s întrecute de altă poezie românească. Imense orizonturi noi ți se deschid, citindu-le; te simți mai bun, mai tare, mai vrednic după ce le-ai citit. Iată adevărata artă!

SEBASTIAN: Crezi dar că volumul acesta e superior celor de mai nainte?

PETRU BRAD (*hotărât*): Fără doar și poate! Am convingerea că Pârvu scrie din zi în zi tot mai bine, și arta lui ar fi și mai desăvârșită dacă n-ar avea de luptat cu mizeria.

SEBASTIAN: Adevărat! Bietul Pârvu, nu mai scapă de încurcături bănești! Eu l-am sfătuit să se mute într-un oraș de provincie, unde traiul e mai ieftin. Dar nu se poate hotărî! Nu știu **ce-l** ține legat de capitala asta! S-ar părea că, prin ceața întunecoasă ce-i apasă acum viața, el întrezărește gloria viitoare. Îmi pare conștient de puterea lui, și rabdă în tăcere, știind că publicul indiferent de azi îl va aplauda mâne sau poimâine. Să știi că-mi pare foarte bine că tu, ca un pricepător, îi prevestești izbândă. Eu am simțit asta de la cele dintâi poezii ale tânărului.

PETRU BRAD (*la cuvintele din urmă ale lui Sebastian, tresare abia perceptibil și devine palid. Ochii lui reușesc, însă, să zâmbască*): Să sperăm că nu ne vom înșela. Să sperăm că și în cazul de față rămâne adevărat proverbul: «Ziua bună se cunoaște de dimineață».

ION NEGRU (*s-a roșit ca racul, și ochii lui scânteiază*): Dacă ai ochi s-o vezi, se cunoaște ziua bună de dimineață, dar, mi se pare, avem numai orbi între oamenii sus-puși din țara noastră. Cine vrea să-l încresteze pe Pârvu? Atâția nechemați trăiesc de ani de zile din sinecuri, bâiguiesc câte o nuvelă, câte-o neputincioasă dramă, în intervale de ani, pe când Pârvu n-a reușit să capete nicio slujbă, oricât de grea ar fi. Zece petiții i-au fost respinse pân-acum! Nesiguranța zilei de mâine îl urmărește veșnic și zădărnicește atâtea creații care ar putea să fie fala literaturii noastre. Că n-are, mă rog, nicio diplomă! Dar când e vorba de un talent ca al lui Pârvu, se mai întreabă de-un petec de hârtie? Iată unde am ajuns, dacă în fruntea vieții noastre tronează nepricepuții, care nu pot prețui valoarea unui om decât după diplome!

SEBASTIAN: Nu e, pretine Negru, chiar așa de mare nenorocirea precum o crezi. Marile talente răzlesc oricum, indiferent dacă sunt ajutate ori ba de puternicii zilei. Pentru ele, de altfel, de cel mai mare ajutor e recunoașterea de către public.

ION NEGRU (*agitat mereu*): Să-mi dai voie să nu te cred! Eu am vorbit cu Pârvu, și chiar el mi-a spus că s-ar simți mai la adăpost știindu-se într-o slujbă, că ar putea munci mai în liniște.

PETRU BRAD (*cu aceeași paliditate pe față*): Sunt și eu de părerea ta. Mizeria poate fi un stimulent creator, până la un moment dat, dar, dacă ține prea mult, descurajează. De aceea găsesc că lui Pârvu i se face o mare nedreptate fiind mereu respins cu cererile sale. În sfârșit, el nu vrea nimic de pomană, el vrea să muncească pentru leafa ce va primi-o.

STĂNESCU: Cred că prin volumul acesta viitorul lui Pârvu e asigurat. Sunt informat din sursă sigură că, la iarnă, i se va da o bursă pentru străinătate, și, întors după doi ani în țară, va căpăta o slujbă în Ministerul Cultelor.

PETRU BRAD (sărind de pe scaun și privindu-l cu un rânjel pe Stănescu): Ce spui, prietene?! Se poate?! Știi cu siguranță?!

SEBASTIA ȘI ION NEGRU (*în culmea agitației, cu surâsuri largi pe față*): Se poate așa ceva?! Vai, cât ar fi de bine! Ar fi splendid! Am avea capodopere! De la cine-ai aflat?

STĂNESCU (*c-un zâmbet ironic, privind spre Petru Brad*): De la o persoană foarte cunoscută, care acum, de curând, a ajuns într-o situație înaltă. Însă nu e meritul acestui om c-a descoperit pe Pârvu. Meritul e al celor care pot pricepe frumusețea unei poezii. (*Cu vocea schimbată, mai adâncă.*) Domnilor, trebuie să știți că maestrul care stă în fața noastră a pus multe vorbe bune pentru sărmanul Pârvu. Ura, trăiască Petru Brad, care protejează adevăratele talente!

SEBASTIA ȘI ION NEGRU: Trăiască sufletul de adevărat artist!

PETRU BRAD (foarte zăpăcit, privește când la unul, când la altul, șade, se uită, clipind mereu din ochi, la Stănescu, și nu reușește să descopere adevăratele simțiminte ale acestuia. Încearcă să zâmbească, dar același rânjel îi stăruie pe față): Adevărat! Eu ce-am putut am făcut pentru el. Eu sunt mai în vârstă cu cincisprezece ani decât Pârvu, cred că un rol de protector mi se cuvine. (Cuvintele acestea le spune claie peste grămadă, foarte agitat și privind mereu la Stănescu, care se pare că-l ascultă din nou cu sfințenie. Brad se convinge din ce în ce că Stănescu a spus un adevăr, văzându-l așa de liniștit. Agitația lui crește din clipă în clipă, nu se mai poate stăpâni, n-o mai poate ascunde; pe subt obraji parcă-i umblă vietăți, ochii-i ard și privesc cu spaima.) E o informație sigură?

STĂNESCU (*liniștit*): Cea mai sigură cu putință!

PETRU BRAD (*tot cu spaimă*): Cine ți-a spus?

STĂNESCU (*zâmbind*): E un secret, maestre!

PETRU BRAD (*oftează ușurat*): Ar fi fost minunat să nu glumești!

STĂNESCU (*serios, privindu-l sincer*): Nu glumesc deloc. Dacă te interesează chiar așa de mult să știi, ei bine, mi-a spus domnul secretar general.

PETRU BRAD (*uluit*): Domnul Ionescu?

STĂNESCU (*cu hotărâre*): Da, domnul Ionescu.

PETRU BRAD (*rătăcit*): Și e absolut sigur? Nimic nu se mai poate schimba?

STĂNESCU (*zâmbind*): Ce să se poată schimba, maestre?

PETRU BRAD (*revenindu-și*): Voiam să zic, nu s-ar putea să se răzgândească domnul Ionescu și să nu-l recomande pentru străinătate? Ar fi... ar fi într-adevăr un păcat de moarte, dacă s-ar întâmpla așa ceva!

STĂNESCU (*zâmbind mereu*): Cred că așa ceva nu se mai poate întâmpla, maestre. Tu și alții ca tine veți stăruia pe lângă ministru, veți face propagandă prin gazete, veți publica dări de seamă pline de elogii asupra noului volum al tânărului. Cred că veți face tot ce veți putea ca să nu fie îngropat un talent așa de puternic, despre care încă nici nu putem ști cu siguranță dacă nu-i la cele dintâi raze ale geniului.

PETRU BRAD (*fierbe, suflă greu, oftează, se ridică de la masă*): Nesmintit, Stănescule, eu voi face tot ce-mi va sta în putință, ca să reușească. Iată, chiar acum plec! O să văd! Da, o să vedem. O să punem. O vorbă bună. (Până se îmbracă, fruntea i se acoperă de picuri deși de sudoare. Fața lui e albastră acum. Cei trei prieteni privesc când la Brad, când la Stănescu, nepricepând neliniștea maestrului. Brad le strânge mâna și iese repede din cafenea.)

STĂNESCU (*ironic, către cei doi*): Iată un adevărat suflet de artist! Trebuie să reușească Pârvu, dacă-l vor sprijini toți ca Petru Brad!

SEBASTIAN: E adevărat ce-ai spus?

STĂNESCU: Aș! Am vrut numai să-i dau maestrului teren de acțiune. (Privește spre cei doi c-un zâmbet în care se-amestecă ironia și durerea.)

II

Petru Brad iese din cafenea, ca o furtună, după ce izbește în burtă pe un cetățean voluminos, care chiar se pregătea să intre. Afară, simțimintele sale năvălesc cu putere la suprafață. Gesticulează ciudat, vorbește tare, și aproape aleargă prin ciorofleacă. Ploaia cade în ațe subțiri și dese. Începe să însăreze. Ulițele sunt și mai pustii. Pe alocuri se aprind felinarele; în preajma lor, pe trotuare, luminează băltoace de cir, ca niște oglinzi tulburi.

Petru Brad aleargă spre locuință. Intră pe strada în care șade, și nu aude, până întru târziu, că îl cheamă mereu o voce din urmă. 11 urmărise de mult, cât putuse de repede, un tânăr palid, neglijent îmbrăcat, dar foarte simpatic – 11 i e Pârvu. Mai ales ochii și fruntea îl fac să nu semene cu muritorii de toate zilele. El pășește larg și repede, dar tot nu-l poate ajunge pe Petru Brad. În urmă, acesta îl aude, se oprește cutremurat, căci cunoaște vocea.)

PETRU BRAD (așteptându-l): Ah! Dumneata erai, domnule Pârvu? Ce fericire că te-ntâlnesc, să te pot felicita pentru noul dumitale succes! (îi strânge mâna.)

PÂRVU (cu sfială): Mulțumesc, domnule Brad, vă mulțumesc din inimă!

PETRU BRAD (uimit, înveninat, cu vocea suierătoare): Așadar, e adevărat?

PÂRVU (neînțelegând): Ce să fie adevărat?

PETRU BRAD (repede, mușcător): Bursa pentru străinătate, promisiunea secretarului, bursa pe doi ani, pe urma, slujba sigură! Sunt adevărate toate-acestea? Ar fi o mare fericire pentru dumneata și pentru toți cei care se-ndeletnicesc cu artele...

PÂRVU (*uimit, zâmbind amar*): Nu e nimic adevărat, domnule Brad! Credeam că mă felicitați pentru carte...

BRAD (*în ochi cu bucurie plină de spaimă*): Nu-i adevărat?

PÂRVU (*cu scârbă*): Nu știu cine poate scorni astfel de fleacuri! Eu și străinătatea! Poftim!

BRAD (*luându-l la braț și pornind*): Și nu ți-ar fi stricat! Și s-ar fi putut da bursa asta fără să se facă o gaură în cer.

PÂRVU (*obosit*): Cred și eu, însă văd că nu se poate acum. Poate mai târziu, după ce voi putea să-mi termin lucrarea la care muncesc de trei ani.

BRAD (*înveninat*): Muncești de trei ani la o lucrare? Un roman se vede...

PÂRVU (*sincer*): Nu, o tragedie în cinci acte și în versuri.

BRAD (*trecându-i un fior de frig prin trup*): Trebuie să iasă ceva bun din ea dacă muncești de-atâta vreme.

PÂRVU (*însuflețit*): Sper și eu! Uneori îmi pare c-o să fie ceva. Dar mai trebuie s-o cizelez, și pentru asta am nesmintit lipsă de-un an în care să nu mă mai ocup cu alte scrieri, și totuși să am din ce trăi.

BRAD (*cu o voce mai caldă*): Ai tot dreptul la asta, domnule Pârvu.

PÂRVU (*sfios*): Nu știu dacă am vreun drept; ceea ce simt este lipsa unei slujbe care să-mi deie pâinea pe-un an pentru o muncă de șase-opt ceasuri pe zi; încolo, să am deplină libertate. Chiar pentru asta veneam, să vă rog...

BRAD: Să mă rogi pe mine?

PÂRVU: Da. Domnul secretar general mi-a spus c-ar fi de lipsă să audă și părerea vrunei om competent despre calitățile mele, ca să-mi asigure o slujbă c-o sută douăzeci de lei pe lună. Între cei competenți v-a numit și pe dumneavoastră, și, astfel, v-aș ruga foarte mult să puneți o vorbă bună pe lângă domnul Ionescu.

BRAD (*ajuns la poarta locuinței sale, îi strânge cu căldură mâna*): Cu cea mai mare plăcere, domnule Pârvu. O să vorbesc, zilele astea, cu domnul secretar general și cred că n-o să mai fie lăsate adevăratele talente fără niciun ajutor. A! Era să uit! Mulțumitele mele pentru volumul trimis! Cuprinde bucăți foarte frumoase, clasice. (*El dispăre pe poartă. Pârvu, zâmbind de satisfacție și de speranță, se întoarce și, cu pași înceți, se pierde în ceața însărării.*)

III

Petru Brad s-a încălzit. Sângele-i bate în pulsații de mici ciocănele, îi zvâcnește în vine gros, uleios. Urcă scările gâfâind, intră în cabinetul său, își schimbă repede costumul și aprinde o țigaretă; e gata să plece, când, în prag, se ivește nevastă-sa, Vic h i Brad.

VICHI (*veselă*): Bună sara, Petre. Ai sosit?

BRAD: Abia am sosit și trebuie să și plec din nou.

VICHI: Da sper că n-o să-ntârzii mult.

BRAD: Nu se știe. Poate că domnul secretar general să fie ocupat!

VICHI (*venind câțiva pași mai aproape*): Ah! Te duci la domnul Ionescu? Atunci ai să-i iei, cu siguranță, apărarea lui Pârvu, nu-i așa?

BRAD (*neplăcut atins de numele ăsta*): A fost și aici?

VICHI (*cu căldură*): Da, dragă Petre; eu i-am promis că voi stărui pe lângă tine să-l susții pentru postul ce-l cere. N-am făcut bine?

BRAD (*zâmbind ciudat*): Ba, foarte bine, dragă Vichi; chiar acum o să mă interesez de cauza acestui poet vrednic de-o soartă mai bună. Întâi trebuie să mă reped până la redacția *Vulturului român*, și de-acolo mă duc direct la Ministerul Cultelor.

VICHI (*încântată*): Faci foarte bine, dragă! Bietul Pârvu mi-a spus că lucrul e foarte urgent, că mâne se hotărăște asupra aceluia post. E un băiat cu merite, e

vrednic de sprijin; deși e departe de-a se putea asemana, de pildă, cu tine, totuși, poate ieși ceva din el. Ai citit *la luptă*?

BRAD (auzind cuvintele din urmă, o privește scrutător): Ți-a spus că mâne e termenul?

VICHI: Da, dragă. Vezi și-l luminează pe domnul secretar general asupra valorii acestui om. N-ar fi rău să-i pomenești că Pârvu lucrează acum la o dramă.

BRAD (*c-un rânjet*): Cred și eu că n-ar fi rău! Chiar o să-i spun. La revedere, dragă Vichi. (*Iese.*)

VICHI: La revedere. (*Singură.*) Ar fi așa de bine să-i reușească! Sărmanul Pârvu, n-are niciun prieten cu influență! Numai cu Petre mai are noroc. Și poezia la *luptă* e frumoasă, e chiar splendidă!

IV

Petru Brad intră gâfâind în redacția Vulturului român. Trece printre mese; penele scârțâie pe hârtie, colegii îl salută, unii dând din cap, alții ridicându-se în picioare. Brad trece în biroul directorului, care nu e prezent, și, șezând la masă, începe să scrie repede câteva notițe pentru «noutățile zilei», deși el face foile toane» și «critică literară». Două notițe sunt scrise, când telefonul începe să sune. Petru Brad sare de pe scaun și duce receptorul la

BRAD: Alo! Aici redacția *Vulturului român*. Cine-i acolo?

GLASUL: Ministerul de Culte.

BRAD: Ministerul de Culte?

GLASUL: Da. Mă rog, domnule redactor, n-ați putea să-l avizați pe colaboratorul dumneavoastră, Petre Brad, să vie la ceasurile șase la minister?

BRAD (un răstimp nu răspunde, căci îl îneacă respirația. Apoi zice): E acolo chiar domnul secretar general?

GLASUL: Ai ghicit, domnule redactor.

BRAD: Bună sara, domnule Ionescu. Sunt însumi eu, Brad, la telefon. Din întâmplare mă aflu singur în biroul directorului.

GLASUL: Foarte bine, domnule Brad. Iată o întâmplare fericită! Nu va mai trebui să te ostenești până la mine. Vei ști că e liber un post de 120 lei.

BRAD: Da, domnule secretar general.

GLASUL: Nu vei ști însă că douăzeci și cinci de inși l-au cerut, între care și un tânăr poet, pe nume Pârvu. Zice că dumneata-l cunoști și că ai cele mai bune păreri despre el. Rogu-te să-mi răspunzi. Am tineri cu protecții grele, dar dacă Pârvu ăsta are talent, am să-l prefer celorlalți, care, din protecții încolo, nu înseamnă nimic. Așadar, te rog, răspunde-mi după cea mai bună a dumitale conștiință la întrebările mele. Îl cunoști?

BRAD: Cunosc, domnule secretar general.

GLASUL: Ce crezi despre el? E un talent real?

BRAD: E un bugetofag.

GLASUL: Cum ai spus?

BRAD: Bugetofag. E unul dintre sutele și miile de tineri care așteaptă să-i hrănească statul. A mai petiționat de vreo zece ori până acum. Dumneavoastră n-aveți de unde să știți, pentru că sunteți nou. Vai, câți pierde-vară nu umplu cafenelele capitalei, sub pretext că fac literatură, în loc să meargă institutori ori cântăreți pe la biserici!

GLASUL: Așadar, n-are niciun talent?

BRAD: Niciunul, domnule secretar general!

GLASUL: Spunea că dumneata l-ai apreciat favorabil în gazetele la care lucrezi. Vorbea de-o dramă.

BRAD: Eu nu-s girantul responsabil al gazetelor la care scriu, domnule secretar general, nici directorul lor. Toți cei care nu pot nimic vorbesc despre planuri mari.

GLASUL: Așadar, nu crezi că-i ceva de el?

BRAD: Nu cred, domnule secretar general.

GLASUL: Dar auzeam vorbindu-se bine de noul lui

volum de poezii.

BRAD: Aș, nu face două parale, domnule secretar general! Dar neisprăviții ăștia se laudă unul pe altul. Pe scurt, părerea mea despre Pârvu e asta: concepție foarte restrânsă, foarte sterp, banal, formă – insuportabilă. Are o limbă barbară.

GLASUL: Așadar, nu-i nicio scofală de el?

BRAD: Niciuna!

GLASUL: Mulțumesc, domnule Brad. Mi-ai ușurat conștiința. De-acum biruie cine are protecție mai grea, intelectul nu mai numără. Încă o dată, mulțumirile mele.

BRAD: O, vă rog, pentru foarte puțin! (*Lasă receptorul, învârte de două ori minerul și s-așază la masă. Ia condeiul și, pe o filă albă, scrie silabisind:*) Memento! Pentru numărul de mâne, un chenar cu titlul *Statul și literatura*, în care să se anunțe că Pârvu va fi numit la Ministerul Cultelor și să se aducă foarte mari elogii secretarului general de la Instrucție, protector al culturii. (*Pune însemnarea în buzunar și continuă notițele. Fața întreagă îi e inundată de fericire. Scrie cu căldură, cu însuflețire, iarăși silabisind:*) Noul volum al domnului Pârvu e o plăcută revelație pentru toți iubitorii de literatură...

19 12

POVESTEA UNEI COOPERATIVE

PERSONAJE

PĂRINTELE ISIDOR PREOTEASA lui BUCUR 1."...

OPREA nesuston margment

I

O odaie din locuința părintelui Isidor. E aranjată țărănește, cu pat înalt, cu perini, cu covoare; pe lângă pereți – lavițe cu flori. În mijloc – o masă acoperită cu o țesătură în șase ițe. În casă – un miros plăcut de busuioc și de izmă. Părintele e om cu școli puține, dar cu mult simț practic; preoteasa – țărancă din sat, mare meșteră la război. Părintele a trecut de vârsta jumătate, dar are și

acum ochii foarte deștepți și iscoditori. Preoteasa e mai tânără; e rumenă și voluminoasă. Șed amândoi la masă, pe câte un scaun de trestie; singur scaunele sunt lucruri domnești în toată casa. Părintele ține în mână o scrisoare din care citește. Preoteasa ascultă și-l întrerupe des cu întrebările ei

Părintele Isidor, Preoteasa

ISIDOR (*citind*): «în ziua de azi, și mai ales la poporul nostru, cooperațiile sunt tot așa de necesare ca aerul și ca apa. Din punct de vedere economic ele sunt menite să obișnuiască pe țăran cu ordinea și disciplina, să-l ajute la valorizarea produselor, să-l scape din ghearele cămătarilor. Cooperativele nu pun banul într-o singură pungă; din profitul curat se împărtășește satul „întreg, adică cei ce sunt părtași. Și partaș poate fi și cel sărac, fiind taxa de înscriere așa de neînsămnată. Din punct de vedere politic ele sunt nespuse de folositoare poporului nostru, întrucât deșteaptă simțul de solidaritate în masele poporului. De la comunitatea intereselor economice până la comunitatea intereselor politice e un singur pas; pricepând pe cea dintâi, ușor vom pricepe-o și pe a doua.»

PREOTEASA: Spunându-ți drept, eu nu prea-nțăleg, părinte. îmi spuneai că cooperația asta vrea să zică prăvălie. Acuma, ăsta vorbește pe scurt, în scrisoarea lui, da mie tot mi se-mpare c-ar da să-nțălegem că-i vorba de-o alegere.

ISIDOR (*cu ciudă*): Ei, comedie, cum ai putut pricepe așa ceva?!

PREOTEASA: Foarte bine! Uite! popor, politică, solidaritate sunt tot cuvinte pe care noi nu le-auzim decât când e vorba de-o alegere de deputați, ori la varmeghie. Drept să-ți spun, de-o fi și ăsta, care scrie, tot unu de-ăla care ne bate la ușa când s-apropie alegerile, apoi îl opăresc cu apă fierbinte, cât ce ne-a călca pragul! Cât am suferit noi că te-au prostit și la alegerile din urmă!

ISIDOR (*neliniștit*): Ei lasă, lasă! Nu mai începe!

PREOTEASA (*cu furie*): Ba încep! Că eu știu cât am avut să pățimesc! De câte ori mi-au dus jurații găștele pentru c-au păscut pe locul satului? Am avut noroc cu notărășița, că l-a mai îmbunat pe notarul. Da cum? Știi tu cum? I-am dat două găște îndopate gata! Iacă, nu ți-am spus pân-acum! Și dacă nu ți-ai pierdut ajutorul de stat, tot mie ai să-mi datorești. Știi ce? Una ca o sută: nu mai vreau s-aud de domni de-ăștia mari, care vin la trei ani o dată pe sate și ne pun în dușmănie cu toată lumea!

ISIDOR (*mânios*): Da ți-am spus, muiere, că nu-i vorba de alegeri acum! Domnul care vine duminică o să-i învețe pe oameni cum să facă o prăvălie din care tot satul s-aibă folos, toți poporenii s-aibă venit. Ascultă numa ce spune mai departe. (*Citește.*) «A sosit vremea ca să-i scoatem pe străini de prin satele noastre. Vin cu zdrențele-n spate și, după câțiva ani, sunt cei mai bogați din sat. Bogăția aceasta pentru ce să nu se-mpartă între fiii poporului nostru?»

PREOTEASA: Așadar, ar fi vorba să se facă o prăvălie nouă?

ISIDOR (*cu satisfacție*): Da, a treia, care să puie lacăt în doi-trei ani pe prăvăliile celor doi mărgineni. Nu-mi pasă! Ei nu-s cu nimic mai buni decât străinii. Tot așa înșală, tot așa marfă proastă desfac!

PREOTEASA (*c-un fel de teamă*): Și s-ar putea să se așeze în casele noastre cele vechi?

ISIDOR (*limpede*): Mai e vorbă! Vezi bine că se poate! Eu voi cumpăra mai multe părți din tovărășie, eu voi fi, deci, stăpânul, cum se zice. Ca și la bancă. Eu voi fi directorul. Și se-nțălege c-atunci fac ce vreau. De-altfel, caselor noastre celor vechi nu le trăbă decât o foarte nensămnată reparație, ca să se poată așeza în ele o prăvălie ca la oraș.

PREOTEASA (*însuflețită*): Dacă-i așa, o să-i facem o

primire bună domnului care vine duminică. Am să-i pregătesc un prânz!...

ISIDOR: Vei face foarte bine. O să vezi că-n urmă se va-mplini și visul nostru cel de-al doilea: vom avea și prăvălie.

PREOTEASA (*nedumerită*): Păi... cum s-avem noi?! Parcă tu spuneai că va fi a satului întreg! Eu aș fi mulțămită dacă i-am vedea pe cei doi mărgineni duși din sat. Că li s-a prea ridicat nasul. Știi cât au fost de umiliți și de lingușitori la-nceput, când s-au pripășit pe la noi. Orice târguiam îmi dădeau pe-ales și cu preț de nimic. Zâmbeau și ei și nevestele lor, și-mi ziceau: «Las doamnă preuteasă, știm și noi deosebi oamenii!» Acuma? Acuma-mi zvârlă zdrențele lor în nas și-mi cer trei prețuri. Nu-i de mirare! Acuma s-au îmbogățit!

ISIDOR: Nu numai asta e pricina schimbării, știi tu bine.

PREOTEASA: Știu că li-i și ciudă pe tine. Doar n-ai mâncat ceapa-ciorii să-i alegi și pe ei, niște venituri, în direcțiunea băncii noastre!

ISIDOR: Nici nu pupă ei una ca asta! La bancă eu sunt majoritatea! Știi bine că numa treizeci de acții nu-s în mâna noastră. Ei bine, să le cumpere ei pe toate cele treizeci, n-or ajunge la creangă verde! Sunt prea nesuferiți! Ei bine, tot așa o să fie, cu vremea, și la prăvălia cea nouă, la prăvălia tovărășiei!

PREOTEASA: Să stăpânim noi?

ISIDOR: Vezi bine, dragă! Toate lucrurile noi se-ncep cu vorbe mari. Adu-ți aminte când am înființat banca: «Pentru popor, pentru înaintarea poporului, pentru ca să-l scoatem din gheara cămătarilor!» Toată lumea striga așa, și eu nu puteam decât să-mi unesc glasul cu al mulțimii. Nici n-am încercat eu atunci să cumpăr prea multe acții. Îi cunoșteam eu pe țărani, știam că-nsuflețirea lor nu ține mult, că li se urăște-n grabă de tot ceea ce nu-i plug și

sapă. Și nu m-am înșălat, știi bine. Azi unul, mâne altul, au început să mă-nâncet-încet se vor strecura toate părțășiile în masa mea. bie cu acțiile lor, să li le cumpăr. Așa va fi și cu prăvălia:

PREOTEASA (*c-un fel de teamă*): Dacă nu cumperi de la-nceputacții mai multe ca alții, cum nădăjduiești să ajungi de la-nceput director și la însoțire?

ISIDOR (*face un gest cu dreapta: «De asta puțin îmi pasă!»*): E tot satul cu mine, soro! N-ai idee cum mă slăvesc oamenii, când le spun că-n curând o să deschidem a treia prăvălie! S-au săturat până-n gât de marfa marginenilor. Pretinii mă vor alege cu siguranță de director. Ce să mai ascund: mi-au și făgăduit, adică am pe-o listă iscăliturile lor.

PREOTEASA: Așadar, ai și vorbit cu oamenii?

ISIDOR: Nu se putea altfel! Pârlitul de dascăl era cât pe-acî să-mi apuce nainte. Începuse să le vorbească despre însoțiri, despre cooperative. Tu știi cât-u-i de veninoasă limba lui. Începuse să facă aluzii la banca noastră, la mine. Ba se părea că el înțelege cooperativa așa fel ca să facă bancă din ea. Închipuie-ți ce prostie!

PREOTEASA (*pe gânduri*): Eu cred ce-mi spui tu, da clopotarul mi-a zis că, - într-adevăr, prin sat se vorbește despre o bancă nouă. Bagă de seamă, nu cumva să te-nșăle domnul ăsta care-ți scrie așa de frumos de prăvălie, și la urmă să ne trezim că se face bancă nouă.

ISIDOR (*râde satisfăcut*): Nu te teme! Astea-s prostiile dascălului, pe care azi nu le mai crede nimeni. Le-am spus eu sătenilor despre ce e vorba. Și ei m-au înțeles. Nici că se poate altfel, când toți îmi sunt datori. Ei joacă după cum le cânt eu...

PREOTEASA: M-am gândit și eu că nu poate fi adevărat. Mi-am zis: «Dacă nu va vrea Isidor, nu se va face».

ISIDOR în loc să te mai chinuiești cu gândurile, mai

bine te-ai îngriji ca, pe duminică, să pregătești un prânz bun. Bagă de seamă, azi e vineri. Și, ia ascultă, domnul ăla nu vine singur pe la noi. Uite ce-mi mai scrie (*Citește.*) «în nădejdea că duminică se va pune la cale o instituție atât de folositoare în satul dumneavoastră, cum e o cooperativă, în nădejdea că va fi o adevărată sărbătoare, îmi iau voia să vă anunț că, din centru, vom veni mai mulți, vreo șase inși, ca să luăm parte la bucuria dumneavoastră.»

PREOTEASA: Cât pentru prânz, să n-ai grijă! Am două găște îndopate. Avem porci buni de fript. Poate cu vinul să nu ne-ajungem.

ISIDOR: Ce stai să spui?! Avem trei vedre încă!

PREOTEASA: Bine-i că-s trei vedre, da se vede că tu ți-ai uitat cum trece vinul când vin domnii de la oraș. Știi, la alegeri, ne-am fost trezit cu casa plină, și cât au supt, - maica mea, Doamne! - tot strigând: «Trăiască candidatul național!» «Vivat părintele Isidor!» «Trăiască partidul, trăiască poporul!» Acuma, ăsta scrie că vin șase, da' ne putem aștepta și la doisprezece, și tu știi cum își petrec domnii din oraș pe socoteala noastră, a sătenilor, tot strigând: «Trăiască vrednicii conducători ai satelor!» Apoi vor mai veni oameni din sat, dacă spui că te-i alege directorul cooperativei.

ISIDOR: Bine, bine. Voi începe și vinul din anul trecut, dacă cel vechi nu va fi de-ajuns. (*După o pauză.*) Nu știu, dintre săteni, pe care-i vom avea la masă, da'... ce gândești?... n-ar fi bine să-l chemăm și pe dascălul? Nu pentru alta, da să se poată dumiri chiar din gura domnilor celor străini ce va să zică o cooperație. Să nu se mai gândească la bancă. Are și el o scrisoare de la domnul acela, precum au și cei doi mărgineni, și dracu-l știe cum pricepe el, de vorbește mereu de bancă!

PREOTEASA (*uimită*): Cum?! I-au scris și lui, și mărginenilor?!

ISIDOR (*cu dispreț*): Tuturor fruntașilor! Vezi că, azi,

domnii umblă cu mânuși cu noi, cu toți. Și nici prin minte nu le trece ce rău mare fac ajutându-i pe toți necăpătuiții să-și ridice nasul! Eu cred c-ar fi bine să-l invităm. Adunarea e după prânz; cred că astfel nici nu va mai pomeni de bancă. Nu că m-aș teme, da sunt unii nevoiași care, mulțamiți cu carnetele ce-mi plătesc, ar chiar dori o bancă de la care să se poată împrumuta mai ieftin. Zadarnic le spui că-i criză de bani, că trăbă să urcăm carnetele. Pricep ei ceva? Ca bâta!

PREOTEASA: O să-l chemăm pe nenorocitul ăla, cel puțin se va sătura și el o dată! Că, din vorbele mari care le poartă prin sat, știu că nu se va sătura! Fără glumă, Isidoare, mie-mi pare că-i trăsnet puțin.

ISIDOR (gândindu-se la altceva): Cine?

PREOTEASA: Dascălul. Știi că umblă din casă în casă să vândă o gazetă cu patru bani? zice că pentru luminarea poporului orice zdroabă e prea mică. Nu știu ce să zic, da mi se pare că ori îi nebun, ori îl bat gânduri de deputăție.

ISIDOR (cu năcaz): Spui și tu la prostii! Cum poți lega aceste două lucruri?

PREOTEASA: Foarte bine! Pentru că n-am școli, să nu crezi tu că eu sunt proastă. Am ochi și urechi, și mi-i destul atâta. Eu știu că nime n-a mai vorbit atâta sătenilor noștri de luminare, de drepturi, de când cu alegerile de deputat, ca dascălul de acum.

ISIDOR: Orice vei crede despre el, duminică-l vom avea de oaspe.

PREOTEASA: Și asta, că te temi de el, adeverește spusele mele.

ISIDOR (cu mânie): Mă tem eu?! De cine mă tem?

PREOTEASA (cu mânie): De dascălul! Eu, în locul tău, nu m-aș teme! De-un golan n-ai de ce să-ți fie frică! (Ea se ridică și iese repede.)

ISIDOR (fierbând): Bine că te-ai dus, că mai intram în păcat, muiere proastă! (După un răstimp de tăcere.) Golan,

dar are-o limbă ca un brici!...

II

O odaie în locuința preotului. Duminică sar a, târziu, după adunarea populară. Părintele e dus la gară să petreacă pe conferențiar fi pe oaspeții veniți de la oraf. Preoteasa e singură fi pare foarte nenorocită. Întâi pentru că i-a așteptat pe oaspeți fi cu cina; nici n-a putut lua parte la adunare de-atâta lucru. Însă oaspeții au fost grăbiți fi i-au lăsat bucatele neatinse. A doua: l-a văzut pe părintele foarte posomorât, foarte întunecat când s-a întors de la consfătuire, îl presimte ceva rău: cooperativa nu va fi prăvălie, ci bancă. Așteaptă ca pe spini să se-ntoarcă părintele mai curând. Când îi aude pașii pe coridor, nu-ți poate reține un suspin de ufurare. Părinte le I s i ci o r intră în odaie.

Preoteasa, Părintele I și dor

PREOTEASA: în sfârșit! Credeam că nu mai vii! Cum au fost început la masă, cu laude pentru fruntașii satelor, care sunt în bună înțelegere, și merg mână-n mână, credeam că iar va fi o alegere de deputat, și te duc la vot, fără ca să ne mai întâlnim, ca și în rândul trecut.

ISIDOR (cu mânie): Ei, mai lasă și tu prostiile!

PREOTEASA: Ești năcăjit? Se vede pe tine că ești supărat.

ISIDOR: Dacă se vede, de ce mă mai întrebi?

PREOTEASA: Așadar, nu-i vorba de prăvălie?

ISIDOR: Nu! E vorba de bancă! De-o bancă a satului!

PREOTEASA (cu dispreț): Tot dascălul mai cuminte!

ISIDOR: Ba nu-i cuminte defel! Că-i vorbă și de-o prăvălie! Ne-au păcălit pe toți domnii ăștia de la oraș, da-i-aș nu știu cui să zic!

PREOTEASA: Și prăvălia?

ISIDOR: Întâi o bancă, apoi și o prăvălie. E vorba că mie vreau să-mi deie în cap mai întâi. S-au silit ei să nu scoată mîța din sac. Ba că se pot uni cele două bănci, ba

că teacă, ba că pungă. Dacă se face bancă dintâi, s-a isprăvit! A noastră se dă peste cap!

PREOTEASA: Oamenii ce zic?

ISIDOR: Ce să zică? strigă: «Să trăiască!» Sunt nevoiți. Au iscălit aproape toți câte două părți.

PREOTEASA: Da mărginenii?

ISIDOR: Se-nțalege că și ei! Chiar și eu am iscălit!

PREOTEASA (*uimită*): Și tu?! Se poate?!

ISIDOR: Ce puteai face, soro, în însuflețirea nebună ce i-a cuprins pe toți? Să mă fac de răs? Să mă arăt înaintea lumii ca un dușman al poporului? Ia te gândește: toți străinii strigau: «Trăiască părintele!» «Trăiască învățătorul!» «Trăiască toți fruntașii!» Conferențiarul lăudase, în cuvinte nespuse de frumoase, buna înțelegere de la noi. Acuma, să fi-nceput eu să zic: «Domnilor, la noi nu e de lipsă o a doua bancă, fiindcă este una»? Să mă ierți, măș fi făcut de răs!

PREOTEASA: Ei bine, dar acuma ce vom face?

ISIDOR: M-am tot gândit pe drumul de la la gară până-acasă. Și cred că nu va fi greu să oprim în loc toată prostia asta. Nu noi singuri, ci dacă mai avem de partea noastră pe doi.

PREOTEASA: Pe dascălul și pe cine încă?

ISIDOR (*cu furie*): Ce dascăl?! ăla-i nebun, a ținut o vorbire mai lungă decât a conferențiarului. ăla vrea să aibă el în mână banca cea nouă! Cu el nu ne putem ajuta. El poate vorbi poporului, **da' nu-l** poate sili la o anume faptă. În sat, pe lângă mine, numa doi mai sunt care au așa putere asupra poporului.

PREOTEASA: Cei doi mărgineni?

ISIDOR: Da, ai găcit acum. Noi ținem în buzunar poporul de-aici. Dacă noi vom amenința pe popor că ne scoatem numaidecât datoriile pe calea judecății, o să fugă toți de dascăl, ca de ciumă. Pe urmă nu va fi greu să le arătăm oamenilor că toată prostia asta e pusă la cale de

dascălul, ca să ajungă director de bancă, de cooperativă.

PREOTEASA: Da mărginenii crezi că vor ținea cu tine? Nu știi tu câtă ură-ți poartă? Nu s-a zvonit de mult, prin sat, că ei ar vrea să facă o bancă nouă?

ISIDOR: Mintea muierii nu merge departe! Dacă-i vom pune în direcțiune, la banca noastră, nu vor mai zice nimic. Asta doreau ei: să le primim cambii de-ale datorașilor lor. Apoi, ceva mai mult, banca cea nouă nu va fi niciodată a lor. Mai mult de patru părți, de patruacții, nime nu poate avea. Așa-s statutele. Deci ei nu vor avea nicio dobândă din ea. Și, ceva și mai mult, tot ce se face în cooperativă e sub controlul publicului, cum s-ar zice, al neamului întreg. Vin lucrurile la gazetă. Domnii cei mari se interesează de ele. Acum e hotărât că mai întâi înființează banca, da tot atât de hotărât e că se va face și prăvălie, poate peste o jumătate de an, poate peste un an. Toate lucrurile sunt puse în mâna învățătorului, iar el e sub supravegherea celor de la centru. Chiar dacă ar vrea el să se-nțăleagă cu mărginenii, să nu mai facă și prăvălie, n-ar putea. Nu-l lasă de la centru. Da ce folos am eu de prăvălia lui, dacă pân-atunci banca mea se dă peste cap? Și ce folos au ei de banca cooperativei, dacă prin asta se va face prăvălia, și prin ea ei se dau peste cap? Pricepi acum? Noi suntem avizați unii la alții. Oricât de greu ne-ar veni, va trebui să le-nchin două locuri în direcțiunea băncii mele, ca astfel, cu ei dimpreună, să luminăm poporul. Iacă, în sara asta va trebui să vorbesc cu ei. Iscăliturile sunt puse, da bani încă n-a încasat dascălul. Și am nădejde nici să nu încaseze.

PREOTEASA: Va trebui să te grăbești. Îi vom putea noi scoate mai târziu din posturile ce li le dai acum. Ei au mulți datorași?

ISIDOR: Nu câți noi, vezi bine, dar au destui. (*Își ia pălăria și iese.*)

În aceeași vreme în care se sfătuiesc preotul și preoteasa, cei doi mărgineni, în casa lui Oprea, se sfătuiesc și ei.

Bucur, Oprea

BUCUR: Acum ce ne facem noi?

OPREA: Ai văzut și tu statutele? E pus acolo că nime nu poate avea mai mult de patruacții?

BUCUR: Le-am cetit. E așa cum a spus și conferențiarul, cum a explicat și învățătorul.

OPREA: Așa! Acum înțăleg pentru ce nu a primit postul de casier la bancă, după cum l-am îmbiat noi... Ne-a râs în față, lunganul! El știa de-atunci că banca asta nu va fi niciodată a noastră. Tot l-am priceput eu bine: e om deștept, tâlharul!

BUCUR: Banca nu va fi a noastră, și, în schimb, prin ea se va deschide în curând și o prăvălie. După cât i-am auzit vorbind pe domnii de la oraș, nu-i glumă! S-au mai făcut cooperative de astea și pe alte sate. Eu zic c-a fost blăstămată clipa când i-am chemat la noi în sat.

OPREA: Vezi că ne-am înșălat cu vorba asta străină, cooperativă. Acum va trebui să dregem ce-am stricat. Dacă n-avem niciun folos de bancă, n-avem nicio plăcere s-o vedem făcută. Asta cred că e limpede.

BUCUR: Cred și eu. Mai ales dacă prin ea ne putem primejdui pe noi. (*Zâmbește.*)

OPREA (*zâmbește*): De ce râzi?

BUCUR: Da' tu?

OPREA: Mi se pare că amândoi avem același gând.

BUCUR's Popa?

OPREA: Da, popa! Mi se pare că va trebui să dăm mâna cu bărbosul, după cum va fi silit și el.

BUCUR: Adevărat. În tot satul, noi trei avem același interes. Da totuși dăm mâna cu bărbosul pe lângă o plată cuvenită.

OPREA: Crezi că ne puie acum în direcțiune?

BUCUR: Dacă-i vom făgădui că-i ajutăm să strice ce-au dres domnii, cu siguranță. El se teme mult de banca asta nouă, mai mult decât noi, pentru că pe el îl strâmtorește mai întâi. Apoi, fără de sprijinul nostru, i-ar fi greu. Noi ne avem oamenii noștri. Când ne-om pune noi, trei stâlpi ai satului, apoi facem ce voim.

(În ușă se aude o ciocănitură ușoară, și îndată intră, cu fața zâmbitoare, părintele Isidor. Cei doi își aruncă o privire plină de înțeles, apoi îl primesc cu multă prietenie pe Isidor...)

19 13

CUM ÎNȚELEGEM...

PERSONAJE

PASCU, avocat ALBU, avocat

UN DIRECTOR DE BANCĂ POPORALĂ

UN CONSILIU DE ADMINISTRAȚIE AL UNEI BĂNCI POPORALE

pe trecătorii moleșiți de căldură. Ei oftează, se lasă cu deliciu pe spetezele scaunelor, și, din toate părțile, de pe la toate mesele, bat în pahare verigi de aur, inele scumpe. Pe alocuri paharele sunt ținănite, și chelnerii, băieții aleargă, ca duși de furtună, în toate

Căzând în mreaja uriașului pavilion, avocații Pas cu și Albu nu prea au loc de ales: numai trei mese sunt libere. Iau cu asalt pe-aceea ce le cade mai întâi în drum și rămân tăcuți până ce sorb primul rând de halbe. În clipa când lasă halbele pe masă, chelnerul le și pune o gazetă dinainte. Articolul de fond, cu litere grase, e intitulat:

SOARTA ȘCOLILOR POPORALE ȘI PĂTURA NOASTRĂ CULTA. Amândoi privesc deodată titlul, apoi Albu pune gazeta pe masă.

ALBU (cu dezgust): Un întreg sistem de persecuție!

PASCU: Da, e o adevărată goană împotriva păturii noastre culte!

ALBU („cu mânie): Redactorii aceia se vede că n-au

nicio legătură cu administrația gazetelor. Ori, mai bine, se vede că administrația nu cetește. Altfel, nu se poate pricepe cum de dau frâu slobod acestor zăpăciți să atace, număr de număr, chiar clasa aceea care, abonând-o, susține gazeta.

PASCU (*zâmbind*): Nu trăbă să fii așa de grav! Eu mai degrabă cred că a sosit sezonul castraveților, și bieții redactori nu mai au ce scrie. Chestiile mari se agită la noi tocmai când interesul publicului cetitor scade față de orice chestie.

ALBU: Și crezi că chestia școlilor populare nu e o chestie capitală?

(Amândoi zvântă al doilea rând de halbe.)

PASCU (*ștergându-și mustața*): Nu cred, ci sunt convins! Un popor trăiește prin cultura lui națională. Nu pricep însă goana ce s-a pornit împotriva noastră, ca și când noi n-am sprijini cultura națională! Adică nu pricep să ni se lărgască la infinit sfera noastră de activitate în această privință. Cei ce ne cer să susținem din buzunarul nostru școala poporală cred că buzunarul nostru e fără fund.

ALBU (*luminat la față*): Aici ai lovit cuiul în cap! Poate fi o chestie cât de capitală, dacă eu nu pot face nimic, nu pot ajuta cu nimic, ce interes are gazetarul să mă spele mereu cu toate apele? Îți spun pe cuvântul meu de onoare că m-am gândit să refuz abonamentul îndată ce va mai apărea un articol în care să se facă aluzie la punga noastră. Mă rog, cine cunoaște veniturile mele? Eu singur! Numai eu știu ce pot și ce nu pot. Poftim! Cens intelectual! Membru la «Asociație», la «Fondul de teatru», la cazină, abonat la două ziare, și acum cens intelectual pe capul meu! Ei bine, ar trebui să fim cu toții eroi, ori sfinți, ca să ne putem jertfi peste puterile noastre!

PASCU: Eu nu judec așa de grav ca tine. Nici nu mă simt chiar așa de atins de articolele în chestie. Drept să-ți

spun, cred că nici nu-s scrise într-atâta pentru mine și pentru tine, ci mai ales pentru alții. Trăbă să admiți că sunt mulți avocați care-ar putea jertfi mai mult decât jertfesc pentru cultura națională. De pildă, la noi, doctorul Marele.

ALBU (*vesel*): Da Negrescu, da Parotă, da Poplă

PASCU: Ei vezi? Aștia-s oamenii cu musca pe căciulă! Noi, ce? Noi abia răzbim prin viață, abia putem să ne purtăm cucoanele în rând cu lumea, abia putem face seamă de câteva parale pentru o vilegiatură, ca să nu rămânem de răsul altora. Dar ei, și alții ca ei, care au depozite de zeci, ori poate de sute de mii?

ALBU (*c-un fel de tristeță*): Și, totuși, ei nu se simt atinși de articolele acestea, ca mine și ca tine. Nici nu le cetesc, și dacă-i faci atenți... se mulțănesc să zâmbească.

PASCU: Nu-i de mirare! Ei sunt puternici, lor nu le pasă!

ALBU (*nepricepând*): Cum?

PASCU: Epiderma bogăției îi face invulnerabili.

(Au zvântat amândoi al treilea rând de halbe.)

ALBU (*iritat*): Da bine, asta e o... o...

PASCU: Poți s-o califici cum vrei, oricât de urât. Adevărul rămâne adevăr. Vezi deci că au și redactoriiăștia puțină dreptate? Eu m-am gândit că n-ar strica să dăm cât de cât ajutor acestor oameni vrednici. Să facem noi începutul.

ALBU (*uimit*): Ce început?

PASCU: Să ne obligăm, eu, și tu, și alții ca noi, la o dare culturală. Poate ne-ar succede să vâram ghimpi în epiderma vecinilor.

ALBU (*nemulțumit*): Da spui prăpăstii, frate! De unde să mai dăm? Pe lângă dările culturale de-acum, nu suntem molestați zi de zi de atâtea colecte? Nu vezi tu că-i o rușine pentru noi faptul că vrem să trăim, ca neam, din colecte, din binefaceri? Eu mi-am împărțit venitul în cincizeci și

șase de părți. Da, te asigur! Nu râde, eu port socoată, cincizeci și șase, precis! Nici zece coroane nu mai pot da!

PASCU (*zâmbind*): Cred că te-nșăli. Poți da și o sută, și două, numa trăbă să te gândești puțin. Cine se gândește nimerește. Eu m-am gândit și mi se pare că am aflat mijlocul potrivit.

(Sorb din al patrulea rând de halbe.)

ALBU: Sunt foarte curios.

PASCU: Ei bine, pentru cine ni se cere să jertfim?

ALBU: Pentru popor, se-nțalege!

PASCU: Și cei mai mulți clienți ai noștri sunt recrutați din?...

ALBU: Din țărani, vezi bine!

PASCU: Deci dezlegarea e ușoară. E, într-adevăr, înjositor ca un popor să vrea să trăiască tot numa din jertfele altora. Însă și nația trăbă să jertfească pentru școala ei, pentru cultura ei. Ea nu pricepe, vezi bine, și stă cu mâinile în sân. Nu trăbă să stăm tot așa și noi, care pricepem. Deci, la fiecare proces eu voi lua cu atâtea procente mai mult, în scopul dării culturale. La sfârșitul anului pot aduna o sută, două de coroane, ori mai mult. În chipul acesta, fără a ne scărița veniturile noastre, care și așa abia ne ajung, vom putea face un bine școlii populare, și, fără să știe, poporul va jertfi însuși pentru interesele sale. Apoi mai este ceva: Gândește-te ce nume, ce clientelă am putea dobândi procedând așa!

ALBU: Și ce ghimpi am pune în coastele lui Marele ș-acelor de tagma lui! Am face noi începutul!

PASCU: Ți place?

ALBU: Încă azi o să le dau de știre candidaților din cancelarie. Știi, de multe ori eu nu-s acasă și primesc ei onorariul. Trăbă să-i avizez cu cât să ieie mai mult pentru fondul cultural.

(Cei doi avocați se despart târziu, nu se știe la a câta rundă de bere.)

Sala de ședințe a unei bănci. E răcoare și bine, și totuși membrii consiliului de administrație se mișcă neliniștiți pe scaune și șoptesc. Așteaptă ca în toată clipa să intre Directorul, care e totodată și prezidentul consiliului. După statute, ședințele consiliului de administrație trebuie să se ție la 1 și îi ale fiecărei luni. Azi e 7 ale lunii, deci o ședință extraordinară. Niciunul dintre membri nu poate ghici de ce a fost convocată. Cu criza asta ticăloasă, de mult n-au mai votat împrumuturi, și ședințele s-au ținut chiar numai de formă „ca să nu devie iluzorie marca de prezență statornicită de adunarea generală.

După o îndelungată așteptare, membrii prezenți, - și sunt toți prezenți, - se ridică. Intră grav Directorul.

DIRECTORUL: Domnilor (*începe el îndată, ocupându-ți locul*), domnilor, trăim vremuri grele! Poporul nostru e surpat din toate părțile de cei puternici, ba chiar aş putea zice că așa strânși cu ușa ca acum n-am fost niciodată. Școala națională, domnilor, educația națională, care e temelia popoarelor, e în primejdie, domnilor! S-a suflat alarma de cei chemați, și nu puteau să nu se gândească și la băncile românești cei ce vreau mântuirea nației prin școli! Da, domnilor! În presă se insistă mereu asupra ajutorului pe care banca românească îl poate întinde școlii românești. Și cu toată dreptatea! Fiind noi înainte de toate institute naționale, trăbă s-auzim glasul de durere al națiunii, al poporului care pierde fără de școli.

Ați cetit și dumneavoastră, desigur, propunerile câte s-au făcut prin gazete chiar de bărbații financiari, domnilor. Nu cred însă să fi cetit o singură știre prin gazete că vreo bancă de-a noastră ar fi hotărât să puie în practică acele propuneri, fie vorba de venitul curat, fie de dividende.

Cinstea de-a face începutul ne-a fost rezervată nouă, domnilor membri. Cred că vorbesc din inima tuturor când

propun ca banca noastră să puie în practică ceea ce s-a scris în gazete. (*Vie mișcare între membri.*) Da, din inima tuturor, căci tuturor a vă zace la inimă și prosperarea acestui institut. Ei bine, domnilor, institutul nostru nu va suferi nimic, dimpotrivă, va câștiga în urma proiectului cultural pe care l-am pregătit după calcule îndelungate. Să credeți că e lucrul cel mai ușor din lume.

VOCI: Ehei, însă dividende de 5%?

DIRECTORUL: Nu trăbă să vă speriați; totul se reduce la urcarea intereselor. Deci propun: cu ziua de azi interesele de împrumut ori de cont curent cresc Cu 3%, de la împrumuturi ipotecare cu 4%, și de la cele cambiale cu 5%. Laolaltă ar fi, domnilor, 12% la an, ceea ce am putut jertfi cu dragă inimă pentru mântuirea școlilor noastre. Acesta ar fi așa-numitul extraprofit net, sau cotizația culturală a băncii.

VOCI: Da, da, însă...

DIRECTORUL: Niciun însă! Dumneavoastră trăbă să pricepeți că starea de fapt rămâne, și cu privire la dividende, și la profitul curat.

O VOCE SINGURATECA: Dacă-i așa, să trăiți!

MAI MULTE VOCI: Bravo! Asta e singura dezlegare posibilă.

DIRECTORUL: Da, da! Astfel vom obișnui și pe țăranul îndărătnic să jertfească pentru cultura lui, și pe intelectualul fără ideal să devie idealist. Pe de altă parte, banca nu va pierde niciun și Ier.

VOCI: Bravo! Vivat directorul! DIRECTORUL: Așadar, se primește? TOȚI MEMBRII: Vivat! Vivat! DIRECTORUL (*care face și pe notarul, înseamnă pe o foaie de hârtie, cu litere rare, silabisind*): Primit cu unanimitate.

(Începutul acesta i-a însuflețit atât de mult pe domnii membri ai consiliului, încât pleacă să deșerte un butoi de bere, pe socoteala institutului.)

CĂLĂTORII ÎN... AFACERI NAȚIONALE PERSONAJE

DOMNUL ION PĂUN, avocat

DOAMNA VIRGINIA PĂUN, soția avocatului Ion Păun

CANDIDATUL I

CANDIDATUL II

DOMNUL VASILE MUNTEAN

UN ȚĂRAN

două fete ale lui sunt considerate ca niște pârtii strălucite; domnul avocat are o avere respectabilă, care, din an în an, crește mereu. E membru în «Comitetul Național», e membru onorar la deosebite societăți, - pretutindenea e recunoscut ca om cu greutate, deșt n-are vreme să se intereseze decât de afacerile sale. E cunoscut în cercuri largi, deși nu iese din orașelul său decât de patru-cinci ori în același timp al anului: în lunile faur și mart. Nici atunci nu s-ar îndura să-și părăsească afacerile, dacă nu l-ar sili «chestiuni însemnate, de interes național, obștesc», cum spune dumnealui. Pe candidații de avocat care muncesc în biroul său îi ține-n frâu, nu glumă; îi obișnuiește cu munca necurmată, pe care el a slăvit-o toată viața. Tinerii, însă, nu se prea pot împăca cu această lege de fier, și niciunul nu rămâne în cancelaria lui mai mult de o jumătate de an. Ei i-au scos nume slab între candidații de avocat, dar totuși se află destui care nu se sperie până ce nu cunosc din experiență pe domnul Ion Păun.

În prezent sunt doi candidați în cancelaria dumnealui. Din septembrie tot așteaptă o zi liberă, în care să mai poată răsufla. Dar șeful n-a lipsit o singură zi până acum din birou. Ei nu-și puteau închipui ca un om atât de avut să nu-și permită plăcerea unei vilegiaturi, a unei călătorii cel puțin. Deci, nimeni nu se va mira dacă, în dimineața aceasta de 10 martie, în cancelaria domnului avocat Ion Păun se petrece următoarea scenă.

CANDIDATUL I (intrând ca o furtună): Vestе mare, frate!

CANDIDATUL II (oprindu-se din scris): Bună?

CANDIDATUL I: Foarte bună, dar aproape de necrezut.

CANDIDATUL II Ei, s-o auzim! Nu-mi prea vine să cred.

CANDIDATUL I: Nu-ți spun până ce nu găcești.

CANDIDATUL II Se poate găci o veste pe care chiar tu o declari de necrezut?

CANDIDATUL I: Totuși încearcă.

CANDIDATUL II Poate, de-asăară, ți-ai luat cenzura.

CANDIDATUL I: Asta n-ar fi ceva de necrezut!

CANDIDATUL II Să sperăm.

CANDIDATUL I: Altceva!

CANDIDATUL II Ne-a invitat Păun la prânz?

CANDIDATUL I: (clatină din cap).

CANDIDATUL II Te-ai plimbat asară cu domnișoarele Păun?

CANDIDATUL I: (același gest).

CANDIDATUL II Ei, atunci să-mi dai pace! N-am chef de glume! Uite ce vraf de acte am de rezolvat! (*Izbește cu palma vraful de acte de pe masă.*) Și te sfătuiesc să-ți ocupi locul la masă. (*Se uită la ceas.*) Peste două minute intră șeful și...

CANDIDATUL I (*radios, se-nvârte într-un călcâi*): N-are să intre! Chiar asta-i! Nu va intra!

CANDIDATUL II (*sare de pe scaun*): Ce, e bolnav?

CANDIDATUL I: Nu.

CANDIDATUL II (*îngrozit*): A murit?

CANDIDATUL I: Ferească Dumnezeu! A călătorit!

CANDIDATUL II (*în culmea uimirii*): Peste puțință! mai degrabă cred c-a murit! De multe ori m-am gândit: așa greu cum e, plin de sânge gros, poate să fie atacat în toată clipa.

CANDIDATUL I: Te-asigur că nu-i bolnav. L-am văzut când a luat trenul.

CANDIDATUL II (*îl îmbrățișează pe întâiul, apoi, repede, își ia paltonul*): Facem o plimbare? Până-n Curmătura drumul ține o jumăta de ceas.

CANDIDATUL I: Se-nțalege că facem! Ba, după părerea mea, cred că azi nici să nu mai punem piciorul în birou. E o zi de primăvară dulce ca ochii domnișoarei Geni Păun!

CANDIDATUL II (*luându-și pălăria*): Bine, frate, da cui să datorim minunea asta?

CANDIDATUL I (*scoate un bilet din buzunar*): Când am intrat mai nainte pe porțiță, doamna Păun mi-a trimis prin servitoare biletul ăsta. (*Citește.*) «Domnul Păun a fost silit să plece repede, în afaceri naționale. Asară târziu a primit o telegramă. Astfel, pe dumneavoastră nu v-a putut aviza. Dar, prin mine, vă roagă să-l supliniți în tot ce se va arăta a fi de lipsă.»

CANDIDATUL II Se vede că-i lucru mare la Pesta, ia sedința Comitetului Național.

CANDIDATUL I: Crezi că a călătorit la Pesta?

CANDIDATUL II Se-nțalege! Unde l-ar putea chema într-alt loc, prin telegramă, în afaceri naționale?

(Ies amândoi pe stradă.)

CANDIDATUL I: Ești rămas de lume, iubite! Ședințele Comitetului s-au ținut înainte c-o lună. A fost invitat atunci, da nu s-a dus.

CANDIDATUL I: Atunci nu pricep unde s-a putut călători!

CANDIDATUL I: Hm! Eu cam îmi dau cu socoata! Da' nu mă interesează defel. Îmi pare bine că putem râsufla și noi o zi.

(Trec în culise.)

II

La ușa cancelariei domnului avocat Ion Păun

ciocănește un țăran, cu degetele lui osoase și mari. Bâta și-a răzimat-o de zid, căciula și-a pus-o pe o treaptă. El ciocănește și ascultă, apoi bate din nou. Niciun răspuns. Vrea să deschidă, dar ușa e încuiată. «Mare comedie /> exclamă, apoi se uită prin ferestre. Doamna Virginia Păun, din locuința vecină, de la etaj, îl vede și iese la fereastră.

DOAMNA VIRGINIA PĂUN: De ce nu întri, bade?

ȚĂRANUL (*întorcându-se*): E încuiat. Domnul avocat nu-i acasă?

DOAMNA VIRGINIA PĂUN: Dumnealui nu, da domnișorii sunt aici.

ȚĂRANUL: Nu-i nime! Nu se vede nime! Da' se poate să nu fie acasă domnul avocat? De câte ori am venit, l-am aflat aici. Ș-acum am venit pentru a cincisprezecea oară!

DOAMNA VIRGINIA PĂUN: A călătorit, nu e acasă!

ȚĂRANUL (*uimit*): Chiar astăzi?! Da' pe azi e procesul meu! Dumneata glumești, de bună seamă, doamnă. Știu eu că dumnealui totdeauna e-acasă!

DOAMNA VIRGINIA PĂUN: E așa cum îți spun!

ȚĂRANUL: Atunci e foarte rău! Atunci înseamnă c-a fugit, să nu mă apere!

DOAMNA VIRGINIA PĂUN (*nervoasă*): Prea-i ascuțită limba dumitale, bade! Să nu te apere?! Da știi dumneata că s-a dus să apere cauza poporului întreg, că a fost chemat prin telegramă? Ce pricepi dumneata!

ȚĂRANUL: Pricep că procesul meu e pierdut!

DOAMNA VIRGINIA PĂUN: Spui prostii! Aici sunt domnișorii. Dacă n-au venit încă, au să sosească numaidecât. Mai așteaptă.

ȚĂRANUL (*Își ia căciula și bâta*): Eu n-am nimic cu domnișorii! Eu am vorbit cu domnul Păun! Dumnealui i-am plătit, cu dumnealui m-am înțales. Ce știi domnișorii?!

(Țăranul iese. În casa din față se aud ușile izbindu-se. Doamna Virginia Păun și două slujnicuțe coboară repede pe scări și vin la birou. După ce se convinge că-i încuiat,

doamna trimite pe cele două slujnicuțe după candidați, să-i afle din fundul pământului.)

III

În vremea asta, domnul avocat Ion Păun călătorește într-un vagon de clasa a doua a acceleratului. Dumnealui pare foarte agitat. Cum e singur într-un compartiment, se mută de pe o canapea pe alta; desface niște tipărituri pline de cifre, le frunzărește repede și le pune, nervos, în buzunar, ca să le reia peste câteva. minute. Privește pe fereastră, dar se pare că primăvara ce surâde afară nu-i face nicio plăcere, căci se retrage repede. În răstimpuri desface o hârtie cocoloșită, - pesemne telegrama, - și se uită la ea c-un fel de spaimă; mai despătură și vreo trei scrisori, din care totdeauna citește numai anumite șire. La o gară, un călător nou intră în compartimentul domnului Ion Păun. E domnul Vasile Muntean. Un răstimp domnul Vasile Muntean îl privește cu stăruință pe domnul Ion Păun, apoi deodată bate-n palme.

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Iacătă-l pe fratele Păuni Aproape să nu te mai cunosc!

DOMNUL ION PĂUN (tresare uimit, căci dumnealui nici n-a băgat de seamă venirea străinului; privește la străin și-l recunoaște numaidecât): Servus, dragă! Tu erai! Ce surpriză!

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Într-adevăr! Cine se gândea ca Păun să călătorească?! Desigur vreo afacere urgentă?

DOMNUL ION PĂUN: Da.

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Tot în chestia tratativelor de împăcare?

DOMNUL ION PĂUN (cu taină): Ai găcit!

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Da mi se pare că afacerea asta e terminată! S-a dat publicității rezoluțiunea noastră, a Comitetului Național!

DOMNUL ION PĂUN (cu taină și mai mare): Da, însă

asta n-are nimic a face. Tratatativele se urmează.

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Nu mă-nnebuni!

DOMNUL ION PĂUN: Mă-ncred în tine, d-aia-ți spun.

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Ce păcat că n-am de făcut un drum mai lung! Aș vrea să te-ntreb multe lucruri. Da la gara X trăbă să mă cobor.

DOMNUL ION PĂUN (*cu groază*): Vreo afacere urgentă?

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Da, închipuie-ți! Am fost luat pân-acum de trei ori în combinație, pentru a fi ales membru în consiliul de administrație al băncii... Totdeauna am căzut! Anul ăsta, cum știi, expiră mandatul ălor trei membri. Am fost asigurat din toate părțile că de data asta voi reuși. Asară capăt însă vești slabe! Vai, m-ai îndatora foarte mult dac-ai pune o vorbă bună pentru mine!

DOMNUL ION PĂUN: Desigur c-am s-o fac! Îmi întrerup drumul pe douăsprezece ceasuri.

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Ar fi sămnel celei mai desăvârșite pretinii. Dă-mi voie să-ți mulțănesc din inimă! (*îi strânge mâna cu căldură.*)

DOMNUL ION PĂUN: N-ai pentru ce, Muntene! Trăbă s-avem la bancă oameni de ispravă! Am să vorbesc cu directorul chiar azi. Mandatul meu încă expiră, da, se-nțalege, eu sunt asigurat.

DOMNUL VASILE MUNTEAN: S-ar putea altfel? Nici nu m-am gândit vreodată să ocup locul tău! Acela nime nu-l poate umplea mai bine ca tine.

(Domnul Ion Păun se scuză, iese în coridor și mai citește o dată una din cele trei epistole. Nu se mai putea înșela: contracandidatul cu mari șanse de reușită, de care-i scria directorul, era chiar acest Muntean! El mai ieșise pe coridor și pentru alt motiv: se apropia de gara X, și pe linia asta era obiceiul să se culeagă biletele celor ce se coborau la cutare stație încă în cursul drumului, îndată ce trenul

pornea din stația antecedență. Iar biletul lui nu era pentru Pesta, ci pentru gara X...)

IV

Patru zile n-a mai dat pe acasă domnul Ion Păun! Cele dintâi două fură foarte grele pentru doamna Virginia Păun, dar în a treia începu să primească telegrame. Acestea o înseninară cu totul și o făcură să fie chiar binevoitoare față de cei doi candidați, pe care-i certase, ba chiar îi ocărise că n-au grijă de cancelarie-Ce-i drept, mai mult de câteva ceasuri nu petreceau pe zi în birou cei doi tineri. Dar acum ea însăși le dăduse liber, ba chiar mai mult, îi invitase fi la ojină. Nu răbdase să nu le spuie de succesele șefului lor: Într-adevăr călătoria lui a fost de cea mai mare însemnătate. C-o lovitură a nimerit în cap trei cuie deodată.»

Candidații n-au prea înțeles ce-a vrut să spuie doamna Păun prin cuvintele acestea. Cel mai bătrân bănuia ceva, cel mai tânăr nu era de-acord cu bănuielile celui mai bătrân, îl astfel, în birou, în ziua a patra, ajunseră chiar la ceartă. Dar gazeta ce o primiră în după-amiaza zilei de-a patra îl împacă din nou: niciunul nu avusese dreptate. Avocatul Ion Păun fusese și până acum membru în trei consilii de administrație, îl anul acesta îi expirase mandatul la toate trei băncile. Și a fost reales cu mare majoritate în toate trei posturile avute. La banca X a fost ales chiar față de un candidat care se numea Muntean...

19 14

CUM NE ÎNȘELĂM

PERSONAJE

MATILDA OCTAVIA

BĂRBATUL MATILDEI BĂRBATUL OCTAVIEI

PUȘCĂREASA, o femeie frumoasă, îmbrăcată cocbet!

Scena se petrece într-un salonaș, la Matilda. Prietena ei cea mai bună, Octavia, e în vizită. Amândouă femeile

sunt la fereastră fi privesc foarte stăruitor în stradă. În salonaș e o liniște de s-ar putea auzi musca, dacă ar fi, dar, spre cinstea Matildei, nu e niciuna. Prietenele se apleacă acum pe fereastră: se vede că pe cine urmăresc a trecut în sus pe stradă. Stau așa, aplecate, un răstimp, apoi părăsesc fereastra. Fără voie, amândouă oftează ușor. Nu se privesc în ochi: fiecare simte cât e de agitată, cât trebuie să fie de palidă. Ochii lor par, într-adevăr, uscați și rigizi. Șed.

MATILDA (făcând o sforțare, privind spre ușă): Ai văzut-o?

OCTAVIA (se uită în laturi): Am văzut-o!

(Un răstimp vorbesc fără să-și caute în ochi.)

MATILDA: Culmea nerușinării! Să se îmbrace așa!

OCTAVIA: Culmea nerușinării-i să iasă pe stradă cu toalete câștigate pe prețul cu care le-a câștigat!

MATILDA: Ce-i pasă lumii de felul în care o femeie își câștigă toaletele?! Dacă sunt frumoase, bărbații o admiră. Ai văzut cum o urmăreau cu ochii?

OCTAVIA: Un lucru e sfânt: moda în orașul nostru ea o face.

MATILDA: Pentru mine, nu! (Cu demnitate.) Pentru mine, ca și când n-ar exista toaletele, ghetele și pălăriile ei!

OCTAVIA: Și pentru mine! Se-nțelege, noi două suntem dintre femeile culte, care avem gusturile noastre. Da celelalte! Toate se iau după Pușcăreasa!

MATILDA: Cu atât mai rău pentru ele și pentru bărbații lor! Sunt, cu toatele, te-asigur, niște maimuțe foarte costisitoare.

OCTAVIA: în sfârșit, dacă s-ar îmbrăca bine numa cine poate! Da toate vreau să fie întâile. Închipuie-ți ce satisfacție am avut ieri! Eram într-un magazin de pălării, când, intrând, o doamnă, pe care o știu calică, ceru una din pălăriile cele mai frumoase. «Sunt pentru dame cu bani

mulți, regret că nu vă pot servi, doamnă», i-a zis proprietarul. Și calica s-a dus ca din pușcă! Strașnic proprietar! Toată lumea spune că-i un dobitoc, și am avut și eu, până ieri, părerea asta, da de ieri îl stimez foarte mult. S-avem numa mulți bărbați așa de hotărâți, care să spuie calicelor adevărul în față, n-aș mai vedea, ca acum, că pălăria mea, cumpărată azi, mâne o mai poartă trei-patru.

MATILDA: Pușcăreasa știu că nu-și cruță bărbatul! Nu-i mirare că-i veșnic așa de rău dispus, sărmanul om I Și-i bărbat de elită! Ce suflet nobil 1

OCTAVIA: Dacă i-ar lua numa paralele, ar fi puțin! Da mi se pare că-și bate joc de el, de cinstea lui.

MATILDA: Pe gura lumii nu poți da mult, dragă. Dar, într-adevăr, văzând-o mereu în toalete noi și scumpe, îți vine să bănuiești.

OCTAVIA: Tu ești prea bună, Matildo. Toată lumea ia ca sigure relațiile Pușcăresei cu...

MATILDA: Las, că știu pe cine vrei să spui. Zvonuri sunt. Și aici e lucrul vrednic de mirare: femeile iau moda de la Pușcăreasa asta. Nu se gândesc că, îmbrăcându-se ca ea, se agață și de ele ceva din numele slab al Pușcăresei. Nu se gândesc că, cheltuind cât cheltuiește ea, și neavând venitele ei eventuale, duc la ruină pe bărbații lor.

OCTAVIA: Mulțumită lui Dumnezeu, eu n-am ajuns urma acestora! Eu îmi ador bărbatul și nu-i fac greutăți de unde nu-s.

MATILDA: Da, dragă Octavio, noi suntem dintre femeile culte, care pricepem că nu haina e întâia cerință a unei femei, ci sufletul, moralul, nobleță inimii.

(Se privesc în ochi, și restul vizitei îl petrec în conversație intimă: e vorba de-o căsătorie în prag, pe care o sprijină amândouă.)

II

Scena se petrece în același salonaș, între Matilda și

bărbatul ei. *Octavia s-a dus.*

BĂRBATUL: Cum? Din nou aceeași durere de cap? Ți-am spus că trăbă să chemăm medicul.

MATILDA (*plânge*): Sunt foarte nenorocită, Jean! Simt că veșnic o să rămân cea din urmă între femeile din societatea noastră.

BĂRBATUL: Asta-i acum! Cum să rămâi cea din urmă?

MATILDA: Da, tu nu pricepi, tu nu te ocupi cu nimicurile care ne nenorocesc pe noi, femeile! Tu niciodată nu te gândești să-mi dai bani destui ca să-mi pot face o toaletă cumsecade, să-mi pot cumpăra o pălărie ca lumea.

BĂRBATUL: Da' pentru Dumnezeu, n-a trecut o săptămână de când ți-ai luat pălărie nouă!

MATILDA: Dar urâtă! N-o mai pun în cap!

BĂRBATUL: Încă la prânz îmi spuneai că e frumoasă!

MATILDA: Da, Jean, spuneam! Dar azi după masă am văzut una într-adevăr frumoasă. Trăbă s-o am, scumpule! Trăbă să-mi dai bani, să-mi pot cumpăra una la fel. Trăbă să mă cunoști, dragă; eu nu pot fi mulțămită cu orice, ca pretina mea Octavia. Nu mă judeca după ea. Ea are un gust prost, Jean. Eu sunt mai fină, mai delicată, și dacă până acum m-am arătat mulțămită, fiind îmbrăcată la fel cu Octavia, e pentru că n-am cutezat să-ți spun câți bani îmi trebuie ca să mă pot îmbrăca după gustul meu. Trăbă să fii mândru, Jean, că ai o femeie dotată cu gust artistic!

BĂRBATUL: M-ai face fericit să-ți uiți de gustul ăsta...

MATILDA (*izbucnind în plâns*): Așa ții tu la mine?! Oh, Doamne! (Vorbesc tot mai agitată, până ce, - n urmă, după ce privește fix în bagdadie, se prăbușește în brațele bărbatului. A leșinat. Însăpăimântat, bărbatul își blastămă zilele, aleargă la medic. După o jumătate de ceas, cei doi soți se sărută: el i-a promis pălăria pe care a văzut-o Matilda la Pușcăreasa...)

III

La Octavia acasă.

BĂRBATUL: Ce te iai după Pușcăreasa aia? E o excentrică și jumătate! S-ar fi potrivit să fie actriță!

OCTAVIA: Ca să vă poată plăcea și mai mult vouă, bărbaților! Te cred! Dar acum odată să știi că nu mă dau bătută! Am aflat adresa croitoresei ei din Viena și mi-am și comandat o toaletă. Iacă, să știi; va veni cu ramburs și va trebui s-o plătești! (*îi bate-n pumni.*)

BĂRBATUL: Doar nu vei fi făcut prostia asta?

OCTAVIA: Prostie?! Să porți o toaletă splendidă, să te admire lumea e o prostie?! Să te invidieze lumea că ai o femeie atât de șarmantă e o prostie?! Nu bagi tu de seamă că ce-am făcut e spre lauda și fericirea ta?

BĂRBATUL: Ai înnebunit, pesămne! Nu știi tu că o toaletă lucrată în Viena, o toaletă de-a Pușcăresei, costă cel puțin trei-patru sute de coroane?

OCTAVIA: Chiar pentru asta mă bucur! E mai mult Pușcăreasa decât mine?! Crezi tu că-s făcută să trăiesc și să mă îmbrac ca femeile de duzină, ca pretina Matilda, de pildă? Ea e mulțămită cu orișice, ea nu pricepe ce-i eleganța, ce-i șicul, pentru că n-are niciun; gust pentru îmbrăcăminte. Eu însă am un simț foarte profund pentru eleganță.

BĂRBATUL: N-am să primesc pachetul!

OCTAVIA: Vrei să mă faci de râs?

BĂRBATUL: Nu-mi pasă! Nu mă pot lua după toate prostiile tale!

OCTAVIA (*izbucnind în hohote*): Am știut eu că nu ții la mine, că nu mă iubești! Te-am amenințat de multe ori că te părăsesc! Acum, iată, mă țin de cuvânt! (*Se ridică.*) Ce să fac în casă c-un străin, căruia nu-i pasă de rușinea ce mi-o aduce pe cap? (*Pare foarte îndurerată și foarte hotărâtă.*) Adio! (*Iese.*)

BĂRBATUL (*din ușă*): Octavio, Octavio, nu face

prostii, vină înapoi!

(Trec vreo cinci minute. Bărbatul, de la fereastră, o vede pe Octavia dispărând la colțul străzii. Își ia repede pălăria, din trei salturi coboară scările, aleargă pe drum, cotește și el pe aceeași uliță. După vreo zece minute se întorc la braț, fericiți; i-a promis că va scoate pachetul de la poștă...)

IV

În ziua următoare, bărbații celor două prietene, prieteni buni fi ei, se plimbă pe stradă fi admiră pe Pușcăreasa.

BĂRBATUL OCTAVIEI: Frumoasă și elegantă femeie!

BĂRBATUL MATILDEI: Foarte elegantă!

(După ce Pușcăreasa a trecut departe înaintea lor, cei doi prieteni rămân tăcuți. Din când în când oftează.)

BĂRBATUL MATILDEI: Elegantă, da primejdioasă!
Ce fericit ești că tu nu pricepi ce voi să spun cu asta!

BĂRBATUL OCTAVIEI: Dacă e vorba de primejdia ce-o aduce Pușcăreasa, dă-mi voie să-ți spun că tu ești cel mai fericit!

19 14

INTERPRETARE AUTENTICĂ

PERSONAJE

DOMNUL MICU DOAMNA LAURA, soția lui
DOAMNA AURORA DOAMNA MĂRIOARA DOAMNA GENI

DOAMN ȘI DOMNI, participanți la un congres

I

Domnul M și cu *intră foarte abătut, în mână cu gazeta despăturată*. Doamna L-au *r a, soția sa, îl spionează cu privirea. Bărbatul pune gazeta pe masă, oftează, își pocnește degetele și privește abătut prin casă.*

LAURA: Ei bine, dragă, ce ai? Tot supărat? Îmi vine să cred că-ți pare rău de ce-ai făcut.

MICU: Desigur, îmi pare foarte rău.

LAURA (*izbucnind*): Așa ești tu, îmi promiți, mă

ascuți, îmi dai ce-ți cer, și pe urmă îți pare rău!

MICU: Dacă sunt motive!

LAURA: Ce motive?

MICU (*despăturind gazeta și punând degetul pe anunțul întâi de la noutăți*): Ți-am spus să mai așteptăm. Ți-am spus că va veni vreo îndrumare prin gazetă. N-ai voit să crezi!

LAURA: Ei bine, și ce rău e într-asta?

MICU: Am aruncat în vânt câteva sute! Ascultă, te rog. (*Citește.*) «Damele se vor prezenta în toaletă simplă, una singură. Pălăria nu va putea fi decorată decât cu cel mult două pene.»

LAURA (*izbucnind în râs nestăpânit*): Ah! adică pentru asta ești supărat?

MICU: Am zvârlit câteva sute! Ți-am spus: «Să așteptăm, Lauro; se va publica desigur un aviz în gazetă!» Eram sigur de asta! Toți bărbații erau convinși că se va publica avizul! Da' tu nu m-ai crezut și ai stăruit. Acum spune-mi, rogu-te, ce să facem?

LAURA (*râzând cu lacrimi*): Ce propui tu?

MICU: Propun ca toaletele ce nu-s încă în lucru să se sisteze. Cele trei terminate, n-am încotro, va trebui să le plătesc. Dar să scap cel puțin de celelalte două!

LAURA: Asta nu se poate!

MICU: Cum? Nu pricepi? O singură toaletă...

LAURA: Da, dar sunt gata și celelalte două! Mi le-a adus azi croitoreasa.

MICU: Atunci dezastrul e complet. (*Oftează.*) Vei pune deci în dulap patru.

LAURA (*râzând*): Ba, defel!

MICU: Dar bine, ce vei face cu ele?

LAURA: Le duc cu mine pe toate cinci.

MICU: Și ce vei folosi?

LAURA: Ce mai întrebare! Le voi îmbrăca, pe rând, pe toate, în cele trei zile ale congresului.

MICU: Ai înnebunit?

LAURA: Nu cred!

MICU: Să te-arate lumea cu degetul?

LAURA: Aș!

MICU: Să râdă de tine?

LAURA (*îi sare de gât*): Să m-admire, dragă! Ce stai să spui prostii?!

MICU: într-adevăr c-ai înnebunit!

LAURA: O, O!

MICU: Păi bine, nu-i pus aici în aviz că doamnele vor purta o singură toaletă, simplă, în toate zilele congresului? Nu pricepi? Și o pălărie care va fi decorată cu cel mult două pene? Acuma, ce-i mai prost, va trebui ca o toaletă s-o modifice. După câte știu, niciuna nu e simplă.

LAURA: Adevărat!

MICU: Și pălăria ta are trei pene. Una va trebui s-o dai jos.

LAURA: Ba, dimpotrivă, chiar voiam să te rog să-mi mai cumperi o pană.

MICU (*nervos*): Ți-am spus eu că nu ești în toate mințile! (*îi mai citește o dată avizul din gazetă.*) Nu pricepi nici acum?

LAURA: Ba pricep foarte bine, dar...

MICU (*Crepede*): Ce dar?...

LAURA: Dar tu nu pricepi!

MICU: Să-mi dai voie! Vine conducerea centrală și dă ordinul; ce urmează de-aici? Că trăbă să fie ascultat de toate femeile care vor participa la congres. Ăsta-i un ordin înțelept, mi-am zis, un ordin care va da o deosebită seriozitate și însemnătate congresului. Un ordin...

LAURA (*întrerupându-l*): Un ordin căruia noi ne-am acomodat foarte bine.

MICU: Noi?

LAURA: Adică eu și tu. Ne-am îngrijit să-l pricepem și să-l executăm chiar înainte de a-l cunoaște. De altfel, cred

că nu-l va călca nicio doamnă care se va prezenta la congres.

MICU: Nu mai pricep nimic!

LAURA: Deși e foarte ușor de priceput, dragul meu. Ordinul ăsta înseamnă că fiecare damă va trebui să aibă mai multe toalete, și, pe pălărie, mai mult decât două pene.

MICU (*zâmbind amar*): Să-mi dai voie, așa vor voi să interpreteze femeile care sunt ca tine.

LAURA (*cu profunditate*): Toate femeile sunt ca mine.

MICU (*cu regret adânc*): Te-nșăli grozav! Iată, de pildă, chiar doamna Geni, pretina ta, nu-ți samănă. A așteptat avizul, și mi-a spus că se va duce la congres cu o singură toaletă. Sunt și femei cumiți!

LAURA: Intrigante da, cumiți nu sunt!

MICU: Să-mi dai voie! Cele ce au publicat avizul sunt într-adevăr, au dat probă de-o foarte adâncă cumițenie!

LAURA: Se poate, dar n-au dat probă c-ar cunoaște pe femei.

MICU: Da, știu că-ți place să calomniezi!

LAURA: Ba defel, dar eu cunosc femeile. Ca să-ți dau o probă, iată că-ți spun că pretina mea Geni are până acum trei toalete.

MICU: Nu... Nu! Nu se poate! Am vorbit cu ea numai acum. Am vorbit chiar cu bărbatu-său. Nici el nu știe de multe toalete.

LAURA: Adică n-a voit să-ți spuie ție.

MICU: Pentru ce nu?

LAURA (*confidențial*): Tu ai spus vrunui prețin de-al tău cât te costă participarea mea la congres? (*Micu tace și pleacă ochii.*) Ei, vezi? N-ai spus nici tu. Dar te-asigur că n-ai pentru ce te rușina. Toți bărbații fac la fel. Și, iarăși, n-ai pentru ce îi supărat. Toate doamnele vor avea mai multe toalete.

MICU (*oftând*): Ai făcut tu o greșeală, și ții morțiș s-o

fi făcut și altele. De altfel, vom vedea!

LAURA: Da, vom vedea. Te asigur, însă, că n-are să-ți pară rău.

II

În sala de ședință a congresului. E ziua a doua. Lumea vine mereu.

MICU (*la urechea Laur ei*): Pe cine-ai salutat acum?

LAURA (*uimită*). Cum se poate?! N-o cunoști?! MICU: N-am mai văzut-o!

LAURA: Ce memorie slabă ai, Dumnezeuule! Ieri am făcut cunoștință, e doamna Aurora...

MICU: A! Dar era într-altă toaletă ieri!

LAURA (*flegmatică*): Se-nțalege! (Înclină din cap spre cucoana ce s-a așezat pe scaunul al patrulea de la ea, în același șir.)

MICU: Pe cine saluți?

LAURA: Pe doamna Mărioara...

MICU: Care-i? Unde-i?

LAURA: Păi bine, frate, ești așa de miop?! Scaunul al patrulea de la noi!

MICU (*privind, i se întâlnesc privirile cu ale doamnei Mărioara; o salută și el, roșind până în vârful urechilor; către Laur a*): Dar e altfel îmbrăcată decât ieri!

LAURA (*flegmatic*): Se-nțalege. (Salută c-un surâs și cu o adiere a mânei pe o doamnă înaltă, zveltă, care chiar atunci intră.)

MICU (*la urechea Laur ei*): Dar asta cine-i?

LAURA (*cu mânie*): Tu mă desperezi! Păi bine, nici pe Geni n-o mai cunoști? Geni, pretina noastră! Atunci pun rămășag că nu mai cunoști pe nimeni din sală, deși, de două zile, am făcut o grămadă de cunoștințe.

MICU (*privește rătăcit prin sală*): Ai dreptate, nu mai văd nicio cunoștință! (*Se uită la toaletele noi, strălucitoare; numără penele de la pălării. C-un oftat adânc.*) Și trăbă să mă dau bătut! Voi, femeile, aveți o pricepere și-un simț

deosebit pentru a interpreta ordinele ce vi se dau.
Judecând după interpretarea unanimă ce i-ați dat-o, îmi
vine să cred că asta e cea adevărată, nu cea dată de mine.

19 14

CUPRINS

5 Onu

16 Bețivul

21 După doi ani

34 Dinu Natului

42 Patima bădicului Stan

50 Mătușa

57 Zile ploioase

65 Moș Iliuț

74 La secere

83 Interogator

90 O zi veselă

100 Milionul

107 O glumă

116 Un naționalist

125 Inspecție

132 Divorțul nenii Niculiță

146 Cobe

157 O zi rea 166 În casă de om sărac

173 O scrisoare

180 O zi însemnată

189 O întâlnire

195 Dor de ducă

202 Un moralist

212 O necredincioasă

220 Șarlatanul

231 Moartea clopotarului

241 O crimă

250... Florile lui Gheorghiță Bogdănel...

258 Părinte și fiu

269 Distanța în societate

276 Criteriul aprecierii
 281 Morala publică
 288 O întârziere
 297 Tată
 309 Acasă...
 318 Două scrisori
 324 împăcare
 331 într-o grădină
 338 Stăruințe primejdioase
 343 O casă de oameni
 349 Prorocul
 355 în tren
 360 Darul lui Moș Miron
 365 Dura lex
 374 Așa de singur!
 382 Prea curând
 388 "... Doi morți
 393 Imponderabilul
 398 Anonim
 403 Declin
 411 Ispita
 421 Pentru un discurs
 430 Locuri vacante
 445 Suflet de artist 459 Povestea unei cooperative
 472 Cum înțelege...
 480... Călătorii în... afaceri naționale
 489 Cum ne înșelăm
 496 Interpretare autentică

Redactor responsabil: Pienescu Gheorghe

Tehnoredactor: Cantemir Mina

*Dat la cules 05.07.1962. Bun de tipar 27.11.1962.
 Apărut 1952. Tiraj 12.195 ex. 1/1 1 egale. Hlrllle velină mată
 de 65 g/m. Format 540X840/16. Colț editoriale 19, 24. Coli
 tipar 31, 75. A. nr. 0269/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari
 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R-O.*

Tiparul executat sub comanda nr. 20.732 la Combinatul

Poligrafic „Casa Scânteii”, Piața Scânteii nr. 1, București

Văzduhul e un cuptor uriaș; soarele arde, caldarâmul dogorăște. Într-un colț al pieței pândește pavilionul plin de umbră al unei berării, îl adună, ca pânza unui păianjen uriaș, cu mii de picioare.

I

Domnul avocat Ion Păun e omul cel mai harnic și mai cruțător din lume. De dimineață până la prânz, de la două până sara e într-o continuă activitate: în birou, la judecătorie, la tribunal. Cele